This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

A 468320 DUPL

1837
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
E PLURIBUS UNUM
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

SILI ITALICI

PUNICA

EDIDIT

LUDOVICUS BAUER.

VOLUMEN ALTERUM.

LIBROS XI—XVII CONTINENS.

LIPSIAE

IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.

MDCCCXCII.

LIPSIAE. TYPIS B. G. TEUBNERI.

PRAEFATIO.

Ex quo uolumen prius huius editionis in lucem prodiit, nonnulla scripta ad Silium pertinentia edita sunt, quae h. l. enumerare mihi liceat ad supplenda ea, quae laudaui in praefatione uol. I p. XII sqq.

Ac primum quidem commemorandus est Eduardus Altenburg, qui dissertatione, quae inscribitur 'Observationes in Italici Iliadis Latinae et Silii Italici Punicorum dictionem. Marpurgi Cattorum MDCCCLXXXX' copia et delectu uerborum utriusque carminis diligentissime inter se collatis Silium poetam non composuisse Iliadem Latinam statuit; idem quoniam etiam P. Verres (u. praef. uol. I p. XIV) quaestionibus grammaticis et metricis institutis conclusit, horum uirorum doctorum dissertationibus quaestio illa, quoad id fieri potest, mihi quidem uidetur esse absoluta.

Ad rem criticam autem spectant haec:

1) **van Veen**, Notulae criticae ad Silium Italicum in *'Mnemosyne' XVIII p. 300—306 (ad libros V et VI); XIX p. 191—199 (ad libros VII et VIII)*,
2) **O. Rofsbach**
   a) in recensione editionis meae uol. I in *'Deutsches Litteraturblatt' 1890 p. 186*,
   b) in **Museo** Rhenano, *1891 p. 31*,
3) **L. Bauer** in *'Blätter für das bay[erische] Gymnasialschulwesen' 1891 p. 190—199 (ad XII—XVII)*,
4) **G. Thilo** in *'Jahrbücher für klass[ische] Philologie' 1891 p. 589—624*.

Coniecturas, quas van Veen et Rofsbach l. l. ad libros I—X protulerunt, infra per singulos libros enumerabo notatis eis, quae probandae mihi uidentur. Iam quae summa sit disputationis, quam Thilo scripsit, uir de Silianis studiis prouehendis optime meritus, paucis exponam.

Primum nonnullas lectiones codicis Coloniensis a Modio et Heinsio traditas, de quibus mecum dissentit, in quaestionem uocat; in hac re quoad mihi persuaserit doctus ille uir, ut I 373, II 127, IV 355, V 18, VII 184, VIII 470, apparet ex eis, quae infra ad singulos libros annotabo; de ceteris locis, ubi mea me sententia non mouit, alio loco disputabo. Tum quae ratio intercedat inter libros manuscriptos LFOV̄ et inde, quo modo, quae fuerint in ipso codice Sangallensi, qui aetatem non tulit, coniectura possimus assequi, demonstrare studet. Neque enim prorsus stat ab Hermanni Blassii sententia, quam equidem secutus sum. Rem autem ita instituit, ut omnes lectiones, quas illi codices in primis quattuor libris exhibent, diligentissime inter se comparet; unde haec ei uidentur esse statuenda:

Ipsum codicem Sangallensem, id quod iam Blafs coniecerat, non esse in Italiam translatum, sed apographon eius tantum manu Germani librarii magna incuria exscriptum. Id apographon (S), priusquam in Italia diuulgatum sit, uel ab uno uiro docto — eum Bart. de Montepulciano fuisse haud scio an recte opinetur — uel a compluribus ita esse correctum, ut iis locis, qui manu librarii corrupti aut fuerint aut uisi sint, coniecturae, interdum etiam glossae eaeque perbreues supra scriberentur. Eos autem, qui postea illum codicem transscripserint, temere modo eas lectiones, quae in textu, modo eas, quae supra lineas fuerint, recepisse. Quodsi solum illos codices, de quibus agitur, LFOV, respiciamus, codicem S uideri bis esse exscriptum; alterum apographon

esse F, ex altero, quod uocat X, in quo nonnullis locis duplices codicis S lectiones, et eas, quae in lineis fuerint, et correcturas fuisse existimandum sit, pendere OV; neque tamen pro certo dicere audet ex ipso codice X illos esse transscriptos. Codicem L denique qui scripserit, eum exemplari quodam codicis X usum esse simulque et apographon S et codicem F adhibuisse. Inde hoc potissimum sequi codici L non plane eam esse auctoritatem tribuendam, quam tribuerit ei Blaſs, codicis F autem auctoritatem maiorem esse, quam ille opinatus sit; codicum OV denique non solum eis locis rationem esse habendam, quibus L et F inter is discrepent, sed ubique, potissimum autem eis locis, ubi in S duplices lectiones fuisse verisimile sit.

Ad hanc sententiam quamuis magnis, ut uidetur, documentis confirmatam, ut in omnibus me rebus traduceret, non contigit docto illi uiro. Immo etiamnunc persuasum habeo recta ea esse, quae Blaſs de codd. exposuit, cum diceret LF ex eodem fluxisse fonte, ex alio quodam OV. De hac re et de ceteris locis, de quibus Thilo altera disputationis suae parte quaestionem facit nec persuasit mihi, alio loco accuratius disseram. Etsi igitur de illis rebus a Thilone dissentio, tamen libenter concedo non paucis eum locis ueram restituisse lectionem.

Iam per singulos libros coniecturas uirorum doctorum, quos supra commemoraui, annotare simulque errata nonnulla corrigere et emendare mihi liceat.

Liber I. 33 *lege* conamine 36 agmina] ma*Thilo, quod haud scio an rectum sit, nisi scripsit:* dux diuae sufficit unus *etc.* 65 *l.* 71 *fortasse uersus sic restituendus:* addiderat (*uel* tantam) puero iam patrius aestus. acuit stimulis subicitque *sublata distinctione*:

ratu l. Hic caluit st. *Chory et* 121 Spirantis 126 *dele in app. uerba: et Koch* 186 *l. in app.* fama 240. 41 *Thilo sic legi uult:* Utque dati rerum freni, tunc arte p. C. uiros, armis c. s. *etc.; in app. l.* nunc scita *Dausqueius* 281 *l.* duraeque 373 *l.* certatim *pro* certantum; *illud recte defenderunt C. Koch*) (l. l. p. 11) et Thilo* 425 *fortasse poeta scripsit:* Iam torquet *uel* Iamque regit geminum c. u. dentem *(cf. Ov. Met. VIII 400 summa ferus geminos direxit in inguina dentes); ceterum uu. 421—425 ad suum locum reponendos esse mihi Thilo persuasit.*

Liber II. 47. 48 — carinam: nil moror. en uincta *etc. Thilo* 51. 52 *poetam haec scripsisse opinor:* Rhoeteius immo Aeternum imperitet populus saeclisque *etc.* 127 *lege* Et ducti *pro* Educti; *illud recte def. Thilo* 149 *l. in app.* Thero 201 ac rapta, pr. c. ostentare, bipenni Amputat *etc. rectius distinxit Thilo* 463 lento — tabo] lenta — tabe *Thilo cum Bentleio* — lento m. purantia (= *suppurantia*) tabo *O. Roſsbach, recte, ut opinor; in app. l.* rorantia *Heinsius* 497 tectisque Iouis (LF) *pro* tectisque nouis (OV) *in textum recipi mauult Thilo, quem sequor; idem mihi persuasit u.* 595 addita *pro* abdita *et* 597 perferre *legendum esse.*

Liber III. 27 *sq.* — clauo; — cubile. Irrestincta — flammas, Sed *etc. Thilo; rectius* foci *pro* focis *Blaſs* 229 raptis] iunctis *uel* Phrygibus *Thilo; in app. l.* ruptis Ch 230 Acrius] Argis *Roſsbach* 253 prauos fidei] prauae fidei *Roſsbach* 293 *adde in app.* docilis uirgae *Bothe* 301. 2 *adde in app.* ad quorum cantus mites i. c. L 317 *l. in app.* marce *corr. in* in arce F 335 *l.* Marti natus, *quam coniecturam Heinsii recte defendit Thilo* 362 *l. in app.* arbatus LFV 398 *adde in app.* ter denos] ter qui-

---

*) *Sic lege in praefatione p. XV pro* E. Koch; *ibidem l. p. XVI* Isidorus Hilberg *et dele p. XI uerbum* excidere.

nos *Mariang. Accurs. ad Auson. Ep. X 5 (v. Drakenborch ad h. l.)* 414 *l.* conectunt *pro* conuertunt; *illud recte defendit Roſsbach* 479. 80 *hic locus cum Dausqueio sic restituendus:* Cuncta — tecta Aequaeuam glaciem (*uel cum Barthio:* Aequam aeui glaciem) cohibent *cf. XIV 66 sq.* 619 *l. in app.* Qui serit LFV 677 nam cui dona ignota dei, uulgata p. o. *Thilo.*

Liber IV. 41 laetis] laetos *Thilo* 59 quaecunque uetantur Hibero *Thilo* 166 arma] ora *recte defendit Thilo* 262 Haud notum uultu] Haud motus uultu *Roſsbach* 355 sacra] fera *recte def. Thilo* 378 perfractaque] persectaque *Roſsbach* 451 *l. in app.* cecinere tubae *Lenz et Bothe* 453 *Roſsbach conicit:* Et libat saeua traiectum cuspide pectus 481 *l. in app.* afflata rotis] radiis afflata *van Veen* 652 sustinet *pro* sustulit *recte def. Thilo* 722 *l. in app.* noscenda V nascenda LFO *et postea* haec noscenda ad *Thilo* 822 *adde in app.* namque paro sacra] namque operosa sacra *Heinsius, quod probat Thilo.*

Liber V. 18 *l.* iuuenum, *quod recte def. Thilo* 49 Cautius] Artius *van Veen* 50 Fastigans *fortasse recte def. Thilo cf. XII 356* 65 Incertam *van Veen* 147 humentia] spumantia *Heinsius et van Veen* 154 *l. in app.* atris Cm *l. l.* 191 ut pendente] impendente *Heinsius et van Veen* 192 Exiret *van Veen* 220 flauam] saeuam *uel* effusam *idem* 238 *adde in app.* geminaque corusci] geminique corusca *Lefebure* 250 regnis] campis *A. Dryander et Thilo* 298 *l. in app.* tollere Cm *Ep. 16* 354 misisse] i misisse *Heinsius et van Veen* 358 pater] patri *dem, fortasse recte* 363 Synhalus, Garamantica p les, M. *Roſsbach* 365 numerabat] uenerabat *Veen* 401 tacitas] faciles *van Veen* 463 C *idem* 471 relictus *idem* 540 *l.* Fontanus iacentia] tacentia *van Veen* 601 seroque] *Thilo.*

Liber VI. 87 estis ubi superi? en iterum *etc. Thilo* 145 saeuis] sacris *van Veen* 307 Martem regere] M. struere *uel* instruere, *nisi* ciĕre *retineri possit, conicit Thilo* 327 *adde in app.* certamine Graius Ch(?) 353 *l.* intortos 362. 63 Et remis dictet sonitum pariterque relatis, Ad numerum ut plaudant res. caerula, tonsis *van Veen* 451 *l. in app.* se clusit Cm 467 dator] auctor *van Veen* 474 annis] armis *idem* 560 canentes] squalentes *idem* 665 donumque] decumamque *Thilo recte, ut opinor* 682 *l.* seras 689 *inter uerba* religatus *et* ordine *excidisse aliquid putat Thilo* 708 clausa] plausa *Heinsius* densa *van Veen.*

Liber VII. 4 *post* hostem *van Veen recte leuiorem distinctionem ponit* 85 uaria — corona] uario — colore *van Veen* 146 irae] intus *idem* 184 *recte, ut opinor, Thilo praefert* decerpsit *cf. Ov. Met. XI 112* 211 *l.* lacibus *(cf. Georges in 'Lexicon der latein. Wortformen' p. 755)* 246 *l.* Artior, et nullo T. certamine quantum *etc. sublata distinctione* 260 *l.* cura 295 dire] deses *Thilo* 412 totus] motus *Baehrens ad Catull. p. 365* 440 sacrae lentus] sacra electus *van Veen recte, ut opinor, cf. Stat. Ach. II 51* 516 *l.* aequantur penitus, *quod recte def. Thilo* 629 fusus] fossus *van Veen* 723 Tyriis *retinet Thilo post hoc uerbum duos hemistichios excidisse existimans.*

Liber VIII. 14 pugnaque manuque] pugnaeque manusque *uel* pugnaeque manuque *van Veen* 91 *l. in app.* fulgentis Iuli Cm *Ep. 28* fulgentis *deest in* S *etc.* 176 suspecta] suspensa *van Veen* 246 Atque] Namque *et* 247 et] at *idem* 309 ictu] ictum *idem* 313 qui ritus hostis] quantus sit hostis *Roſsbach* 325 irritauerit] tibi fauerit *Thilo cum Heinsio* 387. 88 — uirtus, Inuicta species. finire *etc. Roſsbach in Mus. Rhen. 1891 p. 311 sq. fortasse recte* 418 retortus] resectus *Thilo* 420 laeti] laeta *van Veen* 439 *adde in app.* Uopicus *Col. teste Heriberto*

Rosweydio 441 formae] forma *van Veen* 445 tum] iam *idem* 450 lauat] luit *idem* 470 *l. in app.* orditor Cm *l. l. errore, ut uidetur, typographico, et dele uerba: quod probat Modius* 500. 1 et stridoribus a. Frenasse ac s. *etc. van Veen, fortasse recte* 583 falcatosque enses *van Veen* 619 Rhoeteia litora *(ut Schrader) et* 620 Mycenae et *idem* 642 *l. in app. (T. p. 224).*

Liber IX. 79. 80 *ita distingue:* uoces, Postquam 105 *l.* Auctorem 293 *l. in app.* Cybebe 425 *l.* Si tibi 519 *l. in app.* conamine 534 *l.* extingui 582 atque] utque *Thilo recte.*

Liber X. 76 *l. in app.* Acheram Ch, *sed cf. III 299* 144 affixa — nare] affixo — nari *Thilo; idem inter* 174 *et* 175 *uersum excidisse putat* 383 *l.* quonam, *quod recte def. Thilo* 406 praesentia] praenuntia *Thilo, quod probo* 587 *l. in app. XI 526* 597 *adde in app.* alitur Cm *Ep. 13.*

ADDENDA ET CORRIGENDA

AD VOL. II.

p. 27 *lege* XII 107 Dicarchea *pro* Dicarchaea
„ 29 *distingue* XII 175 Uolscorum, Tulli, decus
„ 41 *lege in app.* 498 Capuaue *pro* Capuane
„ 41 *distingue* XII 516 Quam tanti fuerit, cadere ut
„ 63 *lege* XIII 380 Iussa *pro* Iusta *et adde in apparatu* Iusta *Nicander*
„ 71 *lege* XIII 592 Alecto *pro* Allecto
„ 73 *lege* XIII 664 gratia *pro* gloria
„ 91 *lege* XIV 260 sedes *pro* sede
„ 110 *lege* XIV 79 Amphitryoniaden *et adde in app.* Amphitryoniadem S
„ 113 *scribe in app.* 155 superiacit *Wagner ad Verg. Aen. XI 625*
„ 146 *lege* XVI 285 nulla — relicta *et adde in app.* nulla — relicta *van Veen (p. l.)* nullo — relicto *S*

SILI ITALICI

PUNICORUM

LIBER UNDECIMUS.

Nunc age, quos clades insignis Iapyge campo
Uerterit ad Libyam populos Sarranaque castra,
Expediam. stat nulla diu mortalibus usquam,
Fortuna titubante, fides. adiungere dextras
Certauere palam rumpenti foedera Poeno,
Heu nimium faciles laesis diffidere rebus.
Saeuior ante alios iras seruasse repostas
Atque odium renouare ferox in tempore Samnis;
Mox leuis et sero pressurus facta pudore
Bruttius, ambiguis fallax mox Apulus armis;
Tum gens Irpini uana indocilisque quieti
Et rupisse indigna fidem — ceu dira per omnis
Manarent populos foedi contagia morbi.
Iamque Atella suas iamque et Calatia adegit,
Fas superante metu, Poenorum in castra cohortes.
Inde Phalanteo leuitas animosa Tarento,
Ausonium laxare iugum. patefecit amicas
Alta Croton portas Afrisque ad barbara iussa

---

5 rumpentes *Blass* 7 Scenior **O** Sceuior **V** 9 rus facta **S** pressurus fata **Ch** pensurus facta *Bentley* *Blass* 10 Bruttius **Ch** — Apulus **Ch** 11 Irpini repini **V** *(cf. IV. 595)* — uana] naua *Schrader* quietem **OV** 12 Et] Nec *Bentley* — Erupisse **OV** 13 foedi] feri **O** ferri **V** 14 galatia **LF** galacia **OV** lantea **OV** 18 croton **F** troton **LOV**

Thespiadum docuit submittere colla nepotes.
Idem etiam Locros habuit furor. ora uadosi
Litoris, Argiuos maior qua Graecia muros
Seruat et Ionio luitur curuata profundo,
Laetas res Libyae et fortunam in Marte secuta,
Iurauit pauitans Tyrio sua proelia Marti.
Iam uero, Eridani tumidissimus accola, Celtae
Incubuere malis Italum ueteresque doloris
Tota se socios properarunt iungere mole.
Sed fas id Celtis, fas impia bella referre
Boiorum fuerit populis: Capuaene furorem,
Quem Senonum genti, placuisse, et Dardana ab ortu
Moenia barbarico Nomadum sociata tyranno
Quisnam, mutato tantum nunc tempore, credat?
Luxus et insanis nutrita ignauia lustris
Consumptusque pudor peccando unisque relictus
Diuitiis probrosus honor lacerabat hiantem
Desidia populum ac resolutam legibus urbem.
Insuper exitio truculenta superbia agebat.
Nec uitiis deerant uires. non largior ulli
Ausoniae populo — sic tum Fortuna fouebat —
Aurique argentique modus; madefacta ueneno
Assyrio manicas uestis medioque dierum
Regales epulae atque ortu conuiuia solis
Deprensa et nulla macula non illita uita.

---

22 lauitur *Liuineius et Burmann* 23 in marte **S** in morte *Marsus* errore *ed. Basil. 1522 aliaeque* e more *Barth* 26 Italum **Cm** *Ep. 13* **S** iterum *uulgo* 28 fas sit *ed. Rom. 1 aliaeque prob. Heinsio, qui et* fas, Di, C. *coni.* 29 capuaeue **V** 31 Nomadum *Heinsius et Gronov* nondum **S** iam tum *Marsus* numquam *uel* tandem *alii* demum *Barth* 32 Quisquam *Liuineius* Quis, nisi m. *Ruperti* — imitato **L** 34 imisque **OV** 36 Desiria **V** De Syria **O** 38 derant **F** *(ut saepius cf. u. 50, XVI. 32 etc.)* — longior **V** 41 manicas *Ruperti* manibus **S** maribus *Gronov et Bentley* madidis *Barth* iam bis *Heinsius* 43 nulli maculam *Heinsius* nulli maculis *Withof* — illita **L** inlita **FV** inclita **O** inclyta **Ch** — *post h. u. inseri uult Barth uu. 51—54 probb. Lefebure aliisque*

Tum populo saeui patres, plebesque senatus
Inuidia laeta, et collidens dissona corda
Seditio. sed enim interea temeraria pubis
Delicta augebat, pollutior ipsa, senectus.
Nec, quos uile genus despectaque lucis origo
Foedabat, sperare sibi et deposcere primi
Deerant imperia ac patriae pereuntis habenas.
Quin etiam exhilarare uiris conuiuia caede
Mos olim, et miscere epulis spectacula dira
Certantum ferro, saepe et super ipsa cadentum
Pocula, respersis non parco sanguine mensis.
Has astu aggressus, quo uerteret acrius aegras
Ad Tyrios mentes, quae nulla sorte daturam
Certus erat Romam — neque enim impetranda uolebat —
Pacuuio fuit haud obscurum crimine nomen —
Hortatur summi partem deposcere iuris
Atque alternatos sociato consule fasces;
Et, si partita renuant sedisse curuli
Aequatumque decus geminasque uidere secures,
Ultorem ante oculos atque ora astare repulsae.
Ergo electa manus gressu fert dicta citato.
Antistat cunctis praecellens Uirrius ore,
Sed genus obscurum nullique furore secundus.
Qui postquam coetu patrum ingentique senatu
Impia dementis uulgi ac uix tota profudit

---

44 populo auersi *uel* populo serui *Heinsius* 45 Inuida lautitiae *Withof* — laeta **Cm** *Ep. 101* **L** *(T. p. 225)* latea **F** *(cf. IX. 504)* lacera **OV** elata *Heinsius* feta *Schrader* 46 interea] tenerae *Ruperti* incestae *Thilo* infectae *nos* — pubis *Barth* pubes **S** 48 despectaque **O** dispectaque **G** 50 imperia **Cm** *Ep. 101* 51 exhilare **LO** exilare **FV** *Heinsius* 55 Hac *Barth* 56 quae **FV** que **LO** *pleraeque* 57 impetranda *Liuineius* impetrata **S** *Blass* 58 Pacuuio *Marsus* Paculo **Ch** Paccullo **LF** Pattullo **V** Pacuio *L. Mueller d. r. m. p. 251* — Pacuuio — Hortatus *Bentley* 62 Aequatumque **O** Equantumque **V** 65 Uirrius **Ch** 66 obscurum 67 *h. u. eiecit Marsus, inseruit rursus* ex *Col. Mo.* 68 ac **Cd** *(T. p. 215)* **S** et *uulgo* — profudit **S**

Consulta et tumidis incendit uocibus aures,
Concordi fremitu renuentum effunditur asper
Toto e concilio clamor; tum quisque fatigat
Increpitans, uocumque tremit certamine templum.
Hic Torquatus, auum fronte aequauisse seuera
Nobilis: 'Heu Capua portantes talia dicta
Romuleis durastis,' ait, 'succedere muris?
Ad quos non ausi Carthago atque Hannibal arma
Post Cannas afferre suas? numquamne per auris
It uestras, in Tarpeia cum sede Latini
Orarent paria, haud uerbis, haud uoce, sed acri
Propulsum dextra, qui tum mandata superbo
Ore apportabat, tanto per limina templi
Turbine praecipitem reuoluti corporis actum,
Ut, saeuo afflictus saxo, spectante piaret
Tristia dicta Ioue et lueret uerba impia leto?
En ego progenies eius, qui sede Tonantis
Expulit orantem et nuda Capitolia consul
Defendit dextra.' Rabidum hinc palmasque uirorum
Intentantem oculis proauitaque facta parantem
Ut uidit maiore adeo crudescere motu,
Excipit his frendens Fabius: 'Pro cuncta pudendi!
Sedes, ecce, uacat, belli uiduata procella;
Quem, quaeso, e uobis huic imposuisse paratis?
Inque locum Pauli quemnam datis? an tua, Uirri,
Prima atque ante alias sors, concedente senatu,
Te citat ac nostris aequat iam purpura Brutis?
I, demens, i, quo tendis; tibi perfida fasces

---

69 et *om.* **S** 71 tum] quem *uel* quod *uel* quo *Ruperti* nam *uel* dum *nos* 72 fremit *Schrader* 74 Capuae *Heinsius* 75 Romuleos — muros *Ruperti coll. X. 596* 77 nunquamue **S** 78 nostras **O** 81 apportabat **Ch** asportabat **S** — limina **O** lumina **LFV** *(cf. u. 103)* 84 Ioue] leue **F** 87 rabidum *ed. Ald.* rapidum **ChS** — hinc **Ch** 88 Intentans **LOV** Intentam **F** 90 pro **Cd** *(T. p. 215)* — prope iuncta *Heinsius* pro monstra! pud. *Burmann* pro summa p. *Schrader* 91 ecce] una *Schrader* 92 huic **LV** hinc **FO** 94 ante alias **Ch** a. alios **S** 95 uestris **O**

Det Carthago suos.' Medio feruore loquentis,
Impatiens ultra gemitu cohibere furorem,
Fulminea toruum exclamat Marcellus ab ira:
'Quae tandem et quam lenta tenet patientia mentem,
O confuse nimis Gradiui turbine Uarro,
Ut perferre queas furibunda insomnia consul?
Nonne exturbatos iam dudum limine templi
Praecipites agis ad portas? et discere cogis
Semiuiros, quod sit nostro de more creati
Consulis imperium? non umquam sobria pubes
Et peritura breui, moneo, ocius urbe facesse.
Muros ante tuos, ut par est, debita ductor
Armatus responsa dabit.' Consurgere cuncti
Hinc pariter magnoque uiros clamore premebant.
Necnon et foribus propere Campana iuuentus
Extulit ipsa gradum, tantaeque dolore repulsae
Concitus, Hannibalem uoluebat Uirrius ore.
Fuluius — huic nam spondebant praesagia mentis
Uenturum decus, et Capuae pereuntis imago
Iam tum erat ante oculos —: 'Non si Carthaginis,' inquit,
'Ductorem uestris deuinctum colla catenis
Romam uictor agis, posthac intrare Quirini
Sacratas dabitur sedes. tende ocius, oro,
Quo mens aegra uocat.' Referunt haec inde citati
Mixta minis et torua trucis responsa senatus.
Tantane, omnipotens, caligine mersa latere
Fata placet? ueniet quondam felicior aetas,
Cum pia Campano gaudebit consule Roma
Et per bella diu fasces perque arma negatos

---

100 Quo *Heinsius* 102 furibunda examina *Heinsius* furibundi somnia *Burmann* furibundi insomnia *Ruperti* 103 Non **OV** Non ue **LF** Non *Liuineius* — limine **O** lumine **I** *(cf. u. 81)* 111 e foribus *Lefebure* 112 Expulit **OV** ipsa **ChS** acta *vulgo* 113 ore] orans *Echrader* 114 nam **Ch** hinc iam **S** 117 nostris **O** — deuictum **O** 118 agas **S** 119 oro] hortor *Heinsius* 121 nimis **F** 12 tane **LV** Tantane **FO**

Ultro ad magnanimos referet secura nepotes.
Poena superborum tamen haec durabit auorum,
Quod non ante suos Capua ad suffragia mittet,
Quam Carthago suos. — postquam nunc dicta senatus,
Nunc facta exposuit, tum ueris falsa per artem
Uirrius admiscens cecinit fatale cruenti
Turbatis signum belli. furiata iuuentus
Arma, arma Hannibalemque uolunt. ruit undique uulgus
Et Poenos in tecta uocant; ingentia facta
Sidonii iuuenis celebrant, ut ruperit Alpes
Herculei socius decoris diuisque propinquas
Transierit cursu rupes; ut caede referta
Clauserit Eridani uictor uada; uictor ut idem
Lydia Romano turbarit stagna cruore;
Ut Trebiae ripas aeterno nomine famae
Tradiderit Paulumque idem inter proelia et idem
Flaminium, proceres rerum, demiserit umbris.
His super excisam primori Marte Saguntum
Et iuga Pyrenes et Hiberum et sacra parentis
Iuratumque uiro bellum puerilibus annis
Accumulant. unum, ducibus tot caede peremptis,
Tot fusis acie, stare inter proelia nullis
Attactum telis. superum cum munere detur
Huic sociare uiro dextras et foedere iungi,
Fastus exanguis populi uanumque tumorem
Nimirum Capua et dominatum perferat urbis,
Ceu famulis fasces aequataque iura negantis?
Prorsus enim tanto potiorem nomine habendum
Uarronem, ut fugiat consul fulgentior ostro.
Talia iactantes iam lectam sorte parabant
Mittere, quae Tyrios adiungat foedere, pubem.
Sed non inuictum ponebat pectore robur

---

126 referet **Ch** 127 durabat **OV** 129 suos] ruat *Schrader* 132 Turbatis *ed. Rom. 1* Turbati **S** 133 *alterum* arma *deest in* **O** 135 ruperit **Cm** *Ep. 101* 137 refecta **L** 139 turparit *Schrader* 141 ut idem **OV** 149 Hinc **S** 150 Fastus exsanguis **Ch** 151 urbi **Ch**

Tum solum Decius Capuae decus. isque receptus
In medios coetus, neque enim differe dabatur:
'Itis,' ait, 'ciues uiolanda ad iura parentum?
Damnatumque caput temerati foederis aris
Iungitis hospitio? quae tanta obliuio recti,
Magnam atque in magnis positam populisque uirisque
Aduersam ostentare fidem! nunc tempus inire
Proelia pro Rutulis; nunc signa aciemque mouere,
Dum trepidae res, et medicinam uulnera poscunt;
Is locus officio, cum cessant prospera, cumque
Dura ad opem Fortuna uocat. nam laeta fouere
Haud quaquam magni est animi decus; huc, age, adeste.
Noui dis animas similes et pectora magnis
Numquam angusta malis; capiunt, mihi credite, Cannas
Et Thrasymenna uada et Pauli memorabile letum.
Hi sunt, qui uestris infixum moenibus hostem
Deiecere manu et Capuam eripuere superbis
Samnitum iussis. hi sunt, qui iura dedere
Terrore expulso Sidicinaque bella remorunt.
Quos fugitis socios? quosue additis? ille ego sanguis
Dardanius, cui sacra pater, cui nomina liquit
Ab Ioue ducta Capys, magno cognatus Iulo;
Ille ego semihomines inter Nasamonas et inter

---

161 armis *Buchwald* 162 *interrogationis notam post* recti *positam recte deleuit Ruperti* 163 Magnam *Lefebure* Magna ChS Sacram *uel* Sanctam *Ruperti* Ingenuam i. m. *Blass* Canam *nos* 164 Aduersam ostentare ChO Aduersa ostendere LF Aduersam ostendere V — Auersam *uel* Inuersam *Ruperti* 163. 164 Magnum utique in magnis rebus populisque u. Aduersis seruare fidem *ed. Basil. 1522* Magnum atque i. m. positum, p. u. Aduersa ostentare *f. Heinsius* Dignum atque i. m. positum p. u. Aduersis seruare *f. uel* Haud uersam ostentare *f. Burmann* Aduersa ostendere *f. deleto uersu 163 Bentl.* 167 Is] Sit *uel* Fit *uel* Est *Heinsius* 169 huc OV hinc hoc F 171 angusta OV augusta LF — Cannas ChF canni canne OV 173 nostris O 175 Samnitum F Sannitum LOV 177 Quos f. socios? quosue a. *interpunxi cum Bentleio* Qu fugitis? socios *etc. uulgo* — auditis Ch 179 Ab V A L 180 inter OV nitor LF

Saeuum atque aequantem ritus Garamanta ferarum
Marmarico ponam tentoria mixtus alumno?
Ductoremque feram, cui nunc pro foedere proque
Iustitia est ensis solaeque e sanguine laudes?
Non ita, non Decio permixtum fasque nefasque,
Haec ut uelle queat. nullo nos inuida tanto
Armauit Natura bono, quam ianua mortis
Quod patet et uita non aequa exire potestas.'
Haec uana auersas Decius iactauit ad auris.
Ast delecta manus iungebat foedera Poeno.
Iamque aderat praemissa duci turbante tumultu
Autololes numerosa cohors. ipse agmine magno
Festinata citus per campos signa mouebat.
Et Decius: 'Nunc hora, uiri, nunc tempus. adeste,
Dum Capua dignum, dum me duce dextera uindex
Molitur facinus; procumbat barbara pubes.
Pro se quisque alacres rapite hoc decus. hostis adire
Si parat, obstructas praebete cadauere portas
Et ferro purgate nefas. hic denique solus
Eluerit sanguis maculatas crimine mentes.'
Dumque ea nequicquam non ulli laeta profatur,
Audita asperitate uiri coeptoque feroci,
Multa feta gerens ira praecordia, Poenus
Astabat muris propereque accersere lectos
Immitem castris Decium iubet. horrida uirtus
Armatumque fide pectus rectique cupido
Et maior Capua mens imperterrita mole
Inuicta stabat toruoque minacia uultu
Iussa ducis uerbisque etiam incessebat amaris.

---

181 ritus Cm *Ep. 101* rictum *Marsus* 186 uos *Marsus* — uiuida *Liuineius* 187 morti *Bentley* Mortis *Ruperti* 188 e uita *Marsus* 189 aduersas F 190 iungebat S iungebant *edd. pleraeque* 191 aderat S aderant *edd. pleraeque* 193 citus] ortus OV 195 *alterum* dum *deest in* F 198 prebete S replete *edd. nonnullae c. cod. Put.* obstructa prohibete c. porta *Blass* 199 Aut *s.* Uel *Ruperti* 201 laeta] latea F *(cf. u. 45)* 208 minacia ChL minantia F uinacia OV

Quem Libyae rector tot signa, tot arma ferentis
Spernentem increpitans magno clamore profatur:
'Post Paulum, post Flaminium componimur eheu
Uecordi Decio, mecum certasse uolenti
In decus et famam leti. rapite, ite citati,
Signa, duces. pateatne mihi Campana uetante
Urbs Decio, explorare libet, noua bella mouenti
Cui patuere Alpes, saxa impellentia caelum
Atque uni calcata deo.' Suffuderat ora
Sanguis, et a toruo surgebant lumine flammae.
Tum rictus spumans et anhelis faucibus acta
Uersabant penitus dirum suspiria murmur.
Sic urbem inuectus, toto comitante senatu
Et uulgo ad spectanda ducis simul ora ruente,
Effundit cunctam rabiem irarumque procellas.
Necnon et Decio propiora pericula mentem
Flammarant, tempusque adeo cernebat adesse,
Quo laudes ducis inuicti superaret inermis.
Non illum fuga, non clausi occuluere penates;
Sed liber, ueluti nullus penetrasset in urbem
Hannibal, intrepido seruauerat otia uultu,
Cum iuuenem saeuis, horrendum, concitus armis
Inuadit globus et pedibus sublime sedentis
Ductoris sistit. tonat inde ferocibus alte
Incessens uictor dictis: 'Solusne ruentem
Fulcire ac reuocare paras a funere Romam?
O demens! en, qui diuum mihi munera tanta
Eripiat. Decio prorsus seruabar inerti
Vincendus, Decio imbelli, cui femina nulla,
Orta in Agenoreis nostrae Carthaginis oris,
Cesserit. huic agedum — nam cur indigna feram? —

---

212 Paullum *et* eheu Cm *Ep. 101* 214 leti Cm [illegible] Cm *l. l.* 215 pateatne Cm *l. l.* pateat S pateat 218 diffuderat O 220 rictu spumante *Marsus*, *Withof* 222 inuectus toto Cm [illegible] 233 sistunt *Heinsius* 237 seruaba[illegible] *quod fortasse retinendum*

Magnanimo, miles, meritas innecte catenas.'
Dixerat haec, necdum finem conuicia norant.
Illatus uelut armentis super ardua colla
Cum sese imposuit uictorque immane sub ira
Infremuit leo et immersis grauis unguibus haesit,
Mandit anhelantem pendens ceruice iuuencum.
At Decius, dum uincla ligant: 'Necte ocius,' inquit, —
'Nam sic Hannibalem decet intrauisse — catenas,
Foederis infausti pretium. sic uictima prorsus
Digna cadit Decius. nec enim te, sanguine laetum
Humano, sit fas caesis placasse iuuencis.
En dextra! en foedus! nondum tibi curia necdum
Templorum intrati postes; iam panditur acri
Imperio carcer. perge ac primordia tanta
Accumula paribus factis. mihi fama sub umbras
Te feret oppressum Capuae cecidisse ruinis.'
Nec plura effari concessum. obnubitur atra
Ueste caput, trahiturque ferox ante ora suorum.
Exin uictor ouans sedato pectore tandem
Spectandis urbis tectis templisque serenos
Laetus circumfert oculos et singula discit:
Quis muris sator, et pubes sit quanta sub armis,
Quot bello pateant argenti aerisque talenta;
Nunc qualis frenata acies, nunc deinde pedestris
Copia quanta uiris. monstrant capitolia celsa

---

241 Magnanimo miles **LF** Magnanime m. **OV** Magnanime o miles *edd. c. cod. Tell.* Magnanime, i, miles *Heinsius* Magnanimo, miles, meritas, i, necte c. *Bentley ad Hor. Epod. XVII. 72* hunc agedum — Magnanime o *uel* i miles, meritis inn. catenis *Ruperti* 243 arduꝝ] agmina **O** 244 immanis ab ira *Heinsius* 249 prorsus] pressus **OV** Poenis *Heinsius* 250 cadat **V** *et edd. pleraeque* 252 en foedus **OV** heu foedus **LF** 253 intrati **Cm** *Ep. 101* — postes **OV** poscis **L** posces **F** 255 umbras **Cm** *l. l.* umbris **S** 257 affari **OV** — arta *Drakenborch* 263 *sic uersum exhibet* **Ch** — argentis **O** — erisque **LFO** aurique **V** — lateant *Burmann* iaceant *Schrader* — armisque *Heinsius* — Quot bello p. auri argentique talenta *edd. nonnullae cum cod. Put.* Quotque auri p. belli argentique t. *Marsus aliique*

Stellatisque docent campos Cereremque benignam.
Iamque diem ad metas defessis Phoebus Olympo
Impellebat equis, fuscabat et Hesperos umbra
Paulatim infusa properantem ad litora currum.
Instituunt de more epulas festamque per urbem
Regifice extructis celebrant conuiuia mensis.
Ipse, deum cultu et sacro dignatus honore,
Praecipuis multoque procul splendentibus ostro
Accipitur sublime toris. non una ministri
Turba gregis; posuisse dapes his addita cura,
His adolere focos, his ordine pocula ferre;
Necnon et certis struitur penus. aspera mensa
Pondera caelati fulgent antiquitus auri.
Eripiunt flammae noctem, strepituque mouentum
Murmurat alta domus. stupet inconsuetus opimae
Sidonius mensae miles faciemque superbi
Ignotam luxus oculis mirantibus haurit.
Uescitur ipse silens et tantos damnat honores
Esse epulis facilesque coli tanto agmine mensas,
Donec pulsa fames, et Bacchi munera duram
Laxarunt mentem. tum frontis reddita demum
Laetitia, et positae grauiores pectore curae.
  Personat Euboica Teuthras testudine, Cymes
Incola, et obtusas immiti murmure saeuae
Inter bella tubae permulcet cantibus auris.
Namque Iouem et laetos per furta canebat amores
Electraeque toros Atlantidos; unde creatus,
Proles digna deum, tum Dardanus; isque Tonanti
Ut det Erichthonium magna de stirpe nepotem.

---

266 Stellantisque **S** 268 hesperos **S** Hesperus *w*
269 obfusa *Drakenborch* 273 Praecipuus *Lefèbure cu*
Rom. 2 276 adolere] dolere **F** 277 Necnon certati
Nec non et Cereri *Heinsius* 279 mouentum] uoc
Ruperti — strepitusque m. Murmure tecta sonant
283 tantos] cautos **V** 284 colit *Bentley* 286 front
fronti *Marsus* 288 teuthras *in lacunam m. 2 insertum*
tenthras **L** theucras **O** — Cymes] crines **S** 291 Na
Iamque *uulgo* 294 erithonium **LV** erict[illegible] n **F** erichon

Hinc Tros, hinc Ilus, generis tunc ordine longo
Assaracus, nulloque minor famaue manuue
Tum Capys ut primus dederit sua nomina muris.
Concelebrant plausu pariter Sidonia pubes
Campanaeque manus. ante omnis ductor honori
Nominis augusto libat carchesia ritu;
Cetera quem sequitur Bacchique e more liquorem
Irrorat mensis turba ardescitque Lyaeo.
Interea, Tyrio resoluta in gaudia coetu
Conuerso — neque enim, iuuenis non digne sileri,
Tramittam tua coepta libens famamque negabo
Quamquam imperfectis, magnae tamen indolis, ausis —
Mens una, inuiolata mero nullisque uenenis
Potando exarmata, decus pugnaeque necisque
Sidoniae tacito uoluebat pectore molem.
Quoque esset miranda magis tam sacra libido,
Pacuuio genitus patrias damnauerat artis.
Is uariis oneratum epulis atque atria tardo
Linquentem gressu comitatus pone parentem,
Postquam posse datum meditata aperire nouosque
Pandere conatus, et liber parte relicta
Tectorum a tergo patuit locus: 'Accipe digna
Et Capua et nobis,' inquit, 'consulta'. togaque
Armatum amota nudat latus, 'hoc ego bellum
Conficere ense paro atque auulsum ferre Tonanti
Rectoris Libyci uictor caput. hic erit ille,
Qui polluta dolis iam foedera sanciet, ensis.
Si perferre nequit spectacula tanta senectus
Et tremit inceptis lasso maioribus aeuo,

---

297 primus, *ut ed. Marsus* L primis FOV 298 plausa S 300 Numinis *Dausqueius* — augusti *Ruperti cum cod. Tell.* 301 e more S ex m. *uulgo* 307 uni *et* 308 Potanti *et* 309 poenaeque *Heinsius* 308 Potandi *Blass* — decus] duci *et* 309 Sidonio *L. Müller d. r. m. p. 174, sed cf. Koch p. 26* 310 tam *ed. Rom. 1* tum LFV cum O 311 Pacullo ChLFV Pacculo O Pacuio *L. Müller (cf. u. 58)* 313 pene LOV poenae F

At tu securis concede penatibus et me
Linque meae mentī; summum quod credis et aequas
Hannibalem superis, o quantum nomine maior
Iam Poeno tibi natus erit!' Uibrabat ab ore
Ignis atrox, animusque uiri iam bella gerebat,
Cum senior, tanti pondus conaminis aegra
Iam dudum uix aure ferens, tremebundus ibidem
Sternitur et pedibus crebro pauida oscula figens:
'Per si quid superest uitae, per iura parentis
Perque tuam nostra potiorem, nate, salutem,
Absiste inceptis, oro, ne sanguine cernam
Polluta hospitia ac tabo repleta cruento
Pocula et euersas pugnae certamine mensas.
Tune illum, quem non acies, non moenia et urbes
Ferre ualent, cum frons propior lumenque corusco
Igne micat, tune illa uiri, quae uertice fundit,
Fulmina pertuleris, si uiso intorserit ense
Diram, qua uertit per campos agmina, uocem?
Fallit te, mensas inter quod credis inermem.
Tot bellis quaesita uiro, tot caedibus armat
Maiestas aeterna ducem. si admoueris ora,
Cannas et Trebiam ante oculos Thrasymennaque busta
Et Pauli stare ingentem miraberis umbram.
Quid? tanto in casu comitum iuxtaque iacentum
Torpebunt dextrae? parce, oro, et desine uelle,
Cui nequeas uictor superesse. an tristia uincla
Et Decius non erudiunt componere mentem?'
  Talia commemorans, famae maioris amore
Flagrantem ut uidit iuuenem surdumque timori:
'Nil ultra posco, refer in conuiuia gressum;

---

324 At tu **Ch** Et tu **S** — securus *uel* secretis *Heinsius* 331 pedibus] genibus *Schrader* 336 inuersas *Blass* 337 no[illegible] moenia **FV** nec m. **LO** 338 proprior **LV** 340 interserit **L** — ensem **OV** 341 quam **OV** 344 interna *Bothe* 345 busta] lustra *Blass* 347 tanta in rabie *Ruperti* 348 uelle] belli *Heinsius* bello *Bothe* 349 Cum *Dausqueius* 352 timori *Heinsius*

Approperemus,' ait. 'non iam tibi pectora pubis
Sidoniae fodienda manu tutantia regem.
Hoc iugulo dextram explora. namque haec tibi ferrum,
Si Poenum inuasisse paras, per uiscera ferrum
Nostra est ducendum. tardam ne sperne senectam.
Opponam membra atque ensem extorquere negatum
Morte mea eripiam.' Lacrimae tunc ore profusae,
Et magna superum cura seruatus in arma
Scipiadae Poenus; nec tantum fata dederunt
Externa peragi dextra. pulcherrimus irae
Et dignus fieri compos memorabilis ausi,
Amisit quantam posito conamine laudem,
Cui tantum est uoluisse decus? tum reddere sese
Festinant epulis et tristia fronte serenant,
Donec laeta uirum soluit conuiuia somnus.
Postera lux Phaethontis equos proferre parabat,
Iam rapido summis curru splendente sub undis,
Et iuuenis, magno generatus Hamilcare, duras
Iam dudum exercet curas. Carthaginis arces
Ire ferox Mago et patribus portare iubetur
Nuncia facta ducis. praeda et captiua leguntur
Corpora dereptaeque uiris sub Marte cruento
Exuuiae, fausti superis libamina belli.
Altera curarum Libycis dimittitur oris
Heu Decius, reduci lentas seruatus ad iras,
Ni poenae iuuenem indignae miseratus ab alto
Iupiter antiquam Batti uertisset ad urbem.
Hic Pellaea uirum Ptolomaei sceptra uehentum

---

356 haec **Cm** *Ep. 101* huc *Heinsius* 357 ferrum **Cm** *l. l.* 364 campos **OV** 366 tanta *Heinsius* — reddere] cedere **LOV** tedere **F** 369 phetontis **LOV** foetontis **F** 370 rapido summis **Cm** *l. l.* rapidos omnis **S** 371 At *Heinsius* — duras] crudas *idem* 374 Nuntius acta *Blass* 375 dereptaeque **Ch** dereptaque **O** 377 dimittitur **S**, *ut ed. Basil. 1543 et coni. L. Müller* demittitur *uulgo* 378 reduce **OV** 380 bacchi **L** bacci **F** batri **OV** 381 Pellaea *Ruperti* pelea **LV** poelea **F** pellea **O** — ptolomaei **LF** ptholomaei **OV**

Eripuere minis, resolutaque uincula collo.
Atque eadem uitae custos mox deinde quieto
Accepit tellus ossa inuiolata sepulcro.
Nec Uenerem interea fugit exoptabile tempus
Poenorum mentes caeco per laeta premendi
Exitio et luxu corda importuna domandi.
Spargere tela manu passim fallentia natis
Imperat et tacitas in pectora mittere flammas.
Tum pueris dulce arridens: 'Eat improba Iuno
Et nos — nec mirum, quid enim sumus? — acta secundis
Despiciat. ualet illa manu, ualet illa lacertis;
Paruula nos arcu puerili spicula sensim
Fundimus, et nullus nostro de uulnere sanguis.
Verum, agite, o mea turba, precor, nunc tempus, adeste
Et Tyriam pubem tacitis exurite telis.
Amplexu multoque mero somnoque uirorum
Profliganda acies, quam non perfregerit ensis,
Non ignes, non immissis Gradiuus habenis.
Combibat illapsos ductor per uiscera luxus,
Nec pudeat picto fultum iacuisse cubili,
Nec crinem Assyrio perfundere pugnet amomo.
Ille, sub hiberno somnos educere caelo
Iactator, tectis malit consumere noctes;
Ac ponat ritus uescendi, saepe citato
Dum residet sub casside equo, discatque Lyaeo
Imbellem donare diem. tum deinde madenti
Post epulas sit grata chelys, segnisque soporas,
Aut nostro uigiles ducat sub numine noctes.'
Haec postquam Uenus, applaudit lasciuus et alto
Mittit se caelo niueis exercitus alis.

---

389 tacitas] tantas **O** 391 aucta *D. Heinsius* alt *Schrader* 392 Dispiciat **S** 394 et] it *Heinsius prob Lefebure et Drakenborch* 396 telis] taedis *Heinsius* 399 im missus **F** 402 pugnet **LV** pugne **F** piget **O** 403 se ducer *Barth* 404 lactatus *c. cod. Tell. Lefebure* Laetatus *Heinsius* — tectis] telis **O** de . . **Ch** *(T. p. 246)* taedis *Barth* dapib *Heinsius* 408 chelis **FOV** telis **L**

Sentit flammiferas pubes Maurusia pennas,
Et pariter fusis tepuerunt pectora telis.
Bacchi dona uolunt epulasque et carmina rursus
Pieria liquefacta lyra. non acer aperto
Desudat campo sonipes, non ulla per auras
Lancea nudatos exercet torta lacertos.
Mollitae flammis lymphae languentia somno
Membra fouent, miserisque bonis perit horrida uirtus.
Ipse etiam, afflatus fallente Cupidine, ductor
Instaurat mensas dapibus repetitque uolentum
Hospitia et patrias paulatim decolor artis
Exuit, occulta mentem uitiante sagitta.
Altera iam patria atque aequo sub honore uocatur
Altera Carthago Capua, intactumque secundae
Fortunae ingenium uitia allectantia quassant.
Nec luxus ullus mersaeque libidine uitae
Campanis modus; accumulant uariasque per artis
Scenarum certant epulas distinguere ludo,
Ut strepit assidue Phrygiam ad Nilotica loton
Memphis * Amyclaeo passim lasciua Canopo.
Inprimis dulcem, Poeno laetante, per auris
Nunc uoce infundit Teuthras, nunc pectine cantum.
Isque ubi mirantem resonantia pollice fila
Ductorem uidit Libyae, canere inde superbas
Aoniae laudes sensim testudinis orsus,

---

414 rursus] cursus L prorsus *Schrader* 417 nodatos *Heinsius* duratos *uel* durandos *Schrader* 419 horrida] obruta *Heinsius* 423 sagina *Heinsius* 425 intectumque *D. Heinsius et Cellarius* 426 allectantia *Bothe et van Veen* adlatrantia **S** adsultantia *Bentley* oblectantia *Schrader* allabentia *Blass* 430 ad Phrygiam *Heinsius prob. Bentleio* Phrygiae ad Nilotida l. *Dausqueius* 431 *post* Memphis *duo excidisse hemistichia mihi persuasit Hilberg (p. l.)* — passim] par iam *Schlichteisen (p. l.)* — M. Amyclaei in fossa (ad fossam) l. Canopi *uel* M. Amyclaeo fossae *(fossam)* insultante Canopo *Ruperti* M. Amyclaei simulans lasciua Canopi *Thilo (p. l.)* 430. 31 Et str. a. Phrygium ad Nilotica lotos Tympanum Amyclaeo passim l. Canopo *Blass* 435 cauere **OV**

Concordem citharae mouit per carmina linguam,
Uincere linquentis uitam quae possit olores.
Atque haec e multis carpsit mollissima mensae:
'Argolicis quondam populis, mirabile dictu,
Exaudita chelys, lapidem testudine felix
Ducere et in muris posuisse uolentia saxa.
Haec Amphionio uallauit pectine Thebas
Ac, silice aggeribus per se scandente uocatis,
Iussit in immensum cantatas surgere turris.
Altera, turbatum plectro moderata profundum,
Et tenuit phocas et in omni Protea forma
Traxit et aequoreo portauit Ariona dorso.
Iam, quae Peliaca formabat rupe canendo
Heroum mentes et magni pectora Achillis,
Centauro dilecta chelys compesceret iras,
Percussa fide, uel pelagi uel tristis Auerni.
Iamque chaos, caecam quondam sine sidere molem
Non surgente die, ac mundum sine luce canebat.
Tum deus ut liquidi discisset stagna profundi
Tellurisque globum media compage locasset;
Ut celsum superis habitare dedisset Olympum,
Castaque Saturni monstrabat saecula patris.
Sed, quos pulsabat Riphaeum ad Strymona, nerui,
Auditus superis, auditus manibus Orpheus,
Emerito fulgent clara inter sidera caelo.
Hunc etiam mater, tota comitante sororum

---

439 mensae] musae *Heinsius* 440 scopulis *Gronov* 441 testudine] uel pectine *Ruperti* dulcedine *Thilo* 442 muris **S** muros *edd.* — uolentia **ChLF** uolantia **OV** 444 locatis *Heinsius* 447 Detinuit *Heinsius* 449 Iam *Dausqueius* Nam **S** Tum *Ruperti* — formabat **Ch** 453 Iamque *Dausqueius* Namque **S** 454 fulgente *Schrader* 455 discisset **ChF** *sed in* **F** *m. 2 corr. in* discusset — discussit **L** discusse **O** discusset *Liuineius aliique* dissepsset *uel* discresset *Heinsius* disclusset *Bentley* diuisset *Blass* 459 ripheum **LFO** rhipheum **V** Rhodopeum *Ruperti* — neruis **ChLFO** uernis **V** neruos *Cellarius et Schrader, qui et u.* 460 Auditos s. auditos m. *legi uult* 462 Nunc **OV**

Aonidum turba, mater mirata canentem.
Non illo Pangaea iuga aut Mauortius Haemus,
Non illo modulante sonos stetit ultima Thrace;
Cum siluis uenere ferae, cum montibus amnes.
Immemor et dulcis nidi positoque uolatu
Non mota uolucris captiua pependit in aethra.
Quin etiam, Pagasaea ratis cum caerula — nondum
Cognita terrenae — pontonque intrare negaret,
Ad puppim sacrae, cithara eliciente, carinae
Adductum cantu uenit mare. pallida regna
Bistonius uates flammisque Acheronta sonantem
Placauit plectro et fixit reuolubile saxum.
O dirae Ciconum matres Geticique furores
Et damnata deis Rhodope! tulit ora reuulsa
In pontum, ripis utraque sequentibus, Hebrus.
Tum quoque, cum rapidi caput a ceruice recisum
Portarent fluctus, subito emicuere per undas
Ad murmur cete toto exultantia ponto.'
Sic tunc Pierius bellis durata uirorum
Pectora Castalio frangebat carmine Teuthras.
Interea placida attulerant iam flamina terris
Magonem Libycis. lauro redimita subibat
Optatos puppis portus, pelagoque micabant
Captiua arma procul celsa fulgentia prora.
At, patulo surgens iam dudum ex aequore, late
Nauticus implebat resonantia litora clamor,
Et, simul adductis percussa ad pectora tonsis,
Centeno fractus spumabat uerbere pontus.

---

466 fontibus *Schrader* 468 mora **S** 469 pagasea **V** pegasaea **LFO** 470 terrenae **F** terrene **LOV** terrigenis *uulgo* terrenis *Heinsius* — pontonque *Liuineius et Lachmann ad Lucr. V. 507* pontoque **S** — negaret *Liuineius et Koch p. 28* negarent **S** 473 Bistonius **OV** Bisthonius **LF** 477 utraque **S** utrimque *uulgo* — querentibus *Schrader* 478 rescissum *Schrader* 481 tunc **LF** tum **V** tu **O** 483 placita appulerant *Heinsius* — terris] tēis **F** *(cf. XII. 90)*

Nec lentum in medios rapienda ad gaudia uulgus
Procurrit fluctus, elataque turba fauore
Certatim ingenti celebrat noua gaudia plausu.
Aequatur rector diuis. illum undique matres,
Illum turba minor, moniti gaudere nepotes,
Et senior manus et iuxta populusque patresque
Mactatis superum dignantur honore iuuencis.
Sic patriam Mago et portas ingressus ouantis
Fraternae laudis fama. ruit inde senatus,
Et multo patrum stipatur curia coetu.
Tum diuos ueneratus auum de more uetusto:
'Martem,' ait, 'egregium et fractas, quis Itala tellus
Nitebatur, opes, pars ipse haud parua laborum,
Nuntio. pugnatum superis in uota secundis.
Est locus, Aetoli signat quem gloria regis,
Possessus quondam prisca inter saecula Dauno;
Umentis rapido circumdat gurgite campos
Aufidus et stagnis intercipit arua refusis;
Mox fluctus ferit Hadriacos magnoque fragore
Cedentem impellit retrorsus in aequora pontum.
Hic Uarro et magnum Latia inter nomina Paulus
Nomen, quis rerum ducibus permissa potestas,
Uix dum depulsa nigrae caligine noctis,
Inuadunt campum et late fulgentibus armis
Accendunt ultro lucem surgentis Eoi.
Nos contra — nam germanum furor acer agebat
Optatae pugnae — castris cita signa mouemus.
Intremit et tellus, et pulsus mugit Olympus.
Hic fluuium et campos abscondit caede uirorum
Ductor, quo numquam maiorem ad bella tulerunt

---

493 celebrat **Ch S** celebrant *uulgo* — gaudia] praemia *Bothe* 497 dignatur **S** 507 Umentis **LF** Umentes **Cd** *(T. p. 216)* Humentis **V** Uiuentis **O** 508 interstrepit *uel* interluit *Blass* 511 Hunc *Bothe* 512 Lumen *Heinsius* 515 Accendunt **FOV** Accedunt **L** Offundunt *uel* Abscondunt *Blass* 518 Intremit et **S** Intremuit *uulgo*

Rectorem terrae. uidi, cum turbine saeuo
Ausonia et sonitu bellantis fusa per agros
Uni terga daret. uidi, cum Uarro citato
Auferretur equo, proiectis degener armis.
Quin et magnanimum, perfosso corpore telis,
Strage super socium uidi te, Paule, cadentem.
Aegatis ille et seruilia foedera larga
Ultus caede dies; non plus optasse liberet,
Quam tum concessit dexter deus. altera iam lux
Si talis redeat, populis sis omnibus una
Tum, Carthago, caput terrasque colere per omnis.
Testes hi stragis, quos signum illustre superbis
Mos laeua gestare uiris.' Tum funditur ante
Ora admirantum praefulgens anulus auro;
Datque fidem uerbis haud paruo insignis aceruo.
Hinc iterum repetens: 'Restat nunc sedibus imis
Uertenda atque aequanda solo iam subruta Roma.
Annitamur,' ait, 'uires refouete tot haustas
Casibus, et pateant non parca aeraria dextris,
Quas emimus bello. defit iam belua, tristis
Ausoniis terror, necnon alimenta fatigant.'
Atque ea dum memorat, toruo conuersus in ora
Hannonis uultu, quem gliscens gloria prauum
Ductoris studio iam dudum agitabat acerbo:
'Iamne tibi dextras inceptaque nostra probamus?
Iam fas Dardanio me non seruire colono?
Anne iterum Hannibalem dedi placet? atra ueneno

---

522 tonitru bellantis *uel* bellanti *Heinsius* 525 magnanimum **L** magna nimium **FOV** 526 Strage **V**, *ut coni. Liuineius* Stare **LFO** *(cf. X. 587)* 527 illa **F** 529 Quam tum **Cm** *Ep. 64* **V** Quantum **LFO** 530 talis **Cm** *l. l.* **LF** *deest in* **OV** *(T. p. 219)* — sis] eris *Withof* 531 colere **S** colare *ed. Ald. aliaeque* 536 restet **OV** 537 iam *om.* **O** 538 refouete **S** refouere *edd. pleraeque* 539 et pateant **S** ut p. **Ch** 540 bello **Ch** — tristis] castris *Heinsius* cristis *Burmann* 541 elementa **OV** — fatiscunt *Burmann* 544 Ductori **ChS** — aceruo **OV** 545 Iamne **Cm** *l. l.* 546 Colono **Cm** *l. l.*

Inuidiae nigroque undantia pectora felle,
Tandem tot titulis totque exorata trophaeis,
Infelix muta. dextra en, en dextera, quam tu
Aeneadis lacerare dabas, et litora et amnes
Et stagna et latos impleuit sanguine campos.'
Haec Mago, atque animos fauor haud obscurus alebat.
Cui, simul inuidia atque ira stimulantibus, Hannon:
'Talia uesani iuuenis conuicia miror
Haud equidem; tumet ingenio, fraternaque corda
Non tarde agnoscas et uirus futile linguae.
Qui ne mutatum uanis absistere credat,
Nunc pacem orandum, nunc improba foedere rupto
Arma reponendum et bellum exitiale cauendum
Auctor ego. atque adeo uosmet perpendite, quaeso,
Quid ferat; haud aliud nobis censere relictum est.
Tela, uiros, aurum, classis, alimenta precatur
Belligeramque feram. uictus non plura petisset.
Sanguine Dardanio Rutulos saturauimus agros,
Et iacet in campis Latium. deponere curas
Tandem ergo, bone, da, uictor, liceatque sedere
In patria; liceat non exhaurire rapacis
Impensis belli uacuatos saepe penates.
Nunc en, nunc, inquam — falsa ut praesagia nostra
Sint, oro, mensque augurio ludatur inani —
Haud procul est funesta dies. atrocia noui
Corda ac prospicio natas e cladibus iras.
Uos ego, uos metuo, Cannae. submittite signa
Atque adeo temptate, agedum, ac deposcite pacem:
Non dabitur. parat ille dolor, mihi credite, maius

---

548 nudantia **L** 549 exorata **Cm** *l. l.* exornata **S** exo-
mata *Schrader* 550 dextra en dextera **Cm** *l. l.* 552 lat-
Latios *Heinsius* Latio compleuit *Schrader* 554 Hannon *Bl.*
hanno **S** 558 Qui **S** Quin *Marsus* — credat **Cm** *l. l.* cred-
559 orandum **Cm** *l. l.* orandam **S** 560 reponenda **S**
petisset *scr. cum Heinsio* dedissem **S** — uicto n. pl. d-
ed. Raphel. 1600, quod prob. Barth uictis n. pl. ded. *V*
uictus *uel* uictis *uel* uicto num pl. petisset *Hein-*

Exitium accepto; citiusque haec foedera uictor,
Quam uictus, dabit. atque adeo, qui tanta superbo
Facta sonas ore et spumanti turbine perflas
Ignorantum aures, dic, en, germanus in armis
Ille tuus par Gradiuo, per saecula tellus
Cui similem numquam ductorem in bella creauit,
Moenia Romuleae cur nondum uiderit urbis?
Scilicet e gremio matrum rapiamus in hostem
Nondum portandis habiles grauioribus armis?
Aeratas iussi texamus mille carinas,
Atque omnis Libyae quaeratur belua terris,
Ut longa imperia atque armatos proroget annos
Hannibal et regnum trahat usque in tempora fati?
Uos uero — neque enim occulto circumdamur astu —
Ne dulcis spoliate domos; castrisque potentum
Atque opibus sancite modum. pax optima rerum,
Quas homini nouisse datum est; pax una triumphis
Innumeris potior; pax, custodire salutem
Et ciuis aequare potens, reuocetur in arcis
Tandem Sidonias; et fama fugetur ab urbe
Perfidiae, Phoenissa, tua. si tanta libido
Armorum tenet atque enses non reddere perstat
Poscenti patriae, nil suppeditare furori
Hortor et haec fratri Magonem dicta referre.'
  Plura annectentem — neque enim satiauerat iras
Dicendo — clamor turbat diuersa uolentum:
'Si Libyae decus, haud ulli superabilis armis,
Hannibal est irae tibi, destituemus ad ipsas
Uictorem metas? nec opum adiumenta feremus?
Inuidia unius sceptra ut iam parta retardet?'
Inde alacres tribuunt, quae belli posceret usus,
Absentique suum iactant sub teste fauorem.

---

583 uicerit *Heinsius* 584 e gremio Ch 586 iussi Ch 591 spoliata S 597 tuae Ch S 601 satiauerat OV sauciauerat LF

Mox eadem terris placitum traducere Hiberis,
Dum malus obtrectat facta immortalia liuor
Nec sinit adiutas ductoris crescere laudes.

SILI ITALICI
PUNICORUM
LIBER DUODECIMUS.

Iam terra glaciale caput fecundaque nimbis
Tempora et austrifero nebulosam uertice frontem
Immitis condebat Hiems, blandisque salubre
Uer Zephyris tepido mulcebat rura sereno:
Prorumpit Capua Poenus uicinaque late
Praemisso terrore quatit. ceu condita bruma,
Dum Riphaea rigent Aquilonis flamine, tandem
Euoluit serpens arcano membra cubili
Et spondente die nouus emicat atque coruscum
Fert caput et saniem sublatis faucibus efflat.
At Libyci ducis ut fulserunt signa per agros,
Desolata metu cuncta, et suadente pauore
Uallo se clausere simul trepidique salutis
Expectant ipsis metuentes moenibus hostem.
Sed non ille uigor, qui ruptis Alpibus arma
Intulerat dederatque uias Trebiaque potitus
Maeonios Italo scelerauit sanguine fluctus,

---

611 sinit **V** sunt **LFO** *(cf. X. 67)* — ad uitas **V** attritas ductoris *uel* ad iustas ductorem *Heinsius* ad metas *Ruperti et L. Müller d. r. m. p. 174* 1 terrae **O** 7 riphea **S** *(cf. XI. 459)* — flamine *Ruperti* flumina **S** flamina *uulgo* 9 spondente **ChLFO** *(cf. Ov. Ib. 217)* Splendente **V** 10 afflat **O** 11 libici ducis **O** ducis libyci **LF** dulcis libici **V** 16 Impulerat *Heinsius*

Tunc inerat. molli luxu madefacta meroque,
Illecebris somni torpentia membra fluebant.
Quis gelidas suetum noctes thorace grauatis
Sub Ioue non aequo trahere et tentoria saepe
Spernere, ubi hiberna ruerent cum grandine nimbi,
Ac ne nocte quidem clipeiue ensesue reposti,
Non pharetrae aut iacula, et pro membris arma fuere:
Tum graue cassis onus maioraque pondera uisa
Parmarum, ac nullis fusae stridoribus hastae.
Prima instaurantem sensit certamina mitis
Parthenope, non diues opum, non spreta uigoris;
Sed portus traxere ducem secura uolentem
Aequora, quae peteret ueniens Carthagine puppis.
Nunc molles urbi ritus atque hospita Musis
Otia et exemptum curis grauioribus aeuum.
Sirenum dedit una suum, memorabile, nomen
Parthenope muris Acheloias, aequore cuius
Regnauere diu cantus, cum dulce per undas
Exitium miseris cauere non prospera nautis.
Haec pone aggressus — nam frontem clauserat aequor —
Moenia, non ullas ualuit perfringere Poenus
Tota mole uias frustraque inglorius ausi
Pulsauit quatiens obstructas ariete portas.
Stabat Cannarum Graia ad munimina uictor
Nequicquam et cautae mentis consulta probabat
Euentu, qui post Dauni stagnantia regna
Sanguine Tarpeias ire abstinuisset ad arces.
'En, qui nos segnes et nescire addere cursum

---

18 labefacta *Heinsius et Schrader* 19 Et somni illecebris *Heinsius* 24 fouere *Heinsius* 25 Tum **S** Tunc *uulgo* 28 tum spr. u. *Heinsius* non laeta *uel* feta u. *Burmann* non sueta uigori *Schrader* 30 Litora *Schrader* — quos *Heinsius* 31 Nunc **ChS** Nam *uulgo* 33 suum et *Nicander* suis (muris) *Heinsius* sacrum et *Withof, sed cf. III. 669* 37 peno **LOV** poeno **F** — aegressus **F** egressus **LOV** 38. 39 non ulla — Tutas *uel* non ullas — Tuta *Heinsius*

Factis iactastis, quod uobis scandere nuper
Non acie ex ipsa concessum moenia Romae,
Intrate atque epulas promissas sede Tonantis
His, quae Graia manus defendit, reddite tectis.'
Talia iactabat famaeque pudore futurae,
Irritus incepti prima si absisteret urbe,
Audebat cuncta atque acuebat fraudibus enses.
Sed subitae muris flammae totoque fluebant
Aggeris anfractu tela improuisa per auras.
Haud secus, occuluit saxi quo uertice fetus
Ales fulua Iouis, tacito si ad culmina nisu
Euasit serpens terretque propinquus hiatu,
Illa, hostem rostro atque assuetis fulmina ferre
Unguibus incessens, nidi circumuolat orbem.
Tandem ad uicinos Cumarum uertere portus
Defessus subiit uarioque lacessere motu
Fortunam et famae turbando obstare sinistrae.
Sed custos urbi Gracchus, tutela uel ipsis
Certior, arcebat muris iterumque sedere
Portis atque aditus iterum sperare uetabat.
Lustrat inops animi rimaturque omnia circum
Alite uectus equo rursusque hortatibus infit
Laudum agitare suos: 'Pro di, quis terminus,' inquit,
'Ante urbes standi Graias, oblite tuorum

---

46 Factis **S** Fatis *uulgo* — uobis **V** nobis **LFO** 48 aede *Heinsius* 49 Hisque **S** 51 incepti *Marsus aliique* incepta **S** *et uulgo* — prima *uel* primi *Heinsius* primis **ChOV** primus **LF** *et uulgo* — inceptus prima *Barth* incepti Poenus *Gronov* incepti *uel* insessa *uel* obsaepta primus *Dausqueius* 53 muris *et* pluebant *Heinsius* 55—59 *hos uersus Blass post* 65 *poni uult* 55 quo *Blass* quos **S** quae *Heinsius* cum *uineius et Dausqueius* 56 nisu **F** uisu **LOV** 58 fulmi 59 nidum c. umbra *Schrader* 61 subiit **Ch** subigit Defesso subiit *Gronov et Heinsius* Defessum subiit *Lefebv Bothe* Defessos subiit *Ruperti* Defessos subigit *Barth* Def subigit *Ernesti* 65 Portis **S** Portus **Ch** — sedere, I *Drakenborch aliique* s. Ad portas aditusqu *Heinsius* tarumque aditus *Withof* tenere Portus *Bu* nocen *uel* ferire Portas *Ruperti* 68 qui **O**

Factorum miles? quis erit modus? Alpibus astat
Nimirum maior moles, et scandere caelum
Pulsantis iubeo scopulos; quamquam altera detur
Si similis tellus, aliaeque repente sub astra
Exurgant rupes, non ibis et arduus arma
Me ducente feres? tene heu Cumanus hiantem
Agger adhuc murusque tenet Gracchusue, moueri
Non ausus portis? paruo in discrimine cerno,
An uobis gentes, quaecumque labore parastis,
Casu gesta putent? per uos Tyrrhena fauentum
Stagna deum, per ego et Trebiam cineresque Sagunti
Obtestor, dignos iam uosmet reddite uestra,
Quam trahitis, fama et reuocate in pectora Cannas.'
  Sic ductor fessas luxu attritasque secundis
Erigere et uerbis tentabat sistere mentes.
Atque hic perlustrans aditus, fulgentia cernit
Arcis templa iugo, quorum tum Uirrius, altae
Immitis ductor Capuae, primordia pandit:
'Non est hoc,' inquit, 'nostri, quod suspicis, aeui;
Maiores fecere manus. cum regna timeret
Dictaei regis, sic fama est, linquere terras
Daedalus inuenit nec toto signa sequenti
Orbe dare, aetherias aliena tollere in auras
Ausus se penna atque homini monstrare uolatus.
Suspensum hic librans media inter nubila corpus
Enauit superosque nouus conterruit ales.
Natum etiam docuit falsae sub imagine plumae

---

71 scindere *Schrader* 75 tene Cm *Ep. 64* te ne LF tenet OV — euntem *Schrader* 76 gracchusue LO gracchùsque FV Gracchumque *et* 77 ausum *uulgo mutata distinctione et interrogationis signo post* cerno *posito* 78 An Cm *l. l.* — nobis O 79 per uos Cm *l. l.* S uos per *uulgo* 81. 82 uestrae Ch, *unde* uestrae — famae *Heinsius* — reddite, gestis Quam trahitis, fama *Ruperti* — in pectora Ch 85 hinc *Heinsius* 86 alta *Schrader* 87 Immitis] Immeritus *uel* Ante omnis *uel* Intuitus *Heinsius* Infidus *Burmann* Iam mitis *Schrader* 89 regna timeret Cm *Ep. 64* S bella timeret Ch 90 terras] tēas F *(cf. XI. 483)* 91 sequendi *Gronov*

Attentare uias uolucrum; lapsumque solutis
Pennarum remis et non felicibus alis
Turbida plaudentem uidit freta. dumque dolori
Indulget subito, motis ad pectora palmis,
Nescius heu planctu duxit moderante uolatus.
Hic pro nubiuago gratus pia templa meatu
Instituit Phoebi atque audacis exuit alas.'
Uirrius haec. sed enim ductor numerabat inertis
Atque actos sine Marte dies ac stare pudebat.
Ingemit aduersis respectansque irrita tecta
Urbe Dicarchaea parat exsatiare dolorem.
Hic quoque nunc pelagus, nunc muri saxea moles
Officit audenti defensantumque labores.
Dumque tenet socios dura atque obsaepta uiarum
Rumpere nitentis lentus labor, ipse propinqua
Stagnorum terraeque simul miracula lustrat.
Primores adsunt Capuae: docet ille, tepentes
Unde ferant nomen Baiae, comitemque dedisse
Dulichiae puppis stagno sua nomina monstrat.
Ast hic Lucrino mansisse uocabula quondam
Cocyti memorat medioque in gurgite ponti
Herculeum commendat iter, qua discidit aequor
Amphitryoniades, armenti uictor Hiberi.
Ille, olim populis dictum Styga, nomine uerso
Stagna inter celebrem nunc mitia monstrat Auernum;
Tum, tristi nemore atque umbris nigrantibus horrens
Et formidatus uolucri, letale uomebat
Suffuso uirus caelo Stygiaque per urbes
Religione sacer saeuum retinebat honorem.
Hinc uicina palus — fama est Acherontis ad unda

---

98 non] cum L 103 phoebi S Phoebo *uulgo* 104 sed sedem F 105 artos V 106 despectans *uel* detr *Schrader* — inuia tecta *uel* irrita coepta *Heinsius* 11 saepta] abspecta F 116 manasse *Koch* trans 118 discidit Cm *Ep. 64* 119 uictor Cm *l. l.* F nec abductor *uel* rector *uel* ductor *Heinsius* 123 monebat S 126 Huic *Liuineius et Gronov*

Pandere iter — caecas stagnante uoragine fauces
Laxat et horrendos aperit telluris hiatus
Interdumque nouo perturbat lumine manis.
At iuxta caligantis longumque per aeuum
Infernis pressas nebulis pallente sub umbra
Cimmerias iacuisse domos noctemque profundam
Tartareae narrant urbis. tum sulphure et igni
Semper anhelantis coctoque bitumine campos
Ostentant. tellus, atro exundante uapore
Suspirans ustisque diu calefacta medullis,
Aestuat et Stygios exhalat in aëra flatus;
Parturit et tremulis metuendum exsibilat antris,
Interdumque cauas luctatus rumpere sedis,
Aut exire fretis, sonitu lugubre minaci
Mulciber immugit laceratque uiscera terrae
Mandit et exesos labefactat murmure montis.
Tradunt Herculea prostratos mole gigantas
Tellurem iniectam quatere, et spiramine anhelo
Torreri late campos, quotiensque minantur
Rumpere compagem impositam, expallescere caelum.
Apparet Prochyte saeuum sortita Mimanta,
Apparet procul Inarime, quae turbine nigro
Fumantem premit Iapetum flammasque rebelli
Ore eiectantem et, si quando euadere detur,
Bella Ioui rursus superisque iterare uolentem.
Monstrantur Uesuuina iuga atque in uertice summo
Depasti flammis scopuli stratusque ruina
Mons circum atque Aetnae fatis certantia saxa.

---

127 uoramine **Ch** 130 At iuxta caligantes **Ch** 131 Squalente *Corte ad Lucan. VI. 646 (cf. I. 83)* 135 Obstentant **V** Ostentat **ChLFO** 138 Parturit] Pars ruit *Barth* Par furit *uel* Perfurit *Heinsius, quod prob. Bothe* 140 Aut] Atque *Liuineius* — fretis **Ch** 143 gigantas **L** gigantes **FOV** 145 minantur **Ch** 146 impositum **S** 147 Mimanta **Cd** *(T. p. 214)* numanto **LFV** munanto **O** 148 inarme **S** 152 uesuuina **LV** uessuuina **F** uesūna **O** Besuina **Ch** Uesuina *Heinsius* Ueseua *uulgo* 153 stratusque **V**, *ut coni. Heinsius* fractusque **LFO** 154 fatis **LFV** satis **O** saxis *Dausqueius* factis *Bothe*

Necnon Misenum seruantem Idaea sepulcro
Nomina et Herculeos uidet ipso in litore Baulos.
Miratur pelagique minas terraeque labores.
Quae postquam perspecta uiro, regressus ad altos
Inde Pheretiadum muros, frondentia laeto
Palmite deuastat Nysaea cacumina Gauri.
Hinc ad Chalcidicam transfert citus agmina Nolam.
Campo Nola sedet, crebris circumdata in orbem
Turribus, et celso facilem tutatur adiri
Planitiem uallo; sed, qui non turribus arma
Defendenda daret, uerum ultro moenia dextra
Protegeret, Marcellus opem auxiliumque ferebat.
Isque ubi Agenoream procul aduentare per aequor
Et ferri ad muros nubem uidet: 'Arma, cruentus
Hostis adest, capite arma, uiri,' clamatque capitque.
Circumstant rapidi iuuenes aptantque frementi
Sanguineas de more iubas; sonat inde, citato
Agmina disponens passu: 'Tu limina dextrae
Seruabis portae, Nero; tu conuerte cohortes
Ad laeuam patrias et Larinatia signa,
Clarum Uolscorum Tulli decus; ast ubi iusso,
Per tacitum ruptis subita ui fundite portis
Telorum in campos nimbum. ferar ipse reuulsa
In medios equitumque traham certamina porta.'
Dumque ea Marcellus, iam claustra reuellere Poeni
Et scalis spretis tentabant rumpere muros.
Insonuere tubae passim clamorque uirorum
Hinnitusque, simul litui raucoque tumultu

---

155 seruantem **OV** seruante **LF** 159 Pheretiad um *Gronov* Phereciadum **Ch** pherochiadum **L** ferochiadum **F** pher[illegible]dum **OV** Pherecyadum *Drakenborch* Dicarchiadum *uel* chaeum *Schrader* 161 calchidicam **LOV** chalchidicam 168 uidit **O** 170 Circumdant rapide *Heinsius* 171 de *Schrader* — tonat *Liuineius* uolat *Heinsius* 174 larinat[illegible] 177 ferat **LFV** ferit **O** — ipsa **O** 179 reuellere euellere **OV** 180 Spretis *Nodell et Blass* spretos **S** — irrumpere *Lefebure* 182 Hinnitusque **Cm** *Ep. 64* **LF** tusque **V** Inuitusque **O** Tinnitusque *uulgo* Tinnituque

Cornua et in membris concussa furentibus arma.
Fertur acerba lues disiectis incita portis,
Effusaeque ruunt inopino flumine turmae;
Improbus ut fractis exundat molibus amnis,
Propulsum ut Borea scopulis impingitur aequor,
Ut rupto terras inuadunt carcere uenti.
Nec torrente Libys uiso armorumque uirumque
Deiectus sperare ualet. dux Dardanus instat
Attonito, praegressus equo, tergisque ruentum
Incumbens hasta, socios nunc uoce fatigat:
'Perge, age, fer gressus. dexter deus; horaque nostra est.
Hac iter ad muros Capuae.' Nunc rursus in hostem
Conuersus: 'Sta. quo raperis? non terga tuorum,
Te, ductor Libyae, increpito. sta. campus et arma
Et Mars in manibus. dimitto e caede cohortes,
Spectemur soli. Marcellus proelia posco.'
Sic rector Latius; iuuenique inuadere pugnam
Barcaeo suadebat honor pretiumque pericli.
Sed non haec placido cernebat pectore Iuno
Coeptoque auertit suprema in fata ruentem.
Sistere perculsos ille et reuocare laborat:
'Talesne e gremio Capuae tectisque sinistris
Egredimur? state, o miseri, quis gloria summa
Dedecori est. nil uos hodie, mihi credite, terga
Uertentis fidum expectat. meruistis, ut omnis
Ingruat Ausonia, et saeuo Mauorte parastis,
Ne qua spes fusos pacis uitaeque maneret.'
Uincebat clamore tubas uocisque uigore
Quamuis obstructas saeuus penetrabat in auris.

---

184 acerbum **S** — incita . . . . **LFO** (*in* **F** incita *m. 2 in lacunam insertum*) in . . . . . **V** — portis *codd. Put. et Tell. aliique* turmis **Ch** *(T. p. 248)* — undique telis *uulgo* 189 uiso *cod. Put.* nisu **ChLF** uisu **O** niso **V** — terrente L. uisu *uulgo* — uirumque **FV** uirum **L** utrūque **O** 190 Deiectus spe, stare ualet *Ruperti* 191 praegressus **ChLF** progressus **OV** 193 fert gressus dexter d. *Heinsius* 196 stet campus *Danisqueius* 197 e caede **LFV** a caede **O** caede **Ch** — dimitte c. *Heinsius* 205 summo *Heinsius* 206 Dedecori **V** Decori **LFO**

Polydamanteis iuuenis Pedianus in armis
Bella agitabat atrox Troianaque semina et ortus
Atque Antenorea sese de stirpe ferebat,
Haud leuior generis fama sacroque Timauo
Gloria et Euganeis dilectum nomen in oris.
Huic pater Eridanus Uenetaeque ex ordine gentes
Atque Apono gaudens populus, seu bella cieret
Seu Musas placidus doctaeque silentia uitae
Mallet et Aonio plectro mulcere labores,
Non ullum dixere parem; nec notior alter
Gradiuo iuuenis, nec Phoebo notior alter.
Qui postquam, effusis urgens uestigia frenis
Poenorum, iuxta galeam atque insigne perempti
Agnouit spolium Pauli — puer illa gerebat,
Non paruo laetus ductoris munere, Cinyps,
Dilectus Poeno Cinyps, quo gratior ora
Non fuit ac nulla nituit plus fronte decoris;
Quale micat semperque nouum est, quod Tiburis aura
Pascit, ebur, uel qui miro candoris honore
Lucet in aure lapis, rubris aduectus ab undis —
Quem postquam egregium cristis et casside nota
Fulgentem extremo Pedianus in agmine uidit,
Ceu subita ante oculos Pauli emersisset imago
Sedibus infernis amissaque posceret arma,
Inuadit frendens: 'Tune, ignauissime, sacri
Portabis capitis, quae non sine crimine uester
Inuidiaque deum gestaret tegmina ductor?
En Paulus.' Uocat inde uiri ad spectacula mani
Et fugientis agit costis penetrabile telum.
Tum, delapsus equo, galeam atque insignia mag

---

212 Pulidamanteis **F**, *sed* o *suprascr.* 215 sacr
218 opano **LFO** opauo **V** 220 Aonio *Heinsius*
221 duxere *Heinsius* 222 *h. u. inser.* **Cm** *Ep. 53,*
deest in **OV** *(T. p. 224)* — natior **Ch** *(T. p. 211),*
uel carior *Heinsius* 227 ora **Ch** hora **O**
quod **OV** 231 ab Indis *Schrader c. edd. uett.*
Ep. 53

Consulis abrumpit dextra spoliatque nitentem.
Soluitur omne decus leto, niueosque per artus
It Stygius color et formae populatur honores.
Ambrosiae cecidere comae, uiolataque ceruix
Marmoreum in iugulum collo labente recumbit.
Haud secus Oceano rediens Cythereius ignis,
Cum sese Ueneri iactat splendore refecto,
Si subita inuadat nubes, hebetatur et, atris
Decrescens tenebris, languentia lumina condit.
Ipse etiam rapta Pedianus casside nudos
Attonitus stupet ad uultus irasque coercet.
Tum, galeam magno socium clamore reportans,
Immitem quatiebat equum, spumantia saeuo
Frena cruentantem morsu; cui turbidus armis
Obuia Marcellus rapido tulit ora tumultu
Agnoscensque decus: 'Macte o uirtutis auitae,
Macte Antenoride! nunc,' inquit, 'rapta petamus,
Quod superest, Libyci ductoris tegmina' — et ardens
Terrificis saeuam fundit stridoribus hastam.
Nec forsan uoti uanus foret, obuia ni uis
Gestaris opposito tenuisset corpore telum.
Qui dum uicinis ductorem protegit armis,
Transabiit non hunc sitiens grauis hasta cruorem
Ingentisque minas mutata morte peregit.
Auehitur raptim ductor, discrimine leti
Turbatus, cursumque furens ad castra capessit.
Iamque fugae immodicus tendit certamine gressum
Praecipitem uersis Poenorum exercitus armis.
Assequitur telis hostis, longasque uiritim

---

242 nitentem *Blass* uidentem **S** iacentem *Burmann* 245 uiolataque] tum lactea *Heinsius* et uiolacea *Ruperti* 248 iactat] sacrat **Ch** 251 rapta, *ut coni. Liuineius et Heinsius,* **LF** capta **OV** 253 socium **Cm** *Ep. 53* 254 Immitis *Schrader* 255 cui] *fortasse* cum *scribendum* 257 o *deest in* **S** 258 Antenorida *Heinsius* — rupta *Bothe* 263 Quem *Bentley* 266 Aduehitur **L** — leti] uitae *uel* A. paruo d. d. leti *Ruperti* 267 ferens **O**

Exsatiant iras cladum caeloque cruentos
Certatim ostentant et dis ultoribus enses.
Ille dies primus docuit, quod credere nemo
Auderet superis, Martis certamine sisti
Posse ducem Libyae. raptant currusque uirosque
Massylamque feram; et uiuis auulsa reportant
Tegmina bellantum atque abeunt, sub cuspide terga
Contenti uidisse ducis. tum Martis adaequant
Marcellum decori. graditur comitante triumpho
Maior, quam ferret cum uictor opima Tonanti.
Inde furens, postquam uallo uix depulit hostem,
Ductor Agenoreus: 'Quando hanc quantoque cruore
Hostili labem eluerim? mea terga uidere
Contigit Ausoniae? mene,' inquit, 'summe deorum,
Post Trebiam statuis tam turpi funere dignum?
Uosque, inuicta diu, nunc heu sine Marte iuuentus
Debellata bonis Capuae, non degener ipse
Gestorum Ausoniis uerti uictricia signa,
Uobis terga dedi. uidi, cum ad bella uocarem,
Non secus atque Italo fugere a ductore pauentis.
Quid reliquum prisci Martis tibi, qui dare terga
Me reuocante potes?' Fundebat talia Poenus;
Et Latiae sese Nolana ad moenia turmae,
Portantes spolia insigni clamore, ferebant.
At consueta grauis per longum audire suorum
Euentus Roma et numquam recreata secundis,
Allato tandem faustae certamine pugnae,
Erigitur primoque deum se munere tollit.
Ante omnis pigra in Martem fugiensque laborum,
Dum bellum tonat, et sese furata iuuentus
Dat poenas latebrae; tum, qui dulcedine uitae
Inuenere dolos iurataque foedera Poeno
Corrupere, notant et purgant crimine gentem.

---

273 primus **Ch** 277 sub casside *Dausquecius Heinsius, quod prob. Ruperti* — turpi **LFV** tristi **O** 293 At *nos* 294 spolium **Ch** 295 At iam sucta *Wilk* creata **Cm** *Ep. 53* **LF** recreare **OV** 300 fucata **L**

Punitur patriam meditati linquere terram
Consilium infelix sceleratagque culpa Metelli.
Talia corda uirum. sed enim nec femina cessat
Mentem aequare uiros et laudis poscere partem.
Omnis, prae sese portans capitisque manusque
Antiquum decus ac derepta monilia collo,
Certatim matrona ruit belloque ministrant.
Haud tanta cessisse uiros in tempore tali
Laudis sorte piget; factoque in saecula ituro
Laetantur tribuisse locum. tum celsa senatus
Subsequitur turba. in medium certamine magno
Priuatae cumulantur opes. nudare penatis
Ac nihil arcanos uitae melioris ad usus
Seposuisse iuuat. coit et sine nomine uulgus.
Corpore sic toto ac membris Roma omnibus usa,
Exanguis rursus tollebat ad aethera uultus.
Addunt spem miseris dulcem Parnasia Cirrha
Portantes responsa uiri. nam laeta ferebant
Exaudisse adytis, sacra cum uoce tonaret
Antrum, et mugiret Phoebo iam intrata sacerdos:
'Soluite, gens Ueneris, grauioris corde timores;
Aduersa, et quicquid duri sub Marte manebat,
Exhaustum est uobis. restant leuiora laborum
Et sine pernicie terror. dis uota precesque
Ferte modo et tepidos aris libate cruores.
Neu date terga malis. aderit Gradiuus, et ipse
Delius auertet propiora pericula uates,
Troianos notus semper minuisse labores.
Sed uero, sed enim ante omnis altaria fument

---

304 meditati **Cm** *l. l.* **V** meditata **O** meditari **LF** 306 nec **Cm** *l. l.* non **S** — cessat **Cm** *l. l.* 307 Mentem **S** Mente *uulgo* 309 derepta **ChOV** derecta **LF** 311 tantae *Heinsius* — cessisse **O** sessisse **LF** sensisse **V** 312 Laudis forte **Cd** *ad IV. 803 (T. p. 215)* 313 locum **OV** iocum **L** focum **F** 320 Parnaside *Heinsius* — cirrha **F** circa **LOV** *decrat uocabulum in Col. teste Heinsio (T. p. 246)* 331. 332 labores Sic ueros, sed enim *Bothe*

Centum festa Ioui; centum cadat hostia cultris.
Ille trucem belli nubem saeuasque procellas
In Libyam uiolentus aget; spectabitis ipsi
Aegida turbato quatientem in proelia mundo.'
Atque ea Parnasi postquam clamata sub antris
Allatum, uulgique deus peruenit ad auris,
In Capitolinas certatim scanditur arces,
Sternunturque Ioui et delubrum sanguine honorant.
Tum paeana canunt responsaque fida precantur.
Interea assuetis senior Torquatus in armis
Sardoas patrio quatiebat milite terras.
Namque, ortum Iliaca iactans ab origine nomen,
In bella Hampsagoras Tyrios renouata uocarat.
Proles pulchra uiro nec tali digna parente
Hostus erat; cuius fretus fulgente iuuenta,
Ipse asper paci, crudos sine uiribus annos
Barbarici studio ritus refouebat in armis.
Isque ubi Torquatum raptim properata ferentem
Signa uidet pugnaeque auidas accedere dextras,
Fraude loci nota, latebrosa per auia saltus
Euolat et, prouisa fugae compendia captans,
Uirgulta tegitur ualle ac frondentibus umbris.
Insula, fluctisono circumuallata profundo,
Fastigatur aquis compressaque gurgite terras
Enormis cohibet nudae sub imagine plantae.
Inde Ichnusa prius Grais memorata colonis;
Mox Libyci Sardus generoso sanguine fidens
Herculis, ex sese mutauit nomina terrae.

---

333 cadit **S** 334 crucem bebli (!) **L** 335 uiolentus **Cd** *(T. p. 215)* **LFV** uiolentis **O** uiolenter *uulgo* 337 Atque ea **Ch** At ea **O** 343 turres *Heinsius* 345 ansagoras **L** 347 Hostus **C** *(T. p. 237)* Ortus **LOV** Hortus **F** — cuius **F** cumis **LO** 350 furentem **OV** 351 accedere **Cd** *(T. p. 215)* **S** accend *edd. recc. c. cod. Put.* 352 latebrosa **S** tenebrosa **Ch** saleb *Heinsius* 353 prouisa *et* captans **Cm** *Ep. 53* carpe 354 Uirgulta — ualle **Ch** — et **OV** 356 Fastigatur **Ch** Castigatur **OV** 358 Ichnusa] idunisa **L** id musa **V** idnu *m. 2 in lacunam ins.* **F** *decst in* **O**

Affluxere etiam et sedes posuere coactas
Dispersi pelago post eruta Pergama Teucri.
Nec paruum decus, aduecto cum classe paterna
Agmine Thespiadum, terris, Iolaë, dedisti.
Fama est, cum laceris Actaeon flebile membris
Supplicium lueret spectatae in fonte Dianae,
Attonitum nouitate mali fugisse parentem
Per freta Aristaeum et Sardoos isse recessus;
Cyrenen monstrasse ferunt noua litora matrem.
Serpentum tellus pura ac uiduata uenenis,
Sed tristis caelo et multa uitiata palude.
Qua uidet Italiam, saxoso torrida dorso
Exercet scopulis late freta pallidaque intus
Arua coquit nimium, Cancro fumantibus Austris.
Cetera propensae Cereris nutrita fauore.
Hoc habitu terrae nemorosa per inuia crebro
Torquatum eludens Hostus, Sidonia pugnae
Tela expectabat sociosque laboris Hiberos.
Qui postquam appulsis animos auxere carinis,
Haud mora: prorumpit latebris; aduersaque late
Agmina inhorrescunt, longumque coire uidetur
Et conferre gradum. media interualla patentis
Corripiunt campi properatis eminus hastis,
Donec ad expertos enses, fidissima tela,
Peruentum. dira inde lues, caeduntque caduntque
Alternique animas saeuo in mucrone relinquunt.
Non equidem iunumeras caedes totque horrida facta
Sperarim tanto digne pro nomine rerum
Pandere nec dictis bellantum aequare calorem.
Sed uos, Calliope, nostro donate labori,

---

362 diruta *Gronov* 364 iole **LFO** yole **V** 365 etheon **L** aetaeon **FOV** 366 in *deest in* **S** 369 Cyrenen **V** Cyrenem **LFO** 370 ac uiduata] inuiduata **S** — ueneni *Heinsius* 371 tristi *Heinsius* 374 fumantibus] candentibus *Ruperti* feruentibus *Blass* — astris *Bothe* 377 Hostus *Heinsius* hostis **S** *(cf. u. 403)* 379 Cui *Heinsius* 384 exsertos *Liuineius* 385 dira *et* caeduntque **Ch**

Nota parum magni longo tradantur ut aeuo
Facta uiri, et meritum uati sacremus honorem.
Ennius, antiqua Messapi ab origine regis,
Miscebat primas acies, Latiaeque superbum
Uitis adornabat dextram decus; hispida tellus
Miserunt Calabri; Rudiae genuere uetustae;
Nunc Rudiae solo memorabile nomen alumno.
Is prima in pugna — uates ut Thracius olim,
Infestam bello quateret cum Cyzicus Argo,
Spicula deposito Rhodopeia pectine torsit —
Spectandum sese non parua strage uirorum
Fecerat, et dextrae gliscebat caedibus ardor.
Aduolat, aeternum sperans fore, pelleret Hostus
Si tantam labem, ac perlibrat uiribus hastam.
Risit nube sedens uani conamina coepti
Et telum procul in uentos dimisit Apollo
Ac super his: 'Nimium, iuuenis, nimiumque superbi
Sperata hausisti. sacer hic ac magna sororum
Aonidum cura est et dignus Apolline uates.
Hic canet illustri primus bella Itala uersu
Attolletque duces caelo; resonare docebit
Hic Latiis Helicona modis nec cedet honore

---

393 Messapi **Cd** *(T. p. 216)* **V** mesapi **LF** massapi **O** 395 dextram *Scaliger* dextra **S** 399 cum Cyzicus Argo **Ch** — cyricus **LFV** citicus **O** 400 torsit **O** torsti **LFV** 403 spernens **ChS**, *sed in* **F** *m. 2 corr. in* sperans — hostis **ChS** 404 peruibrat *Schrader* 407. 408 superbe *Scaliger alii* superbi Sperati *quidam ap. Dausqueium* superba Sperata *Gro et Liuineius* — n. superbi Irrita spes ausi est *uel* Spes ausi est *uel* Spe fata hausisti *Heinsius* n. superbi Sperare ausi est *Withof* nimium en uanam n. superbam Spem hausisti *Ruperti* nimium es iuuenis nimiumque superbis; Sp absistas *Bothe* n. superba Spe rata duxisti *Koestlin* n. Spes erat hunc sisti *Blass* n. superbi Spe uana *(uel* hausisti *nos* n. superbus Spem uanam hausisti *an scribendum:* nimium iuuenis (= *iuuenilis, ut* νέος nimiumque superbi Speras, Hoste, tibi. *?* 409 412 latis elicona **S** — honore] Homero *Wesse c. 30 p. 280 sq.*

Ascraeo famaue seni.' Sic Phoebus, et Hosto
Ultrix per geminum transcurrit tempus harundo.
Uertuntur iuuenis casu perculsa per agros
Agmina, et effusae pariter dant terga cateruae.
Tum pater, audita nati nece turbidus irae,
Barbaricum atque immane gemens, transfigit anhelum
Pectus et ad manis urget uestigia nati.'
At Libyae ductor, Marcello fractus et acri
Contusus pugna, campos damnarat et arma
Uerterat ad miseras non aequi Martis Acerras.
Inde, ubi permisit flammis atque ensibus urbem,
Nuceriae, nihilo leuior nec parcior ira,
Incussit sese atque aequauit moenia terrae.
Post Casilina sibi, multum obluctatus iniquis
Defendentum armis, aegre reserauerat astu
Limina et obsessis uitam pensauerat auro.
Iamque, in Dauniacos transfundens agmina campos,
Flectebat rabiem, quo praeda uel ira uocasset.
Fumabat uersis incensa Petilia tectis,
Infelix fidei miseraeque secunda Sagunto,
At quondam Herculeam seruare superba pharetram.
Uerterat et mentem Tyria ad conata Tarentus,
Portisque intrarant Poeni. sed enim arce corusca,
Fisa loco, manus Ausoniae stipata sedebat.
Hic, miranda mouens, classem, quae condita portu
Astabat — namque angustis e faucibus aequor
Erumpit scopulos inter patuloque recessu

---

413 Ascraeo] Cumaeo *uel* Smyrnaeo *Ruperti* — famaue] Smyrnaeue *Barth* — Hosto **Ch** hosco **LOV** hesto **F** 417 Dum **S** 424 leuior **OV** laeuior **F** lenior **L** — irae *Gronov aliique* 426 iniqui **Ch** 427 armis] animis *Dausqueius* — aegre res. astu] et *uel* uix re res. arta *Ruperti* — astu] aestu *Bothe* 428 obsessos **OV**, *unde* at obsessus *Barth* 429 in Dauniacos *Scaliger et Heinsius* indauniuagos **LF** in dauniugos **O** in dāpniuagos **V** *(praeter* da *litteras omnes m. 2 in lacunam scr.)* Iamque uaga in Dauni tr. *Thilo* — transfundens **S** perfundens *uulgo* 430 uocassent *Heinsius* 433 At **Ch** 438 e] se *Heinsius et Bothe* 439 Irrumpit *Bothe*

Infundit campis secretum gurgite pontum —
Inclusas igitur, quibus haud enare dabatur,
Arce superposita, claustris maris extulit astu
Perque auersa tulit portatas arua carinas.
Lubrica roboreis aderant substramina plaustris,
Atque, recens caesi tergo prolapsa iuuenci,
Aequoream rota ducebat per gramina puppim.
Et iam, per collis dumosque ad litus adacta,
Innabat pelago ueniens sine remige classis.
Nuntius interea uectis non more carinis
Terrentem freta curarum feruoribus implet,
Dum procul Oebalios amet expugnare nepotes
Et primus rostris sulcet naualibus arua,
Assessos Capuae muros, claustra ipsa reuelli
Portarum, ac totum miseris incurrere bellum.
Linquit coepta ferox, pennasque addente pudore
Atque ira simul, immani per proxima motu
Euolat et minitans auida ad certamina fertur.
Haud secus, amisso tigris si concita fetu
Emicet, attonitae paucis lustratur in horis
Caucasus et saltu tramittitur alite Ganges;
Donec fulmineo partus uestigia cursu
Colligat et rabiem prenso consumat in hoste.
Obuius huic sparso Centenius agmine raptim
Funditur, audendi prauus facilisque periclis.

---

440 Infundit Cm *Ep. 53* Diffundit LF Effundit OV 442 [illegible] suit *Gronov* expulit *Heinsius* extrahit *Withof* 443 aduc[illegible] — tulit] uehit *Withof* — portatas arua Ch portatus [illegible] portatus in a. OV 444 aderant S sederant Ch sed *Lachmann ad Lucr. VI. 613* — substramina V substamina 445 Atque] Inque *Lachmann l. l.* — perlapsa *Scaliger et Sc*[illegible] 444. 45. 46 L. r. sed erant substr. aplustris Atque — ream in freta ducebant p. gr. p. *Blass* 448 I[illegible] Lunabant FOV 451 auet *Nicander aliique* — et 452 Ut S 453 Assessos Cm *Ep. 1* Ad fessos V — 456 *post* immani *distingui uult Heinsius* 457 [illegible] *borch et Schrader* 462 Colligat O Colligit LFV — centennis LOV certennuis F

Sed paruum decus Hannibali. nam, uitis honore
Perfunctus Latiae, subito stimularat agrestis
Semermemque manum sternendam obiecerat hosti.
Bis septem demissa neci — nec substitit agmen —
Milia; bis septem, quae non sollertior ense,
Sed genus insignis, iustis ducebat in armis
Fuluius; ast aeque per corpora fusa iacentum
Raptum iter est, uictorque moram non passus eundi.
Exequiae tantum famam nomenque uolentem
Mitificae mentis tenuerunt funere laeto.
Namque per insidias, infandum, et ab hospite caesus,
Colloquium et promissa petit dum perfida gentis
Lucanae, Gracchus, caeco circumdatus astu,
Occiderat, laudemque Libys rapiebat humandi.
Sed non, ut scitum celerare ad moenia Poenum,
Abstabat res ulla loco: iam consul uterque
Praecipites aderant; Nola uis omnis, et Arpis
Aeui floridior Fabius rapida arma ferebat;
Hinc Nero et hinc uolucris Silanus nocte dieque
Impellebat agens properata ad bella cohortis.
Undique conueniunt, pariterque opponere cunctos
Uni ductores iuueni placet. arduus ipse
Tifata insidit, propior qua moenibus instat
Collis, et e tumulis subiectam despicit urbem.
Uerum ubi tot sese circumfundentibus armis
Uallatas socium portas unaque negari
Intrauisse sibi Capuaeque erumpere cernit,

---

466 subitos *Gronov et Heinsius* 468 Plus septem *et* 469 bis septem quoque non s. e. *Ruperti* 471 **Fuluius LF** Buluius **OV** — ast] haec *Gronov* 472 euntis **S** 474 **Mitificae Cm** *ad Liu. p. 520 (T. p. 198)* **LFV** Artificae **O** Horrificae *uulgo* 475 caeso **ChS** falso *Ruperti* 480 Abstabat *(= aberat) scr. (cf. Archiv f. latein. Lexicographie VII. p. 277)* **Astabat S** Sat stabat *Dausqueius* Restabat spes ulla loco *uel* Hoc **stabat** spes illa loco *Heinsius* Cessabat res ulla . loco *Withof* Adflabat spes ulla . loco *Bothe* 482 rabida **Ch** — **ferebat Ch** ferebant **S** 483 uolucris **Ch** uolucres **S** — Silanus **Ch** 487 **Tefata** insidit **Ch** — Te fata incidit **S** 491 irrumpere *Heinsius*

Anxius euentus, nunc ferro frangere coetum
Obstantum meditatur, init nunc auia coepto
Consilia atque astu quaerit tot milia portis
Abstrahere artatis cinctosque resoluere muros.
Sic igitur secum curasque ita corde fatigat:
'Quo, mens aegra, uocas? rursusne pericula sumam,
Non aequus regione loci? Capuaque uidente
Terga dabo? an, residens uicini uertice montis,
Excindi ante oculos patiar socialia tecta?
Non ita me experti Fabius Fabiique magister,
Turbarum experiens cum clausos milite collis
Euasi uictor sparsosque per arua iuuencos
Iactare accensis stimulaui cornibus ignes.
Haud dum omnes abiere doli. defendere nobis
Si Capuam ereptum est, dabitur circumdare Romam.'
Haec postquam placita, et tenuit sententia mentem,
Non expectato, Titan dum gurgite lucem
Spirantis proferret equos, impellit in agmen
Uoce manuque uiros et coepta immania pandit:
'Perge, age, uince omnem, miles, uirtute laborem
Et, quantum humani possunt se tendere passus,
Arduus accelera. Romam petis. hoc iter Alpes,
Hoc Cannae strauere tibi. eia, incute muris
Umbonem Iliacis Capuaeque repende ruinas;
Quam tanti fuerit cadere, ut Palatia cernas
Et demigrantem Tarpeia sede Tonantem.

492 euentus *Gronov, Bentley, Ruperti* aduentus ad
uentos *Bothe* 493 init Cm *Ep. 53* huc S — coepti P ius
497 rursusne S 498 Capuane *Ruperti* 501 Fab Ch
Fabioque S 502 experiens *scr.* asperior Ch *(T. p. 20* LF
hesperior O esperior V 501. 502 Fabioque m. Turb ex-
pertor, c. *uulgo* Fabioque m. Turmarum asperior as,
quod prob. Blass Fabioque m. Turbarum inceptor ue ue
m. Turbarum expertem *Dausqueius* que m. Tur
Turmarum, experto *Barth* 509 et 510 uin
511 uince] unice L 512 possint *I* 514 st
Ep. 38 statuere O *(cf. IV. 701)* 515 T *Ruperti*
tanti fuerint, cadere ut *Gronov* demigrante
coni. Modius denigrantem O Cm *Ep* Cd *(T. p. 2*

Instincti glomerant gressus. Roma auribus haeret,
Roma oculis. creduntque ducis sollertibus actis
Aptius id coeptum, quam si duxisset ab ipso
Fatali Aeneadis campo. Uulturna citata
Tramittunt alno uada postremique relinquunt
Tardandis Italis corruptas igne carinas.
Tum Sidicina legunt pernicibus arua maniplis
Threiciamque Calen, uestras a nomine nati,
Orithyia, domos. hinc Allifanus Iaccho
Haud inamatus ager nymphisque habitata Casinis
Rura euastantur; mox et uicinus Aquinas
Et, quae fumantem texere giganta, Fregellae
Agmine carpuntur uolucri. fert concitus inde
Per iuga celsa gradum, duris qua rupibus haeret
Bellator Frusino, et surgit suspensa tumenti
Dorso frugiferis Cerealis Anagnia glebis.
Iamque adeo est campos ingressus et arua Labici,
Linquens Telegoni pulsatos ariete muros,
Haud dignam inter tanta moram. nec amoena retentant
Algida nec iuxta Iunonis tecta Gabinae.
Praeceps ad ripas immani turbine fertur,
Sulphureis gelidus qua serpit leniter undis
Ad genitorem Anio, labens sine murmure, Thybrim.
Hic ut signa ferox dimensaque castra locauit
Et ripas tremefecit eques, perterrita pulsis
Ilia prima uadis sacro se coniugis antro
Condidit, et cunctae fugerunt gurgite nymphae.
At matres Latiae, ceu moenia nulla supersint,
Attonitae passim furibundis gressibus errant.
Ante oculos astant lacerae trepidantibus umbrae,

---

518 Instincti Cm *l. l.* S Instructi *edd. nonnullae* 520 quam si Cm *l. l.* 522 alno Cm *l. l.* aluo S 526 Orythia LF Orithia OV — Aelifanus Cd *(T. p. 215)* 527 inamatus Cm *l. l.* — nymphis h. Casinis Ch casini S 529 Et OV At ChLF Ac *Heinsius* — fregellae L fragellae FOV 531 thuris Ch 534 Labyci Ch 545 supersunt L 546 *hic u. in Col. teste Heinsio proxime sequenti postpositus erat*

Quaeque grauem ad Trebiam, quaeque ad Ticina fluenta
Oppetiere necem, Paulus Gracchusque cruenti
Flaminiusque simul, miseris ante ora uagantur.
Clausit turba uias. stat celsus et asper ab ira
Ingentemque metum toruo domat ore senatus.
Interdum tamen erumpunt sub casside fusae
Per tacitum lacrimae: quidnam Fortuna minetur,
Quidue parent superi? Pubes dispersa per altas
Stat turris atque huc uentum sub corde uolutat,
Ut iam Roma satis credat defendere muros.
Poenus ut ad somnos uix totam cursibus actae
Indulsit pubi noctem, uigil ipse nec ullam
Ad requiem facilis credensque abscedere uitae,
Quod sopor eripiat, tempus: radiantibus armis
Induitur Nomadumque iubet prorumpere turmas.
Inde, leuis frenis, circum pauitantia fertur
Quadrupedante sono perculsae moenia Romae.
Nunc aditus lustrat, clausas nunc cuspide pulsat
Infesta portas fruiturque timore pauentum.
Nunc, lentus celsis astans in collibus, intrat
Urbem oculis discitque locos causasque locorum.
Ac legeret uisu cuncta et penetraret in omnis
Spectando partis, ni magno turbine adesset
Fuluius, haud tota Capuae obsidione relicta.
Tum demum castris turmas inflexit ouantis
Spectata ductor satiatus pectora Roma.
Atque ubi nox depulsa polo primaque rubescit
Lampade Neptunus reuocatque Aurora labor[illegible]
Effundit rupto persultans agmina uallo
Et, quantum clamare ualet: 'Per plurima [illegible]
O socii, decora et sacras in sanguine dext[illegible]

559 Inclusit O 562 numidumque S, *sed suprascr.* 563 freni *Heinsius* 567 lentus S 571 toto S 572 influxit O subuexit *Schrader* 573 Spe[illegible] 577 uestra L nostra FOV 5[illegible] *Heinsius* satiatas s. *Drakenborch*

Uobis ite pares et tantum audete sub armis,
Quantum Roma timet. reliquam hanc excindite molem;
Nil, quod uincatis, toto restabit in orbe.
Neu populi uos Martigenae tardarit origo;
Intratam Senonum capietis milibus urbem
Assuetamque capi. fortasse curulibus altis
Iam uos, exemplo proauorum, ad nobile letum
Expectant de more senes mortique parantur.'
Talibus hic Poenus; sed contra Oenotria pubes
Non ullas uoces ducis aut praecepta requirit.
Sat matres stimulant natique et cara supinas
Tendentum palmas lacrimantiaque ora parentum.
Ostentant paruos uagituque incita pulsant
Corda uirum, armatis infigunt oscula dextris.
Ire uolunt et pro muris opponere densi
Pectora respectantque suos fletumque resorbent.
Ut uero impulso patefactae cardine portae
Et simul erupit motis exercitus armis,
Funditur immixtus gemitu precibusque per altos
Ad caelum muros plangor, sparsaeque solutis
Crinibus exululant matres atque ubera nudant.
Fuluius anteuolans agmen: 'Quis nesciat,' inquit,
'Non sponte ad nostros Poenum uenisse penatis?
A portis fugit Capuae.' Subnectere plura
Conantem tristis caeli cum murmure uasto
Turbauit fragor et subita de nube procellae.
Iupiter, Aethiopum remeans tellure, minantem
Romuleo Poenum ut uidit succedere uallo,
Caelicolis raptim excitis, defendere tecta
Dardana et in septem discurrere iusserat arces.

---

579 Uobis **Ch** 582 Ne **Ch** 585 ad n. letum **Ch** 587 **hic** *Marsus* hinc **LFV** huic, *corr. in* his **O** 589 **Stat OV** 596 motis **Ch** uictis **S** iunctis *uulgo prob. Blass* 598 **plangor** *Heinsius* clangor **S** 603 tristis] his dictis *Heinsius* **dictis** *uel* dirus *Ruperti* — cum] tum **LFV** dum **O** 607 **Caelicolas** r. excitos *Gronov* 608 discurrere] descendere **V**

Ipse e Tarpeio sublimis uertice cuncta,
Et uentos simul et nubes et grandinis iras
Fulminaque et tonitrus et nimbos conciet atros.
Concussi tremuere poli, caelumque tenebris
Clauditur, et terras caeco nox condit amictu.
Instat tempestas oculis, hostique propinquo
Roma latet. iactae in turmas per nubila flammae
Stridorem seruant, membrisque insibilat ignis.
Hinc Notus, hinc Boreas, hinc fuscis Africus alis
Bella mouent, quantis animos et pectora possint
Irati satiare Iouis. fluit agmen aquarum,
Turbine confusum piceo et nigrante procella,
Atque omnis circa campos spumantibus undis
Inuoluit. celsus summo de culmine montis
Regnator superum sublata fulmina dextra
Librauit clipeoque ducis, non cedere certi,
Incussit. summa liquefacta est cuspis in hasta,
Et fluxit, ceu correptus fornacibus, ensis.
Ambustis sed enim ductor Sidonius armis
Sistebat socios et caecum e nubibus ignem
Murmuraque a uentis misceri uana docebat.
Tandem post clades socium caelique ruinam,
Non hoste in nimbis uiso, non ense, referri
Signa iubet castris maestasque resuscitat iras:
'Uentis debebis nimirum hiemisque procellis
Unum, Roma, diem. sed non te crastina nobis
Lux umquam eripiet; descendat Iupiter ipse
In terras licet.' Infrendens dum talia fatur,
Ecce serenato clarum iubar emicat axe,
Purgatusque nitet discussis nubibus aether.
Aeneadae sensere deum telisque repostis

---

609 cuncta] iuncta *Heinsius* nutu *Lefebure* iuu[illegible] uel cunctos *Withof* 611 concitet (t *supra scr.*) V 612 [illegible] re O 616 membrisque Ch 619 ruit *Heinsius* 623 [illegible] re L 626 fulxit L 631 ense V hoste LFO urbe *Blass* 6[illegible] tis] nimbis *Withof* 636 infrendens] miscendus O 637 [illegible] is F — asse L

Summissas tendunt alta ad Capitolia dextras
Et festa cingunt montis penetralia lauro.
Tum uultus, modo non paruo sudore madentis,
Nunc laetos Iouis aspectant: 'Da, summe deorum,
Da, pater, ut sacro Libys inter proelia telo
Concidat. haud alia potis est occumbere dextra.'
Sic adeo orantes pressere silentia, postquam
Abstulerat terras nigrantibus Hesperus umbris.
Quem simul attollens rutilantem lampada Titan
Obruit, et uitae rediit mortalibus usus,
Poenus adest, nec se castris Oenotria pubes
Continet. haud dum enses stricti, mediumque iacebat
Tantum ad bella loci, quantum tramittere iactae
Sufficerent hastae, cum fulgor hebescere caeli
Per subitum coepit, densaeque subire tenebrae,
Atque dies fugere, atque armari ad proelia rursus
Iupiter. incumbunt uenti, crassusque rotante
Austro nimborum feruet globus. intonat ipse,
Quod tremat et Rhodope Taurusque et Pindus et Atlas.
Audiuere lacus Erebi, mersusque profundis
Agnouit tenebris caelestia bella Typhoeus.
Inuadit Notus ac, piceam cum grandine multa
Intorquens nubem, cunctantem et uana minantem
Circumagit castrisque ducem succedere cogit.
Uerum ubi depositis saepsit sese aggere telis,
Laeta serenati facies aperitur Olympi,
Nullaque tam mitem credas habuisse Tonantem
Fulmina, nec placido commota tonitrua caelo.
Durat et affirmans non ultra spondet in ipsos
Uenturam hanc aethra rabiem, modo patria uirtus

---

643 exspectant **O** 650 claustris *Burmann* 651 mediique *Heinsius* — patebat *Gronov* 654 Per sudum *Schrader* 655 fulgere **L** 658 Quo **V** 659 erebi **V** crebri **LO** crebi **F** 666 iam *Nicander aliique* 668 offirmans *Liuineius et Heinsius* 669 U. hanc aethra rabiem *scr. cum Heinsio* U. crebra diem **Ch** U. crebraque diem *Modius teste Dausqueio (T. p. 204 et 211)* U. crebro diem **LF** U. crebroque diem **OV**

In dextras redeat, nec Romam excindere Poeni
Credant esse nefas. ubi nam tunc fulmina tandem
Inuicti latuisse Iouis, cum sterneret ensis
Aetolos campos? ubi, cum Tyrrhena natarent
Stagna cruore uirum? 'pugnat pro moenibus,' inquit,
'Si rector superum tot iactis fulmine telis,
Inter tot motus cur me contra arma ferentem
Afflixisse piget? uentis hiemique fugaces
Terga damus? remeet, quaeso, mens illa uigorque,
Qua uobis, cum pacta patrum, cum foedera adessent,
Integrare acies placitum.' Sic pectora flammat,
Donec equum Titan spumantia frena resoluat.
Nec nox composuit curas, somnusue frementem
Ausus adire uirum, et redeunt cum luce furores.
Rursus in arma uocat trepidos clipeoque tremendum
Increpat atque armis imitatur murmura caeli.
Ut uero accepit tantum confidere diuis
Ausonios patres, summissaque Baetis ad oras
Auxilia, et noctu progressum moenibus agmen:
Sic agitare fremens obsessos otia, tamque
Securam Hannibalis Romam, uiolentior instat.
Iamque propinquabat muro, cum Iupiter aegram
Iunonem alloquitur curis mulcetque monendo:
'Nullane Sidonio iuueni, coniuxque sororque

Uentorum restare diem *Liuineius* Uentorum e caelo rabiem *uel* Uenturam caelo rabiem *Dausqueius* U. caeli rabiem *Lefebure, quod prob. Ruperti* in ipsos, U. retroque luem *uel* ipsos U., retro ire luem *s.* diem *Barth* U. hanc Erebo rabiem *Bothe* U. retro cladem *Blass; possis etiam conicere:* U. h retro rabiem — uirtus **OV** iustas **L** iustus **F** *et i. marg.* uictas 672 Inuicti **OV** Inuiti **LF** Inuisi *Heinsius* Inm *nos* — latuisse **Ch** iacuisse **LOV** lacuisse **F** 673 cum tum **LF** 675 culmine *Bothe* fulminis alis *Heinsius* — sup cur tactis fulmine telis *uel* superum, tot tactis f. tel tot mortes *Burmann* 679 uobis **Ch** nobis **O** — 681 resoluat **S** resoluit *uulgo* 685 armis] uen *(sc. clipeum) Blass* atque sonans *uel* fremens *Heinsius* namque **Ch** iamque **S**

Cara mihi, non ulla umquam sine fine feroci
Addes frena uiro? fuerit delere Saguntum,
Exaequare Alpes, imponere uincula sacro
Eridano, foedare lacus. etiamne parabit
Nostras ille domos, nostras perrumpere in arces?
Siste uirum. namque, ut cernis, iam flagitat ignes
Et parat accensis imitari fulmina flammis.'
His dictis grates agit ac turbata per auras
Deuolat et prensa iuuenis Saturnia dextra:
'Quo ruis, o uecors? maioraque bella capessis,
Mortali quam ferre datum?' Iuno inquit et atram
Dimouit nubem ueroque apparuit ore.
'Non tibi cum Phrygio res Laurentiue colono;
En, age — namque, oculis amota nube parumper,
Cernere cuncta dabo — surgit qua celsus ad auras,
Aspice, montis apex, uocitata Palatia regi
Parrhasio plena tenet et resonante pharetra
Intenditque arcum et pugnas meditatur Apollo.
At, qua uicinis tollit se collibus altae
Molis Auentinus, uiden', ut Latonia uirgo
Accensas quatiat Phlegethontis gurgite taedas,
Exertos auide pugnae nudata lacertos?
Parte alia, cerne, ut saeuis Gradiuus in armis
Implerit dictum proprio de nomine campum.
Hinc Ianus mouet arma manu, mouet inde Quirinus,
Quisque suo de colle deus. sed enim aspice, quantus
Aegida commoueat nimbos flammasque uomentem
Iupiter et quantis pascat ferus ignibus iras.
Huc uultus flecte atque aude spectare Tonantem,
Quas hiemes, quantos concusso uertice cernis
Sub nutu tonitrus! oculis qui fulgurat ignis!

---

694 umquam] inquam *Liuineius* 703 maiorane **B**[illegible] 712 At qui **S** 713 uiden' **F** uidetis **L** uidens **OV** *(in* [illegible] *corr. in* uidet) 715 auide, *ut coni. Dausqueius* **LOV** auidas 716 saeuus **F** 717 Impleret **S** 719 quantus **Ch** 720 flammasque **V** flammisque **LF** flaminisque **O** — mouentem **OV**

Cede deis tandem et Titania desine bella.'
Sic affata uirum indocilem pacisque modique,
Mirantem superum uultus et flammea membra,
Abstrahit ac pacem terris caeloque reponit.
Respectans abit et castris auulsa moueri
Signa iubet ductor remeaturumque minatur.
Redditur extemplo flagrantior aethere lampas,
Et tremula infuso resplendent caerula Phoebo.
At procul e muris uidere ut signa reuelli
Aeneadae uersumque ducem, tacita ora uicissim
Ostentant nutuque docent, quod credere magno
Non audent haerente metu; nec abire uolentis,
Sed fraudem insidiasque putant et Punica corda,
Ac tacitae natis infigunt oscula matres:
Donec procedens oculis sese abstulit agmen
Suspectosque dolos dempto terrore resoluit.
Tum uero passim sacra in Capitolia pergunt
Inque uicem amplexi permixta uoce triumphum
Tarpeii clamant Iouis ac delubra coronant.
Iamque omnis pandunt portas; ruit undique laetum,
Non sperata petens dudum sibi gaudia, uulgus.
Hi spectant, quo fixa loco tentoria regis
Astiterint; hi, qua celsus de sede uocatas
Affatus fuerit turmas; ubi belliger Astur
Atque ubi atrox Garamas saeuusque tetenderit Hammon.
Corpora nunc uiua sparguntur gurgitis unda;
Nunc Anienicolis statuunt altaria nymphis.
Tum festam repetunt, lustratis moenibus, urbem.

---

726 affata S **effata** *uulgo* 735 nutuque OV metuque L **uictumque F 736 uolentis Ch uolentes** G 737 corda] **coepta** *Schrader* **738** Ac OV At LF 3 coronant Cm *Ep. 38* **749 Hammon** *Marsus aliique* Hann[illegible]hLFO amon V

SILI ITALICI
PUNICORUM

LIBER TERTIUS DECIMUS.

Segne iter emenso uix dum Tarpeia uideri
Culmina desierant, toruos cum uersus ad urbem
Ductor Agenoreus uultus remeare parabat.
Castra locat, nulla laedens ubi gramina ripa
Tutia deducit tenuem sine nomine riuum
Et tacite Tuscis inglorius affluit undis.
Hic modo primores socium, modo iussa deorum,
Nunc sese increpitat: 'Dic o, cui Lydia caede
Creuerunt stagna et concussa est Daunia tellus
Armorum tonitru, quas exanimatus in oras
Signa refers? qui mucro tuum, quae lancea tandem
Intrauit pectus? si nunc existeret alma
Carthago ante oculos, turrita celsa figura,
Quas abitus, miles, causas, illaese, dedisses?
"Imbres, o patria, et mixtos cum grandine nimbos
Et tonitrus fugio." procul hanc expellite, gentes,
Femineam, Tyriae, labem, nisi luce serena
Nescire ac liquida Mauortem agitare sub aethra.'
Terror adhuc inerat superum ac redolentia in armis
Fulmina et ante oculos irati pugna Tonantis.
Parendi tamen et cuicumque incumbere iusso
Durabat uigor, ac, sensim diffusus ad oras,
Signa reportandi crescebat in agmine feruor.
Sic, ubi perrupit stagnantem calculus undam,

---

4 laedens] radens *Heinsius* lambens *Blass, sed cf. Verg. Aen. VII. 809* 5 Tutia **LFV** Tucia **O** Turia **Cd** *(T. p. 213 et 214)* 6 tacite **OV** tante **LF** 8 cui] tu **O** 14 abitus **FO** habitus **LV** 15 grandine **Cm** *Ep. 38* 16 gentes *Heinsius* gentis **S** genti *Drakenborch* 18 liquido **S** 22 diffusus **V** diffusis **LF** diffisus **O** — oras *Blass (cf. u. 28)* auris **S**

Exiguos format per prima uolumina gyros,
Mox, tremulum uibrans motu gliscente liquorem,
Multiplicat crebros sinuati gurgitis orbes:
Donec postremo laxatis circulus oris
Contingat geminas patulo curuamine ripas.
At contra Argyripae prauum decus — inclita namque
Semina ab Oenea ductoris stirpe trahebat
Aetoli — Dasio fuit haud ignobile nomen —
Laetus opum, sed clauda fides; seseque calenti
Addiderat Poeno, Latiae diffisus habenae —
Is, uoluens ueterum memorata antiqua parentum:
'Longo, miles,' ait, 'quateret cum Teucria bello
Pergama, et ad muros staret sine sanguine Mauors,
Sollicitis Calchas — nam sic fortissimus heros
Poscenti socero saepe inter pocula Dauno
Narrabat memori Diomedes condita mente —
Sed Calchas Danais, nisi clausum ex sedibus arcis
Armisonae curent simulacrum auellere diuae,
Non umquam affirmat Therapnaeis Ilion armis
Cessurum, aut Ledae rediturum nomen Amyclas.
Quippe deis uisum, ne cui perrumpere detur,
Effigies ea quas umquam possederit, urbes.
Tum meus adiuncto monstratam euadit in arcem
Tydides Ithaco et, dextra amolitus in ipso
Custodes aditu templi, caeleste reportat
Palladium ac nostris aperit mala Pergama fatis.

---

30 Argiripae prouum *(errore typographico)* decus **Ch** *ap. Drakenborchium* Argyripae prauum decus **Ch** *ap. Syll. III. ep. 387 (T. p. 209)* — argyripa **L** agri… **V** agrippae **O** — paruum **O** proauum *Bothe* 31 Oen… *Burm. l. l.* **O** enea **LV** aenaea **F** 32 Aetoli Dasio Etolidas id **L** Aetolidas id **F** Etholidas id **OV** Autoli … *(T. p. 211)* Oetolidas inter *uulgo* Aetolos inter *Livin…* das inter *Dausqueius* 34 diffisus **LO** diffusus **FV** 47 monstratam] sacratam *Schrader* — euadit **S** … 48 Titydes **L** Tidides **F** Thetides **O** Tytides **V** — *Gronov et Heinsius* molitus **S** 50 … ed. Rom. *Heinsio aliisque*

Nam postquam Oenotris fundauit finibus urbem,
Aeger delicti, Phrygium placare colendo
Numen et Iliacos parat exorare penatis.
Ingens iam templum celsa surgebat in arce,
Laomedonteae sedes ingrata Mineruae:
Cum medios inter somnos altamque quietem
Nec celata deam et minitans Tritonia uirgo:
"Non haec, Tydide, tantae pro laudis honore
Digna paras, non Garganus nec Daunia tellus
Debentur nobis. quaere in Laurentibus aruis,
Qui nunc prima locant melioris moenia Troiae.
Huc uittas castumque refer penetrale parentum."
Quis trepidus monitis Saturnia regna capessit.
Iam Phryx condebat Lauinia Pergama uictor
Armaque Laurenti figebat Troia luco.
Uerum ubi Tyrrheni peruentum ad fluminis undas
Castraque Tydides posuit fulgentia ripa,
Priamidae intremuere metu. tum, pignora pacis
Praetendens dextra ramum canentis oliuae,
Sic orsus Dauni gener inter murmura Teucrum:
"Pone, Anchisiade, memores irasque metusque;
Quicquid ad Idaeos Xanthum Simoentaque nobis
Sanguine sudatum Scaeaeque ad limina portae,
Haud nostrum est; egere dei duraeque sorores.
Nunc age, quod superest, cur non melioribus, aeui,
Ducimus auspiciis? dextras iungamus inermis.
Foederis, en, haec testis erit." ueniamque precatus
Troianam ostentat trepidis de puppe Mineruam.
Haec ausos Celtas irrumpere moenia Romae
Corripuit leto neque tot de milibus unum
Ingentis populi patrias dimisit ad aras.'

---

51 Nam **Ch**S Sed *uulgo, quod prob. Drakenborch* 61 meliori *Heinsius* 62 uittas castumque **Cm** *Ep. 38* intras castumque **LV** intras castrumque **FO** 67 *h. u. uncis inclusit Heinsius* 68 pignore **Ch** 71 Anchisiada *Heinsius* 72 simoentaque **F** simeonthaque **L** simeontaque **OV** 76 inermes **Cm** *Ep. 62* 78 trepidus **Ch** 81 aras **Ch**

His fractus ductor conuelli signa maniplis
Optato laetis abitu iubet. itur in agros,
Diues ubi ante omnis colitur Feronia luco,
Et sacer umectat Flauinia rura Capenas.
Fama est intactas longaeui ab origine fani
Creuisse, in medium congestis undique donis,
Immensum per tempus opes, lustrisque relictum
Innumeris aurum, solo seruante pauore.
Hac auidas mentes ac barbara corda rapina
Polluit atque armat contemptu pectora diuum.
Auia tunc longinqua placent, quae sulcat aratro
Ad freta porrectis Trinacria Bruttius aruis.
Dum Libys haud laetus Regina ad litora tendit,
Uictor, summoto patriis a finibus hoste,
Fuluius infaustam Campana ad moenia clausis
Portabat famam miserisque extrema mouebat.
Tum prensans passim, cuicumque est nomen in armis:
'Dedecus hoc defende manu; cur perfida et urbi
Altera Carthago nostrae post foedera rupta
Et missum ad portas Poenum, post iura petita
Consulis alterni stat adhuc? et turribus altis
Hannibalem ac Libycas expectat lenta cohortis?'
Miscebat dictis facta et nunc robore celsas
Educi turris, quis uinceret ardua muri,
Cogebat, nunc coniunctas astringere nodis
Instabat ferroque trabes, quo frangeret altos
Portarum postes quateretque morantia claustra.
Hic latera intextus stellatis axibus agger,
Hic grauida armato surgebat uinea dorso.
At postquam properata satis, quae commonet usus,
Dat signum atque alacer scalis transcendere muros

---

84 ante omnis] annoso *uel* antiquo *Heinsius* 85 humect... inuectat **OV** — Flauinia *Lat. Latinius (Bibl. prof. Roman...* fluuialia **S** floralia *Bothe* 86 fani **Cm** *Ep. 62* fauni **S** Hanc **V** — ac] et **O** 94 laetus] lentus *Heinsius* — 98 Tum **V** Dum **LFO** 99 urbis **Ch** 101 Admissum i... 111 At **ChL** Ac **FOV** — commouet **OV**

Imperat ac saeuis urbem terroribus implet:
Cum subito dextrum offulsit conatibus omen.
Cerua fuit, raro terris spectata colore,
Quae candore niuem, candore anteiret olores.
Hanc agreste Capys donum, cum moenia sulco
Signaret, grato paruae mollitus amore,
Nutrierat sensusque hominis donarat alendo.
Inde exuta feram docilisque accedere mensis
Atque ultro blanda attactu gaudebat erili.
Aurato matres assuetae pectine mitem
Comere et umenti fluuio reuocare colorem.
Numen erat iam cerua loci; famulamque Dianae
Credebant, ac tura deum de more dabantur.
Haec, aeui uitaeque tenax felixque senectam
Mille indefessos uiridem duxisse per annos,
Saeclorum numero Troianis condita tecta
Aequabat; sed iam longo nox uenerat aeuo.
Nam, subito incursu saeuorum agitata luporum,
Qui noctis tenebris urbem — miserabile bello
Prodigium — intrarant, primos ad luminis ortus
Extulerat sese portis pauidaque petebat
Consternata fuga positos ad moenia campos.
Exceptam laeto iuuenum certamine ductor
Mactat, diua, tibi — tibi enim haec gratissima sacra -
Fuluius atque: 'adsis,' orat, 'Latonia, coeptis.'
Inde alacer fidensque dea circumdata clausis
Arma mouet, quaque obliquo curuantur in orbem
Moenia flexa sinu, spissa uallata corona
Alligat et telis in morem indaginis ambit.
Dum pauitant, spumantis equi fera corda fatigans,
Euehitur porta sublimis Taurea cristis

---

114 Tum *Dausqueius* — offulsit Ch effulsit S 115 terr Teucris *Heinsius* 129 iam S enim *uulgo* — nox LFV *de in* O mors *uulgo* nex *Bothe* 136 *alterum* tibi *et* ha *deerant in Col. teste Heinsio* — Mactat, diua, tibi, tibi en hanc, gr. s. *Heinsius et Lefebure* 139 orbem] ore S 140 sir situ *Gronov* 142 pauitans S — corda] colla *uel* terga *Schrau*

Bellator, cui Sidonius superare lacerto
Ductor et Autololas dabat et Maurusia tela.
Is trepido ac lituum tinnitu stare neganti
Imperitat uiolenter equo, postquam auribus hostis
Uicinum sese uidet, et clamore propinquo:
'Claudius huic,' inquit — praestabat Claudius arte
Bellandi et merita mille inter proelia fama —
'Huic,' inquit, 'solum, si qua est fiducia dextrae,
Det sese campo atque ineat certamina mecum.'
Una mora Aeneadae, postquam uox attigit auris,
Dum daret auspicium iusque in certamina ductor:
Praeuetitum namque et capital, committere Martem
Sponte uiris. erumpit ouans, ut Fuluius arma
Imperio soluit, patulumque inuectus in aequor
Erigit undantem glomerato puluere nubem.
Indignatus opem ammenti socioque iuuare
Expulsum nodo iaculum atque accersere uires
Taurea uibrabat nudis conatibus hastam.
Inde ruens ira telum contorquet in auras.
At non idem animus Rutulo; speculatur et omni

144 superare] parere *Heinsius* superante *Markland et Schrader* 144. 145 Sidonios — Robur *Withof* 145 dabat **Ch** *deest uocabulum in* **O** 146 ac lituum **Cd** *(T. p. 215)* alituum **S** et lituum *Marsus* — Is trepido lituum tinnitu *Scaliger* Is strepitu ac lituum tinnitu *Burmann* 147 Imperitat *scr.* Imperitans **S** — uiolentor **OV**; *unde* uiolentus *edd. nonnullae* 148 et **Cd** *(T. p. 215)* **LFV** ac **O** huic *Heinsius* en *Lefebure* — uidet et] uidit *Blass seruata u. 147 lectione* Imperitans; *an scribendum:* Imperitans — et clamare propinquum *?* 149 huic **LV** hinc **FO** 151 Huic **V** Hinc **LFO** 153 attigit] accidit *Drakenborch* 154 iusque *Liuineius* usque **Ce** *Em. I. 3* **S** *(T. p. 188)* 153. 154 Una mora Aeneadae usque in certamina ductor Dum daret auspicium usque in certamina ductor **Ce** *Em. I.* 155 Praeuetitum **Cm** *Ep. 62* **F** Praeuehitur **LOV** — namque capital **Cm** *l. l.* **LF** n. et capita **OV** *(T. p. 224)* 160 sere **Cd** *(cf. ad I. 264)* 161 librabat *Schrader* 162 furens *Heinsius* amens *uel* errans *Blass* 163 At **V** — speculatur *Liuineius aliique* spectatur **S**, *unde* *Gronov* spectatur in o. C. perlustrans *Ruperti* o. C., perlustrat *Lefebure*

Corpore perlustrat, qua sit certissima ferro
In uulnus uia. nunc uibrat, nunc comprimit hastam
Mentiturque minas; mediam tunc transiit ictu
Parmam, sed grato fraudata est sanguine cuspis.
Tum strictum propere uagina detegit ensem.
Et iam ferrata rapiebat calce uolantem
Taurea cornipedem, fugiens minitantia fata.
At Rutulus leuior cedentis prendere terga
Iam profugo rapidus fusis instabat habenis.
Utque metus uictum, sic ira et gloria portis
Uictorem immisit meritique cupido cruoris.
Ac dum uix oculis, uix credunt mentibus hostem
Confisum nullo comitante irrumpere tectis,
Per mediam propere trepidantum interritus urbem
Egit equum aduersaque euasit ad agmina porta.
Hinc ardore pari nisuque incurrere muris
Ignescunt animi penetrataque tecta subire.
Tela simul flammaeque micant. tunc saxeus imber
Ingruit, et summis ascendunt turribus hastae.
Nec pronum audendi uirtutem excellere cuiquam;
Aequarunt irae dextras. Dictaea per auras
Tranat et in medium perlabitur urbis harundo.
Laetatur non hortandi, non plura monendi
Fuluius esse locum. rapiunt sibi quisque laborem.
Quos ubi tam erectos animi uidet, et super esse

---

165 libra*t* *Heinsius* 166 Metiturque *Bothe* — transiit **Ch** *(cf. Lachmann ad Lucr. III. 1042 et L. Müller d. r. m. p. 325)* transigit **LF** transfigit **OV** — Mentitusque **m.** — transigit *Heinsius* 167 fraudata] fundata **S** 168 deripit *Burmann (et sic cod. Tell.)* 169 rapiebat] quatiebat *Heinsius* fodiebat *Drakenborch* 171 At *Thilo* Nec **S** — cedentia *Heinsius* — prendere **Cm** *Ep. 62* prodere **LF** perdere **OV** 172 Iam *Burmann et Thilo* Nam **S** 178 auersaque *Heinsius* 182 et missae succedunt t. h. *Markland Ep. crit. p. 42* — ascendunt] adduntur *Heinsius* accedunt *uel* funduntur *Drakenborch* descedunt *Burmann* adstantum *Withof* 183 audenti *Ruperti c. cod. Put.* — uirtutem **LFO** uirtute **V** audendi uirtutem extendere *Heinsius* audenti uirtutem ostendere *Burmann* 188 Quam **S** — erectos] certos *Schrader* — animum **OV** 188 super esse *scr.* superesse **S**

Fortunae sibi quemque ducem, ruit impete uasto
Ad portam magnaeque optat discrimina famae.
Tres claustra aequaeuo seruabant corpore fratres,
Quis delecta manus centeni cuique ferebant
Excubias unaque locum statione tenebant.
Forma ex his Numitor, cursu plantaque uolucri
Praestabat Laurens, membrorum mole Taburnus.
Sed non una uiris tela: hic mirabilis arcu,
Ille hastam quatere ac medicatae cuspidis ictu
Proelia moliri et nudo non credere ferro,
Tertius aptabat flammis ac sulphure taedas.
Qualis Atlantiaco memoratur litore quondam
Monstrum Geryones immane tricorporis irae,
Cui tres in pugna dextrae uaria arma gerebant.
Una ignes saeuos, ast altera pone sagittas
Fundebat, ualidam torquebat tertia cornum,
Atque uno diuersa dabat tria uulnera nisu.
Hos ubi non aequis uariantes proelia consul
Conspexit telis et portae limina circum
Stragem ac perfusos subeuntum sanguine postis,
Concitat intortam furiatis uiribus hastam.
Letum triste ferens auras secat Itala taxus
Et, qua nudarat, dum fundit spicula ab alto,
Arcum protendens, Numitor latus, ilia transit.
At, non obsaepto contentus limine Martem
Exercere, leuis bello, sed turbidus ausi,
Uirrius incauto feruore eruperat amens
Reclusa in campum porta miseramque furori

---

189 Fortunae *Marsus* Fortunam **S**, *unde fortasse* Factorum *scribendum (cf. Liv. XXII. 5. 7 sibi quisque dux adhortatorque factus ad rem gerendam)* Fortuitum *uel* super esse Fortunam *Barth* superasse Fortunam *Bothe* 190 optat] parat *Heinsius* 194 uolucris **Ch** 195 Taburnus *Heinsius* laburnus **S** 199 armabat *Burmann* 202 pugnam *Heinsius* pugnas *Lefebure (cf. VII. 67)* 208 ac C[illegible] *p. 215)* LP et **OV** 213. 214 obsaepti — Exercere tenu[illegible]lli *uel* breui uallo *uel* leui bello *Heinsius* 215 intento **O**

Uincentum obtulerat pubem. ruit obuia in arma
Scipio et oblatum metit insatiabilis agmen.
Tifata umbrifero generatum monte Calenum
Nutrierant, audere trucem; nec corpore magno
Mens erat inferior. subsidere saepe leonem,
Nudus inire caput pugnas, certare iuuenco
Atque obliqua trucis deducere cornua tauri
Assuerat crudoque aliqua se attollere facto.
Is, dum praecipites expellit Uirrius urbe,
Seu spreto, seu ne fieret mora, nudus in aequor
Thorace exierat leuiorque premebat anhelos
Pondere loricae et palantis uictor agebat.
Iamque Ueliternum media transegerat aluo,
Iam solitum aequali ludo committere equestris
Scipiadae pugnas Marium tellure reuulso
Perculerat saxo. miser implorabat amicum
Cum gemitu expirans, scopulusque premebat hiantem.
Sed, ualidas saeuo uires duplicante dolore,
Effudit lacrimas pariter cornumque sonantem
Scipio, solamen properans optabile in armis
Hostem prostrato morientem ostendere amico.
Tranauit, uolucris liquidas ceu scinderet auras,
Hasta uiri pectus rupitque immania membra.
Quanta est uis agili per caerula summa Liburnae,
Quae, pariter quotiens reuocatae ad pectora tonsae
Percussere fretum, uentis fugit ocior et se,
Quam longa est, uno remorum praeterit ictu.
Ascanium Uolesus, proiectis ocius armis,
Quo leuior peteret muros, per aperta uolantem
Assequitur planta. deiectum protinus ense

---

219 Sifata **OV** 221 subsidere] sibi subdere *Barth* 224 aliqua **Ch** obliqua **F** oblique **LOV** — facto **ChF** fato **LOV** 231 marium **V** macium **LO** matium **F** — repulso **F** 232 Pertulerat **S** 235 Effundit **OV** 238 uolucris liquidas **S** l. u. *uulgo* — scinderet **OV** findere **LF** 240 Quantaue uis — Liburnae est *Bothe* 241 tonsae] muse **L** 246 desectum *Heinsius*

Ante pedes domini iacuit caput; ipse secutus
Corruit ulterior procursus impete truncus.
Nec spes obsessis ultra reserata tueri
Moenia. conuertunt gressus recipique precantis
Infandum! excludunt socios. tum cardine uerso
Obnixi torquent obices, munimina sera.
Acrius hoc instant Itali clausosque fatigant.
Et, ni caeca sinu terras nox conderet atro,
Perfractae rapido patuissent milite portae.
Sed non in requiem pariter cessere tenebrae.
Hinc sopor impauidus, qualem uictoria mouit;
At Capua, aut maestis ululantum flebile matrum
Questibus, aut gemitu trepidantum exterrita patrum,
Tormentis finem metamque laboribus orat.
Mussat perfidiae ductorque caputque senatus
Uirrius, a Poeno nullam docet esse salutem,
Uociferans, pulsis uiuendi e pectore curis:
'Speraui sceptra Ausoniae pepigique, sub armis
Si dexter Poenis deus et Fortuna fuisset,
Ut Capuam Iliaci migrarent regna Quirini;
Qui quaterent muros Tarpeiaque moenia, misi;
Nec mihi poscendi uigor afuit, alter ut aequos
Portaret fasces nostro de nomine consul.
Hactenus est uixisse satis; dum copia noctis,
Cui cordi comes aeterna est Acherontis ad undam
Libertas, petat ille meas mensasque dapesque;

---

247 latuit **OV** 250 precantes **Ch** petentis **LF** petentes **O** pecentis **V** 251 tum] qui *Ruperti* nam *nos* 252 sera **Ch S** sera *uulgo, quod prob. Drakenborch qui* obicis *legere uult* — munimina ahena *Barth* munimina saeua *Burmann et Ruperti* Obnixi intorquent obicis munimen ahenae *Heinsius* 255 rapido *uulgo* 256 pariles *Heinsius* 257 nouit **LFO** fouit *Heinsius* 258 Aut **S** 261 Mutat *Heinsius* Mussat perfidia, et d. *uel* ut d. *uel* Mussat perfidiae *Heinsius* 268 Nec — afuit — aequos **Cm** affuit **S** *(T. p. 238)* 270 Hactenus **e. u.** *alii distinguunt* — noctis] mortis *uel* uoti

Et, uictus mentem fuso per membra Lyaeo
Sopitoque necis morsu, medicamina cladis
Hauriat ac placidis exarmet fata uenenis.'
Haec ait et turba repetit comitante penatis.
Aedibus in mediis consurgens ilice multa
Extruitur rogus, hospitium commune peremptis.
Nec uulgum cessat furiare dolorque pauorque.
Nunc menti Decius serae redit, et bona uirtus
Exilio punita truci. despectat ab alto
Sacra Fides agitatque uirum fallacia corda.
Uox occulta subit, passim diffusa per auras;
'Foedera, mortales, ne saeuo rumpite ferro,
Sed castam seruate Fidem. fulgentibus ostro
Haec potior regnis. dubio qui frangere rerum
Gaudebit pacta ac tenuis spes linquet amici,
Non illi domus, aut coniux, aut uita manebit
Umquam expers luctus lacrimaeque. aget, aequore semper
Ac tellure premens, aget aegrum nocte dieque
Despecta ac uiolata Fides.' Adit omnia iamque
Concilia ac mensas contingit et, abdita nube,
Accumbitque toris epulaturque improba Erinys.
Ipsa etiam Stygio spumantia pocula tabo
Porrigit et large poenas letumque ministrat.
Uirrius interea, dum dat penetrare medullas
Exitio, ascenditque pyram atque amplexibus haeret
Iungentum fata et subici iubet ocius ignis.
Stringebant tenebrae metas, uictorque ruebat.
Iamque superstantem muro sociosque Milonem
Uoce attollentem pubes Campana uidebat.
Pandunt attoniti portas trepidoque capessunt

---

273 uinctus *Heinsius* 275 ac **Cd** *(T. p. 215)* et **O** 280 decius serae **LF** serae decius **OV** 281 Exitio *Schrader* 283 auras **LF** aures **OV** 284 rumpere **L** 286 dubia **L** 287 at **OV** — linquit **F** 291 Dispecta **S** — omina **L** — namque **Cd** *(T. p. 215)* 292 contingit **OV** 296 dat **Cm** *Ep. 62* 297 ascendit *om.* que **F** 298 Iungentum **Cm** *l. l.* **LF** Iungent tum **OV** — subici **Ch**

Castra inimica gradu, quis leto auertere poenas
Defuerant animi. patet urbs, confessa furorem,
Et reserat Tyrio maculatas hospite sedes.
Matronae puerique ruunt maestumque senatus
Concilium nullique hominum lacrimabile uulgus.
Stabant innixi pilis exercitus omnis
Spectabantque uiros, et laeta et tristia ferre
Indocilis, nunc propexis in pectora barbis
Uerrere humum, nunc foedantis in puluere crinem
Canentem et turpi lacrima precibusque pudendis
Femineum tenues ululatum fundere in auras.
Atque ea dum miles miratur inertia facta
Expectatque ferox sternendi moenia signum,
Ecce repens tacito percurrit pectora sensu
Religio et saeuas componit numine mentis,
Ne flammam taedasque uelint, ne templa sub uno
In cinerem traxisse rogo. subit intima corda,
Perlabens sensim, mitis deus. ille superbae
Fundamenta Capyn posuisse antiquitus urbi,
Non cuiquam uisus, passim monet; ille refusis
In spatium immensum campis habitanda relinqui
Utile tecta docet. paulatim atrocibus irae
Languescunt animis, et uis mollita senescit.
Pan Ioue missus erat, seruari tecta uolente
Troia, pendenti similis Pan semper et imo
Uix ulla inscribens terrae uestigia cornu.
Dextera lasciuit caesa Tegeatide capra
Uerbera laeta mouens festo per compita coetu.
Cingit acuta comas et opacat tempora pinus,
Ac parua erumpunt rubicunda cornua fronte;

---

304 Defuerunt *Heinsius* 307 illacrimabile *uel* multisque h. lacr. *Dausqueius* 310 nunc] ierat **OV** — propexis **V** propensis **L** propessis **F** propeis **O** 311 Uertere **OV** 319 traxisse **Cm** *Ep. 62* 327 similis **V** simili **LFO** — imo **Ch** uno **S** unco *Barth* 330 festo — coetu *scr.* festa — cauda **S** festo — ludo *Heinsius* festo — cursu *uel* saltu *Ruperti* festa — causa *Blass* 331 opacat **Cm** *Ep. 62* 332 fronde **S**

Stant aures, imoque cadit barba hispida mento.
Pastorale deo baculum, pellisque sinistrum
Uelat grata latus tenerae de corpore dammae.
Nulla in praeruptum tam prona et inhospita cautes,
In qua non, librans corpus similisque uolanti,
Cornipedem tulerit praecisa per auia plantam.
Interdum inflexus medio nascentia tergo
Respicit arridens hirtae ludibria caudae.
Obtendensque manum solem inferuescere fronti
Arcet et umbrato perlustrat pascua uisu.
Hic, postquam mandata dei perfecta malamque
Sedauit rabiem et permulsit corda furentum,
Arcadiae uolucris saltus et amata reuisit
Maenala; ubi, argutis longe de uertice sacro
Dulce sonans calamis, ducit stabula omnia cantu.
At legio Ausonidum, flammas ductore iubente
Arceri portis stantisque relinquere muros,
— Mite decus mentis — condunt ensesque facesque.
Multa deum templis domibusque nitentibus auro
Egeritur praeda, et uictus alimenta superbi,
Quisque bonis periere, uirum de corpore uestes
Femineae, mensaeque alia tellure petitae,
Poculaque Eoa luxum irritantia gemma.
Nec modus argento, caelataque pondera facti
Tantum epulis auri, tum passim corpora longo
Ordine captiua, et domibus deprompta talenta,
Pascere longinquum non deficientia bellum,
Immensique greges famulae ad conuiuia turbae.
Fuluius, ut finem spoliandis aedibus, aere

---

333 imoque **Cm** *l. l.* imaque *m. 2 in lacunam insertum et suprascr.* simoque **F** *(quod coni. Heinsius)* sumoque **L** summoque **OV** *(T. p. 233)* 335 grata] rapta *Heinsius* Graia *Bothe* — damnae **LF** damne **V** dampne **O** 337 In quam *Lefebure* 344 permulsit **Cm** *l. l.* 346 longe] Tegeae *Heinsius* 347 sonans *Heinsius et Bentley* sonant **S** sonat *uulgo* 355 Pocula *om.* que **OV** — oea **S** — luxum] lucem *Blass* 360 gregis *Nicander aliique* — conuiuia **L** comunia **FO** cōia **V**

Belligero reuocante, dedit, sublimis ab alto
Suggestu, magnis fautor non futilis ausis:
'Lanuuio generate,' inquit, 'quem Sospita Iuno
Dat nobis, Milo, Gradiui cape uictor honorem,
Tempora murali cinctus turrita corona.'
Tum sontes procerum meritosque piacula prima
Acciet et iusta punit commissa securi.
Hic atrox uirtus — nec enim occuluisse probarim
Spectatum uel in hoste decus — clamore feroci
Taurea: 'Tune,' inquit, 'ferro spoliabis inultus
Te maiorem anima? et iusso lictore recisa
Ignauos cadet ante pedes fortissima ceruix?
Haud umquam hoc uobis dederit deus.' Inde, minaci
Obtutu toruum contra et furiale renidens,
Bellatorem alacer per pectora transigit ensem.
Cui ductor: 'Patriam moriens comitare cadentem.
Qui nobis animus, quae dextera cuique uiritim,
Decernet Mauors. tibi, si rebare pudendum
Iusta pati, licuit pugnanti occumbere letum.'
Dum Capua infaustam luit haud sine sanguine culpam,
Interea geminos terra crudelis Hibera
Fortuna abstulerat, permiscens tristia laetis,
Scipiadas, magnumque decus magnumque dolorem.
Forte Dicarchea iuuenis dum sedit in urbe
Scipio, post belli repetens extrema penatis,
Huc tristis lacrimas et funera acerba suorum

---

363 fautor] auctor *Scaliger aliique* 364 Lanuuio Ch *et* F *m. 2 (T. p. 233)* Ianuino L Lauino O Lauinno V — hospita S 366 cinctus Cm *Ep. 62* 368 Acciet S Acciit *uulgo* — iusta] infra S stricta *Blass* 369 uirtus] uisu *Bentley* — probarim Cm *Ep. 62* precarim Ch *(T. p. 211)* precarum LO procarum V praeclarum F *ex corr. (T. p. 234)* probatum *uulgo* probatur *Markland* 371 tune Cm *l. l.* LF tunc OV — spoliabis] uiolabis *Bentley* 372 anima *scr.* animam S — iusso] uiso OV 374 nobis Cm *l. l.* nobis V 376 transfigit OV 378 cuique *Gronov Heinsius* quidue S quidue uiri sim *Withof* quaeue uiritim quidue uirilis *Ruperti* 379 Decreuit *Blass* 381 infaustum O 385 dum sedit] consedit *Marsus aliique* tum sedit *Heinsius*

Fama tulit. duris quamquam non cedere suetus,
Pulsato lacerat uiolenter pectore amictus.
Non comites tenuisse ualent, non ullus honorum
Militiaeue pudor. pietas irata sinistris
Caelicolis furit atque odit solatia luctus.
Iamque dies iterumque dies absumpta querelis.
Uersatur species ante ora oculosque parentum.
Ergo excire parat manis animasque suorum
Alloquioque uirum tantos mulcere dolores.
Hortatur uicina palus, ubi signat Auerni
Squalentem introitum stagnans Acherusius humor.
Noscere uenturos agitat mens protinus annos.
Sic ad Cymaeam, quae tum sub nomine Phoebi
Autonoe tripodas sacros antrumque tenebat,
Fert gressus iuuenis consultaque pectoris aegri
Pandit et aspectus orat contingere patrum.
Nec cunctata diu uates: 'Mactare repostis
Mos umbris,' inquit, 'consueta piacula nigras
Sub lucem pecudes reclusaeque abdere terrae
Manantem iugulis spirantum caede cruorem.
Tunc populos tibi regna suos pallentia mittent.
Cetera, quae poscis, maiori uate canentur.
Namque tibi Elysio repetita oracula campo
Eliciam ueterisque dabo inter sacra Sibyllae
Cernere fatidicam Phoebei pectoris umbram.
Uade, age et, a medio cum se nox humida cursu
Flexerit, ad fauces uicini castus Auerni
Duc praedicta sacris duro placamina Diti.
Mella simul tecum et puri fer dona Lyaei.
Hoc alacer monitu et promissae nomine uatis,
Apparat occulto monstrata piacula coepto.

---

389 Pulsata **S** 399 *h. u. Bothe post u. 396 poni uult* 400 Sed **O** — Cymaeam **ChL** crimeam **F** crineam **OV** — numine *Heinsius* 401 Autone **LOV** Actonite **F** 404 cunctata] cunctam **S** 405 Mos **Ch** 406 Sub] Sed **S** — addere **LFO** adere **V** 413 humida] uiuida **L**

Inde, ubi nox iussam procedens contigit horam,
Et spatia aequarunt tenebras transacta futuras,
Consurgit stratis pergitque ad turbida portae
Ostia Tartareae; penitus quis abdita uates
Promissa implerat Stygioque sedebat in antro.
Tum, qua se primum rupta tellure recludit
Inuisus caelo specus atque eructat acerbam
Cocyti laxo suspirans ore paludem,
Inducit iuuenem ferroque cauare refossam
Ocius urget humum atque, arcanum murmur anhelans,
Ordine mactari pecudes iubet. ater operto
Ante omnis taurus regi, tum proxima diuae
Caeditur Hennaeae casta ceruice iuuenca.
Inde tibi, Allecto, tibi, numquam laeta Megaera,
Corpora lanigerum procumbunt lecta bidentum.
Fundunt mella super Bacchique et lactis honorem.
'Sta, iuuenis, faciemque, Erebo quae surgit ab omni,'
Exclamat uates, 'patere. accedentia cerno
Tartara et ante oculos assistere tertia regna.
Ecce ruunt uariae species, et quicquid ab imo
Natum hominum extinctumque chao est' — iam cuncta uidebat,
Cyclopas Scyllamque et pastos membra uirorum
Odrysiae telluris equos — 'contende tueri
Eductumque tene uagina interritus ensem.
Quaecumque ante animae tendent potare cruorem,
Dissice, dum castae procedat imago Sibyllae.
Interea cerne, ut gressus inhumata citatos
Fert umbra et properat tecum coniungere dicta;
Cui datur ante atros absumpti corporis ignes,

422 addita **LF** adita **OV** *(cf. u. 406)* 425 Inuisus Inuisum *uulgo* 429 acer **OV** — operto **FO** aperto 430 dum **S** 431 Hennaeae **Ch** ethnee **L** aethnaeae **F** hen aeque **O** hennee **V** 434 *h. u. Lefebure post u.* 431 *poni* 435 Sta, *ut coni. D. Heinsius* **FOV** *(in* **V** *m. 2 corr. in* S Stat **L** 439 uidebis *Ruperti* — nam c. uolebam *B* 444 Dissice **Ch** Discite **O** — precedat **S** 445 inhumaci inhumantia **F** inhumana **OV** 446 Fert **OV** Est **LF**

Sanguine non tacto, solitas effundere uoces.'
Aspicit et subito turbatus Scipio uisu;
'Quinam te, qui casus,' ait, 'dux maxime, fessae
Eripuit patriae, cum talis horrida poscant
Bella uiros? nec enim dextra concesserit ulli
Appius, aut astu. decimum lux rettulit ortum,
Ut te, cum Capua remearem, uulnera uidi
Mulcentem, hoc uno maestum, quod adire nequires
Saucius ad muros et Martis honore careres.'
Contra quae ductor: 'Fesso mihi proxima tandem
Lux gratos Phaethontis equos auertit et atris
Aeternum demisit aquis. sed lenta meorum,
Dum uanos ritus cura et sollemnia uulgi
Exequitur, cessat flammis imponere corpus,
Ut portet tumulis per longum membra paternis.
Quod te per nostri Martis precor aemula facta,
Arce, quae putris artus medicamina seruant,
Daque uago portas quamprimum Acherontis adire.'
Tunc iuuenis: 'Gens o ueteris pulcherrima Clausi,
Haud ulla ante tuam, quamquam non parua fatigent,
Curarum prior extiterit. namque ista per omnis
Discrimen seruat populos uariatque iacentum
Exequias tumuli et cinerum sententia discors.
Tellure — ut perhibent, is mos antiquus — Hibera
Exanima obscoenus consumit corpora uultur.
Regia cum lucem posuerunt membra, probatum est
Hyrcanis adhibere canes. Aegyptia tellus
Claudit odorato post funus stantia saxo

---

450 quis **F** 459 dimisit **Cd** *(T. p. 215)* 464 putres *Dausqueius et Heinsius* patris **ChS** *(cf. III. 643)* patriis *uulgo* Phariis *Barth* 466 Tum **OV** — Clausi *Marsus* claudi **LFO** dandi **V** 467 tuam] mihi *uel* animum *(mutata distinctione) Heinsius* tui hanc *Withof* 468. 469 nam iusta — seruant *Liuineius* 471 *sic distinxit Withof* Tellure (ut perhibent) is m. a. Hibera *uulgo* 472 Exanima **FV** Examina **LO** 474 Hyrcanus **O** Hyrcanas **V** 475 adorato — saxo *Bothe* honorato — saxo *uel* Condit odorato — succo *Schrader* odorato — taxo *D. Heinsius* od. gypso *uel* odorata — capsa *Burmann*

Corpora et a mensis exanguem haud separat umbram.
Exhausto instituit Pontus uacuare cerebro
Ora uirum et longum medicata reponit in aeuum.
Quid, qui reclusa nudos Garamantes harena
Infodiunt? quid, qui saeuo sepelire profundo
Exanimos mandant Libycis Nasamones in oris?
At Celtae uacui capitis circumdare gaudent
Ossa, nefas, auro ac mensis ea pocula seruant.
Cecropidae ob patriam Mauortis sorte peremptos
Decreuere simul communibus urere flammis.
At gente in Scythica suffixa cadauera truncis
Lenta dies sepelit, putri liquentia tabo.'
Talia dum memorant, umbra ueniente Sibyllae,
Autonoe: 'Finem hic,' inquit, 'sermonibus adde
Alternis. haec, haec ueri secunda sacerdos;
Cui tantum patuit rerum, quantum ipse negarit
Plus nouisse deus. me iam comitante tuorum
Tempus abire globo et pecudes imponere flammis.'
At grauida arcanis Cymes anus attigit ore
Postquam sacrificum delibauitque cruorem,
In decus egregiae uultus intenta iuuentae:
'Aetherea fruerer cum luce, haud segniter,' inquit,
'Cymaeo populis uox nostra sonabat in antro.
Tum te permixtum saeclis rebusque futuris
Aeneadum cecini. sed non sat digna mearum
Cura tuis uocum. nec enim conquirere dicta,
Aut seruare fuit proauis sollertia uestris.
Uerum age, disce, puer, quando cognoscere cordi est,

---

477 Pontus] Poenus *uel* Parthus *Schrader* 478 medicata **Ch** mecchata **L** mechiata *m. 2 corr. in* mercata **F** mercata **OV** 483 ac] et **OV** 486 Ac **S** 487 tabe *Heinsius* 488 ueniente] uehemente **F**, *ut saepius* 491 quanto *Barth prob. Bothe* 494 Cymes] crynes **L** crines **FOV** *(cf. VIII. 531)* Cymeias *Heinsius* — anus **V** auus **LFO** 498 Cymeo **L** Crinaea **F** Crineo **OV** 499 Tum **S** Tunc *uulgo* — promissum *Bothe* 500 cecini **L** cecum **F** tecum **OV** 503 quando **V** qũo **FO** quoniam **Ch** quomodo **L** *(cf. u. 519)*

Iam tua deque tuis pendentia Dardana fatis.
Namque tibi cerno properatum oracula uitae
Hinc petere et patrios uisu contingere manis.
Armifero uictor patrem ulcisceris Hibero,
Creditus ante annos Marti, ferroque resolues
Gaudia Poenorum et missum laetabere bello
Omen, Hiberiacis uicta Carthagine terris.
Maius ad imperium posthac capiere, nec ante
Iupiter absistet cura, quam cuncta fugarit
In Libyam bella et uincendum duxerit ipse
Sidonium tibi rectorem. pudet urbis iniquae,
Quod post haec decus hoc patriaque domoque carebit.'
Sic uates gressumque lacus uertebat ad atros.
Tum iuuenis: 'Quaecumque datur sors durior aeui,
Obnitemur,' ait, 'culpa modo pectora cessent.
Sed, te oro, quando uitae tibi causa labores
Humanos iuuisse fuit, siste, inclita uirgo,
Paulisper gressum et nobis manisque silentum
Enumera Stygiaeque aperi formidinis aulam.'
Annuit illa quidem, sed: 'Non optanda recludis
Regna,' ait. 'hic tenebras habitant uolitantque per umbras
Innumeri quondam populi. domus omnibus una.
In medio uastum late se tendit inane;
Huc, quicquid terrae, quicquid freta et igneus aer
Nutriuit primo mundi genitalis ab aeuo,
— Mors communis agit — descendunt cuncta; capitque
Campus iners, quantum interiit restatque futurum.
Cingunt regna decem portae: quarum una receptat
Belligeros, dura Gradiui sorte creatos.
Altera, qui legis posuere atque inclita iura

---

505 cerno **OV** terno **LF** — properandum *Scaliger* propostum *Bentley* 507 Armiferi — Hiberi *Bothe* 508 martem **S** 511 posthac **ChLF** post haec **OV** — rapiere *Heinsius* 515 post hoc decus p. **O** 517 Dum **Ch** Cum *Heinsius* 519 quando **V** quomodo **LFO** *(T. p. 242)* 523 Adnuit **F** Adimit **L** Adiuuit **O** Audiit **V** *m. 2 in lacunam insert.* 527 aer **S** aether *uulgo* 532 dura] cruda *Heinsius* — crematos *Lefebure* necatos *Ruperti*

Gentibus et primas fundarunt moenibus urbes.
Tertia ruricolas, Cereris iustissima turba
Quae uenit ad manis et fraudum illaesa ueneno.
Exin, qui laetas artis uitaeque colendae
Inuenere uiam nec dedignanda parenti
Carmina fuderunt Phoebo, sua limina seruant.
Proxima, quos uenti saeuaeque hausere procellae,
Naufraga porta rapit; sic illam nomine dicunt.
Finitima huic noxa grauido et peccasse fatenti
Uasta patet populo. poenas Rhadamanthus in ipso
Expetit introitu mortemque exercet inanem.
Septima femineis reseratur porta cateruis,
Umentis ubi casta fouet Proserpina lucos.
Infantum hinc gregibus uersasque ad funera taedas
Passis uirginibus turbaeque in limine lucis
Est iter extinctae, et uagitu ianua nota.
Tum, seducta loco et laxata lucida nocte,
Claustra nitent, quae secreti per limitis umbram
Elysios ducunt campos; hic turba piorum,
Nec Stygio in regno, caeli nec posta sub axe;
Uerum, ultra Oceanum sacro contermina fonti,
Lethaeos potat latices, obliuia mentis.
Extrema hinc, auro fulgens, iam lucis honorem
Sentit et admoto splendet ceu sidere lunae.
Hac animae caelum repetunt ac mille peractis,
Oblitae Ditem, redeunt in corpora lustris.
Hac passim nigrum pandens Mors lurida rictum
Itque reditque uias et portis omnibus errat.
Tum iacet in spatium sine corpore pigra uorago

---

535 certissima **F** 539 limina **FV** lumina **LO** — seruent **OV** 541 capit *Buchwald* 542 hinc **OV** 546 Umentes **Ch** — Uiuentis ubi **V** Uiuentis tibi **O** Humentibus **L** Umentibus **F** — Lucentes *Barth* Uuentes *Heinsius* Liuentes *uulgo, quod prob. Ruperti* 554 contermina **Cm** *Ep. 78* **LF** coteamina *(sed* r *supra* a *scr.)* **V** certamina **O** *(T. p. 243)* 555 latices **OV** laties *(sed* c *suprascr.)* **F** lacies **L** 557 Sentis **L** 560 Hac **Ch** Has **S**

Limosique lacus; large exundantibus urit
Ripas saeuus aquis Phlegethon et, turbine anhelo
Flammarum resonans, saxosa incendia torquet.
Parte alia torrens Cocytos sanguinis atri
Uerticibus furit et spumanti gurgite fertur.
At, magnis semper diuis regique deorum
Iurari dignata palus, picis horrida riuo,
Fumiferum uoluit Styx inter sulphura limum.
Tristior his Acheron sanie crassoque ueneno
Aestuat et, gelidam eructans cum murmure harenam,
Descendit nigra lentus per stagna palude.
Hanc potat saniem non uno Cerberus ore.
Haec et Tisiphones sunt pocula, et atra Megaera
Hanc sitit, ac nullo rabies restinguitur haustu.
Ultimus erumpit lacrimarum fontibus amnis
Ante aulam atque aditus et inexorabile limen.
Quanta cohors, omni stabulante per atria monstro,
Excubat et manis permixto murmure terret!
Luctus edax Maciesque, malis comes addita morbis,
Et Maeror pastus Fletu et sine sanguine Pallor
Curaeque Insidiaeque atque hinc queribunda Senectus,
Hinc angens utraque manu sua guttura Liuor
Et, deforme malum ac sceleri procliuis, Egestas
Errorque infido gressu et Discordia gaudens
Permiscere fretum caelo; sedet ostia Ditis
Centenis suetus Briareus recludere palmis
Et Sphinx, uirgineos rictus infecta cruore,
Scyllaque Centaurique truces umbraeque Gigantum.
Cerberus hic ruptis peragrat cum Tartara uinclis,

---

563 large et exundantibus **LOV** large ex exund. **F** late exund. *uulgo* 568 At **OV** Ac **LF** 569 picis] piu **L** 572 calidam *Schrader* 573 pigra *Schrader* 574 potat **Cm** *Ep. 78* 576 Hanc *Blass* Hinc **Cm** *l. l.* **S** — restinguitur **Cm** *l. l.* **LF** extinguitur **OV** 579 Quanta **Ch** — atria **ChS** auia *uulgo* 583 senecte **L** 585 ac *delendum censet Heyne ad Verg. Ae. VI. 276* 587 sedet, *ut coni. Liuineius* **LF** sed et **OV** 588 suetus] ausus *Schrader* 590 Cyllaque **L**

Non ipsa Allecto, non feta furore Megaera
Audet adire ferum, dum fractis mille catenis
Uiperea latrans circumligat ilia cauda.
Dextra uasta comas nemorosaque brachia fundit
Taxus, Cocyti rigua frondosior unda.
Hic dirae uolucres pastusque cadauere uultur
Et multus bubo ac sparsis strix sanguine pennis
Harpyiaeque fouent nidos atque omnibus haerent
Condensae foliis; saeuit stridoribus arbor.
Has inter formas coniux Iunonis Auernae,
Suggestu residens, cognoscit crimina regum.
Stant uincti, seroque piget sub iudice culpae;
Circumerrant Furiae Poenarumque omnis imago.
Quam uellent numquam sceptris fulsisse superbis!
Insultant duro imperio non digna nec aequa
Ad superos passi manes; quaeque ante profari
Non licitum uiuis, tandem permissa queruntur.
Tunc alius saeuis religatur rupe catenis,
Ast alius subigit saxum contra ardua montis,
Uipereo domat hunc aeterna Megaera flagello.
Talia letiferis restant patienda tyrannis. —
Sed te maternos tempus cognoscere uultus,
Cuius prima uenit non tardis passibus umbra.'
Astabat fecunda Iouis Pomponia furto.
Namque ubi cognouit Latio surgentia bella
Poenorum Uenus, insidias anteire laborans
Iunonis, fusa sensim per pectora patrem
Implicuit flamma. quae ni prouisa fuissent,
Sidonia Iliacas nunc uirgo accenderet aras.
Ergo ubi gustatus cruor, admonuitque Sibylla

---

592 nec feta **V** 593 tractis *Schrader* 595 numerosaque *Heinsius* 600 arbor **V** ardor **LFO** 603 iuncti **L** — seraeque *Heinsius* 604 Poenarumque *Ruperti* poen. *uulgo* 611 alterna *Heinsius* inferna *Schrader* 612 facienda **OV** 613 cognosceret **L** 615 secunda **L** 617 laborant **L** 618. 619 fusam — patri — flammam *Ruperti* 620 Sidonis *Heinsius* — ascenderet arces *Blass*

Et dedit alternos ambobus noscere uultus,
Sic iuuenis prior: 'O magni mihi numinis instar,
Cara parens, quam, te ut nobis uidisse liceret,
Optassem Stygias uel leto intrare tenebras.
Quae sors nostra fuit, cui te, cum prima subiret,
Eripuit sine honore dies et funere carpsit?'
Excipit his mater: 'Nullos, o nate, labores
Mors habuit nostra; aetherio dum pondere partum
Exsoluor, miti dextra Cyllenia proles
Imperio Iouis Elysias deduxit ad oras
Attribuitque paris sedes, ubi magna moratur
Alcidae genetrix, ubi sacro munere Leda.
Uerum age, nate, tuos ortus, ne bella pauescas
Ulla, nec in caelum dubites te attollere factis,
Quando aperire datur nobis, nunc denique disce.
Sola die caperem medio cum forte petitos
Ad requiem somnos, subitus mihi membra ligauit
Amplexus, non ille, meo ueniente marito,
Assuetus facilisque mihi; tum luce corusca,
Implebat quamquam languentia lumina somnus,
Uidi, crede, Iouem. nec me mutata fefellit
Forma dei, quod, squalentem conuersus in anguem,
Ingenti traxit curuata uolumina gyro.
Sed mihi post partum non ultra ducere uitam
Concessum. heu, quantum gemui, quod spiritus ante,
Haec tibi quam noscenda darem, discessit in auras!'
His alacer colla amplexu materna petebat;
Umbraque ter frustra per inane petita fefellit.
Succedunt simulacra uirum concordia, patris
Unanimique simul patrui. ruit ipse per umbram,
Oscula uana petens, iuuenis fumoque uolucri

---

625 intrasse **F** 627 carpsit] mersit *Bentley, sed cf. V. 591* 629 partum **Ch** patrum **F** — partu *Marsus* aetherei-partus *Heinsius* 630 Exsoluor **Ch** 631 in] ad **O** 635 ne **OV** — attollere **S** tollere *uulgo* 636 nobiscum denique **Ch** 640 coruscas **Ch**, *unde* coruscans *Heinsius* coruscum *Lefebure* 641 somno **S** 646 gemui **L** gemini **FO** ge . . . **V**

Et nebulis similes animas apprendere certat.
'Quis te, care pater, quo stabant Itala regna,
Exosus Latium deus abstulit? hei mihi! nam cur
Ulla fuere adeo, quibus a te saeuus abessem,
Momenta? opposito mutassem pectore mortem.
Quantos funeribus uestris gens Itala passim
Dat gemitus! tumulus uobis, censente senatu,
Mauortis geminus surgit per gramina campo.'
Nec passi plura, in medio sermone loquentis
Sic adeo incipiunt. prior haec genitoris imago:
'Ipsa quidem uirtus sibimet pulcherrima merces;
Dulce tamen uenit ad manis, cum gloria uitae
Durat apud superos, nec edunt obliuia laudem.
Uerum age, fare, decus nostrum, te quanta fatiget
Militia. heu, quotiens intrat mea pectora terror,
Cum repeto, quam saeuus eas, ubi magna pericla
Contingunt tibi! per nostri, fortissime, leti
Obtestor causas, Martis moderare furori.
Sat tibi sint documenta domus! octaua terebat
Arentem culmis messem crepitantibus aestas,
Ex quo cuncta mihi calcata meoque subibat
Germano deuexa iugum Tartessia tellus.
Nos miserae muros et tecta renata Sagunto,
Nos dedimus Baetem nullo potare sub hoste;
Nobis indomitus conuertit terque quaterque
Germanus terga Hannibalis. pro barbara numquam
Impolluta fides! peterem cum uictor adesum
Cladibus Hasdrubalem, subito uenale, cohortes
Hispanae, uulgus, Libyci quas fecerat auri

---

654 quod stabant **Ch** 656 scaeuus *ucl* laeuus *Bothe* 659 uobis **OV** nobis **LF** 661 passim **F** — plures medio **Ch**, *unde* plura, et m. *Heinsius* 670 causa **Ch**, *unde* causam *Heinsius* casus *Schrader* — sudore **F** 671 sint **Ch** sunt **O** 674 lugum **V** lugam **O** — tartesia **OV** 676 baetem **LO** baetym **F** betem **V** 681 libici **OV** libya **L** libia **F** — auri **S** Libyco — auro *uulgo* Libyco quas ceperat auro *Schrader et Ruperti, qui et* emerat *coni.* Libyae (Libyum *nos*) qu. f. auro *Blass*

Hasdrubal, abrupto liquerunt agmine signa.
Tunc hostis socio desertos milite, multum
Ditior ipse uiris, spisso circumdedit orbe.
Non segnis nobis nec inultis, nate, peracta est
Illa suprema dies, et laude inclusimus aeuum.'
Excipit inde suos frater coniungere casus:
'Excelsae turris post ultima rebus in artis
Subsidium optaram supremaque bella ciebam.
Fumantis taedas ac lata incendia passim
Et mille iniecere faces. nil nomine leti
De superis queror. haud paruo data membra sepulcro
Nostra cremauerunt in morte haerentibus armis.
Sed me luctus habet, geminae ne clade ruinae
Cesserit affusis oppressa Hispania Poenis.'
Contra quae iuuenis turbato fletibus ore:
'Di, quaeso, ut merita est, dignas pro talibus ausis
Carthago expendat poenas. sed continet acris
Pyrenes populos, qui, uestro Marte probatus,
Excepit fessos et notis Marcius armis
Successit bello. fusos quoque fama ferebat
Uictores acie, atque exacta piacula caedis.'
His laeti rediere duces loca amoena piorum,
Prosequiturque oculis puer adueneratus euntis.
Iamque aderat multa uix agnoscendus in umbra
Paulus et epoto fundebat sanguine uerba:
'Lux Italum, cuius spectaui Martia facta,
Multum uno maiora uiro, descendere nocti
Atque habitanda semel subigit quis uisere regna?'
Cui contra talis effundit Scipio uoces:
'Armipotens ductor, quam sunt tua fata per urbem
Lamentata diu! quam paene ruentia tecum
Traxisti ad Stygias Oenotria tecta tenebras.

684 Ductor **F** 685 est *om.* **O** 686 et] at *uel* sed *Drakenborch* — laudi iudulsimus *Heinsius* 700 marcius **V** martius **O** maretius **LF** 702 caedis] ceptis **L** 708 nocti **Cm** *Ep. 78* nosci **LF** nosti **OV** 710 Cui **Cm** *l. l.* Qui **O** 713 tecta] regna *L. Müller d. r. m. p. 174*

Tum tibi defuncto tumulum Sidonius hostis
Constituit laudemque tuo quaesiuit honore.'
Dumque audit lacrimans hostilia funera Paulus,
Ante oculos iam Flaminius, iam Gracchus et aegro
Absumptus Cannis stabat Seruilius ore.
Appellare uiros erat ardor et addere uerba,
Sed raptabat amor priscos cognoscere manis.
Nunc meritum saeua Brutum immortale securi
Nomen, nunc superos aequantem laude Camillum,
Nunc auro Curium non umquam cernit amicum.
Ora Sibylla docet uenientum et nomina pandit.
Hic fraudes pacis Pyrrhumque a limine portae
Reiecit, uisus orbus. tulit ille ruentem
Thybridis in ripas regem solusque reuulso
Pone ferox ponte exclusit redeuntia regna.
'Si tibi dulce uirum, primo qui foedera bello
Phoenicum pepigit, uidisse: hic inclitus ille
Aequoreis uictor cum classe Lutatius armis.
Si studium et saeuam cognoscere Hamilcaris umbram:
Ille est — cerne procul — cui frons nec morte remissa
Irarum seruat rabiem. si iungere cordi est
Colloquium: sine, gustato det sanguine uocem.'
Atque ubi permissum, et sitiens se impleuit imago,
Sic prior increpitat non miti Scipio uultu:
'Taliane, o fraudum genitor, sunt foedera uobis?
Aut haec Sicania pepigisti captus in ora?
Bella tuus toto natus contra omnia pacta
Exercet Latio et, perruptis molibus, Alpis
Eluctatus adest, feruet gens Itala Marte

---

722 superos aequantem **OV** s. aequantum **LF** superis aequantem *uulgo* superis aequatum *Marsus* superis aequandum *Heinsius* 725 pirrumque **OV** pyryliumque **LF** *(in* **F** *corr. in* preliumque *T. p. 234)* — portat **S** 726 Reiecit *Withof* Deiecit **S** 730 inclitus] medius **O** 731 uictor] uultor **V** — luctatius **O** 732 et] est *Liuineius* 733 morte] mesta **O** meste **V** 736 se impleuit **F** semipleuit **LOV** 737 mitis **S** 739 Haud *Heinsius* *sublata interrogationis nota* 740 toto] nostro *Blass* 742 Fluctatus **S**, *sed in* **F** *corr. in* Eluctatus

Barbarico, et refluunt obstructi stragibus amnes.'
Post quae Poenus ait: 'Decimum modo coeperat annum
Excessisse puer, nostro cum bella Latinis
Concepit iussu, licitum nec fallere diuos
Iuratos patri. quod si Laurentia uastat
Nunc igni regna et Phrygias res uertere tentat,
O pietas, o sancta fides, o uera propago!
Atque utinam amissum reparet decus!' Inde citato
Celsus abit gressu, maiorque recessit imago.
Exin designat uates, qui iura sub armis
Poscenti dederint populo primique petitas
Miscuerint Italis Piraeo litore leges.
Laetatur spectatque uirum insatiabilis ora
Scipio et appellet cunctos, ni magna sacerdos
Admoneat turbae innumerae: 'Quot milia toto
Credis in orbe, puer, lustras dum singula uisu,
Descendisse Erebo? nullo non tempore abundans
Umbrarum huc agitur torrens, uectatque capaci
Agmina mole Charon, nec sufficit improba puppis.'
Post haec, ostendens iuuenem, sic uirgo profatur:
'Hic ille est, tellure uagus qui uictor in omni
Cursu signa tulit, cui peruia Bactra Dahaeque,
Qui Gangen bibit et Pellaeo ponte Niphaten
Astrinxit, cui stant sacro sua moenia Nilo.'
Incipit Aeneades: 'Libyci certissima proles
Hammonis, quando exuperat tua gloria cunctos
Indubitata duces, similique cupidine rerum
Pectora nostra calent, quae te uia, fare, superbum

---

744 decimum **L** demum **FOV**, *sed in* **F** *corr. in* decimum 750 utinam] utilem **OV** 755 spiratque **S** — uirum **OV** uicum **LF** 757 in numera **S** — quod **S** 759 herebo **F** *m. 2* crebro **L** credo **OV** 761 nec *L. Müller d. r. m. p. 174* et **S**; *fortasse* uix *scribendum cf. Petron. sat. 121, 117* 762 iuuenem **Cm** *Ep. 78* iuueni **S** 762—771 *hos uersus Modius Ep. 78 ex Colon. citat* 764 Cursu **CmS** Cursim *Modius* — Dahaeque *Modius* Dacaeque **Cm** dabeque **LOV** dabaeque **F** 765 Gangen *CmLO* Gangem **FV** — Peleaeo **Cm** pallaeo **S** 768 quando **CmS** *quanto uulgo* 770 fare **Cm** sure **LF** scire **OV**

Ad decus et summas laudum perduxerit arces.'
Ille sub haec: 'Turpis lenti sollertia Martis.
Audendo bella expedias. pigra extulit artis
Haud umquam sese uirtus. tu magna gerendi
Praecipita tempus; mors atra impendet agenti.'
Haec effatus abit. Croesi mox aduolat umbra,
Diues apud superos; sed mors aequarat egenis.
Atque hic, Elysio tendentem limite cernens
Effigiem iuuenis, caste cui uitta ligabat
Purpurea effusos per colla nitentia crines:
'Dic,' ait, 'hic quinam, uirgo? nam luce refulget
Praecipua frons sacra uiro, multaeque secuntur
Mirantes animae et laeto clamore frequentant.
Qui uultus! quam, si Stygia non esset in umbra,
Dixissem facile esse deum!' 'Non falleris,' inquit
Docta comes Triuiae, 'meruit deus esse uideri,
Et fuit in tanto non paruum pectore numen.
Carmine complexus terram, mare, sidera, manis
Et cantu Musas et Phoebum aequauit honore.
Atque haec cuncta, prius quam cerneret, ordine terris
Prodidit ac uestram tulit usque ad sidera Troiam.'
Scipio, perlustrans oculis laetantibus umbram:
'Si nunc fata darent, ut Romula facta per orbem
Hic caneret uates, quanto maiora futuros
Facta eadem intrarent hoc,' inquit, 'teste nepotes!
Felix Aeacide, cui tali contigit ore
Gentibus ostendi! creuit tua carmine uirtus.'
Sed, quae tanta adeo grassantum turba, requirens,
Heroum effigies maiorisque accipit umbras.

771 arces **Cm** artis **S** 773 artis **Ch** astris **S** actis *Withof* 775 egenti **S** 779 caste **LOV** castae **F** — Eff. iuuenis casti *Liuineius aliique* Eff. iuuenis castam *Heinsius* Eff. iuuenis, castae *Lefebure* — uitta **V** uicta **LFO** 784 quam **ChS** quem *uulgo* 785 facile] facie *Heinsius* 789 honore] Homerus *Schrader* 791 ac] et **OV** 796 aeacide **LV** eaciḍa *(sed e suprascr.)* **F** aeatide **O** Aeacida *Ruperti* 798 grassantum *Lefebure* gratantum **S** stridentum *Ruperti* 799 aspicit *Liuineius et Dausqueius*

Inuicto stupet Aeacide, stupet Hectore magno
Aiacisque gradum uenerandaque Nestoris ora
Miratur, geminos aspectat laetus Atridas
Iamque Ithacum, corde aequantem Peleia facta.
Uicturam hinc cernit Ledaei Castoris umbram,
Alternam lucem peragebat in aethere Pollux.
Sed subito uultus monstrata Lauinia traxit.
Nam uirgo admonuit, tempus cognoscere manis
Femineos, ne cunctantem lux alma uocaret.
'Felix haec,' inquit, 'Ueneris nurus ordine longo
Troiugenas iunxit sociata prole Latinis.
Uis et Martigenae thalamos spectare Quirini?
Hersiliam cerne; hirsutos cum sperneret olim
Gens uicina procos, pastori rapta marito
Intrauitque casae culmique e stramine fultum
Pressit laeta torum et soceros reuocauit ab armis.
Aspice Carmentis gressus. Euandria mater
Haec fuit et uestros tetigit praesaga labores.
Uis et, quos Tanaquil uultus gerat? haec quoque castae
Augurio ualuit mentis uenturaque dixit
Regna uiro et dextros agnouit in alite diuos.
Ecce pudicitiae Latium decus, inclita leti
Fert frontem atque oculos terrae Lucretia fixos.
Non datur, heu tibi, Roma, nec est, quod malle deceret,
Hanc laudem retinere diu. Uerginia iuxta,

---

800 Inuicto *Thilo* Ire uiro **S** In toruo *uel* In primo *Heinsius* Hinc uiso *uel* In Pthio *uel* In diro *uel* Inde fero *Burmann* Inque uno *Liuineius* Iam claro *uel* Inde truci *uel* acri *uel* alto *Withof* Iamque fero *Schrader* Ecce uiro *Lefebure* Irato *Hoeufft in Peric. poët. ed. 1783* In saeuo *Peerlkamp (Aen. II. p. 263 b)* Inque uiro *Ernesti* Immiti *Ruperti* In rapido *Blass* 801 uenerandaque **V** uenerandoque **LF** ueneranda **O** 802 geminosque *Dausqueius* geminos iam spectat *Heinsius* geminos et sp. *Liuineius* — aspectans *uulgo* 809 nurus **V** mirus **LFO** 814 Intrauitque **Ch LF** Lustrauitque **OV**, *unde* L. casam *uulgo* Instrauitque casae *Marsus* — e stramine **V** extramine **LFO** — *fluctum O* fulcrum **V** 817 nostros **S** — cecinit *Drakenborch* — *praesago S* 824 Uerginia **Ch S** Uirginia *uulgo*

Cerne, cruentato uulnus sub pectore seruat,
Tristia defensi ferro monumenta pudoris,
Et patriam laudat miserando in uulnere dextram.
Illa est, quae Thybrim, quae fregit Lydia bella,
Nondum passa marem, qualis optabat habere
Quondam Roma uiros, contemptrix Cloelia sexus' —
Cum, subito aspectu turbatus, Scipio poscit,
Quae poenae causa, et qui sint in crimine manes.
Tum uirgo: 'Patrios fregit quae curribus artus
Et stetit adductis super ora trementia frenis,
Tullia, non ullos satis exhaustura labores,
Ardenti Phlegethonte natat. fornacibus atris
Fons rapidus furit atque ustas sub gurgite cautes
Egerit et scopulis pulsat flagrantibus ora.
Illa autem, quae tondetur praecordia rostro
Alitis — en quantum resonat plangentibus alis
Armiger ad pastus rediens Iouis! — hostibus arcem
Uirgo, immane nefas, adamato prodidit auro
Tarpeia et pactis reserauit claustra Sabinis.
Iuxta — nonne uides? neque enim leuiora domantur
Delicta — illatrat ieiunis faucibus Orthrus,
Armenti quondam custos immanis Hiberi,
Et morsu petit et polluto euiscerat ungue.
Nec par poena tamen sceleri; sacraria Uestae
Polluit, exuta sibi uirginitate, sacerdos.
Sed satis haec uidisse, satis.'
Mox deinde: 'Uidenti
Nunc animas tibi, quae potant obliuia, paucas
In fine enumerasse paro, et remeare tenebris.

---

828 spreuit *Blass* — bella] tela *Schrader* 829 parem OV — optabit *Bentley et L. Müller d. r. m. p. 174* 830 cloelia L *deest in* F clodia O doelia V 833 curribus FO turribus LV 838 Ingerit *Bothe* — ora] auras *uel* astra *Schrader* 841 arcem O artem LFV 845 Orthrus Ch orthus F 847 pollutam *Lefebure* polluctam *Bothe* 848 sceleri] sideri F 850 uidentem LOV iubentem F — *sic distinxit Withof* mox deinde uidenti *uulgo* 852 enumerasse Ch

Hic Marius — nec multa dies iam restat ituro
Aetheriam in lucem — ueniet tibi origine parua
In longum imperium consul, nec Sulla morari
Iussa potest, aut amne diu potare soporo.
Lux uocat et nulli diuum mutabile fatum.
Imperium hic primus rapiet, sed gloria culpae,
Quod reddet solus: nec tanto in nomine quisquam
Existet, Sullae qui se uelit esse secundum.
Ille, hirta cui subrigitur coma fronte, decorum
Et gratum terris Magnus caput; ille deum gens,
Stelligerum attollens apicem, Troianus Iulo
Caesar auo; quantas moles, cum sede reclusa
Hinc tandem erumpent, terraque marique mouebunt!
Heu miseri, quotiens toto pugnabitis orbe!
Nec leuiora lues, quam uictus, crimina uictor.'
Tum iuuenis lacrimans: 'Restare haec ordine duro
Lamentor rebus Latiis. sed luce remota
Si nulla est uenia, et merito mors ipsa laborat:
Perfidiae Poenus quibus aut Phlegethontis in undis
Exuret ductor scelus, aut quae digna renatos
Ales in aeternum laniabit morsibus artus?'
'Ne metue,' exclamat uates. 'non uita sequetur
Inuiolata uirum: patria non ossa quiescent.
Namque ubi, fractus opum, magnae certamine pugnae
Pertulerit uinci turpemque orare salutem,
Rursus bella uolet Macetum instaurare sub armis.
Damnatusque doli, desertis coniuge fida
Et dulci nato, linquet Carthaginis arces
Atque una profugus lustrabit caerula puppe.
Hinc Cilicis Tauri saxosa cacumina uiset.
Pro! quanto leuius mortalibus aegra subire

---

854 ueniens ab *Heinsius* 855 sulla **L** silla **FO** sylla **V** 860 syllae **LV** sille **FO** 865 Hinc *Blass* Hanc **Ch** Hac **S** 866 pugnabitis **Ch** pugnabit in **LF** pugnabitur **OV** 868 dura *Heinsius et Ruperti* 875 quiescent **OV** quiessent **LF** 878 Macetum **Ch** macerum **L** — lacerare **L**

Seruitia atque hiemes aestusque fugamque fretumque
Atque famem, quam posse mori! post Itala bella
Assyrio famulus regi falsusque cupiti
Ausoniae motus, dubio petet aequora uelo,
Donec, Prusiacas delatus segniter oras,
Altera seruitia imbelli patietur in aeuo
Et latebram munus regni. perstantibus inde
Aeneadis reddique sibi poscentibus hostem,
Pocula furtiuo rapiet properata ueneno
Ac tandem terras longa formidine soluet.'
Haec uates Erebique cauis se reddidit umbris.
Tum laetus socios iuuenis portumque reuisit.

SILI ITALICI
PUNICORUM
LIBER QUARTUS DECIMUS.

Flectite nunc uestros, Heliconis numina, cantus
Ortygiae pelagus Siculique ad litoris urbes.
Muneris hic uestri labor est, modo Daunia regna
Aeneadum, modo Sicanios accedere portus,
Aut Macetum lustrare domos et Achaica rura,
Aut uaga Sardoo uestigia tingere fluctu,
Uel Tyriae quondam regnata mapalia genti,

---

884 aestusque **S**, *ut coni. Liuineius et Bentley* aestus *uulgo* 885 nosse *Bentley* 886 falsusque **L** fassusque **FOV** cassusque *Heinsius* 889 imbellis **LOV** limbelli **F** 893 Ac **Cm** *Ep. 44* At **L** 894 reddidit **Cm** *l. l.* rettulit **F** retulit **LO** rutulit **V** 895 laetus **Cm** *l. l.* — iuuenis] micenis **L** (!) 1 Heliconia *Heinsius et Bentley* 3 hinc *Ruperti* 5 Macetum **Cm** *Ep. 44* — Achaia **O**, *quod prob. Drakenborch* 6 tinguere **Cm** *l. l.* 7 magalia *uel* magaria *Ruperti*

Extremumue diem et terrarum inuisere metas.
Sic poscit sparsis Mauors agitatus in oris.
Ergo age, qua litui, qua ducunt bella, sequamur.
Ausoniae pars magna iacet Trinacria tellus,
Ut semel expugnante Noto et uastantibus undis
Accepit freta, caeruleo propulsa tridente.
Namque per occultum caeca ui turbinis olim
Impactum pelagus laceratae uiscera terrae
Discidit et, medio perrumpens arua profundo,
Cum populis pariter conuulsis transtulit urbes.
Ex illo, seruans rapidus diuortia, Nereus
Saeuo diuiduos coniungi pernegat aestu.
Sed spatium, quod dissociat consortia terrae,
Latratus fama est — sic arta interuenit unda —
Et matutinos uolucrum tramittere cantus.
Multa solo uirtus: iam reddere foenus aratris,
Iam montis umbrare olea, dare nomina Baccho
Cornipedemque citum lituis generasse ferendis,
Nectare Cecropias Hyblaeo accedere ceras.
Hic et Paeonios arcano sulphure fontis,
Hic Phoebo digna et Musis uenerabere uatum
Ora excellentum, sacras qui carmine siluas,
Quique Syracosia resonant Helicona camena.
Promptae gens linguae; ast eadem, cum bella cieret,
Portus aequoreis sueta insignire trophaeis.
Post dirum Antiphatae sceptrum et Cyclopia regna
Uomere uerterunt primum noua rura Sicano:

---

12 semel] senies **S** 16 Discidit **Cm** *l. l.* 17 conuulsis **Ch** conuulsas **V** 18 rabidus *et* 19 diuiduas *Ruperti* — aestus **S** 22 Et matutinos **F** E. m. **LO** Ematutinos **V** 23 foenus **Cm** *l. l.* **V** seuus **LO** saeuus **F** *(T. p. 219)* — aranti *Schrader* 24 montis] monitis **S** — olea **F** dea **LOV**, *quod prob. Barth* 26 accedere *Barth aliique* accendere **S** 28 uenerabere **V**, *ut coni. Gronov et Heinsius* uenerabile **LFO** — Haec Ph. d. et Musis (uenerabile!) u. Ora *(= insula) Barth* 31 ast] est **L** — cierent *Heinsius* 33 antiphee **L** antipheae **F** antiphe **OV** — Cyclopia **Ch** 34 Sicani *Liuineius c. cod. Put.*

Pyrene misit populos, qui nomen ab amne
Ascitum patrio terrae imposuere uacanti.
Mox Ligurum pubes Siculo ductore nouauit
Possessis bello mutata uocabula regnis.
Nec Cres dedecori fuit accola: duxerat actos
Moenibus e centum non fausta ad proelia Minos,
Daedaleam repetens poenam. qui fraude nefanda
Postquam perpetuas iudex concessit ad umbras
Cocalidum insidiis, fesso Minoia turba
Bellandi studio Siculis subsedit in oris.
Miscuerunt Phrygiam prolem Troianus Acestes
Troianusque Helymus, structis qui pube secuta
In longum ex sese donarunt nomina muris.
Nec Zanclaea gerunt obscuram moenia famam,
Dextera quam tribuit posito Saturnia telo.
Sed decus Hennaeis haud ullum pulchrius oris,
Quam quae Sisyphio fundauit nomen ab Isthmo
Et multum ante alias Ephyraeis fulget alumnis.
Hic Arethusa suum piscoso fonte receptat
Alpheon, sacrae portantem signa coronae.
At non aequus amat Trinacria Mulciber antra.
Nam Lipare, uastis subter depasta caminis,
Sulphureum uomit exeso de uertice fumum.
Ast Aetna eructat tremefactis cautibus ignis
Inclusi gemitus, pelagique imitata furorem,
Murmure per caecos tonat irrequieta fragoris
Nocte dieque simul. fonte e Phlegethontis ut atro
Flammarum exundat torrens piceaque procella

---

36 Abscitum **S** — uocanti **S** 37 ligurum patrio pubes **LFV** *(in* **V** *corr.)* 39 Cres, *ut coni. Heinsius*, **V** res **ChLFO** 40 Moenibus e centum **Ch** Moenibus o centum **L** . . . ottentum **F** Moenibus erentum **OV** 41 poenam **Cm** *Ep. 44* 43 fesso] casso *uel* misso *Dausqueius* 46 helymus **LF** heberimus **O** hebrius **V** 48 zanelea **L** zanela **F** zenelaa **OV** 50 Hannaeis **CdLF** hannaois **OV** Aetnaeis *Scaliger* 51 Isthmo] Hista **ChOV** ista **LF** *(cf. u. 341)* 52 Et] Haec *Bothe* 56 super **L** 58 At **O** — aetna **F** aethna **LOV** *(cf. u. 579)* — eructat **O** eruptat **LFV** 59 imitata] mutata **S**

Semiambusta rotat liquefactis saxa cauernis.
Sed quamquam largo flammarum exaestuet intus
Turbine, et assidue subnascens profluat ignis,
Summo cana iugo cohibet, mirabile dictu,
Uicinam flammis glaciem, aeternoque rigore
Ardentes horrent scopuli; stat uertice celsi
Collis hiems, calidamque niuem tegit atra fauilla.
Quid referam Aeolio regnatas nomine terras?
Uentorumque domos atque addita claustra procellis?
Hic uersi penitus Pelopea ad regna Pachyni
Pulsata Ionio respondent saxa profundo.
Hic, contra Libyamque situm Caurosque furentis,
Cernit deuexas Lilybaeon nobile chelas.
At, qua diuersi lateris frons tertia terrae
Uergit in Italiam prolato ad litora dorso,
Celsus harenosa tollit se mole Pelorus.
His longo mitis placide dominator in aeuo
Praefuerat terris Hieron, tractare sereno
Imperio uulgum pollens et pectora nullo
Parentum exagitare metu, pactamque per aras
Haud facilis temerare fidem, socialia iura
Ausoniis multos seruarat casta per annos.
Uerum, ubi fata uirum fragili soluere senecta,
Primaeuo cessit sceptrum exitiale nepoti,
Et placida indomitos accepit regia mores.
Namque, bis octonis nondum rex praeditus annis,

---

63 Semiambusta **OV** Semambusta **LF** *(sed cf. II. 681)* 64 exaestuet **Ch** exaestuat **V** 65 profluat **ChLF** perfluat **OV** 66 cana **F** caua **LOV** plana *Dausqueius* 67 glaciem aeternoque **V** glaciemque aeterno **L** glaciemque aeternoque **F** glaciemque aeterne **O** 69 calidamque *Drakenborch* calidaque **S** altamque *uel* canamque *Dausqueius* gelidamque *Schrader* — niuem tetigit **F** iuueni tetigit **LOV** 70 numine *Heinsius* 72 Pelopea **Cd** *(T. p. 215)* **LF** pelopeia **OV** 73 resplendent *Ruperti* 74 Libyamque situm **Cd** *(T. p. 214)* 75 libyeon **L** libyaeon **F** lilbreon **O** libreon **V** *(T. p. 243)* 76 terris *edd.* 87 indomitos **OV** indomitus **LF** 88 praeditus **S** perditus **Ch** proditus *Heinsius et Burmann*

Caligare alto in solio nec pondera regni
Posse pati et nimium fluxis confidere rebus.
Iamque breui nullum, delicta tuentibus armis,
Fas notum ignotumque nefas; uilissima regi
Cura pudor. tam praecipiti materna furori
Pyrrhus origo dabat stimulos proauique superbum
Aeacidae genus atque aeternus carmine Achilles.
Ergo ardor subitus Poenorum incepta fouendi;
Nec sceleri mora: iam iungit noua foedera, pacto,
Cederet ut Siculis uictor Sidonius oris.
Sed stabant Poenae, tumulumque negabat Erinnys,
Qua modo pactus erat socium non cernere, terra.
Saeuos namque pati fastus iuuenemque cruento
Flagrantem luxu et miscentem turpia diris
Haud ultra faciles, quos ira metusque coquebat,
Iurati obtruncant; nec iam modus ensibus: addunt
Femineam caedem atque insontum rapta sororum
Corpora prosternunt ferro. noua saeuit in armis
Libertas iactatque iugum. pars Punica castra,
Pars Italos et nota uolunt; nec turba furentum
Defit, quae neutro sociari foedere malit.
Tali Trinacriae motu rebusque Sicanis
Exitio regis trepidis, sublimis honore —
Tertia nam Latios renouarat purpura fasces —
Marcellus classem Zanclaeis appulit oris.
Atque ubi cuncta uiro caedesque exposta tyranni
Ambiguaeque hominum mentes, Carthaginis arma
Quos teneant et quanta locos, quod uulgus amicum
Duret Troiugenis, quantos Arethusa tumores
Concipiat perstetque suas non pandere portas:

---

89 pondera **LV** pondere **FO** 90 flexis **S** 93 furore **S** 97 iam iungit *scr. (cf. IV. 101, V. 130, VI. 350)* iungit **S** coniungit *uel* iunguntur *uel* iungebat *Heinsius* iungit enim *Liuineius* nam iungit *Lefebure* quin iungit *Barth* mora fit; iungit *Burmann* 99 Poenae *pro* poenae *Ruperti* 102 diris **Ch** ducis **S** 105 ac consortum *Bothe* 113 zancleis **OV** zandaeis **LF**

Incumbit bello ac totam per proxima raptim
Armorum effundit flammato pectore pestem.
Non aliter Boreas, Rhodopes a uertice praeceps
Cum sese immisit decimoque uolumine pontum
Expulit in terras, sequitur cum murmure molem
Eiecti maris et stridentibus affremit alis.
Prima Leontinos uastarunt proelia campos,
Regnatam diro quondam Laestrygone terram.
Instabat ductor, cui tarde uincere Graias
Par erat ac uinci turmas. ruit aequore toto
— Femineum credas maribus concurrere uulgum —
Et Cereri placitos fecundat sanguine campos.
Sternuntur passim; pedibusque euadere letum
Eripuit rapidus Mauors. nam ut cuique salutem
Promisit fuga, praeueniens dux occupat ense.
'Ite, gregem metite imbellem ac succidite ferro,'
Clamat, cunctantis urgens umbone cateruas,
'Pigro luctandi studio certamen in umbra
Molle pati docta et gaudens splendescere oliuo,
Stat, mediocre decus uincentum, ignaua iuuentus.
Haec laus sola datur, si uiso uincitis hoste.'
Ingruit, audito ductore, exercitus omnis;
Solaque, quod superest, secum certamina norunt,
Quis dextra antistet spoliisque excellat opimis.
Euboici non, per scopulos illisa Caphareo,
Euripi magis unda furit, pontumue sonantem
Eicit angusto uiolentius ore Propontis;
Nec feruet maiore fretum rapiturque tumultu,
Quod ferit Herculeas extremo sole columnas.
Mite tamen dextrae decus inter proelia tanta

---

127 uincere] incidere **F** 128 Pererrat **V** 130 placitos **Ch** placidos **V** 132 rabidus *Markland ad Stat. silv. II. 2. 111* — nam *deest uulgo* 139 Haec] Nec **O** — uisi *et* hostem *Gronov* uisu — hostem *Barth* 141 morunt *Heinsius aliique* 143 Euboica **Ch** — illisa] uilis a **L** — caphereo **LF** caphareo **OV** 144 *Euripi* **F** *Erupi* **LOV** (*T. p.* 243) 148 inter] nostre **S**

Enituit fama. miles Tyrrhenus, Asilo
Nomen erat, captus quondam ad Thrasymenna fluenta,
Seruitium facile et dominantis mollia iussa
Expertus Beryae, patrias remearat ad oras
Sponte fauentis eri; repetitisque impiger armis
Tum ueteres Siculo casus Mauorte piabat.
Atque is, dum medios inter fera proelia miscet,
Illatus Beryae, cui, pacta ad regia misso
Poenorum a populis sociataque bella gerenti,
Aerato cassis munimine clauserat ora,
Inuadit ferro iuuenem trepideque ferentem
Instabilis retro gressus prosternit harena.
At miser, audita uictoris uoce, trementem
Cunctantemque animam Stygia ceu sede reducens,
Cassidis a mento malefidae uincula rumpit
Iungebatque preces atque addere uerba parabat.
Sed, subito aspectu et noto conterritus ore,
Tyrrhenus ferrumque manu reuocauit et ultro
Talia cum gemitu lacrimis effudit obortis:
'Ne, quaeso, supplex lucem dubiusque precare;
Fas hostem seruare mihi. multo optimus ille
Militiae, cui postremum est primumque, tueri
Inter bella fidem: tu letum euadere nobis
Das prior et seruas nondum seruatus ab hoste.
Haud equidem dignum memet, quae tristia uidi,
Abnuerim dignumque iterum in peiora reuolui,
Si tibi per medios ignis mediosque per ensis
Non dederit mea dextra uiam.' Sic fatur et ultro
Attollit uitaque exaequat munera uitae.

---

149 Asilo **ChS** Asylo *uulgo* Asylae *Ruperti (cf. Verg. Aen. X. 175)* 152 Beryae **Ch** berre **L** berrae **F** boree **OV** remearat **Ch** 153 eri **S** 156 beryae **V** berre **L** berrae boree **O** *(cf. u. 152)* 161 At **ChOV** Ac **LF** 162 Luctemque *Blass* — ceu **ChLF** cui **OV** 167 effundit **O** ortis **OV** 172 Das **V** Des **LFO** 173 dignum *Bl* indignum **S** 177 uitaque] uictoque *Heinsius* curaq *Withof*

At, compos Sicula primum certaminis ora
Coepti, Marcellus uictricia signa, quieto
Agmine progrediens, Ephyraea ad moenia uertit.
Inde Syracosias castris circumdedit arces.
Sed ferri languebat amor. sedare monendo
Pectora caeca uirum atque iras euellere hauebat.
Nec, renuant si forte sibi et si mitia malle
Credant esse metum, laxis seruatur omissa
Obsidio claustris; quin contra intentior ipse
Inuigilat cautis, frontem imperterritus, armis
Et struit arcana necopina pericula cura.
Haud secus Eridani stagnis ripaue Caystri
Innatat albus olor pronoque immobile corpus
Dat fluuio et pedibus tacitas eremigat undas.
Interea, dum incerta labat sententia clausis,
Exciti populi atque urbes socia arma ferebant:
Incumbens Messena freto minimumque reuulsa
Discreta Italia atque Osco memorabilis ortu;
Tum Catane, nimium ardenti uicina Typhoeo
Et generasse pios quondam celeberrima fratres,
Et, cui non licitum fatis, Camarina, moueri.
Tum, quae nectareis uocat ad certamen Hymetton,
Audax Hybla, fauis, palmaque arbusta Selinus
Et, iusti quondam portus, nunc litore solo
Subsidium infidum fugientibus aequora, Mylae.
Necnon altus Eryx, necnon e uertice celso
Centuripae largoque uirens Entella Lyaeo,

---

178 campos **OV** 179 quieta **S** 183 hauebat **Cd** habebat **S** *(cf. ad I. 61)* 185 metum **OV** mecum **LF** — seruatur] reseratur *Blass* 186 quin] quem **F** 187 frontem **O** fronte **ChLF** *deest in* **V** 194 Messena **ChLOV** mesena **F** Messana *edd.* 196 tipheo **L** typheo **F** trophoeo **O** tropheo **V** *(T. p. 243)* 199 uocabat **L** 200 palmaeque *Gronov* palmisque *Lefebure* palmis quoque onusta *uulgo* — selimis **LO** selinis **F** selnnis **V** 202 Mylae *Liuineius aliique* myle **S** 203 e uertice **LF** *(cf. u. 206)* et u. **OV** 204 Centuripae **Ch S** Centuripe *uulgo* — uirens **FV** uiretis **LO**

Entella, Hectoreo dilectum nomen Acestae.
Non Thapsos, non e tumulis glacialibus Acrae
Defuerunt; Agyrina manus geminoque Lacone
Tyndaris attollens sese affluit. altus equorum
Mille rapit turmam atque hinnitibus aera flammat,
Pulueream uoluens Agragas ad inania nubem.
Ductor Grosphus erat, cuius caelata gerebat
Taurum parma trucem, poenae monimenta uetustae.
Ille, ubi torreret subiectis corpora flammis,
Mutabat gemitus mugitibus; actaque ueras
Credere erat stabulis armenta effundere uoces.
Haud impune quidem; nam dirae conditor artis
Ipse suo moriens immugit flebile tauro.
Uenit, ab amne trahens nomen, Gela; uenit Halaesa
Et, qui praesenti domitant periura, Palici,
Pectora supplicio; Troianaque uenit Acesta;
Quique per Aetnaeos Acis petit aequora fines
Et dulci gratam Nereida perluit unda.
Aemulus ille tuo quondam, Polypheme, calori,
Dum fugit agrestem uiolenti pectoris iram,
In tenuis liquefactus aquas euasit et hostem
Et tibi uictricem, Galatea, immiscuit undam.
Necnon qui potant Hypsamque Alabimque sonoros
Et perlucentem splendenti gurgite Achaten;

---

205 hectoree **LV** hectoreae **F** hectore **O** 206 Thapsos *Heinsius* tapsos **S** — acrae **OV** atrae **LF** 207 Agyrina *Gronov* agathirna **LOV** agathyna **F** *(cf. u. 259)* Agyrena *uel* Abacaena *Heinsius* 208 affluit **Ch** affuit **S** — altus **S** altor **Cd**, *sed cf. T. p. 214* altor *Nicander* 209 turmam **Ch** — hinnitibus] humentibus **L** — era **L** — flammat **V** flammant **ChLFO** — turmas, quae h. a. flammant *Dausqueius* 210 agragos **S** — inania *Gronov* menia **S** 215 stabulis] stimulis *Blass* 218 ueni Halaesa **Ch** uehalsa **LF** uehesa **OV** — Alaesa *Ruperti* 219 dom tauit **S** damnant *Heinsius* 221 aethnaeos **LF** eth nes **OV** 226 uectricem *Bothe* — galatea **O** gulatea **L** galeata **V** 227 Hypsamque **ChLV** hyspanique **F** hispa- nique **O** — Alabimque **Ch** — sonoro **S** 228 achaten **L** achatem **FOV**

Qui fontis, uage Chrysa, tuos et pauperis aluei
Hipparim ac facilem superari gurgite parco
Pantagian rapidique colunt uada flaua Symaethi.
Litora Thermarum, prisca dotata camena,
Armauere suos, qua mergitur Himera ponto
Aeolio. nam diuiduas se scindit in oras;
Nec minus occasus petit incita, quam petit ortus.
Nebrodes gemini nutrit diuortia fontis,
Quo mons Sicania non surgit ditior umbrae.
Henna deum lucis sacras dedit ardua dextras.
Hic specus, ingentem laxans telluris hiatum,
Caecum iter ad manis tenebroso limite pandit,
Qua nouus ignotas Hymenaeus uenit in oras:
Hac Stygius quondam, stimulante Cupidine, rector
Ausus adire diem, maestoque Acheronte relicto,
Egit in illicitas currum per inania terras.
Tum rapta praeceps Hennaea uirgine flexit
Attonitos caeli uisus lucemque pauentis
In Styga rursus equos et praedam condidit umbris.
Romanos Petraea duces, Romana petiuit
Foedera Callipolis lapidosique Engyon arui,
Hadranum Ergetiumque simul telaque superba

---

229 uage Chrysa **Ch** uagethirsa **L** uagechyrsa **F** uagedrasa **O** uage chrasa **V** Uagedrusa *uulgo, unde* Arethusa *Liuineius* Agathyrsa *Dausqueius* 230 Hipparim **Ch** Hipparem **S** Hipparin *Heinsius* 231 Pantagian **L** Pantagiam **FOV** — Symaethi *Dausqueius* symathi **LF** simathi **OV** 236 diuortia fontis **OV** diuooertia fortis **L** diuooercia fontis **F** 238 sacras — dextras *Heinsius* sacra — dextra **S** sacram — dextram *uulgo* 240 mandit **L** 241 in oras] ad auras *Blass* 242 Hac] Ac *Heinsius, quod prob. Ruperti* — quondam] postquam *Gronov* 244 in **LF** per **OV** 245 Cum *Gronov, quod prob. Ruperti* — hennaea **O** hennea **V** ethnaea **L** hemiae **F** — flexit **Cm** *Ep. 44* 246 uisus **S** *(cf. II. 222, VI. 231)* uisu *uulgo* — pauentes **Cm** *l. l.* 249 Engyon *uel* Enguion *Heinsius* Engion arui **Ch** eugyon arui **L** eugion artu **F** eugron arcu **OV** Eugeon arcus *Dausqueius* 250 Adranum *Ruperti* — Ergetiumque **ChF** orgatiumque **L** ergentumque **O** ergetumque **V**, *quod prob. Heinsius* — telaeque **s**. Lanigerae *Heinsius*

Lanigera Melite et litus piscosa Calacte,
Quaeque procelloso Cephaloedias ora profundo
Caeruleis horret campis pascentia cete,
Et qui correptas sorbentem uerticis haustu
Atque iterum e fundo iaculantem ad sidera puppis
Tauromenitana cernunt de sede Charybdim.
Haec Latium manus et Laurentia signa fouebat.
Cetera Elissaeis aderat gens Sicana uotis.
Mille Agathyrna dedit perflataque Trogilos Austris,
Mille Thoanteae sede Phacelina Dianae.
Tergemino uenit numero fecunda Panhormos,
Seu siluis sectere feras, seu retibus aequor
Uerrere, seu caelo libeat traxisse uolucrem.
Non Herbesos iners, non Naulocha pigra pericli
Sederunt, non frondosis Morgentia campis
Abstinuit Marte infido; comitata Menaeis
Uenit Amastra uiris et paruo nomine Tisse
Et Netum et Mutyce pubesque liquentis Achaeti.
Sidonios Drepane atque undae clamosus Helorus
Et mox seruili uastata Triocala bello,

---

251 Calacte *Cluuerus aliique* melacte **S** 252 Cephaloedias **ChFO** cephaledias **LV** 256 Tauromenitana **Ch** Tauromentana **S** Tauromenitana *uulgo* — cernunt] cecidit **L** 257 fouebat *Barth* mouebat **S** 258 Elissaeis **Ch** — sicania **L** 259 agatina **L** agathina **FOV** Agyrina *Heinsius, sed cf. u. 208* — trogilos **OV** trogylos **LF** Troylos **Ch** Strongylos *uulgo* Trotilon *Heinsius* Trotilos *Bothe* 260 Facelina Dianae **Ch** phacelina chane **L** pacelina cauae **F** phacentina chauae **O** phacetina oaue **V** Fascellina *uel* Fascelina Diuae *uulgo* 261 panhormos **LOV** panchormos **F** 262 sectere **Cm** *Ep. 44* **F** seccere **L** sectare **OV** 263 Uerrere **Cm** *l. l.* **S** Uertere *uulgo* 264 herbesos **LF** herbosos **OV** Herbessos *Heinsius* Erbessos *Ruperti* — naulocha **O** nauloca **L** naulodia **F** manlocha **V** 265 morgentia **LF** inorguentia **OV** Morgantia *Ruperti* 267 Tisse **Ch** 268 netum **F** necum **LOV** — Mutyce *Cluuerus* Mytice **Ch** mytite **L** myttite **F** micite **OV** — Achaeti **Ch** archaeti **L** areti **F** arheti **OV** Acithi *Dausqueius et Heinsius, quod prob. Bothe* Echetlae *Ruperti* 269 Sidonios Drepane **Cd** *(T. p. 215)* — helosus **S** 270 uallata *Bothe* — triochala **LOV** trohitala **F**

Sidonios Arbela ferox et celsus Ietas
Et bellare Tabas docilis Cossyraque parua
Nec maior Mazara iunctae concordibus ausis
Iuuere et strato Gaulum spectabile ponto,
Cum sonat alcyones cantu nidosque natantis
Immota gestat, sopitis fluctibus, unda.
Ipsa Syracusae patulos urbs inclita muros
Milite collecto uariisque impleuerat armis.
Ductores facilem impelli laetamque tumultus
Uaniloquo plebem furiabant insuper ore:
Numquam hoste intratos muros et quattuor arces;
Et Salaminiacis quantam Eoisque trophaeis
Ingenio portus urbs inuia fecerit umbram,
Spectatum proauis: ter centum ante ora triremes
Unum naufragium, mersasque impune profundo
Clade pharetrigeri subnixas regis Athenas.
Flammabant uulgum geniti Carthagine fratres,
Poeni matre genus; sed quos, sub crimine pulsus
Urbe Syracosia, Libycis eduxerat oris
Trinacrius genitor, geminaque a stirpe parentum
Astus miscebant Tyrios leuitate Sicana.
Quae cernens ductor, postquam immedicabile uisum
Seditio, atque ultro bellum surgebat ab hoste,
Testatus diuos Siculorum amnesque lacusque
Et fontis. Arethusa, tuos, ad bella uocari

---

271 Arbela *Cluuerus* Arbeia **ChS** Arabeia *uulgo* Herbita *uel* Acrilla *uel* Onobala *Ruperti* Abolla *Blass* — ferax *Heinsius* 272 tabas **LFO** thabas **V** Tubas **Ch** 273 Mazara *Sieglin (p. l.)* megara **S** — iunctae **LF** iuntae **Ch** mite **O** mute **V**, *unde* Mute *uulgo* Motyce *uel* Mutyce *Cluuerus* Motye *uel* Mutye *Drakenborch* — Megaris iunctae *Blass* 274 strato Gaulos (spectabile) ponto *uel* strato, Gaulos, spectabile ponto *Gronov* 275 nidosque **OV** indosque **LF** 277 Syracosae **ChLF** siracusae **OV** Syracosias *Heinsius* Syracosie *Lachmann ad Lucr. p. 407* Syracossae *Blass* — patulo **O** — muro **S** 280 plebem **S** pubem *uulgo* 281 hosti *Heinsius* 284 centum *deest in* **OV** 288 sub crimine] discrimene **F** ob crimina *Heinsius* 291 Altus **O** 292 uisa *Bothe*

Inuitum; quae sponte diu non sumpserit, hostem
Induere arma sibi: telorum turbine uasto
Aggreditur muros atque armis intonat urbi.
Par omnis simul ira rapit; certantque ruuntque.
Turris, multiplici surgens ad sidera tecto,
Exibat, tabulata decem cui crescere Graius
Fecerat et multas nemorum consumpserat umbras.
Armatam hinc igni pinum et deuoluere saxa
Certabant calidaeque picis diffundere pestem.
Huic procul ardentem iaculatus lampada Cimber
Conicit et lateri telum exitiabile figit.
Pascitur adiutus Uulcanus turbine uenti,
Gliscentemque trahens turris per uiscera labem
Perque altam molem et totiens crescentia tecta,
Scandit ouans rapidusque uorat crepitantia flammis
Robora et, ingenti simul exundante uapore
Ad caelum, uictor nutantia culmina lambit.
Implentur fumo et nebula caliginis atrae,
Nec cuiquam euasisse datur; ceu fulminis ictu
Correptae rapido in cineres abiere ruinae.
Par contra pelago miseris fortuna carinis.
Namque ubi se propius tectis urbique tulere,
Qua portus muris pacatas applicat undas,
Improuisa nouo pestis conterruit astu.
Trabs fabre teres atque, erasis undique nodis,
Nauali similis malo, praefixa gerebat

---

296 Inuitumque a sponte **S** Inuitum quia sp. **Ch** — diu *deest in* **O** deum *Heinsius* sua *Schrader* animi *L. Müller in Mus. Rhen. XVII. p. 187* 299 omnis simul] omnem Siculum *Bothe* 301 graius **OV** grauis **LF** 303 hinc **OV** huic **LF** — pinum **LFV** *deest in* **O** molem *uulgo* 305 Huic **O** Hinc **LFV** Hic *uulgo* 307 adiutus *cod. Put.* adiuto **S** adiecto *uel* adiuncto *Liuineius et Dausqueius* 308 tabem *Schrader* 309 totiens] tenens **O** totiens crescentia **Cm** *Ep. 44* nascentia **S** 310 rapidusque **S** rapidisque *uulgo* — crepitantia **Cm** *l. l.* 311 Rora **S** 312 nutantia *Dausqueius* nitentia **S** 315 in cineres] moneres **L** — abire **S** 320 Trabs trabe iuncta teres derasis u. nodis *Lefebure* — noctis **OV**

Uncae tela manus; ea celso ex aggere muri
Bellantis curui rapiebat in aera ferri
Unguibus et mediam reuocata ferebat in urbem.
Nec solos uis illa uiros, quin saepe triremem
Belligerae rapuere trabes, cum desuper actum
Incuterent puppi chalybem morsusque tenacis.
Qui, simul affixo uicina in robora ferro
Sustulerant sublime ratem, miserabile uisu,
Per subitum rursus laxatis arte catenis
Tanta praecipitem reddebant mole profundo,
Ut totam haurirent undae cum milite puppem.
His super insidiis angusta foramina murus
Arte cauata dabat, per quae clam fundere tela
Tutum erat, opposito mittentibus aggere ualli.
Nec sine fraude labos, arta ne rursus eodem
Spicula ab hoste uia uicibus contorta redirent.
Calliditas Graia atque astus pollentior armis
Marcellum tantasque minas terraque marique
Arcebat; stabatque ingens ad moenia bellum.
Uir fuit Isthmiacis decus immortale colonis,
Ingenio facile ante alios telluris alumnos,
Nudus opum, sed cui caelum terraeque paterent.
Ille, nouus pluuias Titan ut proderet ortu
Fuscatis tristis radiis; ille, haereat anne
Pendeat instabilis tellus; cur foedere certo
Hunc affusa globum Tethys circumliget undis,
Nouerat atque una pelagi lunaeque labores,
Et pater Oceanus qua lege effunderet aestus.
Non illum mundi numerasse capacis harenas

---

325 ulla **Ch** — saepetriremem **F** septriremem **L** septiremem **OV** 326 Teligerae *uel* Belligeram *Schrader* 327 morsusque tenaci **Ch** 332 undae] nudae **L** 334 clam fundere *Burmann (cf. Liv. XXIV. 34. 9)* cum fundere **ChLF** confundere **OV** 335 apposito **OV** 336 Nec] Tum **S** 341 isthumacis **L** histimacis **F** istumachis **O** isthumatis **V** *(cf. u. 51 et 642)* 342 facili *Bothe* 343 opum] apion **L** 345 anne] amne **S** 347 undis] ulnis *Heinsius* 349 refunderet *Heinsius*

Una fides; puppis etiam constructaque saxa
Feminea traxisse ferunt contra ardua dextra.
Hic dum Italum ductorem astu Teucrosque fatigat,
Adnabat centum late Sidonia uelis
Classis subsidio et scindebat caerula rostris.
Erigitur subitas in spes Arethusia proles
Adiungitque suas, portu progressa, carinas.
Nec contra Ausonius tonsis aptare lacertos
Addubitat mersisque celer fodit aequora remis.
Uerberibus torsere fretum; salis icta frequenti
Albescit pulsu facies, perque aequora late
Spumat canenti sulcatus gurgite limes.
Insultant pariter pelago; ac Neptunia regna
Tempestate noua trepidant. tum uocibus aequor
Personat, et clamat scopulis clamoris imago.
Ac iam diffusus uacua bellator in unda
Cornibus ambierat patulos ad proelia fluctus,
Nauali claudens umentem indagine campum.
Ac simili curuata sinu diuersa ruebat
Classis et artabat lunato caerula gyro.
Nec mora: terrificis saeuae stridoribus aeris,
Per uacuum late cantu resonante profundum,
Incubuere tubae, quis excitus aequore Triton
Expauit tortae certantia murmura conchae.
Uix meminere maris; tam uasto ad proelia nisu
Incumbunt proni positisque in margine puppis
Extremae plantis nutantes spicula torquent.
Sternitur effusis pelagi media area telis,

---

351 Una **ChV** Uana **LFO** 354 Annabat **L** 360 torsere **OV** tersere **L** corsere **F** 365 clamat] clangit *uel* resilit *uel* plaudit *uel* plangit scopulos *Ruperti* reboat *Withof* — clangoris *Heinsius* 368 umentem **O** humentem **F** niuentem **L** claude humentem *m. 2 in lacunam inser.* **V** uuentem *Gronov* 369 Ac **Ch** At *uulgo* 370 artabat **LV** arctabat **O** artato *et* lunabato arabat **Ch** arquabat *Heinsius* 371 terrifici *Heinsius* saeuae] ceu **O** 372 uacuum] uastum *Ruperti* 373 Increpue *Gronov* Incinuere *Heinsius* — triton **V** tritim **LO** tritin 378 area **LO** aera **FV**

Celsaque anhelatis exurgens ictibus alnus
Caerula nigranti findit spumantia sulco.
Ast aliae latere atque incussi roboris ictu
Detergent remos; aliae per uiscera pinus
Tramissis ipso retinentur uulnere rostris,
Quo retinent. medias inter sublimior ibat
Terribilis uisu puppis, qua nulla per omne
Egressa est Libycis maior naualibus aeuum.
Sed quater haec centum numeroso remige pontum
Pulsabat tonsis, ueloque superba capaci
Cum rapidum hauriret Borean et cornibus omnis
Colligeret flatus, lento se robore agebat,
Intraret fluctus solis ceu pulsa lacertis.
Procurrunt leuitate agili docilesque regentis
Audiuisse manum Latio cum milite puppes.
Has ut per laeuum uenientis aequor Himilco
In latus obliquas iussamque incurrere proram
Conspexit, propere diuis in uota uocatis
Aequoris, intento uolucrem de more sagittam
Assignat neruo; utque oculis librauit in hostem
Et calamo monstrauit iter, diuersa relaxans
Brachia, deduxit uultu comitante per auras
In uulnus telum ac residentis puppe magistri
Affixit plectro dextram; nec deinde regenda
Puppe manus ualuit, flectenti immortua clauo.
Dumque ad opem accurrit ceu capta nauita puppe,
Ecce iterum fatoque pari neruoque sagitta,

---

379 alnus *m. 2 in lacuna* **V** almis **LFO** 380 findit **L** fundit **FOV** — nigranti] candenti *Schrader* 381 latere **Cm** *Ep. 90* **LV** lacere **F** late **O** latera *Bothe* — roboris] arboris **O** — actu *Schrader* 387 Acta quater centum *Heinsius* Nam quater haec c. *Lefebure* Ter quater *Schrader* 389 boream **O** 390 robore **Cm** *Ep. 90* 391 fluctu (= *fluctui*) *Heinsius* — ceu *Liuineius aliique* si **LFV** se **O** quasi *Withof* ut *Bothe* 400 deduxit **OV** diduxit **ChLF**, *unde fortasse* direxit *scribendum (cf. II. 92, IX. 171)* 401 ac **Ch** et **O** 403 flectendo *Gronov* 404 puppe] pinu *Schrader*

In medium perlapsa globum, transuerberat ictu
Orba gubernacli subeuntem munera Taurum.
Irrumpit Cumana ratis, quam Corbulo ductor
Lectaque complebat Stabiarum litore pubes.
Numen erat celsae puppis Lucrina Dione.
Sed superingestis propior quia subdita telis
Bella capessebat, media subsedit in unda
Diuisitque fretum. clamantum spumeus ora
Nereus implet aquis, palmaeque, trahente profundo,
Luctantum frustra summis in fluctibus extant.
Hic, audax ira, magno per caerula saltu
Corbulo transgressus — nam textam robore turrim
Appulerant nexae ferri compage triremes —
Euadit tabulata super flammaque comantem
Multifida pinum celso de culmine quassat.
Inde atros alacer pastosque bitumine torquet,
Ammentante Noto, Poenorum aplustribus ignes.
Intrat diffusos pestis Uulcania passim
Atque implet dispersa foros; trepidatur omisso
Summis remigio; sed enim tam rebus in artis
Fama mali nondum tanti penetrarat ad imos.
At rapidus feruor, per pinguis unguine taedas
Illapsus, flammis uictricibus insonat alueo.
Qua nondum tamen intulerat uim Dardana lampas,
Parcebatque uapor, saxorum grandine dirus
Arcebat fatumque ratis retinebat Himilco.
Hic miser, igniferam dum uentilat aere pinum,

---

407 gubernandi **OV** 408 Campana *Drakenborch* 409 Lectaque **Ch** — stablarum **FV** stabularum **LO** 410 Nomen **Ch** — Lucrina *Heinsius (cf. Stat. Silv. III. 1. 150)* uicina **S** Erycina *Schrader* puppi uicina *Lefebure* 411 quia *scr.* quae **S** qua *Bentley* 413 clamantum **Ch** 415 extant **V** exstant **O** extrant **L** hestant **F** *(cf. u. 483)* 421 atros **LO** atrox **FV** 422 Ammentante **LF** Amentante **Cm** *Ep. 90* Aduentante **OV** Augmentante *D. Heinsius* Adiutante *Dausqueius* Aduertente *Gronov* — amplustribus **OV** 423 diffisos *Bothe* 425 tam] iam *Heinsius* tum *nos* 427 Ac **S** Nec *Blass* 429 tamen] tandem **F** — intulerat **S** impulerat *edd. nonnullae* — uim] non **L**

Murali saxo per lubrica sanguine transtra
Uoluitur in fluctus, Lycchaei uulnere, Cydnus.
Fax nidore graui foedauit comminus auras,
Ambusto instridens pelago. ferus inde citatum
Missile adorata contorquet Sabratha puppe —
Hammon numen erat Libycae gentile carinae
Cornigeraque sedens spectabat caerula fronte —:
'Fer, pater, afflictis, fer,' ait, 'Garamantice uates,
Rebus opem inque Italos da certa effundere tela.'
Has inter uoces tremulo uenit agmine cornus
Et Neptunicolae transuerberat ora Telonis.
Urgebant nihilo leuius iam in limine mortis,
Quos fuga praecipitis partem glomerarat in unam
Puppis, adhuc uacuam taedae; sed, proxima cursu
Fulmineo populatus, ineuitabilis ardor
Correptam flammis inuoluit ouantibus alnum.
Primus, ope aequorei funis delapsus in undas,
Qua nondum Stygios glomerabat Mulciber aestus,
Ambustus socium remis aufertur Himilco.
Proxima nudarunt miserandi fata Batonis
Desertam ductore ratem. bonus ille per artem
Crudo luctari pelago atque exire procellas.
Idem, quid Boreas, quid uellet crastinus Auster,
Anteibat; nec peruigilem tu fallere uultum,
Obscuro quamuis cursu, Cynosura, ualeres.
Is, postquam aduersis nullus modus: 'Accipe nostrum,
Hammon, sanguinem,' ait, 'spectator cladis iniquae.'
Atque, acto in pectus gladio, dextra inde cruorem
Excipit et large sacra inter cornua fundit.

---

434 Lycchaei **Ch** licchaei **L** lichaei **F** luchaei **OV** Lychaei *Drakenborch* — cyduns **L** cydinis **F** ciclus **O** cidus **V** 437 adorata] ab aurata *Ruperti* — sabratha **FV** sabracha **L** sub rata **O** Sabatra *Heinsius* Tabraca *Schrader* Sabatha *Ruperti* 444 Urguebant **Ch** 446 taedae] cede **L** 449 aequoreas *Heinsius* 452 Batonis **ChF** bathonis **LOV** Baconis *Heinsius* 454 Surdo *Schrader* — obluctari *Heinsius* 456 Anteibat] Callebat *uel* Anticipat *uel* Anticipans *Ruperti* 458 His **F**

Hos inter Daphnis, deductum ab origine nomen
Antiqua, fuit infelix, cui linquere saltus
Et mutare casas infido marmore uisum.
At princeps generis quanto maiora parauit
Intra pastorem sibi nomina: Daphnin amarunt
Sicelides Musae; dexter donauit auena
Phoebus Castalia et iussit, proiectus in herba
Si quando caneret, laetos per prata, per arua
Ad Daphnin properare greges riuosque silere.
Ille ubi, septena modulatus harundine carmen,
Mulcebat siluas, non umquam tempore eodem
Siren assuetos effudit in aequore cantus;
Scyllaei tacuere canes; stetit atra Charybdis;
Et laetus scopulis audiuit iubila Cyclops.
Progeniem hauserunt et nomen amabile flammae.
Innatat ecce super transtris fumantibus asper
Ornytos ac longam sibimet facit aequore mortem,
Qualis Oiliades, fulmen iaculante Minerua,
Surgentis domuit fluctus ardentibus ulnis.
Transigitur valida medius, dum se alleuat, alni
Cuspide Marmarides Sciron. pars subnatat unda
Membrorum, pars extat aquis; totumque per aequor
Portatur, rigido, miserandum, immortua rostro.
Accelerant puppes utrimque atque ora ruentum
Sanguinei feriunt remorum aspergine rores.
Ipse adeo senis ductor Rhoeteius ibat
Pulsibus et ualido superabat remige uentos.

---

462 daphius **OV** 463 fuit] perit *Bentley* 465 At **LF** Et **OV** — parabit **S** 466 Intra pastores *Lefebure* Inter pastores *Heinsius* — daphni' **L** daphini **F** claphũ **O** daphium **V** 473 Sirem **F** 475 laetus] laeta e sc. *Heinsius* lentus *Lefebure* — audiuit] sedauit *Gronov* desiuit *Blass* — ciclops **V** cydops **L** cyclopes **F** ciclopos **O** 476 hauserunt **OV** auserunt **LF** 480 Urgentes *Heinsius* 481 alni **ChLV** alui **O**, *quod prob. Dausqueius* alno *c. ed. Parm. Bentley* 482 sciron **S** Scyron *uulgo* Sithon *uel* Cothon *u.* Syrton *Schrader* 483 estat **F** 484 immortua] in monstrua **F** — rostro] ferro *c. cod. Put. Heinsius* 487 senis **Cm** *Ep. 90* **LF** seuis **OV**, *unde* saeuis *uulgo*

Quam rapidis puppem manibus frenare Lilaeus
Dum tentat, saeua truncatur membra bipenni,
Ac fert haerentis trabibus ratis incita palmas.
Sicania Aeoliden portabant transtra Podaetum.
Hic, aeuo quamquam nondum excessisset ephebos —
Seu laeui traxere dei, seu feruida corda
Nec sat maturus laudum bellique cupido —
Arma puer niueis aptarat picta lacertis
Et freta gaudebat celsa turbare Chimaera.
Iamque super Rutula, super et Garamantide pinu
Ibat ouans, melior remo meliorque sagitta;
Et iam turrigerum demerserat aequore Nessum;
Heu puero malesuada rudi noua gloria pugnae!
Dum cristam galeae trucis exuuiasque precatur
De duce Marcello superos temerarius, hasta
Excepit raptim uulnus letale remissa.
Pro qualis! seu splendentem sub sidera nisu
Exigeret discum, iaculo seu nubila supra
Surgeret, aligeras ferret seu puluere plantas
Uix tacto, uel dimensi spatia improba campi
Transiret uelox saltu, decuere labores.
Sat prorsus, sat erat decoris discrimine tuto,
Sat laudis. cur facta, puer, maiora petebas?
Illum, ubi labentem pepulerunt tela sub undas,
Ossa Syracosio fraudatum naufraga busto,
Fleuerunt freta, fleuerunt Cyclopia saxa
Et Cyane et Anapus et Ortygie Arethusa.

491 Ac ChLF At V Art O 492 aeolidem O — Podaetum Ch Podarcen *Schrader (cf. u. 507)* 494. 495 *Bothe sic legi uult:* ephebos, Nec — laudum, seu feruida corda Seu laeui tr. d. bellique cupido, Arma *etc.* — *uulgo uerba* nec — laudum *uncis inclusa erant, quas recte deleuit Bentley* 502 trux *Blass* 505 uisu O uisu LFV 508 tacto O tacta LFV — dimens LF dimeus O *deest in* V, *sed m. 2 i. marg.* climens 509 decuere Ch docuere S nocuere *Barth et Gronov* 510 toto F 511 facta S fata *edd. nonnullae* 514 freta] flocta F — ciclopia OV cyclopea L cordopa F 515 Et cyane LF Et trane OV Cyanes *uulgo* — ortigie L ortiage F orthigie OV Ortygies *Ruperti, sed cf. Lachmann ad Lucr. p. 407*

Parte alia Perseus — puppem hanc Tiberinus agebat —
Quaque uehebatur Crantor Sidonius, Io
Concurrunt. iniecta ligant hinc uincula ferri
Atque illinc, steteruntque rates ad proelia nexae.
Nec iaculo aut longe certatur harundine fusa,
Comminus et gladio terrestria proelia miscent.
Perrumpunt Itali, qua caedes prima reclusit
Monstrauitque uiam; uasta sed mole catenas
Hortatur socios et uincla abrumpere ferri
Ac parat hostili resoluta puppe receptos
Auehere et paribus pelago diducere ab armis:
Aetnaeo Polyphemus erat nutritus in antro
Atque inde antiquae nomen feritatis amabat;
Ubera praebuerat paruo lupa; corporis alti
Terribilis moles, mens aspera, uultus in ira
Semper et ad caedes Cyclopia corde libido.
Isque relaxatis membrorum pondere uinclis
Impulerat puppim et mergebat gurgite tonsas
Duxissetque ratem, pressa Latronius hasta
Ni propere duro nitentem exurgere uelox
Affixet transtro. uix morte incepta remittit;
Namque manus seruat dum suetos languida ductus,
Ignauum summo traxit super aequore remum.
Perculsi cuneo Poeni densentur in unum,
Quod caret hoste, latus, subito cum pondere uictus,
Insiliente mari, submergitur alueus undis.
Scuta uirum cristaeque et inerti spicula ferro

---

516 Perseus **ChLF** presens **OV** — puppem hanc **Ch** — hac **O** 517 Crantor Sidonius **ChLF** crautor s. **V** et auctor s. **O** 518 Concurrunt **Ch** 521 et] at *Lefebure et Ernesti* 523 uasta sed m. *Lefebure* **uastas** et m. **S** uastas et Maela *Marsus* u. et Mela *Cellarius* **uasta** sub mole *Heinsius* uasta dux mole *Thilo* 527 Aethnaeo **LFO** Ethneo **V** 530 multus in ira *Heinsius* 531 cyclopeia **S** 532 relapsatis **L** 534 Latronius **Ch** Laronius **S** 535 insurgere *Bothe* 536 Affixet **L** Affixae **F** Affixit **OV** 538 Ignarum *Heinsius* — summo traxit **Ch** somno traxit **S** summa attraxit *uulgo* — aequore *scr.* aequora **S** 539 Percussi **S** — densentur **S** densantur *uulgo*

Tutelaeque deum fluitant. hic robore fracto
Pugnat inops chalybis seseque in proelia rursus
Armat naufragio; remis male feruidus ille
Festinat spoliare ratem, discrimine nullo
Nautarum interdum conuulsa sedilia torquens.
Non plectro ratis aut frangendae in uulnera prorae
Parcitur, et pelago repetuntur nantia tela.
Uulneribus patulis intrat mare. mox sua ponto
Singultante anima propulsa refunditur unda.
Nec desunt, qui correptos complexibus artis
Immergant pelago et, iaculis cessantibus, hostem
Morte sua perimant. remeantum gurgite mentes
Crudescunt, ac pro ferro stat fluctibus uti.
Haurit sanguineus contorta cadauera uertex.
Hinc clamor, gemitus illinc mortesque fugaeque
Remorumque fragor flictuque sonantia rostra.
Perfusum bello feruet mare; fessus acerbis
Terga fuga celeri Libyae conuertit ad oras,
Exigua sese furatus Himilco carina.
Concessere mari tandem Graiusque Libysque,
Et iam captiuae uinclis ad litora longo
Ordine ducuntur puppes. flagrantibus alto
Stant aliae taedis. splendet lucente profundo
Mulciber, et tremula uibratur imagine pontus.
Ardet nota fretis Cyane pennataque Siren.
Ardet et Europe, niuei sub imagine tauri
Uecta Ioui ac prenso tramittens aequora cornu;

---

543 fluctant **S** — fracto **OV** freto **LF** 548 in uulnera **S** i. uulnere *uulgo* 549 Pascitur **S** — e pelago *Heinsius* 550 patulis *deest in* **O** — mare] maior **O** 552 complexibus **S** amplexibus *uulgo* 553 cessantibus **V** cassantibus **LFO** 554 Mole *Heinsius* 558 flictuque **L** fluctuque **FOV** — *uersum inser.* **Cm** *Ep. 90* 559 fessus **OV** fossus **LF** 561 himilco **L** in mulco **F** in multo **OV** *(cf. III. 97)* 563 uinclis **LF** undis **OV** (**V** *i. marg. m. 2.* uinclis) 565 taedis] caedis **LFO** cedis **V** — Nant aliae textis *Heinsius* 567 trane **OV** *(cf. u. 515)* 568 Europe] etiope **F** 569 ioui **V** ioue **LFO**

Et quae, fusa comas, curuum per caerula piscem
Nereis umenti moderatur roscida freno.
Uritur undiuagus Python et corniger Hammon
Et, quae Sidonios uultus portabat Elissae,
Bis ternis ratis ordinibus grassata per undas.
At uinclis trahitur cognata in litora Anapus
Gorgoneasque ferens ad sidera Pegasus alas.
Ducitur et Libyae puppis signata figuram
Et Triton captiuus et ardua rupibus Aetne,
Spirantis rogus Enceladi, Cadmeaque Sidon.
Nec mora, quin trepidos hac clade irrumpere muros
Signaque ferre deum templis iam iamque fuisset,
Ni subito importuna lues inimicaque pestis,
Inuidia diuum pelagique labore parata,
Polluto miseris rapuisset gaudia caelo.
Criniger aestiferis Titan feruoribus auras
Et patulam Cyanen lateque palustribus undis
Stagnantem Stygio Cocyti oppleuit odore
Temporaque autumni, laetis florentia donis,
Foedauit rapidoque accendit fulminis igni.
Fumabat crassus nebulis caliginis aer;
Squalebat tellus, uitiato feruida dorso;
Nec uictum dabat aut ullas languentibus umbras.
Atque ater picea uapor expirabat in aethra.
Uim primi sensere canes. mox nubibus atris
Fluxit deficiens penna labente uolucris;
Inde ferae siluis sterni; tum serpere labes

---

570 Quaeque effusa — pristem *uel* pristim *Heinsius* 572 Python **ChLF** phiton **OV** 573 Sidoniae *Bentley* 575 At **ChLF** Ac **OV** — uinctus *Heinsius et Bentley* — litore **F** 578 aethne **LFO** ethne **V** 581 iamiamque **OV** ianuamque **LF** — ruisset *Heinsius* 582 Ni] Et **S** 583 labore] uapore *Heinsius* 585 Criniger **LF** Eriniger **O** Armiger, *sed i. marg. m. 2* Criniger **V** — aestiferis **Cm** *Ep. 90* **LF** astriferis **OV** *(T. p. 224* 586 cyanen **L** cyanem **F** tranem **OV** 588 laetis **Cm** *l.* lactis **O** 590 crassus **Cm** *l. l.* crassae *Gronov et Heinsius prob. Bothe* 596 tabes *Schrader*

Tartarea atque haustis populari castra maniplis.
Arebat lingua, et gelidus per uiscera sudor
Corpore manabat tremulo; descendere fauces
Abnuerant siccae iussorum alimenta ciborum.
Aspera pulmonem tussis quatit, et per anhela
Igneus efflatur sitientum spiritus ora.
Lumina, ferre grauem uix sufficientia lucem,
Unca nare iacent, saniesque immixta cruore
Expuitur, membrisque cutis tegit ossa peresis.
Heu dolor! insignis notis bellator in armis
Ignauo rapitur leto. iactantur in ignem
Dona superba uirum, multo Mauorte parata.
Succubuit medicina malis. cumulantur aceruo
Labentum et magno cineres sese aggere tollunt.
Passim etiam deserta iacent inhumataque late
Corpora, pestiferos tetigisse timentibus artus.
Serpit pascendo crescens Acherusia pestis
Nec leuiore quatit Trinacria moenia luctu
Poenorumque parem castris fert atra laborem.
Aequato par exitio et communis ubique
Ira deum atque eadem leti uersatur imago.
Nulla tamen Latios fregit uis dura malorum,
Incolumi ductore, uiros, clademque rependit
Unum inter strages tutum caput. ut grauis ergo
Primum letiferos repressit Sirius aestus,
Et minuere auidae mortis contagia pestes:
Ceu, sidente Noto cum se maria alta reponunt,
Propulsa inuadit piscator caerula cumba:
Sic tandem ereptam morbis grassantibus armat

---

597 haustis **OV** austis **LF** *(cf. u. 476)* 598 Ardebat *Ruperti* 599 *et* 600 fauci *uel* fauce sicca *Heinsius* fauces siccas *Drakenborch* f. saeptae *Ruperti* — iustorum *uel* missorum *quidam ap. Dausqueium* — Abnuerunt ustae siccorum *uel* **A** siccas introrsum *Blass* 607 iactantur] uictantur **S** 608 multo] inulto **F** 609 acerui *Heinsius et Scaliger* 618 dira *Heinsius* 620 ergo **LOV** egro **F** aegre *Heinsius* 622 Et minuere **ChL** Et numiere **F** Et timuere **OV** 624 cumba **LF** cimba **O** cymba **V**

Marcellus pubem, lustratis rite maniplis.
Circumstant alacres signa auditisque tubarum
Respirant laeti clangoribus. itur in hostem;
Et, si fata ferant, iuuat inter proelia ferro
Posse mori. socium miseret, qui sorte pudenda
In morem pecudum effudere cubilibus atris
Illaudatam animam. tumulos inhonoraque busta
Respiciunt et uel nullo iacuisse sepulcro,
Quam debellari morbis, placet. ardua primus
Ad muros dux signa rapit. tenuata iacendo
Et macie in galeis abscondunt ora, malusque,
Ne sit spes hosti, uelatur casside pallor.
Infundunt rapidum conuulsis moenibus agmen
Condensique ruunt: tot bellis inuia tecta
Totque uno introitu capiuntur militis arces.
Totum, qua uehitur Titan, non ulla per orbem
Tum sese Isthmiacis aequassent oppida tectis.
Tot delubra deum totque intra moenia portus,
Adde fora et celsis suggesta theatra columnis
Certantisque mari moles, adde ordine longo
Innumeras spatioque domos, aequare superbas
Rura. quid, inclusos porrecto limite longis
Porticibus sacros iuuenum certamine lucos?
Quid tot captiuis fulgentia culmina rostris?
Armaque fixa deis? aut quae Marathonius hostis
Perdidit, aut Libya quae sunt aduecta subacta?
Hic Agathocleis sedes ornata trophaeis;
Hic mites Hieronis opes; hic sancta uetustas

---

627 auditisque **LF** auidisque **OV** 628 itur in] ire et in *uel* ire per *Heinsius* 629 ferant **OV** ferunt **LF** 630 sorte **Cm** *Ep. 90* **S** morte *uulgo* 634 primus **L** primis **FOV** 636 macie in g. *Barth* maciem g. **S** macie g. *Marsus aliique* 637 uellatur **OV** celatur *Heinsius* 640 Totque *Liuineius* Tot **S** — una *Heinsius* 642 isthimacis **L** histimacis **F** isthumacis **OV** *(cf. u. 51 et 341)* 647 Rura] Ricea **F** 648 sacros, iuuenum certamina, lucos *Ruperti* 649 Quid **V** Qui **LFO** 652 sedes] aedes *Heinsius* 653 mites **Ch S** mitis *uulgo* — hinc **S** — uetusta **OV**

Artificum manibus. non usquam clarior illo
Gloria picturae saeclo; non aera iuuabat
Ascire ex Ephyre; fuluo certauerit auro
Uestis, spirantis referens subtemine uultus,
Quae radio caelat Babylon, uel murice picto
Laeta Tyros, quaeque Attalicis uariata per artem
Aulaeis scribuntur acu aut Memphitide tela.
Iam simul argento fulgentia pocula, mixta
Quis gemma quaesitus honos, simulacra deorum
Numen ab arte datum seruantia; munera rubri
Praeterea ponti depexaque uellera ramis,
Femineus labor.
His tectis opibusque potitus
Ausonius ductor, postquam sublimis ab alto
Aggere despexit trepidam clangoribus urbem,
Inque suo positum nutu, stent moenia regum,
An nullos oriens uideat lux crastina muros,

---

654 illo **ChLF** ullo **OV** 655 iuuabat **ChLF** iuuabant **OV** 656 Ascire ex Ephyre *scr.* Quem scire Ephyren **S** Quem accire ex Eph. *Ruperti* — certauerit *Barth* certaret ut **S** 655 sqq. non aera uacabant, Quae scirent Ephyren; f. certaret ut auro *uulgo* non aera uacabant, Quis scires Ephyren; f. certauerit auro *Barth* n. ae. iuuabant, Qui scirent Ephyren, f. certaret ut auro. Uestis *uel* n. ae. uacabant, Quis scires Ephyren f. certasse uel auro. Uestis — uultus. Quae r. *Gronov* n. aeris, auitam Qua scires Ephyren, f. certaret ut auro. Uestis *uel* f. consertaque ab auro U. *Heinsius* n. aera iuuabant, Quae scirent Ephyren; f. certaret ut auro Uestis — uultus. Quae *Cellarius* n. aera iuuabant, Quae scirent Ephyren, f. certaret ut auro U., — uultus, Quae *Drakenborch* n. aere uacabat Quaesito ex Ephyre, f. certaret ut auro. U. *Burmann* n. aera iuuabat Quaesisse ex Ephyre; f. haud certauerit auro *Lefebure* n. aera iuuabant, Quae scirent Ephyren; f. certauerit auro Uestis, — uultus, Cui radio cedat B. *Bothe* non aera iuuabant, Quae uicere Ephyren; f. certauerit auro *Baehrens* n. aera iuuabant, Quae miscens Ephyre fuluo certauerat auro *Thilo (p. l.) qui post hunc uersum unum excidisse putat* 657 subtemine **F** subtegmine **LOV** 658 cedat **O** 662 gemina **S** 665 labor **V** pudor **ChLFO** sudor. tectis *Heinsius* 667 plangoribus *Heinsius* 668 stent] stetit **L** — moenia, rerum *Heinsius* — regum] longum *Schrader*

Ingemuit nimio iuris tantumque licere
Horruit et, propere reuocata militis ira,
Iussit stare domos, indulgens templa uetustis
Incolere atque habitare deis. sic parcere uictis
Pro praeda fuit, et sese contenta nec ullo
Sanguine pollutis plausit Uictoria pennis.
Tu quoque ductoris lacrimas, memorande, tulisti,
Defensor patriae, meditantem in puluere formas
Nec turbatum animi tanta feriente ruina.
Ast reliquum uulgus, resoluta in gaudia mente,
Certarunt uicti uictoribus. aemulus ipse
Ingenii superum, seruando condidit urbem.
Ergo extat saeclis stabitque insigne trophaeum
Et dabit antiquos ductorum noscere mores.
Felices populi! si, quondam ut bella solebant,
Nunc quoque inexhaustas pax nostra relinqueret urbes.
At, ni cura uiri, qui nunc dedit otia mundo,
Effrenum arceret populandi cuncta furorem,
Nudassent auidae terrasque fretumque rapinae.

---

670 nimio iuris *Blass* iuno uiris **L** in uno iuris **F** in uno uiris **OV** nimium iuris *uulgo* nimium uictis *Barth* nimias uires *uel* nimius iuris *Heinsius* 679 Ast **S** At *uulgo* 680 Certarent **S** 682 seclis **F** sedis **LOV** 686 Ac **Ch**

SILI ITALICI
PUNICORUM

LIBER QUINTUS DECIMUS.

At noua Romuleum carpebat cura senatum,
Quis trepidas gentes Martemque subiret Hiberum,
Attritis rebus. geminus iacet hoste superbo
Scipio, belligeri Mauortia pectora fratres.
Hinc metus, in Tyrias ne iam Tartessia leges
Concedat tellus propioraque bella pauescat.
Anxia turba patrum quasso medicamina maesti
Imperio circumspectant diuosque precantur,
Qui laceris ausit ductor succedere castris.
Absterret iuuenem, patrios patruique piare
Optantem manis, tristi conterrita luctu
Et reputans annos cognato sanguine turba.
Si gentem petat infaustam, inter busta suorum
Decertandum hosti, qui fregerit arma duorum,
Qui consulta ducum ac flagret meliore Gradiuo.
Nec promptum teneris immania bella lacertis
Moliri regimenque rudi deposcere in aeuo.
Has, lauri [illegible]sidens iuuenis uiridante sub umbra,
Aedibus extremis uoluebat pectore curas,
Cum subito assistunt, dextra laeuaque per auras
Allapsae, haud paulum mortali maior imago,
Hinc Uirtus, illinc uirtuti inimica Uoluptas.

---

4 pectora] pignora *Bothe* 5 Hic **S** — tartessia **FV** tartesia **O** charchesia **L** 6 propioraque **L** proprioraque **FOV** probioraque *Bothe* — tellus, p. b. pauescit Anxia t. patrum: quasso *Blass* 7 patres *Heinsius* — A. corda patres *Bentley* — maeste *Bothe* 9 Quis *Heinsius* — ausit **FV**, *sed in* **F** h *suprascr.* auxit **LO** 10 patriaque **F** patruosque *Heinsius* 12 cognato e s. *Heinsius* 13 busta] turba **F** 17 rudi] duri **F** 19 extremis] et mediis *Ruperti*

Altera Achaemenium spirabat uertice odorem,
Ambrosias diffusa comas et ueste refulgens,
Ostrum qua fuluo Tyrium suffuderat auro;
Fronte decor quaesitus acu, lasciuaque crebras
Ancipiti motu iaciebant lumina flammas.
Alterius dispar habitus: frons hirta nec umquam
Composita mutata coma; stans uultus, et ore
Incessuque uiro propior laetique pudoris,
Celsa humeros niueae fulgebat stamine pallae.
Occupat inde prior, promissis fisa, Uoluptas:
'Quis furor hic, non digne puer, consumere bello
Florem aeui? Cannaene tibi grauiorque palude
Maeonius Stygia lacus excessere Padusque?
Quem tandem ad finem bellando fata lacesses?
Tune etiam tentare paras Atlantica regna
Sidoniasque domos? moneo, certare periclis
Desine et armisonae caput obiectare procellae.
Ni fugis hos ritus, Uirtus te saeua iubebit
Per medias uolitare acies mediosque per ignis.
Haec patrem patruumque tuos, haec prodiga Paulum,
Haec Decios Stygias Erebi detrusit ad undas,
Dum cineri titulum memorandaque nomina bustis
Praetendit nec sensurae, quod gesserit, umbrae.
At si me comitere, puer, non limite duro
Iam tibi decurrat concessi temporis aetas.
Haud umquam trepidos abrumpet bucina somnos;
Non glaciem Arctoam, non experiere furentis
Ardorem Cancri nec mensas saepe cruento
Gramine compositas; aberunt sitis aspera et haustus
Sub galea puluis partique timore labores;

---

25 quae *Gronov* 29. 30 ora Incessusque *Dausqueius* 37 atlantica **F** athlantica **L** adlantica **O** ad lautica **V** 40 ritus] **artus F** 42 hoc **S** 43 Nec **L** — erebi **OV** erebri **L** crebi **F** 45 quod **S** quid *uulgo* 49 experire **S** 52 timore] **minore S** — pastique timore labores *Heinsius* partique labore **timores** *Ruperti* patrisque e more labores *uel* partique in **morte lab.** *Blass* partique in Marte labores *nos (cf. XI. 23)*

Sed current albusque dies horaeque serenae,
Et molli dabitur uictu sperare senectam.
Quantas ipse deus laetos generauit in usus
Res homini plenaque dedit bona gaudia dextra!
Atque idem, exemplar lenis mortalibus aeui,
Imperturbata placidus tenet otia mente.
Illa ego sum, Anchisae Uenerem Simoentos ad undas
Quae iunxi, generis uobis unde editus auctor.
Illa ego sum, uerti superum quae saepe parentem
Nunc auis in formam, nunc torui in cornua tauri.
Huc aduerte aures. currit mortalibus aeuum,
Nec nasci bis posse datur; fugit hora, rapitque
Tartareus torrens ac secum ferre sub umbras,
Si qua animo placuere, negat. quis luce suprema
Dimisisse meas sero non ingemit horas?'
Postquam conticuit, finisque est addita dictis,
Tum Uirtus: 'Quasnam iuuenem florentibus,' inquit,
'Pellicis in fraudes annis uitaeque tenebras,
Cui ratio et magnae caelestia semina mentis
Munere sunt concessa deum? mortalibus alti
Quantum caelicolae, tantumdem animalibus isti
Praecellunt cunctis. tribuit namque ipsa minores
Hos terris Natura deos; sed foedere certo
Degeneres tenebris animas damnauit Auernis.
At, quis aetherii seruatur seminis ortus,
Caeli porta patet. referam quid cuncta domantem
Amphitryoniadem? quid, cui, post Seras et Indos
Captiuo Liber cum signa referret ab Euro,
Caucaseae currum duxere per oppida tigres?
Quid suspiratos magno in discrimine nautis
Ledaeos referam fratres uestrumque Quirinum?

---

57 lenis **O** leuis **LFV** 58 tenet **V** tener **LFO** terit *Heinsius* 59 simoentos **LF** *(cf. XVI. 370)* simeonta **O** simeuntis **V** 68 abdita **F** 74. 75 minore — deo **S**, *quod prob. Heinsius* minores — deo *ed. Rom. 2 aliaeque* 76 clamauit **L** 78 donantem **S** 83 fratrem **F**

Nonne uides, hominum ut celsos ad sidera uultus
Sustulerit deus ac sublimia finxerit ora,
Cum pecudes uolucrumque genus formasque ferarum
Segnem atque obscoenam passim strauisset in aluum?
Ad laudes genitum, capiat si munera diuum,
Felix ad laudes hominum genus. huc, age, paulum
Aspice — nec longe repetam — modo Roma minanti
Impar Fidenae contentaque crescere asylo,
Quo sese extulerit dextris; idem aspice, late
Florentis quondam luxus quas uerterit urbes.
Quippe nec ira deum tantum nec tela nec hostes,
Quantum sola noces animis illapsa Uoluptas.
Ebrietas tibi foeda comes, tibi Luxus et atris
Circa te semper uolitans Infamia pennis;
Mecum Honor ac Laudes et laeto Gloria uultu
Et Decus ac niueis Uictoria concolor alis.
Me cinctus lauro producit ad astra Triumphus.
Casta mihi domus et celso stant colle penates,
Ardua saxoso perducit semita cliuo.
Asper principio — neque enim mihi fallere mos est —
Prosequitur labor. annitendum intrare uolenti,
Nec bona censendum, quae Fors infida dedisse
Atque eadem rapuisse ualet. mox celsus ab alto
Infra te cernes hominum genus. omnia contra
Experienda manent, quam spondet blanda Uoluptas.
Stramine proiectus duro patiere sub astris
Insomnis noctes frigusque famemque domabis.
Idem iustitiae cultor, quaecumque capesses,

---

85 finxerat **V** fixerit **Ch** 87 passum **F** pastu *Blass* 88 genitum est *Heinsius — post* diuum *distinxit Bentley* diuum felix, ad *uulgo* 91 Uix par *Bothe* — Fidenae] Porsenae *Ruperti* 92 Que **S** 93 uerteret **S** 95 noces **O** uoces **LFV** — animas **O** 96 feda **S** fida *uulgo* 100 producit **ChLF** perducit **OV** 103 neque **S** nec *uulgo* 105 censendum **Cm** *Ep. 115* concendunt **O** — fors **Cm** *l. l.* — dedisse *Barth* dedisset **S** 108 spondet **Cm** *l. l.* — Uoluptas **Cm** *l. l.* 109 Gramine pr. nudo *Schrader*

Testis factorum stare arbitrabere diuos.
Tunc, quotiens patriae rerumque pericula poscent,
Arma feres primus; primus te in moenia tolles
Hostica; nec ferro mentem uincere nec auro.
Hinc tibi non Tyrio uitiatas murice uestes,
Nec donum deforme uiro fragrantis amomi,
Sed dabo, qui uestrum saeuo nunc Marte fatigat
Imperium, superare manu laurumque superbam
In gremio Iouis excisis deponere Poenis.'
  Quae postquam cecinit sacrato pectore Uirtus,
Exemplis laetum uultuque audita probantem
Conuertit iuuenem. sedenim indignata Uoluptas
Non tenuit uoces. 'Nil uos iam demoror ultra,'
Exclamat. 'uenient, uenient mea tempora quondam,
Cum docilis nostris magno certamine Roma
Seruiet imperiis, et honos mihi habebitur uni.'
Sic quassans caput in nubis se sustulit atras.
  At iuuenis, plenus monitis, ingentia corde
Molitur iussaeque calet uirtutis amore.
Ardua rostra petit, nullo fera bella uolente,
Et grauia ancipitis deposcit munera Martis.
Arrecti cunctorum animi; pars lumina patris,
Pars credunt toruos patrui reuirescere uultus.
Sed quamquam instinctis tacitus tamen aegra periclis
Pectora subrepit terror, molemque pauentes
Expendunt belli, et numerat fauor anxius annos.
  Dumque ea confuso percenset murmure uulgus,
Ecce, per obliquum caeli squalentibus auro
Effulgens maculis, ferri inter nubila uisus
Anguis et ardenti radiare per aera sulco,
Quaque ad caeliferi tendit plaga litus Atlantis,

---

112 adstare *Heinsius* 113 Tu *Heinsius* 117 fragrantis **O**, *ut coni. Dausqueius* flagrantis **LFV** 127 honos **Ch** 128 in *om.* **OV** 129 urgentia **O** 134 reuirescere **Cm** *Ep. 115* 135 instinctis tacitus tamen **Cm** *l. l.* instinctis *deest in* **S** *(T. p. 221)* quamquam tacitus magnis tamen *uulgo* — instinctos *Bothe* — pericli *Heinsius* 142 athlantis **S**

Perlabi resonante polo. bis terque coruscum
Addidit augurio fulmen pater, et uaga late
Per subitum moto strepuere tonitrua mundo.
Tum uero capere arma iubent genibusque salutant
Summissi augurium, atque iret, qua ducere diuos
Perspicuum, et patrio monstraret semita signo.
Certatim comites rerum bellique ministros
Agglomerant sese atque acris sociare labores
Exposcunt; laudumque loco est isdem esse sub armis.
Tum noua caeruleum descendit classis in aequor.
It comes Ausonia atque in terras transit Hiberas.
Ut, cum saeua fretis immisit proelia, Corus
Isthmon curuata sublime superiacit unda
Et, spumante ruens per saxa gementia fluctu,
Ionium Aegaeo miscet mare. celsus in arma
Emicat ac prima stans Scipio puppe profatur:
'Diue tridentipotens, cuius maria ire per alta
Ordimur, si iusta paro, decurrere classi
Da, pater, ac nostros ne sperne iuuare labores.
Per pontum pia bella ueho.' Leuis inde secunda
Aspirans aura propellit carbasa flatus;
Iamque agiles, Tyrrhena sonant qua caerula, puppes
Ausonium euasere latus Ligurumque citatis
Litora tramittunt proris. hinc gurgite ab alto
Tellurem procul irrumpentem in sidera cernunt,
Aerias Alpis. occurrunt moenia Graiis
Condita Massiliae. populis haec cincta superbis,

---

145 Per sudum *Schrader (cf. XII. 654)* — crepuere *idem* 149 rerum] operum *Heinsius* 150 Agglomerant **V** Agglomerat **LFO** — acris] alacres *Schrader* 151 esse] isse *Dausqueius* 155 superiacit *scr.* suberigit **LOV** subegerit **F** superrigat *Heinsius* — Isthmo incuruatam s. suberigit undam *Lefebure* — Corus, Isthmon curuata in sublime superstetit unda *Bentley* Ut — Corus Isthmo curuatas s. suberigit undas *Bothe* 157 aegaeo **OV** egeo **F** egro **L** 159 tridentipotens **Cm** *Ep. 115* 163 carbasa **OV** carbasia **LF** 168 G[illegible] **Cm** *l. l.* g[illegible] **S** 169 massile **OV** — haec **Cm** *l. l.* hinc **O**[illegible]

Barbarus immani cum territet accola ritu,
Antiquae morem patriae cultumque habitumque
Phocais armiferas inter tenet hospita gentes.
Hinc legit Ausonius sinuatos gurgite ductor
Anfractus pelagi. nemoroso uertice celsus
Apparet collis, fugiuntque in nubila siluae
Pyrenes; tunc Emporiae ueteresque per ortus
Graiorum uulgus, tunc hospita Tarraco Baccho.
Considunt portu. securae gurgite clauso
Stant puppes, positusque labor terrorque profundi.
Nox similes morti dederat placidissima somnos:
Uisa uiro stare effigies ante ora parentis
Atque hac aspectu turbatum uoce monere:
'Nate, salus quondam genitoris, nate, parentis
Et post fata decus, bellorum dira creatrix
Euastanda tibi tellus, et caede superbi
Ductores Libyae cauta uirtute domandi,
Qui sua nunc trinis diducunt agmina castris.
Si conferre manum libeat, coeantque uocatae
Hinc atque hinc acies, ualeat quis ferre ruentis
Tergemina cum mole uiros? absiste labore
Ancipiti, sed nec segnis potiora capesse.
Urbs colitur, Teucro quondam fundata uetusto,
Nomine Carthago. Tyrius tenet incola muros.
Ut Libyae sua, sic terris memorabile Hiberis
Haec caput est. non ulla opibus certauerit auri,
Non portu celsoue situ, non dotibus arui
Uberis aut agili fabricanda ad tela uigore.
Inuade auersis, nate, hanc ductoribus urbem.
Nulla acies famae tantum praedaeue pararit.'

---

170 in mani **F** in imam **LV** mimam **O** — cum territet **Cm** *l. l.* tunc territet **O** 171 cultumque **Cm** *l. l.* cultusque **LF** cultum **O** cultus **V** 172 armiferas **Cm** *Ep. 115* **S** armisonas *uulgo* 173 sinuatas **OV** 182 aspectus *Heinsius* — mouere **OV** 185 clade *Bothe* 187 diducunt, *ut coni. Heinsius* **LFV** deducunt **O** 188 conferre manum **Ch** — liceat *Heinsius* — uocatae] coactae *idem* 193 Nomine **Ch** 195 illa *Dausqueius* — auri] urbi *uel* aut ui *Heinsius* 198 aduersis **S**

Talia monstrabat genitor propiusque monebat,
Cum iuuenem sopor et dilapsa reliquit imago.
Surgit et infernis habitantia numina lucis
Ac supplex patrios compellat nomine manis:
'Este duces bello et monstratam ducite ad urbem;
Uobis ultor ego et, Sarrano murice fulgens,
Inferias mittam fusis insignis Hiberis
Et tumulis addam sacros certamine ludos.'
Praegreditur celeratque uias et corripit agmen
Pernici rapidum cursu camposque fatigat.
Sic, ubi prosiluit Pisaeo carcere praeceps,
Non solum ante alios, sedenim, mirabile dictu,
Ante suos it uictor equus, currumque per auras
Haud ulli durant uisus aequare uolantem.
Iamque Hyperionia lux septima lampade surgens
Sensim attollebat propius subeuntibus arces
Urbis, et admoto crescebant culmina gressu.
Ac pelago uectus seruata Laelius hora,
Quam dederat ductor subigendae ad moenia classi,
A tergo affusis cingebat tecta carinis.
Carthago, impenso naturae adiuta fauore,
Excelsos tollit pelago circumflua muros.
Artatas ponti fauces modica insula claudit,
Qua Titan ortu terras aspergit Eoo.
At, qua prospectat Phoebi iuga sera cadentis,
Pigram in planiciem stagnantis egerit undas,
Quas auget ueniens refluusque reciprocat aestus.
Sed gelidas a fronte sedet sublimis ad Arctos
Urbs imposta iugo pronumque excurrit in aequor
Et tuta aeterno defendit moenia fluctu.

---

202 inferius **L** — lumina **L** 203 At **L** — numine **LV** minime **F** numina **O** 207 sacros, certamina, ludos *Lefebure* 208 Praegreditur **Ch** Progreditur **S** 212 currumque] curritque *ed. Basil. 1522 aliaeque* 215 propius **L** proprius **FOV** 217 At **V** — aduectus *uel* inuectus *Heinsius* 222 ponti] ponit **S** 224 prospectant *Bothe* 228 imposita **OV** 229 aeterno] Etneo *ed. Rom. 1* alterno *Gronov et Heinsius* interno *Bothe*

Audax, ceu plano gradiens uictricia campo
Ferret signa, iugum certabat scandere miles.
Aris ductor erat. qui contra, amplexus in artis
Auxilium atque excelsa loci, praesepserat arcem.
Pugnabat natura soli; paruoque superne
Bellantum nisu passim per prona uoluti
Truncato instabiles fundebant corpore uitam.
Uerum ubi concessit pelagi reuolubilis unda,
Et fluctus rapido fugiebat in aequora lapsu,
Quaque modo excelsae sulcarant caerula puppes,
Hac impune dabat Nereus transcurrere planta:
Hinc tacite nitens informidatus adire
Ductor Dardanius, subitam trahit aequore pubem,
Perque undas muris pedes aduolat. inde citati
A tergo accelerant, qua fisus fluctibus Aris
Incustoditam sine milite liquerat urbem.
Tum prostratus humi, miserandum, uicta catenis
Poenus colla dedit populumque addixit inermem.
Hanc oriens uidit Titan, cum surgeret, urbem
Uallari castris captamque aspexit eandem
Ocius, Hesperio quam gurgite tingueret axem.
Aurora ingrediens terris exegerat umbras;
Principio statuunt aras. cadit ardua taurus

---

232 Arris *edd. nonnullae* Armes *uel* Arnes *Heinsius* Arin *Ruperti* 233 Auxilium atque excelsa loci praesepserat arcem **Cm** *Ep. 115* Auxiliumque exc. l. precesserat artem **L** Auxiliumque exc. l. praecepserat artem **FV** Auxiliumque exc. l. processerat artem **O** — Auxilium excelsamque loci praecinxerat arcem *ed. Basil. 1522* — qui cuncta a. i. a. Auxilia, excelsam sociis praecinxerat arcem *Dausqueius* qui contra a. i. a. Auxilium, qua excelsa loci, protexerat arcem *Barth* qui contra, ampl. inertis Auxilium *uel* qui ponti a. i. artis Auxilium, qua excelsa, loci praesepserat arcem *Burmann* qui, cunctum a. i. a. Auxilium, qua exc. loci, praecinxerat arce *Bothe* 235 uisu **OV** 240 Hic **O** — plantae *Heinsius* 241 tacite nitens *Dausqueius aliique* taciti nectens **S** tacite enitens *Heinsius* tacite innitens *Lefebure* 244 fisus **Cm** *Ep. 115* 246 uicta **Cm** *l. l.* uincta **L** 247 Poenus **Cm** *l. l.*

Uictima Neptuno pariter pariterque Tonanti.
Tum merita aequantur donis, ac praemia uirtus
Sanguine parta capit: phaleris hic pectora fulget;
Hic torque aurato circumdat bellica colla;
Ille nitet celsus muralis honore coronae.
Laelius ante omnis, cui dextera clara domusque,
Ter dena boue et aequorei certaminis alto
Donatur titulo Poenique recentibus armis
Rectoris. tunc hasta uiris, tunc Martia cuique
Uexilla, ut meritum, et praedae libamina dantur.
Postquam perfectae laudes hominumque deumque,
Captiuae spectantur opes digestaque praeda:
Hoc aurum patribus, bello haec Martique talenta,
Hoc regum donis, diuum hoc ante omnia templis,
Cetera bellantum dextrae pulchroque labori.
Quin etiam accitus populi regnator Hiberi,
Cui sponsa et sponsae defixus in ossibus ardor;
Hanc notam formae concessit laetus ouansque
Indelibata gaudenti uirgine donum.
Tum uacui curis uicino litore mensas
Instituunt festoque agitant conuiuia ludo.
Laelius effatur: 'Macte, o uenerande, pudici,
Ductor, macte animi. cedat tibi gloria lausque
Magnorum heroum celebrataque carmine uirtus.
Mille Mycenaeus qui traxit in aequora proras
Rector, et Inachiis qui Thessala miscuit arma,
Femineo socium uiolarunt foedus amore.
Nullaque tum Phrygio steterunt tentoria campo,
Captiuis non plena toris; tibi barbara soli
Sanctius Iliaca seruata est Phoebade uirgo.'

---

253 pariter *om.* **O** 259 Ter dena boue **Ch** 261 hasto **S** — tunc Martia **Cm** *l. l.* 262 ut **Cm** *l. l.* 263 profectae **OV** 264 spectantur] uectantur *uel* auectantur *Heinsius* apportantur *Schrader* 266 regnum **OV** 270 Huic *Dausqueius et Heinsius* 274 effatur **ChLF** affatur **OV** — uenerande **OV** uenerabile **LF** 278 arua **OV** 279 uiolarunt] uigil[illegible] 280 s[illegible]nt, *ut coni. Heinsius* **LF** steterant **OV**

Haec atque his paria alterno sermone serebant,
Donec Nox, atro circumdata corpus amictu,
Nigrantis inuexit equos suasitque quietem.
Emathio interea tellus Aetola tumultu
Feruebat, Macetum subitis perculsa carinis.
Proximus hinc hosti dextras iungebat Acarnan.
Causa noui motus Poenis regique Philippo
In bellum Ausonium sociatae foedere uires.
Hic, gente egregius ueterisque ab origine regni,
Aeacidum sceptris proauoque tumebat Achille.
Ille et nocturnis conterruit Oricon armis;
Quaque per Illyricum Taulantius incola litus
Exiguos habitat non ullo nomine muros,
Turbidus incessit telis. ille aequore uectus,
Nunc et Phaeacum Thesprotiaque arua lacessens,
Epirum cassis lustrabat futilis ausis.
Nunc et Anactoria signa ostentauit in ora
Ambraciosque sinus Olpaeaque litora bello
Perfudit rapido. pepulit uada feruida remis
Leucatae et Phoebi uidit citus Actia templa.
Nec portus Ithacae, Laertia regna, Samenque
Liquit inaccessam fluctuque sonantia cano
Saxa Cephallenum et scopulosis Neriton aruis.
Ille etiam, Pelopis sedes et Achaica adire
Moenia praegaudens, tristem Calydona Dianae
Oeneasque domos, Curetica tecta, subibat,
Promittens contra Hesperiam sua proelia Grais.

---

283 serebant *Heinsius* ferebant **S** 287 Macetum **ChLF** macedum **O** macerum **V** 288 hinc **ChF** huic **LV** *deest in* **O** 294 Taulentius **Ch** 297 Hinc *Liuineius et Dausqueius* — tesprotiaque **F** 298 cassi — ausi *Heinsius* 300 Ambrotiosque **LFV** Ambrosiosque **O** — Olpaeaque *scr.* pellaeaque **S** Pallaeaque *uel* Pharaeaque *uel* Palaeraque *Ruperti* Eleaque *Schrader* Pelopeaque *uel* Neleaque *Blass* 301 Perfudit **ChLF** Perfundit **OV** 304 inaccensam **Ch** — cauo **OV** 305 scopulosae N. arcis *Heinsius* 306 achaica **L** ateiaca **F** achaia **OV** *(cf. XIV. 5)* 307 praegaudens **Ch** gauisus **S** *(T. p. 238)* 309 grais **S**

Tum lustrata Ephyre Patraeque et regia Pleuron
Parnasusque biceps Phoeboque loquentia saxa.
Ac saepe ad patrios bello reuocante penatis,
Cum modo Sarmaticus regna infestaret Orestes,
Aspera nunc Dolopum uis exundasset in agros,
Incepto tamen haud facilis desistere uano,
Belli per Graias umbram circumtulit oras:
Donec, nunc pelago, nunc terra exutus, omisit
Spem positam in Tyriis et supplex foedera sanxit
Dardana nec legem regno accepisse refugit.
  Tunc et Tyndarei Latias fortuna Tarenti
Auxit opes laudemque simul. nam perfida tandem
Urbs Fabio deuicta seni, postremus in armis
Ductoris titulus cauti. sollertia tutum
Tum quoque adepta decus, captis sine sanguine muris.
Namque ut compertum, qui Punica signa regebat,
Feminea exuri flamma, tacitusque quietae
Exin uirtuti placuit dolus: ire sorori —
Nam castris erat in Rutulis — germanus amatae
Cogitur et magnis muliebria uincere corda
Pollicitis, si reclusas tramittere portas
Concedat Libycus rector. uotique potitus
Euicto Fabius Poeno circumdata telis
Incustodita penetrauit moenia nocte.
  Sed quisnam auersos Phoebum tunc iungere ab urbe
Romulea dubitaret equos, qui tempore eodem
Marcellum acciperet letum oppetiisse sub armis?
Moles illa uiri calidoque habitata Gradiuo
Pectora et haud ullis umquam tremefacta periclis —

---

311 Peruasusque **O** — biceps] inceps **L** — phoeboque **V** phoebo **LFO** 313 Sarmaticus] Dalmaticus *Schrader* — regno **O** — horestes **L** Eropus *ex Liv. XXVII. 32. 9 uel* Cum modo Sarmata ei r. inf., Orestum *uel* Orestīs a. n. [illegible] 320 tyndarei **F** tindarei **LO** tindarii **V** 321 Auxi[illegible] Ausit **FV** 323 Ductores **S** 324 Tu **OV** 325 Namque et **Ch** [illegible] quietae **Ch** 327 sororis **Ch** 334 auersos **Cm** *Ep. 7* [illegible] **OV** 337 uiri calidoque **Cm** *l. l.* 338 ullis *deest* [illegible]

Heu quanta Hannibalem clarum factura ruina! —
Procubuere. iacet campis Carthaginis horror.
Forsan Scipiadae confecti nomina belli
Rapturus, si quis paulum deus adderet aeuo.
Collis Agenoreum dirimebat ab aggere uallum
Ausonio — Dauni Mauors consederat aruis.
Curarum comes et summi Crispinus honoris
Marcello socius communia bella ciebat.
Ad quem Marcellus: 'Gestit lustrare propinquas
Mens siluas medioque uiros imponere monti,
Ne Libys occultis tumulum prior occupet ausis.
Si cordi est, te participem, Crispine, laboris
Esse uelim. numquam desunt consulta duobus.'
Haec ubi sedere, ardentis attollere sese
Iam dudum certant in equos. Marcellus, ut arma
Aptantem natum aspexit laetumque tumultu:
'Uincis,' ait, 'nostros mirando ardore uigores.
Sit praematurus felix labor, urbe Sicana
Qualem te uidi, nondum permitteret aetas
Cum tibi bella, meo tractantem proelia uultu.
Huc, decus, huc, nostrum, lateri te iunge paterno
Et me disce nouum Martem tentare magistro.'
Tum, pueri colla amplectens, sic pauca precatur:
'Summe deum, Libyco, faxis, de praeside nunc his,
His humeris tibi opima feram.' Nec plura, sereno
Sanguineos fudit cum Iupiter aethere rores
Atque atris arma aspersit non prospera guttis.
Uixdum finitis intrarant uocibus artas
Letiferi collis fauces, cum turba uolucris
Inuadunt Nomades iaculis nimboque feruntur

---

339 Heu quanta, H. clarum factura, ruina *Gronov et Heinsius* H. quantum H. clara fractura r. **S** H. quantum H. clara factura r. *Bothe* 341 nomine **OV** 347 propinquus **S** 349 occulti — astus *uel* occulto — astu *Heinsius* 352 Nec **OV** 354 tumultus *Heinsius* 358 uultu] ritu *Heinsius* nutu *uel* ductu *Withof* 362 nunc his **Ch** nunchis **LF** uinclis **OV** 368 momades **F** meniades **LO** nioniades **V**

Aetherio similes, caeca fundente latebra
Armatos in bella globos. circumdata postquam
Nil restare uidet uirtus, quod debeat ultra
Iam superis, magnum secum portare sub umbras
Nomen mortis hauet. tortae nunc eminus hastae
Altius insurgit, nunc saeuit comminus ense.
Forsan et enasset rapidi freta saeua pericli,
Ni telum aduersos nati uenisset in artus.
Tum patriae tremuere manus, laxataque luctu
Fluxerunt rigidis arma infelicia palmis.
Obuia nudatum tramittit lancea pectus,
Labensque impresso signauit gramina mento.
At postquam Tyrius saeua inter proelia ductor
Infixum aduerso uidit sub pectore telum,
Immane exclamat: 'Latias, Carthago, timere
Desine iam leges; iacet exitiabile nomen,
Ausonii columen regni. sed dextera nostrae
Tam similis non obscurus mittatur ad umbras.
Magnanima inuidia uirtus caret.' Alta sepulchri
Protinus extruitur caeloque educitur ara.
Conuectant siluis ingentia robora. credas
Sidonium cecidisse ducem. tum tura dapesque
Et fasces clipeusque uiri, pompa ultima, fertur.
Ipse facem subdens: 'Laus,' inquit, 'parta perennis.
Marcellum abstulimus Latio. deponere forsan
Gens Italum tandem arma uelit. uos ite superbae
Exequias animae et cinerem donate supremi
Muneris officio; numquam hoc tibi, Roma, negabo.'
Alterius par atque eadem fortuna laborum
Consulis: exanimem sonipes ad signa reuexit.

---

378 hauet] habet **S** *(cf. I. 61)* **375** enasset **Cm** *Ep. 7* **OV** **euasset LF — saeua] caeca** *Schrader* **376** uenisset **Cm** *l. l.* **euenisset S** 381 At **LV** Ac **F** Ast **O** 385 culmen **O** **386 obscurus** *scr.* obscuras **S** 389 Connectant **S** 390 dapes *om.* que **L** latexque *Gronov* tapesque *Koerthia* 396 *post hunc uersum tres alios inseruit Nicander, quos ex Col. deleuere Modius Ep. 7 et Carrion Em. I. 6* 397 [illegible] — labori *Heinsius* **398** exanimem **L** exanimum

Talia in Ausonia. sed non et talis Hiberis
Armorum euentus campis. Carthaginis omnes
Per subitum raptae pernix uictoria late
Terruerat gentes. ducibus spes una salutis,
Si socias iungant uires. ingentibus orsum
Auspiciis iuuenem, ceu patria gestet in armis
Fulmina, sublimi uallatam uertice montis
Et scopulis urbem, cumulatam strage uirorum,
Non toto rapuisse die, qua Martius ille
Hannibal in terra consumpto uerterit anno
Nec pube aequandam nec opum ubertate Saguntum.
Proximus, applicito saxosis aggere siluis,
Tendebat, fratris spirans ingentia facta,
Hasdrubal. hic robur mixtusque rebellibus Afris
Cantaber, hic uolucri Mauro pernicior Astur;
Tantaque maiestas terra rectoris Hibera,
Hannibalis quantus Laurenti terror in ora.
Forte dies priscum Tyriis sollemnis honorem
Rettulerat, quo, primum orsi Carthaginis altae
Fundamenta, nouam coepere mapalibus urbem.
Et laetus, repetens gentis primordia, ductor
Festa coronatis agitabat gaudia signis,
Pacificans diuos. fraternum laena nitebat
Demissa ex humeris donum, quam foederis arti
Trinacrius Libyco rex inter munera pignus
Miserat, Aeoliis gestatum insigne tyrannis.
Aurata puerum rapiebat ad aethera penna
Per nubes aquila, intexto librata uolatu.
Antrum ingens iuxta, quod acus simulauit in ostro,

---

406 Et scopulis *Heinsius* Ex oculis **S** In scopulis *Bothe* — cumulata *Heinsius* 407 quo **Ch** cum *Liuineius et Dausqueius* 408 euerterit *Heinsius* 409 Non **Ch** 412 robur] Uasco *Schrader* 412 et 413 huic *Liuineius* 413 mauro **V** in auro **LFO** 418 coepere **V** corpore **LF** capere **O** saepsere *Heinsius* — magalibus *uel* magaribus *Ruperti (cf. XIV. 7)* 420 gaudia **Cm** *Ep. 7* 421 laeua **S** 426 intexto **OV** intesto **LF** — librata **Cm** *l. l.* 427 similauit *Ruperti (cf. II. 533)*

Cyclopum domus. hic recubans manantia tabo
Corpora letifero sorbet Polyphemus hiatu.
Circa fracta iacent excussaque morsibus ossa.
Ipse manu extenta Laertia pocula poscit
Permiscetque mero ructatos ore cruores.
  Conspicuus Siculi Tyrius subteminis arte
Gramineas pacem superum poscebat ad aras:
Ecce inter medios hostilia nuntius arma,
Quadrupedante inuectus equo, aduentare ferebat.
Turbatae mentes, imperfectusque deorum
Cessat honos. ruptis linquunt altaria sacris;
Clauduntur uallo; tenuemque ut roscida misit
Lucem Aurora polo, rapiunt certamina Martis.
Audax Scipiadae stridentem Sabura cornum
Excepit, geminaeque acies uelut omine motae.
Exclamat Latius ductor: 'Prima hostia uobis,
Sacrati manes, campo iacet. en age, miles,
In pugnam et caedes, qualis spirantibus ire
Assueras ducibus, talis rue.' Dumque ea fatur,
Incumbunt. Myconum Laenas Cirtamque Latinus
Et Thysdrum Maro et incestum Catilina Nealcen
Germanae thalamo obtruncat. cadit obuius acri
Kartalo Nasidio, Libycae regnator harenae.
Te quoque Pyrenes uidit conterrita tellus
Permixtum Poenis et uix credenda furentem,
Magnum Dardaniae, Laeli, decus, omnia felix
Cui natura dedit, nullo renuente deorum.

---

428 excubans OV **430 exesaque** *van Veen* 433 subtemine **F subtegmine LOV — arte FV arce LO** 438 Cessat *Heinsius et Schrader* **Cesset Ch Cessit S** 441 sabura **L sabbura FOV** Sabrata *Dausqueius* 443 primo **S** 446 Assueras **OV Assuetas LF** 447 Laenas **Ch F** laenas **L** leuas **OV** **448 thysdrum L** tysdrum **F** tisdrum **O** [illegible] **V** 450 Cartalo **Cm** *Ep. 7* Castabo **S** Karthalo [illegible] *(cf. I. 406)* Castulo *Schrader* — Nasidio **Cm** *l. l.* [illegible] **LFO** nascidio **V** — **harenae Cm** *l. l.* 451 Pyrene[illegible] [illegible]irenes **OV** **452 furentis Ch** 453 Laeli **Cm** *l. l.*

Ille foro auditus, cum dulcia soluerat ora,
Aequabat Pyliae Neleia mella senectae.
Ille, ubi suspensi patres, et curia uocem
Posceret, ut cantu, ducebat corda senatus.
Idem, cum subitum campo perstrinxerat auris
Murmur triste tubae, tanto feruore ruebat
In pugnam atque acies, ut natum ad sola liqueret
Bella: nihil uitae peragi sine laude placebat.
Tunc et furtiua tractantem proelia luce
Deiecit Galam; sacris Carthaginis illum
Supposito mater partu subduxerat olim,
Sed stant nulla diu deceptis gaudia diuis.
Tunc Alabim, Murrum atque Dracen demisit ad umbras,
Femineo clamore Dracen extrema rogantem;
Huius ceruicem gladio inter uerba precesque
Amputat. absciso durabant murmura collo.
At non ductori Libyco par ardor in armis.
Frondosi collis latebras ac saxa capessit
Auia, nec caedes extremaue damna mouebant
Agminis. Italiam profugus spectabat et Alpis,
Praemia magna fugae. tacitum dat tessera signum:
Dimissa in collis pugna siluasque ferantur
Dispersi et summam, quicumque euaserit, arcem
Pyrenes culmenque petat. tum primus, honore
Armorum exuto et parma celatus Hibera,
In montis abit atque uolens palantia linquit
Agmina. desertis Latius uictricia signa

---

455 foro] fero **S** — cum dulcia] dulci cum **S** — soluerat **Ch** soluerat **S** 456 neleia **LF** uoleya **O** ueleia **V** — mella **Cm** *Ep. 7* **LF** membra **OV** *(T. p. 224)* 458 ut **Cm** *l. l.* 459 subitae *(tubae) uel* subitas *(auris) Heinsius* 463 et furtiua **ChLF** e furtiua **OV** — luce **OV** luci **ChL** luo **F** e furtiuo — lustro *Burmann* e furtiuo — luco *Gronov et Heinsius* 467 Murrum **Ch** — tracen **LOV** tracem **F** — dimisit **V** 468 dracen **FOV** dacen **L** — rogantem] negantem *Bothe* morantem *Thilo* 470 absciso **Ch** 471 in arma *Bothe* 477 artem **S** 479 parma **OV** peruia **L** paruia **F** 480 uolens **S** uolans *uulgo, quod prob. Blass*

Immittit miles castris. non urbe recepta
Plus ulla partum praedae tenuitque moratas
A caede, ut Libycus ductor prouiderat, iras.
Fluminei ueluti deprensus gurgitis undis,
Auulsa parte inguinibus causaque pericli,
Enatat intento praedae fiber auius hoste.
Impiger occultis Poenus postquam abditur umbris,
Saxosae fidens siluae, maiora petuntur
Rursus bella retro et superari certior hostis.
Pyrenes tumulo clipeum cum carmine figunt:
HASDRUBALIS SPOLIUM GRADIUO SCIPIO UICTOR.
Terrore interea posito trans ardua montis
Bebrycia populos armabat Poenus in aula,
Mercandi dextras largus belloque parata
Prodigere in bellum facilis. praemissa ferocis
Augebant animos argenti pondera et auri,
Parta metalliferis longo discrimine terris.
Hinc noua complerunt haud tardo milite castra
Uenales animae, Rhodani qui gurgite gaudent,
Quorum serpit Arar per rura pigerrimus undae.
Iamque, hieme affecta, mitescere coeperat annus.
Inde, iter ingrediens rapidum per Celtica rura,
Miratur domitas Alpis ac peruia montis
Ardua et Herculeae quaerit uestigia plantae
Germanique uias diuinis comparat ausis.
Ut uero uentum in culmen, castrisque resedit
Hannibalis: 'Quos Roma,' inquit, 'quos altius, oro,
Attollit muros, qui post haec moenia fratri
Uicta meo stent incolumes? sit gloria dextrae
Felix tanta precor; neue usque ad sidera adisse
Inuideat laeuus nobis deus.' Agmine celso
Inde alacer, qua munitum decliuis ab alto

---

484 Accede **OV** — prouiderit **Ch** additur **S** 490 retro] uiro *Schrader* 498 Parta **OV** Parca **LF** 499 Huic **L** 500 rodani **F** rhodan **L** rodan **OV** 508 alu[illegible] acius **S**, *unde fort.* acrius *scribendum* — quo R. i. quo[illegible] *Blass* 511 neu quisquam *Heinsius* 512 deus om.[illegible]

Agger monstrat iter, properatis deuolat armis.
Non tanto strepuere metu primordia belli;
Nunc geminum Hannibalem, nunc iactant bina coire
Hinc atque hinc castra, et pastos per prospera bella
Sanguine ductores Italo coniungere Martem
Et duplicare acies; uenturum ad moenia cursu
Hostem praecipiti et uisurum haerentia porta
Spicula, Elissaeis nuper contorta lacertis.
His super infrendens sic secum Oenotria Tellus:
'Tantone, heu superi! spernor contempta furore
Sidoniae gentis, quae quondam sceptra timentem
Nati Saturnum nostris considere in oris
Et regnare dedi? decima haec iam uertitur aestas,
Ex quo proterimur; iuuenis, cui sola supersunt
In superos bella, extremo de litore rapta
Intulit arma mihi temeratisque Alpibus ardens
In nostros descendit agros. quot corpora texi
Caesorum, stratis totiens deformis alumnis!
Nulla mihi floret bacis felicibus arbor;
Immatura seges rapido succiditur ense;
Culmina uillarum nostrum delapsa feruntur
In gremium foedantque suis mea regna ruinis.
Hunc etiam, uastis qui nunc sese intulit oris,
Perpetiar, miseras quaerentem exurere belli
Reliquias? tum me scindat uagus Afer aratro,
Et Libys Ausoniis commendet semina sulcis,
Ni cuncta, exultant quae latis agmina campis,
Uno condiderim tumulo.' Dum talia uersat,
Et thalamos claudit. Nox atra deumque hominumque,
Tendit Amyclaei praeceps ad castra nepotis.
Is tum Lucanis cohibentem finibus arma

---

517 belli *Heinsius* 526 iam *om.* O 527 cui sola V sola cui LFO 533 rabido *Bothe* 534 ferentur F 535 regna] terga *Heinsius* 536 Hunc Ch Nunc LOV Num F — oris] armis *Ruperti* 537 bello *Drakenborch* 542 Ut *Bothe* — claudit LFV clausit O — hominumque deumque *uulgo*

Poenum uicini seruabat caespite ualli.
Hic iuuenem aggreditur Latiae telluris imago:
'Clausorum decus atque erepto maxima Romae
Spes Nero Marcello, rumpe atque expelle quietem.
Magnum aliquid tibi, si patriae uis addere fata,
Audendum est, quod, depulso quoque moenibus hoste,
Uictores fecisse tremant. fulgentibus armis
Poenus inundauit campos, qua Sena relictum
Gallorum a populis seruat per saecula nomen.
Ni propere alipedes rapis ad certamina turmas,
Serus deletae post auxiliabere Romae.
Surge, age, fer gressus. patulos regione Metauri
Damnaui tumulis Poenorum atque ossibus agros.'
His dictis abit atque abscedens uisa pauentem
Attrahere et fractis turmas propellere portis.
Rumpit flammato turbatus corde soporem
Ac, supplex geminas tendens ad sidera palmas,
Tellurem Noctemque et caelo sparsa precatur
Astra ducemque uiae tacito sub lumine Phoeben.
Inde legit dignas tanta ad conamina dextras.
Quaque iacet superi Larinas accola ponti,
Qua duri bello gens Marrucina fidemque
Exuere indocilis sociis Frentanus in armis,
Tum, qua uitiferos domitat Praetutia pubes,
Laeta laboris, agros, et penna et fulmine et undis
Hibernis et Achaemenio uelocior arcu
Euolat. hortator sibi quisque: 'Age, perge, salutem
Ausoniae ancipites superi et, stet Roma cadatne,
In pedibus posuere tuis,' clamantque ruuntque.
Hortandi genus — acer hauet praecedere ductor.

---

545 ual, *sed i. marg.* ualli **F** uallis **L** uallum **OV** 548 Nero] uero **S** 549 fata *scr.* fatis **S** uires *Ruperti* — te addere fastis *Blass* 554 turmas] pugnas **L** 555 deletae **LO** delectae **F** dilectae **V** 556 metauri **FOV** Metauri **ChL** *(cf. VII. 486)* 558 abscedens **Cm** *Ep. 4* [illegible] **O** 561 At **L** 563 lumine **LO** limine **FV** 570 [illegible] **Cm** *Ep. 4* 572 cadatne **O** cadatue **LFV** 573 [illegible] **O** — ruuntue **OV** 574 hauet *scr.* habet **S** *(cf. I.* [illegible]

Illum augent cursus annisi aequare sequendo
Atque indefessi noctemque diemque feruntur.
At Roma, aduersi tantum mala gliscere belli
Accipiens, trepidare metu nimiumque Neronem
Sperauisse queri, atque uno sibi uulnere posse
Auferri restantem animam. non arma nec aurum
Nec pubem nec, quem fundat, superesse cruorem.
Scilicet Hasdrubalem inuadat, qui ad proelia soli
Hannibali satis esse nequit? iam rursus, ubi arma
Auertisse suo cognorit deuia uallo,
Haesurum portis Poenum; uenisse, superbo
Qui fratri certet, cui maxima gloria cedat
Urbis deletae: fremit amens corde sub imo
Ordo patrum ac magno interea meditatur amore
Seruandi decoris, quonam se fine minanti
Seruitio eripiat diuosque euadat iniquos.
Hos inter gemitus obscuro noctis opacae
Succedit castris Nero, quae coniuncta feroci
Liuius Hasdrubali uallo custode tenebat.
Belliger is quondam scitusque accendere Martem
Floruerat primo clarus pugnator in aeuo.
Mox falso laesus non aequi crimine uulgi,
Secretis ruris tristes absconderat annos.
Sed, postquam grauior moles terrorque periclo
Poscebat propiore uirum, reuocatus ad arma
Tot caesis ducibus, patriae donauerat iram.
At non Hasdrubalem fraudes latuere recentum
Armorum, quamquam tenebris Nox texerat astus.

---

575 augent] ardent *uel* urgent *Heinsius* 577 Atque **S** — tantum mala **V** tantum et mala **LFO**, *unde* tantum en mala *Lefebure* 579 Spirauisse *Heinsius* 581 ne quem **S** — fundat **S** fundant *uulgo* 582 inuadat **Cm** *Ep. 4* — qui *deest in* **S** — proelia **Cm** *l. l.* 585 poenum **OV** penum **L** plenum **F** 586 cedet **S** 587 tremit *uel* premit *Schrader* — imo **Cm** *Ep. 4* **LF** uno **OV** 589 quonam **Cm** *l. l.* 592 nero **LV** uero **FO** 594 Belligeris **Cm** *l. l.* **LV** B. his **FO** 596 aequi **Cm** *l. l.* 597 Secretis ruris **Cm** *l. l.* 600 donauerat **Cm** *l. l.* **LF** deuouerat **OV** *(T. p. 224)* 601 At **OV** Ac **LF** — repentum *Heinsius* nitentum *Schrader*

Pulueris in clipeis uestigia uisa mouebant
Et — properi signum accursus — sonipesque uirique
Substricti corpus; bis cantans bucina signum
Praeterea gemino prodebat iuncta magistro
Castra regi. uerum, fratri si uita supersit,
Qui tandem licitum socias coniungere uires
Consulibus? sedenim solum, dum uera patescant,
Cunctandi restare dolum Martemque trahendi.
Nec consulta fugae segni formidine differt.
  Nox, somni genetrix, mortalia pectora curis
Purgarat, tenebraeque horrenda silentia alebant:
Erepit, suspensa ferens uestigia, castris
Et muta elabi tacito iubet agmina passu.
Illunem nacti per rura tacentia noctem
Accelerant uitantque sonos; sed percita falli
Sub tanto motu Tellus nequit. implicat actas
Caeco errore uias umbrisque fauentibus arto
Circumagit spatio sua per uestigia ductos.
Nam, qua curuatas sinuosis flexibus amnis
Obliquat ripas refluoque per aspera lapsu
In sese redit, hac, casso ducente labore,
Exiguum inuoluunt frustratis gressibus orbem,
Inque errore uiae tenebrarum munus ademptum.

---

603 mouebant **Cm** *l. l.* **S** monebant *uulgo* 604 Et properi signum accursus *Col. teste Dausqueio (T. p. 203)* — propere **S** 605 cantans *Thilo* clarum **S** claro — signo *Blass* — Stricti corpus bis clarum quoque buccina signum **Ch**, *unde* *Stricti* corpus: bis clara bucina uoce — prodebat *Baehrens in Bursiani annall. 1877 p. 224* 606 prodebat *Thilo* prodebant **S** 609 patescant **ChLF** patescunt **OV** 611 formidine] torpedine *Bothe* 612 somni] sonum **F** 614 Erepit **ChF** Eripit **LO** Eripuit **V** Erupit *uulgo* 615 multa **S** *(cf. X. 638)* 616 Illunem **Ch** In lumen **S** 617 uitantque sonos **Cm** *Ep. 4* [illegible] sonos, *sed m. 2 suprascr.* que *et* socios **F** uitant socios [illegible] uitant sonitus *Barth* 618 Tellus *Thilo* tellus *uulgo* [illegible] nen-tibus *Thilo* ferentibus **S** fluentibus *Bothe* teg[illegible] *Blass* 621 sinuosis **Ch** 623 hac] ac **F** 624 Exigu[illegible] *Heinsius*

Lux surgit panditque fugam. ruit acer apertis
Turbo equitum portis, atque omnis ferrea late
Tempestas operit campos. nondum arma manusque
Permixtae, iam tela bibunt praemissa cruorem.
Hinc, iussae Poenum fugientem sistere, pennae
Dictaeae uolitant; hinc lancea turbine nigro
Fert letum cuicumque uiro, quem prenderit ictus.
Deponunt abitus curam trepidique coactas
Constituunt acies et spes ad proelia uertunt.
Ipse inter medios — nam rerum dura uidebat —
Sidonius ductor, tergo sublimis ab alto
Quadrupedantis equi, tendens uocemque manusque:
'Per decora, extremo uobis quaesita sub axe,
Per fratris laudes oro, uenisse probemus
Germanum Hannibalis; Latio Fortuna laborat
Aduersis documenta dare atquė ostendere, quantus
Uerterit in Rutulos domitor telluris Hiberae,
Suetus ad Herculeas miles bellare columnas.
Forsitan et pugnas ueniat germanus in ipsas.
Digna uiro, digna, obtestor, spectacula pleno
Corporibus properate solo. quicumque timeri
Dux bello poterat, fratri iacet; unica nunc spes,
Et poena et latebris infracto Liuius aeuo
Damnatum offertur uobis caput. ite, agite, oro,
Sternite ductorem, cum quo concurrere fratri
Sit pudor, et turpi finem donate senectae.'

---

626 surgit *Bothe* urget **S** — ater **OV** 629 praemissa **Cm** *Ep. 4* 631 Dictaeae **Cm** *l. l.* — lancea] lenta **F** 632 prenderit **Cm** *l. l.* **L** prendit **F** prendidit **OV** *(T. p. 222. 225. 242)* 633 abitus **FV** habitus **LO** 634 Constituunt **Cm** *l. l.* 635 uidebat] iubebant *Heinsius* 636 albo *Schrader* 637 intendens *Heinsius* 641 Aduersi **L** 644 ueniat **Ch** ueniet **V** 645 uiro] uiri, o *Heinsius* 648 Et poena et latebris *Modius* Et poena latebris **Cm** *Ep. 10* E pene lateribus **L** E poneae (*an* pone ac ?) latebris, *sed m. 2 suprascr.* lateribus **F** E poeno lateribus **O** Et pene lateribus **V** *(T. p. 243)* Ex poenae latebris *Barth* 649 caput *deest in* **S** 651 turpi *Modius* turpis **S** *in Col. cubabat uocabulum in litura teste Modio Ep. 10*

At contra Nero: 'Quid cessas clusisse labores
Ingentis belli? pedibus tibi gloria, miles,
Parta ingens. nunc accumula coepta ardua dextra.
Heu temere abducto liquisti robore castra,
Ni factum absoluit uictoria. praecipe laudem.
Aduentu cecidisse tuo memorabitur hostis.'.
Parte alia, insignis nudatis casside canis,
Liuius: 'Huc, iuuenes, huc me spectate ruentem
In pugnas. quantumque meus patefecerit ensis,
Tantum intrate loci; et tandem praecludite ferro
Iam nimium patulas Poenis grassantibus Alpis.
Quod ni ueloci prosternimus agmina Marte,
Et fulmen subitum Carthaginis Hannibal adsit,
Qui deus infernis quemquam nostrum eximat umbris?'
Hinc, galea capite accepta, dicta horrida ferro
Sancit et, obtectus senium, fera proelia miscet.
Illum, per cuneos et per densissima campi
Corpora tot dantem leto, quot spicula torsit,
Turbati fugere Macae, fugere feroces
Autololes Rhodanique comas intonsa iuuentus.
Fatidicis Nabis ueniens Hammonis harenis
Improba miscebat securus proelia fati,
Ceu tutante deo; ac patriis spolia Itala templis
Fixurum uano tumidus promiserat ore.
Ardebat gemma Garamantide caerula uestis,
Ut cum sparsa micant stellarum lumina caelo,
Et gemmis galeam clipeumque accenderet auro.
Casside cornigera dependens infula sacros
Prae se terrores diuumque ferebat honorem.

---

652 Nero] uero **O** — clusisse **Cm** *l. l.* clussisse **F** 655 abducto, *ut coni. Modius* **F** abducta **L** adducte **O** aducte **V** — liquisti **Cm** *Ep. 10* **LF** rupisti **OV** *(T. p. 225)* 656 praecipe **S** praeripe *uulgo* 658 nudatus **F** 660 pa[illegible]rit **V** prefecerit **LFO** 664 Hannibal] adniba *(!)* **F** Hinc **FV** Hic **O** In **L** 669 dantem] tandem **F** templis **Cm** *Ep. 10* 679 conigera *Heinsius* — inf[illegible]ula **FO** 680 diuique *(sc. Hammonis) Lefebure*

Arcus erat pharetraeque uiro atque incocta cerastis
Spicula, et armatus peragebat bella ueneno.
Necnon, cornipedis tergo de more repostus,
Sustentata genu per campum pondera conti
Sarmatici prona aduersos urgebat in hostis.
Tum quoque transfixum telo per membra, per arma
Consulis ante oculos magno clamore Sabellum
Asportabat ouans et ouans Hammona canebat.
Non tulit hanc iram tantosque in corde tumores
Barbarico senior telumque intorsit et una
Praedam animamque simul uictori uictor ademit.
Assilit, audito tristis clamore ruinae,
Hasdrubal, et coeptantem Arabum raptare perempto
Gemmiferi spolium cultus auroque rigentis
Exuuias iaculum a tergo perlibrat ad ossa.
Iam correpta miser geminis uelamina palmis
Carpebat propere et trepidos nudauerat artus.
Concidit ac sacras uestes atque aurea fila
Reddidit exanimo, spoliatum lapsus in hostem.
At Canthus Rutilum, Canthus possessor harenae,
Qua celebre inuicti nomen posuere Philaeni,
Ditem ouium Rutilum obtruncat, cui mille sub altis
Lanigerae balant stabulis. ipse, otia molli
Exercens cura, gelido nunc flumine soles
Frangebat nimios pecori, nunc laetus in herba
Tondebat niueae splendentia uellera lanae,
Aut, pecus e pastu cum sese ad tecta referret,
Noscentis matres spectabat ouilibus agnos.

---

681 erant *Heinsius* 684 Sustentata **V** Sustenta **LO** Substenta **F** 686 Tum quoque **Cm** *Ep. 10* Tantum quoque **LF** Tantum **OV** *(T. p. 222. 242)* 692 Assilit **Cm** *l. l.* Adsistit **O** 693 arabum **S** Atabum *uulgo, quod prob. Bentley* 697 trepidos **S** tepidos **Cd** *(T. p. 214)* 698 ac] et **O** 700 rutilum **LFV** rutulum **O** 700—702 *uerba* Canthus p. — Rutilum *desunt in* **OV** *(T. p. 217. 240)* 701 Philaeni **Cd** 702 ouium **Cm** *Ep. 10* 707 e] a **L** — tecta] saepta *Heinsius* 708 Poscentes *matrem Heinsius* — pectebat *uel* claudebat Schrader

Occubuit clipei transfixo proditus aere
Et sero ingemuit stabulis exire paternis.
  Acrius hoc Italum pubes incurrit et urget:
Ut torrens, ut tempestas, ut flamma corusci
Fulminis, ut Borean pontus fugit, ut caua currunt
Nubila, cum pelago caelum permiscuit Eurus.
Procerae stabant, Celtarum signa, cohortes,
Prima acies; hos impulsu cuneoque feroci
Laxat uis subita; et fessos errore uiarum
Nec soli faciles longique laboris ànhelos
Auertit patrius genti pauor. addere tergo
Hastas Ausonius teloque instare sequaci
Nec donare fugam. cadit uno uulnere Thyrmis,
Non uno Rhodanus; profligatumque sagitta
Lancea deturbat Morinum et iam iamque cadentem.
Cedentis urget, totas largitus habenas,
Liuius acer equo et turmis abeuntibus infert
Cornipedem. tunc auersi turgentia colla
Disicit ense Mosae. percussit pondere terram
Cum galea ex alto lapsum caput, at residentem
Turbatus rapuit sonipes in proelia truncum.
Hic Cato — nam medio uibrarat et ipse tumultu —:
'Si, primas,' inquit, 'bello cum amisimus Alpes,
Hic iuueni oppositus Tyrio foret, hei mihi quanta
Cessauit Latio dextra, et quot funera Poenis
Donarunt praui suffragia tristia campi!'
  Iamque inclinabant acies, cunctisque pauorem
Gallorum iuduerat pauor, et Fortuna ruebat

---

710 exire **S** exisse *uulgo* — parentis **Ch** 713 boream **F** — borea pontus furit *Heinsius* 717 uis subita **Ch** 718 solis *Lefebure* — Ac solui faciles *Dausqueius* 721 Thyrmis **ChF** thyrnus **L** thirus **OV** Turus *Cellarius* 722 sagitta *Lefebure* sagittae **S** proclinatumque sagit[illegible]*rader* 726 turgentia] fugientia *Heinsius* 727 Dis[illegible]*m Heinsio* Destitit **S** Deripit *Lefebure* Diripit *Ru*[illegible] *Blass (cf. IV. 213, V. 286)* 728 at **ChLF** ac **OV** [illegible]**S** uibrabat *uulgo* 732. 733 *uerba* hei — dext[illegible] **OV** (T. p. 240) 735 cuneisque *Heinsius*

Sidonia; ad Rutulos Uictoria uerterat alas.
Celsus, ceu prima reflorescente iuuenta,
Ibat consul, ouans maior maiorque uideri.
Ecce, trahens secum canentem puluere turmam,
Ductor Agenoreus subit, intorquensque lacertis
Tela, sonat: 'Cohibete fugam. cui cedimus hosti?
Nonne pudet? conuersa senex marcentibus annis
Agmina agit; nunc, quàeso, mihi nunc dextera in armis
Degenerat, nostrique piget? mihi Belus auorum
Principium, mihi cognatum Sidonia Dido
Nomen, et ante omnis bello numerandus Hamilcar
Est genitor; mihi, cui cedunt montesque lacusque
Et campi atque amnes, frater; me magna secundum
Carthago putat Hannibali; me Baetis in oris
Aequant germano passae mea proelia gentes.'
Talia dum memorat, medios ablatus in hostis,
Ut noua conspecti fulserunt consulis arma,
Hastam praepropero nisu iacit. illa per oras
Aerati clipei et loricae tegmina summo
Incidit haud felix umero parceque petitum
Perstrinxit corpus nec multo tincta cruore;
Uana sed optanti promisit gaudia Poeno.
  Turbati Rutuli, confusaque pectora uisu
Terrifico. tunc increpitans conamina consul:
'Femineis laesum uana inter cornua corpus
Unguibus, aut palmis credas puerilibus ictum.
Ite, docete, uiri, Romanae uulnera suerint

---

737 Rutilos **Ch** — uerterat **V** uerteret **LFO** 743 annis **Ch** 744 nunc — nunc] num — num *Heinsius* 747 mirandus **O** belli memorandus *uel* Belo adnumerandus *Heinsius* 748 Est **LV** Et **FO** 750 baetis **FO** betis **V** bethis **L** 751 Aequat **Ch** 752 ablatus **OV** ablatis **LF** 755 tegmine **O** 757 Praestrinxit *Lefebure* 760 tunc **LFV** nunc **O** tum *uulgo* 761 uana inter cornua] u. i. carmina *Gronov* u. i. crimina *uel* uano conamine *uel* u. certamine *Dausqueius* uana inter iurgia *Liuineius et Barth probb. Bentley et Blass, sed cf. cornua tollere in aliquem, cornua sumere, c. obuertere alicui aliaque id genus* 763 docere **S**

Quanta afferre manus.' Tum uero effunditur ingens
Telorum uis, et densa sol uincitur umbra.
Iamque per extentos alterna strage uirorum
Corpora fusa iacent campos, demersaque in undam
Iunxerunt cumulo crescente cadauera ripas.
Ut, cum uenatu saltus exercet opacos
Dictynna et laetae praebet spectacula matri,
Aut Cynthi nemora excutiens aut Maenala lustrans,
Omnis Naiadum plenis comitata pharetris
Turba ruit, striduntque sagittiferi goryti.
Tum per saxa ferae perque ipsa cubilia fusae,
Per uallis fluuiosque atque antra uirentia musco
Multa strage iacent. exultat uertice montis
Gratam perlustrans oculis Latonia praedam.
Audito ante alios senioris uulnere, rumpit
Per medios Nero saeuus iter, uisaque uirorum
Aequali pugna: 'Quid enim, quid deinde relictum est
Italiae fatis? hunc si non uincitis hostem,
Hannibalem uincetis?' ait. Ruit ocius amens
In medios; Tyriumque ducem inter prima frementem
Agmina ut aspexit, rabidi ceu belua ponti,
Per longum sterili ad pastus iactata profundo,
Cum procul in fluctu piscem male saucia uidit,
Aestuat et, lustrans nantem sub gurgite praedam,
Absorbet late permixtum piscibus aequor.
Non telo mora, non dictis. 'Haud amplius,' inquit,
'Elabere mihi. non hic nemora auia fallent
Pyrenes, nec promissis frustrabere uanis,
Ut quondam terra fallax deprensus Hibera
Euasti nostram mentito foedere dextram.'

---

767 demersaque Cm *Ep. 10* diuersaque O 771 Cynthi *Schrader* pindi S 773 ruunt Ce *Em. I. 6 (T. p. 197)* — striduntque sagittiferi coryti Cm *Ep. 10* et Ce *Em. I. 6* 774 et per ipsa O 775 antra] atra S 7[illegible]lta L 777 Gratam perlustrans Cm et Ce *H. H.* LV [illegible]trans OV *(T. p. 224)* 780 est *om.* O 785 sterili[illegible] *Blass* 788 late] lete LO *(cf. XVI. 5[illegible])* [illegible]l...v 792 depressus OV

Haec Nero et intorquet iaculum; nec futilis ictus.
Nam latere extremo cuspis librata resedit.
Inuadit stricto super haec interritus ense
Collapsique premens umbone trementia membra:
'Si qua sub extremo casu mandata referri
Germano uis forte tuo, portabimus,' inquit.
Contra Sidonius: 'Leto non terreor ullo.
Utere Marte tuo, dum nostris manibus adsit
Actutum uindex. mea si suprema referre
Fratri uerba paras, mando: Capitolia uictor
Exurat cinerique Iouis permisceat ossa
Et cineres nostros.' Cupientem annectere plura
Feruentemque ira mortis transuerberat ense
Et rapit infidum uictor caput. agmina fuso
Sternuntur duce, non ultra fidentia Marti.
Iamque diem solisque uias nox abstulit atra,
Cum uires parco uictu somnoque reducunt;
Ac, nondum remeante die, uictricia signa,
Qua uentum, referunt clausis formidine castris.
Tum Nero, procera sublimia cuspide portans
Ora ducis caesi: 'Cannas pensauimus,' inquit,
'Hannibal, et Trebiam et Thrasymenni litora tecum
Fraterno capite. i, duplica nunc perfida bella
Et geminas accerse acies. haec praemia restant,
Qui tua tramissis optarint Alpibus arma.'
Compressit lacrimas Poenus minuitque ferendo
Constanter mala et inferias in tempore dignas
Missurum fratri clauso commurmurat ore.
Tum, castris procul amotis, aduersa quiete
Dissimulans, dubia exclusit certamina Martis.

---

795 librata **ChLF** uibrata **OV** 802 Actutus **OV** 805 Ut **S** — annectere] aduertere **V** 809 uias **S** uices *uulgo* solisque iubar *Heinsius* 813 nero **F** uero **LOV** 816 i duplica] duplicia **L** — perfida] feruida **O** 822 auersa **V** 823 dubii *Heinsius*

SILI ITALICI
PUNICORUM
LIBER SEXTUS DECIMUS.

Bruttia maerentem casus patriaeque suosque
Hannibalem accepit tellus. hic aggere saeptus
In tempus posita ad renouandum bella coquebat:
Abditus ut silua, stabulis cum cessit ademptis,
Amisso taurus regno gregis auia clauso
Molitur saltu certamina iamque feroci
Mugitu nemora exterret perque ardua cursu
Saxa ruit; sternit siluas rupesque lacessit
Irato rabidus cornu; tremit omnis ab alto
Prospectans scopulo pastor noua bella parantem.
Sed uigor, hausurus Latium, si cetera Marti
Adiumenta forent, praua obtrectante suorum
Inuidia, reuocare animos ac stare negata
Cogebatur ope et senio torpescere rerum.
Parta tamen formido manu et tot caedibus olim
Quaesitus terror uelut inuiolabile telis
Seruabant sacrumque caput; proque omnibus armis
Et castrorum opibus dextrisque recentibus unum
Hannibalis sat nomen erat. tot dissona lingua
Agmina, barbarico tot discordantia ritu
Corda uirum mansere gradu, rebusque retusis
Fidas ductoris tenuit reuerentia mentes.
Nec uero Ausonia tantum se laetus agebat
Dardanidis Mauors; iam terra cedit Hibera

---

1 Bruttia **V** Bructia **LF** Bruccia **O** 4 cessit **OV** cesset **LF** 9 rabidus **ChLF** rapidus **OV** 11 hausurus **ChOV** ausurus **LF**, *sed in* **L** h *m. 1 suprascr.* 18 ac stare *Liuineius et Gronov* agitare **S** — Inuidia reuocari *(sc.* [illegible] nos agitare negata **C. o.** *Ruperti* 15 olim *deest* [illegible] *Ruperti* 21 retrusis **OV**

Auriferis tandem Phoenix depulsus ab aruis.
Iam Mago, exutus castris, agitante pauore
In Libyam propero tramisit caerula uelo.
Ecce aliud decus, haud uno contenta fauore,
Nutribat Fortuna duci. nam concitus Hannon
Aduentabat, agens crepitantibus agmina caetris
Barbara, et indigenas serus raptabat Hiberos.
Non ars aut astus belli uel dextera deerat,
Si non Scipiadae concurreret. omnia ductor
Magna adeo Ausonius maiori mole premebat:
Ut Phoebe stellas, ut fratris lumina Phoeben
Exuperant montisque Atlas et flumina Nilus,
Ut pater Oceanus Neptunia caerula uincit.
Uallantem castra — obscuro nam uesper Olympo
Fundere non aequam trepidanti coeperat umbram —
Aggreditur Latius rector, subitoque tumultu
Caeduntur passim coepti munimina ualli
Imperfecta. supercontexere herbida lapsos
Pondera, et in tumuli concessit caespes honorem.
Uix uni mens digna uiro, nouisse minores
Quam deceat pretiumque operis sit tradere famae.
Cantaber ingenio membrorum et mole timeri
Uel nudus telis poterat Larus. hic fera gentis
More securigera miscebat proelia dextra.
Et, quamquam fundi se circum pulsa uideret
Agmina, deleta gentilis pube cateruae,
Caesorum implebat solus loca; seu foret hostis
Comminus, expleri gaudebat uulnere frontis

---

28 uno **Ch** *deest in* **S**, *sed in* **F** paruo *suprascr. et in marg. l.'* primo *(T. p. 233)* 30 crepitantibus **Cm'** *Ep. 19* crepidantibus **Ch** *(T. p. 211)* 31 captabat **O** 32 deerat **LO** derat **F** *(cf. XI. 38)* **V** 33 omnia **Cm** *l. l.* omina **V** agmina *uulgo* 34 Magnum *Heinsius* 35 fratri **S** 36 athlas **S** — et **Ch** ut **S** 39 crepitanti **OV** — umbra **S** 42 supercontexere **V** super contexere **LFO** super texerunt *Heinsius* 44 Uis **OV** 46 ingenti membrorum mole *Heinsius* 47 teli *idem* 49 postquam **O** — sese **S**

Aduersae; seu laeua acies in bella uocaret,
Obliquo telum reflexum Marte rotabat.
At, cum pone ferox auersi in terga ueniret
Uictor, nil trepidans retro iactare bipennem
Callebat, nulla belli non parte timendus.
Huic ducis inuicti germanus turbine uasto
Scipio contorquens hastam, cudone comantis
Disiecit crinis. namque altius acta cucurrit
Cuspis, et elata procul est eiecta securi.
At iuuenis, cui telum ingens accesserat ira,
Barbaricam assiliens magno clamore bipennem
Incutit. intremuere acies, sonuitque per auras
Pondere belligero pulsati tegminis umbo.
Haud impune quidem. remeans nam dextera ab ictu
Decisa est gladio ac dilecto immortua telo.
Qui postquam murus miseris ruit, agmina concors
Auertit fuga confestim dispersa per agros.
Nec pugnae species, sed poenae tristis imago
Illa erat, hinc tantum caedentum atque inde ruentum.
Per medios Hannon, palmas post terga reuinctus,
Ecce trahebatur lucemque — heu dulcia caeli
Lumina! — captiuus lucem inter uincla petebat.
Cui rector Latius: 'Tanta, en, qui regna reposcant,
Quis cedat toga et armiferi gens sacra Quirini,
Seruitio si tam faciles, cur bella refertis?'
Haec inter celerare gradum, coniungat ut arma,
Hasdrubalem ignarum cladis praenuntius affert
Explorator eques. raptat dux obuia signa
Ac, postquam optatam laetus contingere pugnam
Uidit et ad letum magno uenientia cursu
Agmina, suspiciens caelum: 'Nil amplius,' inquit,

---

53 laeua] lata *Bothe* 54 refluxum **Ch** reflexus *Lefebure* 55 Ac **L** — pone **Cm** *Ep. 19* — auersa *Heinsius* 60 crinis **OV** trinis **LF** cristas *Blass* 61 reiecta *Heinsius* deiecta *Lefebure* 67 dilecto] directo *uel* adducto *Heinsius* 68 consors *idem* 71 caedentum **Ch** cedentum **LFV** cadentum **O** 75 en **OV** heu **LF** 81 Ac **Ch** At **O** 83 nil **LF** nihil **OV**

'Uos hodie posco, superi. protraxtis ad arma
Quod profugos, satis est. in dextra cetera nobis
Uota, uiri; rapite, ite, precor. uocat ecce furentis
Hinc pater, hinc patruus. gemina o mihi numina belli,
Ducite, adeste; sequor. dignas spectabitis, aut me
Praescia mens fallit, uestro iam nomine caedes.
Nam quis erit tandem campis telluris Hiberae
Bellandi modus? en umquam lucebit in orbe
Ille dies, quo te armorum, Carthago, meorum
Aspiciam sonitus admotaque bella trementem?'
Dixerat, et raucus stridenti murmure clangor
Increpuit; tonuere feris clamoribus astra.
Concurrunt; quantumque rapit uiolentia ponti
Et Notus et Boreas et inexorabilis Auster,
Cum mergunt plenas tumefacta sub aequora classes;
Aut cum letiferos accendens Sirius ignes,
Torret anhelantem saeuis ardoribus orbem;
Tantum acies hominumque ferox discordia ferro
Demetit. haud ullus terrarum aequarit hiatus
Pugnarum damna; aut strages per inhospita lustra
Umquam tot dederit rabies horrenda ferarum.
Iam campi uallesque madent, hebetataque tela.
Et Libys occubuere et amantes Martis Hiberi.
Stat tamen una loco perfossis debilis armis
Luctaturque acies, qua concutit Hasdrubal hastam.
Nec finem daret ille dies animosaque uirtus,
Ni perlapsa uiro loricae tegmine harundo
Et parco summum uiolasset uulnere corpus
Suasissetque fugam. rapido certamina linquit
In latebras euectus equo noctisque per umbram
Ad Tartessiacos tendit per litora portus.

---

84 protraxtis **Ch** protractis **S** 85 profugos **Ch** 86 ite] ire *Bothe* 93 sonitus] tonitrus *Heinsius* — bella] tela *Schrader* 97 It nothus **L** Edonus *Bothe* 103 aut] haud *Lefebure* 109 illa **OV** 110 uiro **Ch** — tegmina *Liuineius* tegmen *Dausqueius* 111 uiolasset] libasset *Heinsius* 113 auectus *Heinsius et Lefebure*

Proximus in pugna ductori Marte manuque
Regnator Nomadum fuerat; mox foedere longo
Cultuque Aeneadum nomen Masinissa superbum.
Huic fesso, quos dura fuga et nox suaserat atra,
Carpenti somnos subitus rutilante coruscum
Uertice fulsit apex, crispamque inuoluere uisa est
Mitis flamma comam atque hirta se spargere fronte.
Concurrunt famuli et serpentis tempora circum
Festinant gelidis restinguere fontibus ignes.
At grandaeua, deum praenoscens omina, mater:
'Sic, sic, caelicolae; portentaque uestra secundi
Condite,' ait. 'duret capiti per saecula lumen.
Ne uero, ne, nate, deum tam laeta pauesce
Prodigia aut sacras metue inter tempora flammas.
Hic tibi Dardaniae promittit foedera gentis,
Hic tibi regna dabit, regnis maiora paternis,
Ignis et adiunget Latiis tua nomina fastis.'
Sic uates, iuuenisque animum tam clara mouebant
Monstra, nec a Poenis ulli uirtutis honores,
Hannibal ipse etiam iam iamque modestior armis.
Aurora obscuri tergebat nubila caeli
Uixque Atlantiadum rubefecerat ora sororum:
Tendit in Ausonios et adhuc hostilia castra.
Atque, ubi se uallo intulerat, ductorque benigno
Accepit Latius ultu, rex talibus infit:
'Caelestum monita et sacrae responsa parentis
Disque tua, o Rutulum rector, gratissima uirtus
Auulsum Tyriis huc me duxere uolentem.
Si tibi non segnes tua contra fulmina saepe

---

117 masinissa **V** massinissa **LF** massimissa **O** Masan... *Dausqueius aliique* 118 Hinc **OV** — dura] cruda *Hein...* — fugae *Schrader* 123 restringere **OV** 124 Ac ... omina **V** omnia **LFO** 125 Sic sic, *ut ed. Marsus*, **LFV** Si... Sic sit *edd. pleraeque* 126 dure **S** 127 tam **LF** tum ... 131 latiis **OV** latus **LF** — fastis **Cm** *Ep. 74* ... **OV** ... 134 armis] annis *Bentley* 136 sororum **Cm** ad *uulgo*

Uisi stare sumus, dignam te, nate Tonantis,
Afferimus dextram. nec nos aut uana subegit
Incertae mentis leuitas et mobile pectus,
Aut spes et laeti sectamur praemia Martis;
Perfidiam fugio et periuram ab origine gentem.
Tu, quando Herculeis finisti proelia metis,
Nunc ipsam belli nobiscum inuade parentem.
Ille tibi, qui iam gemino Laurentia lustro
Possedit regna et scalas ad moenia Romae
Admouet, in Libyam flammis ferroque trahendus.'
Sic Nomadum ductor. tunc dextra Scipio dextram
Amplexus: 'Si pulchra tibi Mauorte uidetur,
Pulchrior est gens nostra fide. dimitte bilinguis
Ex animo socios. magna hinc te praemia clarae
Uirtutis, Masinissa, manent. citiusque uel armis,
Quam gratae studio uincetur Scipio mentis.
Cetera quae Libyam portari incendia suades,
Expediet tempus. nec enim sunt talia rerum
Non meditata mihi, et mentem Carthago fatigat.'
Hinc iuueni dona insignem uelamine picto
Dat chlamydem stratumque ostro, quem ceperat ipse
Deiecto uictor Magone animique probarat,
Cornipedem; tum, qua diuum libabat ad aras
Hasdrubal, ex auro pateram galeamque comantem.
Exin, firmato sociali foedere regis,
Uertendas agitat iam nunc Carthaginis arces.
Massylis regnator erat ditissimus oris
Nec nudus uirtute Syphax; quo iura petebant
Innumerae gentes extremaque litore Tethys.

---

145 nos **LO** uos **FV** 150 Nunc] Hanc *edd. nonnullae* Hinc *Liuineius* 151 tergemino *Dausqueius* 157 hic *Liuineius* — clarae **O** dare **LFV** 158 masinissa **FV** massinissa **LO** 159 gratae **Cm** *Ep. 19* 160 quae] quod *Blass* — Libyam **S** in Libyam *uulgo* Libyae *Heinsius* 163 uelamine] subtemine *Schrader* 165 animique **Cm** *Ep. 19* **LF** auumque **OV** 166 tum **Cm** *l. l.* 168 formato **OV**, *sed in* **V** i *suprascr.* — *sociati Heinsius prob. Ruperti* 171 quo] quem *Schrader* *172 gentis* **S**

Multa uiro terra ac sonipes et belua, terror
Bellorum, nec non Marti delecta iuuentus.
Nec foret, aut ebore aut solido qui uinceret auro
Gaetulisue magis fucaret uellus aenis.
Has adiungere opes auidus reputansque laborem,
Si uertat rex ad Poenos, dare uela per altum
Imperat atque animo iam tum Africa bella capessit.
Uerum ubi peruentum, et portus tenuere carinae,
Iam, trepida fugiens per proxima litora puppe,
Hasdrubal afflictis aderat noua foedera quaerens
Rebus et ad Tyrios Massylia signa trahebat.
Audito pariter populorum in regna duorum
Aduenisse duces, qui tota mole laborent
Disceptentque armis, terrarum uter imperet orbi,
Celsus mente Syphax acciri in tecta benigne
Imperat et tanto regni se tollit honore.
Tum laetos uoluens oculos aduersa per ora,
Sic Latium affatur iuuenem ac prior incipit ultro:
'Quam te, Dardanide pulcherrime, mente serena
Accipio intueorque libens! quamque ora recordor
Laetus Scipiadae! reuocat tua forma parentem.
Nam repeto, Herculeas Erythia ad litora Gades
Cum studio pelagi et spectandis aestibus undae
Uenissem, magnos uicina ad flumina Baetis
Ductores miro quodam me cernere amore.
Tum mihi dona uiri praeda delecta tulere,
Arma simul regnoque meo tum cognita primum
Cornipedum frena atque arcus, quis cedere nostra
Nunc norunt iacula, et ueteris tribuere magistros

175 foret] fuit *Liuineius* — Nec tereti aut ebore *Heinsius* 176 aenis **Cd** *(cf. VII. 642)* 179 Africa **Cm** *Ep. 19* 190 ac et **L** 191 dardanide **S** Dardanida *vulgo* 194 erythia **L** erichia **OV** Erythrea *uel* Erythraea *vulgo* Erithea *Scaliger* 196 baetis **FO** betis **L** bethis **V** *(cf. XV. 750)* 197 quodam **OV** quondam **OV** 200 Cornipedem **S** 201 Nunc norunt *Schrader* Non norunt **S** Non nolint *Gronov* Iam *uel* Tum norant *Bentley* — qui cedere nostro Non norint iaculo *Heinsius* qui cedere nostris Non *norint* iaculis *Lefebure*

Militiae, qui dispersas sine lege cateruas
Uestro formarent ritu ad certamina Martis.
Ast ego, cum contra, nostris quae copia regnis,
Nunc auri ferrem, niuei nunc munera dentis,
Nil ualui precibus. solos sibi cepit uterque,
Quos cohibebat ebur uaginae sectilis, enses.
Quare, age, laetus haue nostros intrare penatis
Ac, mea quando affert Libycum fortuna per undas
Ductorem, facili, quae dicam, percipe mente.
Et uos, qui Tyriae regitis Carthaginis arces,
Hasdrubal, huc aures, huc quaeso aduertite sensus.
Quanta per Ausonios populos torrentibus armis
Tempestas ruat et Latio suprema minetur,
Utque bibant Tyrium bis quinos saeua per annos
Sicana nunc tellus, nunc litora Hibera cruorem,
Cui nescire licet? quin ergo tristia tandem
Considunt bella, et deponitis arma uolentes?
Tu Libya, tu te Ausonia cohibere memento.
Haud deformis erit uobis ad foedera uersis
Pacator mediusque Syphax.' Subiungere plura
Non passus, gentis morem arbitriumque senatus
Scipio demonstrat; uanique absistere coepti
Spe iubet et patres docet haec expendere solos.
Suadendi modus hic; quodque est de parte diei
Exacti super, ad mensas et pocula uertunt.
Atque, epulis postquam finis, dant corpora somno
Et dura in noctem curarum uincula soluunt.
Iamque nouum terris pariebat limine primo
Egrediens Aurora diem, stabulisque subibant

---

204 contra *Withof* nostra **LFO** uestra **V** uestro *edd. nonnullae* — nostris **S** in nostris *uulgo* 208 haue **Ch** habe **S** *(cf. I. 61)* habes *Ruperti* ames *uel* ades *Blass* 209 affert **Cm** *Ep. 74* **LF** abest **OV** *(T. p. 220. 225)* 212 huc **OV** hinc **LF** 213 torrentibus **S** terrentibus *Bothe* horrentibus *nos* 215 ter quinos *Dausqueius (cf. u. 151)* 223 uanique **Ch F** namque **LO** nanque **V**, *unde* namque illum *uulgo* iamque illum *Liuineius aliique* 226 Exacta **S** 229 limine **Cm** *Ep. 19* lumine **S**

Ad iuga solis equi, necdum ipse ascenderat axem,
Sed prorupturis rutilabant aequora flammis:
Exigit e stratis corpus uultuque sereno
Scipio contendit Massyli ad limina regis.
Illi mos patrius fetus nutrire leonum
Et catulis rabiem atque iras expellere alendo.
Tum quoque fulua manu mulcebat colla iubasque
Et fera tractabat ludentum interritus ora.
Dardanium postquam ductorem accepit adesse,
Induitur chlamydem, regnique insigne uetusti
Gestat laeua decus; cinguntur tempora uitta
Albente, ac lateri de more astringitur ensis.
Hinc in tecta uocat, secretisque aedibus hospes
Sceptrifero cum rege pari sub honore residunt.
Tum prior his infit terrae pacator Hiberae:
'Prima mihi, domitis Pyrenes gentibus, ire
Ad tua regna fuit properantem et maxima cura,
O sceptri uenerande Syphax. nec me aequore saeuus
Tardauit medio pontus. non ardua regnis
Quaesumus aut inhonora tuis: coniunge Latinis
Unanimum pectus sociusque accede secundis.
Non tibi Massylae gentes extentaque tellus
Syrtibus et latis proauita potentia campis
Amplius attulerint decoris, quam Romula uirtus
Certa iuncta fide et populi Laurentis honores.
Cetera quid referam? non ullus scilicet ulli
Aequus caelicolum, qui Dardana laeserit arma.'
Audiuit laeto Massylus et annuit ore
Complexusque uirum: 'Firmemus prospera,' dixit,
'Omina, nec uotis superi concordibus absint,
Cornigerumque Iouem Tarpeiumque ore uocemus.'
Et simul extructis caespes surrexerat aris;

---

233 Erigit *Blass* — e] a **F** 235 n[illegible] s [illegible]
uulgo 241 uitta] uicta **S** 244 Sceptrifero [illegible]igero
252 praetentaque *Heinsius* 255 iun[illegible] *Ep. 14*
inuicta **OV** — honores **Cm** *l. l.* 260 Omina [illegible] Omnia **F**

Uictimaque admotae stabat subiecta bipenni,
Cum subito abruptis fugiens altaria taurus
Exiluit uinclis mugituque excita late
Impleuit tecta et, fremitu suspiria rauco
Congeminans, trepida terrorem sparsit in aula.
Uittaque, maiorum decoramen, fronte sine ullo
Delapsa attactu, nudauit tempora regis.
Talia caelicolae casuro tristia regno
Signa dabant, saeuique aderant grauia omina fati.
Hunc fractum bello regem solioque reuulsum,
Tempus erit, cum ducet agens ad templa Tonantis,
Qui tunc orabat socialia foedera supplex.
His actis repetit portum puppesque secundo
Dat uento et notis reddit se Scipio terris.
Concurrere auidae gentes, uariosque subacta
Pyrene misit populos. mens omnibus una;
Concordes regem appellant regemque salutant;
Scilicet hunc summum norunt uirtutis honorem.
Sed, postquam miti reiecit munera uultu,
Ausonio non digna uiro, patriosque uicissim
Edocuit ritus et Romam nomina regum
Monstrauit nescire pati, tum uersus in unam,
Quae restat, curam, nullo super hoste relicto,
Et Latios simul et uulgum Baetisque Tagique
Conuocat ac medio in coetu sic deinde profatur:
'Quando ita caelicolum nobis propensa uoluntas
Annuit, extremo Libys ut deiectus ab orbe
Aut his occideret campis, aut, axe relicto
Hesperio, patrias exul lustraret harenas:

---

265 Exiliit **OV** 267 Congeminans *Liuineius et Gronov* Congeminant **S** 268 Uictaque **S** *(cf. u. 241)* 272 **Hunc LF**, *ut coni. Gronov* Hinc **O**, *quod prob. Ruperti* Hic **V**, *ut coni. Liuineius* 277 Concurrere **Ch** 278 mens **LF** en **OV** 280 norant *Drakenborch* 286 E Latio simul et u. *Gronov* — baetisque **L** beatisque **F** bethisque **OV** *(cf. u. 196)* 290 occideret **LOV** accideret **F** excideret **Ch** *prob. Lefebure* occiderit *et* 291 lustraret *Heinsius*

Iam uestra tumulos terra celebrare meorum
Est animus pacemque dare exposcentibus umbris.
Mente fauete pari atque aures aduertite uestras.
Septima cum solis renouabitur orbita caelo,
Quique armis ferroque ualent, quique arte regendi
Quadriiugos pollent currus, quis uincere planta
Spes est, et studium iaculis impellere uentos,
Adsint ac pulchrae certent de laude coronae.
Praemia digna dabo, e Tyria spolia incluta praeda,
Nec quisquam nostri discedet muneris expers.'
Sic donis uulgum laudumque cupidine flammat.
Iamque dies praedicta aderat, coetuque sonabat
Innumero campus, simulatasque ordine iusto
Exequias rector lacrimis ducebat obortis.
Omnis Hiber, omnis Latio sub nomine miles
Dona ferunt tumulisque super flagrantibus addunt.
Ipse, tenens nunc lacte, sacro nunc plena Lyaeo
Pocula, odoriferis aspergit floribus aras.
Tum manis uocat excitos laudesque uirorum
Cum fletu canit et ueneratur facta iacentum.
Inde refert sese circo et certamina prima
Inchoat ac rapidos cursus proponit equorum.
Fluctuat aequoreo fremitu rabieque fauentum,
Carceribus nondum reseratis, mobile uulgus
Atque fores oculis et limina seruat equorum.
Iamque, ubi prolato sonuere repagula signo,
Et toto prima emicuit uix ungula cornu,
Tollitur in caelum furiali turbine clamor.

---

292 uestra OV nostra LF **293 Est]** [illegible] *Heinsius* **294 fauere S** — nostras O 299 ac] et OV 300 Praemia **V** **Prima LFO** — e *Liuineius* et S 304 simil[illegible]que *Ruperti (cf. II. 553)* **305** abortis **OV** 309 floribus] [illegible]us *Heinsius* **311 canit et ueneratur** *Barth* cantet uenerat[illegible] cantet et **uen. V caneret uen. Ch** canere et ueneruri *H*[illegible] 313 ac] **et V** **314 aequoreo]** aequato *Heinsius* in [illegible]*uel* incerto *Schrader* **316** lumina OV 318 toto] [illegible] *Heinsius* — **cornu] curru** *Schrader, sed cf. Verg. Ge. III.*

Pronique ac similes certantibus ore secuntur
Quisque suos currus magnaque uolantibus idem
Uoce locuntur equis. quatitur certamine circus
Certantum, ac nulli mentem non abstulit ardor.
Instant praecipites et equos clamore gubernant.
Fuluus, harenosa surgens tellure, sub auras
Erigitur globus atque operit caligine densa
Cornipedumque uias aurigarumque labores.
Hic studio furit acris equi, furit ille magistri.
Hos patriae fauor, hos accendit nobile nomen
Antiqui stabuli. sunt, quos spes grata fatiget
Et noua ferre iugum ceruix. sunt, cruda senectus
Quos iuuet et longo sonipes spectatus in aeuo.
Euolat ante omnis rapidoque per aera curru
Callaicus Lampon fugit atque ingentia tranat
Exultans spatia et uentos post terga relinquit.
Conclamant plausuque fremunt uotique peractam
Maiorem credunt praerepto limite partem.
At, quis interior cura et prudentia circi
Altior, effusas primo certamine uires
Damnare et cassis longe increpitare querelis
Indispensato lassantem corpora nisu:
'Quo nimius, quo, Cyrne, ruis? — nam Cyrnus agebat —
Uerbera dimitte et reuoca moderatus habenas.'
Heu surdas aures! fertur securus equorum
Nec meminit, quantum campi decurrere restet.
Proximus, a primo distans, quantum aequore currus
Occupat ipse, loci tantum; sed proximus ibat

---

320 certantibus] agitantibus *Bentley* 321 cursus **Ch** 322 locuntur **LF** loquuntur **OV** — certamine] conamine *Bothe* 323 Certantum] Hortantum *Bentley et Ruperti, qui et* caedentum *coni.* 324 praecipites *Modius aliique* praeceptis **S**, *quod prob. Bentley* 333 raptoque *Heinsius* — aera] aequora *Schrader* — curru **ChLF** cursu **OV** 334 Lampo **Ch** 337 praerepto **LFV** praecepto **O** — praecepto limine *Heinsius* 339 uires **Cm** *Ep. 19* 342 nimius] minus **LFO** mimus **V** — Cyrne] crine **L** cryne **F** cerne **OV** — ruit **S** — Cyrnus] crinus **LFV** *crinis* **O**

Astur Panchates; patrium frons alba nitebat
Insigne et patrio pes omnis concolor albo;
Ingentes animi, membra haud procera decusque
Corporis exiguum, sed tum sibi fecerat alas
Concitus atque ibat campo indignatus habenas.
Crescere sublimem atque augeri membra putares.
Cinyphio rector cocco radiabat Hiberus.
Tertius aequata currebat fronte Peloro
Caucasus. ipse asper, nec qui ceruicis amaret
Applausae blandos sonitus clausumque cruento
Spumeus admorsu gauderet mandere ferrum.
At, docilis freni et melior parere, Pelorus
Non umquam effusum sinuabat deuius axem;
Sed laeuo interior stringebat tramite metam.
Insignis multa ceruice et plurimus idem
Ludentis per colla iubae; mirabile dictu,
Nullus erat pater: ad Zephyri noua flamina campis
Uettonum eductum genetrix effuderat Harpe.
Nobilis hunc Durius stimulabat in aequore currum;
Caucasus antiquo fidebat Atlante magistro.
Ipsum Aetola, uago Diomedi condita, Tyde
Miserat; exceptum Troiana ab origine equorum
Tradebant, quos Aeneae Simoentos ad undas

---

348 panchates **LF** pauchatos **O** pauchates **V** 349 pes summus *Gronov* 351 tum] enim *Heinsius* 354 cocco **Cm** *Ep. 74* **LF** toto **OV**, *sed in* **V** *m. 2 suprascr.* coccho 354. 355 *uerba* Hiberus — currebat, *quae desunt in* **S**, *inseruere* **Cm** *Ep. 74 et* **Co** *Em. I. 17 (T. p. 173. 225. 238. 240)* 356 Caucasus **Cm** *l. l.* Caufasus **LF** Camphasus **O** Cauphasus **V** 357 clausumque] rosumque *uel* rasumque *Heinsius* 358 Spumeus **Cm** *l. l.* 360 sinuabat **LF** fumabat **OV** 364 Nullus erat pater. ad **Cm** *l. l.* **LF** pater *deest in* **OV** *(T. p.* 365 Uettonum **F** Uectonum **LOV** *(cf. III. 378)* — harpe **L** alpe **F** 367 Caucasus **Cm** *l. l.* **S** *(c.* fidebat **OV** sidebat **LF** — magistro **Cm** *l. l.* tybe **LF** tibe **OV** — Ipsumque Aetolo Diomedi *masius et Gronov* 370 Tradebant **Ch** tadebant **F** *(T. p. 230)* — simoentos **L** simoentis **F** simeuntis

Uictor Tydides magnis abduxerat ausis.
Iamque, fere medium euecti certamine campum,
In spatia addebant; nisusque apprendere primos
Panchates animosus equos, super altior ire
Et praecedentem iam iamque ascendere currum
Pone uidebatur, curuatisque ungula prima
Callaicum quatiens pulsabat calcibus axem.
At postremus Atlas, sed non et segnior ibat
Postremo Durio; pacis de more putares
Aequata fronte et concordi currere freno.
Sensit ut exhaustas, qui proximus ibat, Hiberus
Callaicas Cyrni uires, nec, ut ante, salire
Praecipitem currum, et fumantis uerbere cogi
Assiduo uiolenter equos, ceu monte procella
Cum subita ex alto ruit, usque ad colla repente
Cornipedum protentus et in capita ardua pendens,
Concitat ardentem, quod ferret lora secundus,
Panchatem uocesque addit cum uerbere mixtas:
'Tene, Astur, certante feret quisquam aequore palmam
Erepto? consurge, uola, perlabere campum
Assuetis uelox pennis. decrescit anhelo
Pectore consumptus Lampon; nec restat hianti,
Quem ferat ad metas, iam spiritus.' Haec ubi dicta,
Tollit se sonipes, ceu tunc e carcere primo
Corriperet spatium, et nitentem opponere curuos
Aut aequare gradus Cyrnum post terga relinquit.
Confremit et caelum et percussus uocibus altis
Spectantum circus. fertur sublime per auras
Altius attollens ceruicem uictor ouantem
Panchates sociosque trahit prior ipse iugalis.
At postremus Atlas, Durius postremus in orbem

---

373 In spatio **Ch S**, *sed cf. Verg. Ge. I. 513* — **addebat L** — uisusque **OV** 374 equos] aeques **F** 379 durio **LF claro OV** Durius *Liuineius* 381 ut **Cm** *Ep. 19* et **O** 382 Cyrni **Cm** *l. l.* **L** crini **F** cerni **OV** (*T. p. 226*) 388 Panchatem **LO Pancatem F** *Pauchatem* **V** 393 Qui ferat Lefebure **396 crynum L** *cyrimum* **F** currum **OV** — terga] regna **L** 398 circum **V**

Exercent artis; laeuos nunc appetit ille
Conatus, nunc ille premit certatque subire
Dexter, et alterni nequicquam fallere tentant:
Donec, confisus primaeuae flore iuuentae,
Obliquum Durius conuersis pronus habenis
Opposuit currum atque euersum propulit axem
Atlantis senio inualidi, sed iusta querentis:
'Quo ruis? aut quinam hic rabidi certaminis est mos?
Et nobis et equis letum commune laboras.'
Dumque ea proclamat, perfracto uoluitur axe
Cernuus, ac pariter fusi, miserabile, campo
Discordes sternuntur equi; quatit aequore aperto
Lora suis uictor, mediaque Pelorus harena
Surgere nitentem fugiens Atlanta reliquit.
Nec longum Cyrni defessos prendere currus.
Hunc quoque, cunctantem et sero moderamina equorum
Discentem, rapido praeteruolat incitus axe;
Impellit currum clamor uocesque fauentum.
Iamque etiam dorso atque umeris trepidantis Hiberi
Ora superposuit sonipes, flatusque uapore
Terga premi et spumis auriga calescere sentit.
Incubuit campo Durius misitque citatos
Uerbere quadrupedes, nec frustra: aequare uidetur,
Aut etiam aequauit iuga praecedentia dexter.
Attonitus tum spe tanta: 'Genitore, Pelore,
Te Zephyro eductum nunc nunc ostendere tempus.
Discant, qui pecudum ducunt ab origine nomen,
Quantum diuini praecellat seminis ortus.
Uictor dona dabis statuesque altaria patri.'
Et, ni successu nimio laetoque pauore
Proditus elapso foret inter uerba flagello,

---

402. 403 laeuo — conatu *Heinsius*
412 Cernuus L Cernius F Germnus O
415 relinquit *edd. nonnullae* 416
417 Hunc V Nunc LFO 420 atque
426 peloro S 431 ni] tu S —

Forsan sacrasset Zephyro, quas uouerat, aras.
Tum uero infelix, ueluti delapsa corona
Uictoris capiti foret, in se uersus ab ira,
Auratam medio discindit pectore uestem,
Ac lacrimae simul et questus ad sidera fusi.
Nec iam subducto parebat uerbere currus.
Pro stimulis dorso quatiuntur inania lora.
Interea metis, certus iam laudis, agebat
Sese Panchates et praemia prima petebat
Arduus. effusas lenis per colla, per armos
Uentilat aura iubas; tum, mollia crura superbi
Attollens gressus, magno clamore triumphat.
Par donum solido argento caelata bipennis
Omnibus, at uario distantia cetera honore.
Primus equum uolucrem, Massyli munera regis
Haud spernenda, tulit; tulit hinc uirtute secundus
E Tyria, quae multa iacet, duo pocula, praeda,
Aurifero perfusa Tago. uillosa leonis
Terga feri et cristis horrens Sidonia cassis
Tertius inde honor est; postremo munere Atlantem,
Quamuis perfracto senior subsederat axe,
Accitum donat ductor, miseratus et aeuum
Et sortem casus. famulus florente iuuenta
Huic datur, adiuncto gentilis honore galeri.
His actis ductor laeta ad certamina plantae
Inuitat positisque accendit pectora donis:
'Hanc primus galeam — hac acies terrebat Hiberas
Hasdrubal —; hunc ensem, cui proxima gloria cursus,
Accipiet; caeso pater hunc detraxit Hyempsae.
Tertius extremam tauro solabere palmam.

---

433 nouerat **S** 439 patiuntur **OV** 440 certis **S** 442 leuis **S** — āmos **F** amos **L** annos **OV** 446 at **Ch** ac **S** 448 hinc **S** huic *edd. nonnullae* 452 est] et **O**, *unde* honor; et p. *edd. pleraeque* — at *uel* ast *Heinsius, quod prob. Ruperti* — Atlantem *Liuineius* athlantis **S** Atlanta *Heinsius* 454 Accitum **Cm** *Ep. 55* Acritum **O** 456 Hinc **S** 460 cursus *Cm l. l.* **LF** currus **OV**

Cetera contenti discedent turba duobus
Quisque ferox iaculis, quae dat gentile metallum.'
Fulgentes pueri Tartessos et Hesperos ora
Ostendere simul uulgi clamore secundo.
Hos Tyria misere domo patria inclita Gades.
Mox subit, aspersus prima lanugine malas,
Baeticus; hoc dederat puero cognomen ab amne
Corduba et haud paruo certamina laeta fouebat.
Inde, comam rutilus, sed cum fulgore niuali
Corporis, impleuit caueam clamoribus omnem
Eurytus; excelso nutritum colle crearat
Saetabis, atque aderant trepidi pietate parentes.
Tum Lamus et Sicoris, proles bellacis Ilerdae,
Et Theron, potator aquae, sub nomine Lethes
Quae fluit, immemori perstringens gurgite ripas.
Qui postquam, arrecti plantis et pectora proni
Pulsantesque aestu laudum exultantia corda,
Accepere tuba spatium, exiluere per auras
Ocius effusis neruo exturbante sagittis.
Diuersa et studia et clamor, pendentque fauentes
Unguibus atque suos, ut cuique est gratia, anheli
Nomine quemque cient. grex inclitus aequore fertur,
Nullaque tramissa uestigia signat harena.
Omnes primaeui flauentiaque ora decori,
Omnes ire leues atque omnes uincere digni.
Extulit, incumbens medio iam limite, gressum

---

463 discedens **Ch** 465 tarcessos **S** 467 inclita **OV** indita **LF** 468 *hunc uersum, qui deerat in nonnullis edd., inser.* **Cm** *Ep. 55* — Nox **LFV** Nos **O** — aspersus **S** Asperus **Cm** *l. l.* 469 puero] patrio *Heinsius* 470 paruo certamina **Cm** *l. l.* parto certamine **S** parce certamina *Modius* parco certamine *uulgo, quod prob. Barth* — certamina] conamina *Schrader* 471 uulgore **S** 473 Euritus **S** 474 Saecabis **O** — atque *om.* **O** 475 lamus **F** lanius **LO** lanus (nus *m. 2 in lacuna)* **V** 480 tubae signum *uel* t. sonitum *Schrader* 483 Unguibus] Uocibus *Heinsius* Auribus *Liuineius* — haneli **FO** 484 inclitus] incitus *Heinsius* 486 florentiaque *Bothe* 488 Et tulit **S**

Eurytus et primus breuibus, sed primus, abibat
Praecedens spatiis. instat non segnius acer
Hesperos ac prima stringit uestigia planta
Praegressae calcis. satis est huic esse priori;
Huic sperare sat est fieri se posse priorem.
Acrius hoc tendunt gressus animique uigore
Corpora agunt. auget pueris labor ipse decorem.
Ecce, leui nisu postremoque agmine currens,
Postquam sat uisus sibi concepisse uigoris,
Celsus inexhaustas effundit turbine uires
Non expectato subitusque erumpit et auras
Praeuehitur Theron. credas Cyllenida plantam
Aetherio nexis cursu talaribus ire.
Iamque hos iamque illos, populo mirante, relinquit
Et, modo postremus, nunc ordine tertia palma,
Hesperon infestat sua per uestigia pressum.
Nec iam, quem sequitur tantum, sed prima coronae
Spes trepidat tantis uenientibus Eurytus alis.
Quartus sorte loci, sed, si tres ordine seruent
Inceptos cursus, nequicquam uana laborans,
Tartessos fratrem medio Therone premebat.
Nec patiens ultra tollit sese aequore Theron
Igneus et plenum praeteruolat Hesperon irae.
Unus erat super, et metae propioribus aegros
Urebat finis stimulis; quascumque reliquit
Hinc labor, hinc penetrans pauor in praecordia uires,
Dum sperare licet, breuia ad conanima uterque

---

489 Euritus **Ch S** Eurythus *uulgo* 492 Praegressae, *ut coni. Liuineius,* **LF** Progressae **OV** — huic **V** hinc **LFO** — isse *Heinsius* 493 Hinc **S** 496 uisu **OV** — currens **Cm** *Ep. 55* currus **O** 497 uisus **Cm** *l. l.* **F** *ex corr.* nisus **L** uisu **OV** 499 et auras, *ut coni. Liuineius,* **ChL** et aucas **F** ad auras **OV** 500 thero **O** 505 quem sequitur] consequitur *Heinsius* 506 tantis euentibus Eur. ales *uel* tactus uenientibus E. alis *Heinsius* tantis conterritus E. alis *Withof* — uenientibus] *fortasse* urgentibus — eurutus **LV** euirctus **F** euritus **O** *509 therona* **S** 513 finis] limes Heinsius

Aduocat. aequantur cursus, pariterque ruebant.
Et forsan gemina meruissent praemia palma,
Peruecti simul ad metas, ni, terga secutus
Theronis, fusam late per lactea colla
Hesperos ingenti tenuisset saeuus ab ira
Traxissetque comam. tardato laetus ouansque
Eurytus euadit iuuene atque ad praemia uictor
Emicat et galeae fert donum insigne coruscae.
Cetera promisso donata est munere pubes
Intonsasque comas uiridi redimita corona
Bina tulit patrio quatiens hastilia ferro.
Hinc grauiora uirum certamina, comminus ensis
Destrictus bellique feri simulacra cientur.
Nec, quos culpa tulit, quos crimina noxia uitae,
Sed uirtus animusque ferox ad laudis amorem,
Hi creuere pares ferro; spectacula digna
Martigena uulgo suetique laboris imago.
Hos inter gemini — quid iam non regibus ausum?
Aut quod iam regni restat scelus? — impia circo
Innumero fratres, cauea damnante furorem,
Pro sceptro armatis inierunt proelia dextris.
Is genti mos dirus erat; patriumque petebant
Orbati solium lucis discrimine fratres.
Concurrere animis, quantis confligere par est,
Quos regni furor exagitat; multoque cruore
Exsatiata simul portantes corda sub umbras
Occubuere. pari nisu per pectora adactus
Intima descendit mucro; superaddita saeuis
Ultima uulneribus uerba; et, conuicia uoluens,

---

516 aequatur *Marsus aliique* 518 ni] in **S**, *sed in* **F** *m. 2 suprascr.* 519 lete **O** *(cf. XV. 788)* 522 Eurytus **I** *et* **F** *ex corr.* Euritus **OV** — ad praemia **Cm** *Ep. 55* 529 crimine noxia uita *Heinsius* 531 Hys **O** Hic *Heinsius* — Discreuere *Barth* 533 Hos] Quos *Heinsius* — quidnam *et* 534 quodnam *idem* — quod **V** quoque **LFO** 537 durus **F** 539 animis **V** animus **F** animus **L** animas **O** 540 multumque *Heinsius*

Dirus in inuitas effugit spiritus auras.
Nec manes pacem passi. nam corpora iunctus
Una cum raperet flamma rogus, impius ignis
Dissiluit, cineresque simul iacuisse negarunt.
Cetera distincto donata est munere turba,
Ut uirtus et dextra fuit. duxere iuuencos,
Impressis dociles terram proscindere aratris;
Duxere assuetos lustra exagitare ferarum
Uenatu iuuenes, quos dat Maurusia praeda.
Necnon argenti necnon insignia uestis
Captiuae pretia et sonipes et crista nitenti
Insurgens cono, spolia exuuiaeque Libyssae.
Tum iaculo petiere decus, spectacula circi
Postrema, et metae certarunt uincere finem
Burnus auis pollens, quem misit ripa metalli,
Qua Tagus auriferis pallet turbatus harenis;
Et Glagus, insignis uentos anteire lacerto;
Et, cuius numquam fugisse hastilia cerui
Praerapida potuere fuga, uenator Aconteus,
Indibilisque, diu laetus bellare Latinis,
Iam socius; uolucresque uagas deprendere nube
Assuetus iaculis, idem et bellator, Ilerdes.
Laus Burni prima, infixit qui spicula metae;
Est donum serua, albentis inuertere lanas
Murice Gaetulo docta. at, quem proxima honorant
Praemia, uicinam metae qui propulit hastam,

---

545 inuisas *Blass* 546 iunctus Cm *Ep. 55* FO uinctus LV iuncta *ed. Basil. 1522 aliaeque* 547 flammam S 555 *hactenus Coloniensis liber, qui hinc usque ad finem mutilus erat* — nitenti] rubenti *Schrader* 559 Burnus F Burinis LV Burius O Burrus *uulgo* — Burnus, agris p. qu. *etc. Hoeufft in Peric. crit. ed. 1808* — ripa, metallis Qua — harenas *Bothe* 562 cerui V cerni LFO 564 Ludibilisque S Missilibusque *D. Heinsius* 565 uolucrisque uagam nubem *Heinsius* 567—571 *desunt in* O *(T. p. 219. 240)* 567 burni F burin L buryn V — metae] mente LFV 568 Est, *ut coni. Scaliger et Barth,* V Et LF 569 honorant LFV — ad quem proxima honore Pr. *Lefebure ex cod. Put.* at cui pr. *honore Heinsius* 570 metae] mente LFV (cf. u. 567) — propulit L

Accepto laetus puero discessit Ilerdes,
Cui ludus, nullam cursu non tollere dammam.
Tertia palma habuit geminos insignis Aconteus
Nec timidos agitare canes latratibus aprum.
Quos postquam clamor plaususque probauit honores,
Germanus ducis atque effulgens Laelius ostro
Nomina magna uocant laeti manesque iacentum
Atque hastas simul effundunt. celebrare iuuabat
Sacratos cineres atque hoc decus addere ludis.
Ipse etiam, mentis testatus gaudia uultu,
Ductor, ut aequauit meritis pia pectora donis,
Et frater thoraca tulit multiplicis auri,
Laelius Asturica rapidos de gente iugales,
Contorquet magnis uictricem uiribus hastam
Consurgens umbrisque dari testatur honorem.
Hasta uolans, mirum dictu, medio incit acampo
Substitit ante oculos et terrae infixa cohaesit:
Tum subitae frondes celsoque cacumine rami
Et — latam spargens quercus, dum nascitur, umbram.
Ad maiora iubent praesagi tendere uates
Id monstrare deos atque hoc portendere signis.
Quo super augurio, pulsis de litore cunctis
Hesperio Poenis, ultor patriaeque domusque
Ausoniam repetit, fama ducente triumphum.
Nec Latium curis ardet flagrantius ullis,
Quam iuueni Libyam et summos permittere fasces.
Sed non par animis nec bello prospera turba

---

585 testatus **O** 589 Et] Est *Barth (cf. u. 568)* [illegible] *Burmann* — dum] tum *Bothe* — noscitur **OV** *(unde forte* [illegible] iam noscitur *scribendum)* — dum nascitur] subnascitur *Schr*[illegible] — rami En latam spargunt, quercus dum nascitur, u. *Lefebu*[illegible] Latam spargentes, qu. d. n., u. *uel* Tum subitas frondes [illegible] ramos Fert latam spargens qu., d. n., u. *Withof* 591 po[illegible] dere **LF** praetendere **O** protendere **V** — signi *u*[illegible] [illegible]no *He*[illegible] *et Burmann* 594 fama *uel* palma addi[illegible] *Hein*[illegible] f. donante *Withof* f. uincente *uel* ludente *Bla*[illegible] triump[illegible] curulem *Ruperti* 597 non par **LFV** *(in* **V** pa[illegible] *in* [illegible] *insertum) deest in* **O** frigens *edd. fere omnes* frige[illegible]

Ancipiti senior temeraria coepta uetabant
Magnosque horrebant cauta formidine casus.
Ergo, ubi delato consul sublimis honore
Ad patres consulta refert, deturque potestas,
Orat, delendae Carthaginis, altius orsus
Hoc grandaeua modo Fabius pater ora resoluit:
'Haud equidem metuisse queam, satiatus et aeui
Et decoris, cui tam superest et gloria et aetas,
Ne credat nos inuidiae certamine consul
Laudibus obtrectare suis. satis inclita nomen
Gestat fama meum, nec egent tam prospera laude
Facta noua; uerum et patriae, dum uita manebit,
Deesse nefas animumque nefas scelerare silendo.
Bella noua in Libyae moliris ducere terras?
Hostis enim deest Ausoniae; nec uincere nobis
Est satis Hannibalem. petitur quae gloria maior
Litore Elissaeo? stimuli si laudis agunt nos,
Hanc segetem mete. composuit propioribus ausis
Dignum te Fortuna parem. uult Itala tellus
Ductoris saeui, uult tandem, haurire cruorem.
Quo Martem aut quo signa trahis? restinguere primum est
Ardentem Italiam. tu fessos auius hostis
Deseris ac septem denudas proditor arces.
An, cum tu Syrtim ac sterilis uastabis harenas,
Non dira illa lues notis iam moenibus urbis
Assiliet? uacuumque Iouem sine pube, sine armis
Inuadet? quanti, ut cedas Romamque relinquas,
Emerit! — et tanto percussi fulmine belli

---

603 resoluet **S**, *sed in* **F** i *suprascr.* 604 sociatus **OV** 605 tam] iam *Heinsius* 607 inclita **OV** indita **LF** *(cf. u. 467)* 610 Desse **FOV** 612 dest **FV** — ausoniae **V** ausonia **LFO** 614 uos *Schrader et Blass* 615 ausis] ausu *Barth* oris *Schrader* 619 auius, *ut coni. Heinsius,* **LF** obuius **OV** — tu fessos, obuius hosti, Deseris *Lefebure* 621 ac] et **V** — uastabis] lustrabis *van Veen* 622 notae *Heinsius* 624 credas **OV** 624. 625 quanti est, ut eas R. r. Emerito? ac tanti *D. Heinsius et Dausqueius* quanti est, cedas R. r. Emerito? ah! tanti

Sicine te, ut nuper Capua est accitus ab alta
Fuluius, aequoreis Libyae reuocabimus oris?
Uince domi et trinis maerentem funera lustris
Ausoniam purga bello. tum tende remotos
In Garamantas iter Nasamoniacosque triumphos
Molire. angustae prohibent nunc talia coepta
Res Italae. pater ille tuus, qui nomina uestrae
Addidit haud segnis genti, cum consul Hiberi
Tenderet ad ripas, reuocato milite primus
Descendenti auide superatis Alpibus ultro
Opposuit sese Hannibali. tu consul abire
A uictore paras hoste atque auellere nobis
Scilicet hoc astu Poenum? si deinde sedebit
Impauidus nec te in Libyam tuaque arma sequetur,
Capta damnabis consulta improuida Roma.
Sed fac turbatum conuertere signa tuaeque
Classis uela sequi. nempe idem erit Hannibal, idem,
Cuius tu uallum uidisti e moenibus urbis.'
Haec Fabius; seniorque manus paria ore fremebat.
Tum contra consul: 'Caesis ductoribus olim
Magnanimis gemino leto, cum tota subisset
Sidonium possessa iugum Tartessia tellus,
Non Fabio, non, quis eadem est sententia cordi,
Quoquam ad opem uerso, fateor, primoribus annis
Excepi nubem belli solusque ruenti
Obieci caelo caput atque in me omnia uerti.
Tum grandaeua manus puero male credita bella,

Liuineius quanti est, cedas R. r. Emerito? ast tanto *Lefe*
quanti, ut cedas R. r. Emerito, est? tanto *Drakenborch ad*
— Emerit *L. Müller d. r. m. p. 175* Emerito S — et *L. M*
ast S *(in* O *corr. ex* ex) *fortasse* ah! *cum Liuineio scrib*
— percussi S perculsi *uulgo* 626 arcitus OV 629
cum L 631 angustae OV augustae LF 642
erit OV, *sed in* V *m. 2 ad marg.* idem 644 fr
646 gemino leto S l. g. *uulgo* 648 fabius OV
deest in O 651 caelo F celo LOV telo *uulg*
mine LOV 652 bello OV

Atque idem hic uates temeraria coepta canebat.
Dis grates laudemque fero, sub numine quorum
Gens Troiana sumus. puer ille et futilis aetas
Imbellesque anni necdum maturus ad arma
Scipio restituit terras illaesus Hiberas
Troiugenis; pepulit Poenos, solisque secutus
Extremas ad Atlanta uias, exegit ab orbe
Hesperio nomen Libyae nec rettulit ora
Signa prius, quam fumantis circa aequora uidit
Romano Phoebum soluentem litore currus.
Asciuit reges idem. nunc ultimus actis
Restat Carthago nostris labor. hoc sator aeui
Iupiter aeterni monet. Hannibali ecce senectus
Intremit, aut aegros simulat mentita timores,
Ne finem longis tandem peperisse ruinis
Sit noster titulus. certe iam dextera nobis
Experta, et robur florentibus auximus annis.
Ne uero fabricate moras; sed currere sortem
Hanc sinite ad ueterum delenda opprobria cladum,
Quam mihi seruauere dei. sat gloria cauto
Non uinci pulchra est Fabio, peperitque sedendo
Omnia Cunctator; nobis nec Mago nec Hannon
Nec Gisgone satus nec Hamilcare terga dedisset,
Si segnes clauso traheremus proelia uallo.
Sidoniusne puer, uix pubescente iuuenta,
Laurentis potuit populos et Troia adire
Moenia flauentemque sacro cum gurgite Thybrim?
Et potuit Latium longo depascere bello?

---

654 numine, *ut coni. Liuineius,* LFV nomine O 655 summus OV 660 ora *scr.* auri S *prob. Ernesti* ante *ed. Parm. prob. Schrader* audi *Liuineius* urbi *Dausqueius prob. Ruperti* Afris *uel* aruis *Barth* inde *uel* ultor *Heinsius* Euri *uel* Euro *Blass* 661 circa] citra *Barth* — aequore *Blass* 665 mouet OV 667 Nec S — tantum *van Veen* 669 Exserta *Heinsius* 670 fabricare OV 672 seruare S 674 *ante* nobis *distinxit Blass* 675 dedisset S dedissent *uulgo* 676 segne OV *680 depascere Barth* deposcere S

Nos Libyae terris tramittere signa pigebit?
Et Tyrias agitare domos? secura pericli
Litora lata patent, et opima pace quieta
Stat tellus. timeat tandem Carthago, timeri
Assueta, et nobis, quamuis Oenotria nondum
Hannibale arua uacent, superesse intellegat arma.
Illum ego, quem uosmet cauti consultaque uestra
In Latio fecere senem, cui tertia large
Fundenti nostrum ducuntur lustra cruorem,
Illum ego ad incensas trepidantem et sera pauentem
Aduertam patriae sedes. an Roma uidebit
Turpia Agenoreae muris uestigia dextrae?
Carthago immunis nostros secura labores
Audiet interea et portis bellabit apertis?
Tum uero pulset nostras iterum improbus hostis
Ariete Sidonio turris, si templa suorum
Non ante audierit Rutulis crepitantia flammis.'
  Talibus accensi patres, fatoque uocante,
Consulis annuerunt dictis, faustumque precati
Ut foret Ausoniae, tramittere bella dederunt.

690 pauentem] cauentem *Ruperti* 691 Auertam *edd. nonnullae* 692 agenorie **OV** 695 improbet **S**, *sed in* **F** *in* improbus *corr.* 696 suorum] deorum *Bothe* 699 annuerunt **LF** annuerent **OV** annuerant *uulgo* 700 foret **V** forte **LFO**

SILI ITALICI
PUNICORUM

LIBER SEPTIMUS DECIMUS.

Hostis ut Ausoniis decederet aduena terris,
Fatidicae fuerant oracula prisca Sibyllae,
Caelicolum Phrygia genetricem sede petitam
Laomedonteae sacrandam moenibus urbis;
Aduectum exciperet numen, qui, lectus ab omni
Concilio patrum, praesentis degeret aeui
Optimus. en nomen melius maiusque triumphis!
Iamque petita aderat Latia portante Cybele
Puppe; atque ante omnis, magno cedente senatu,
Obuius accitis properabat Scipio sacris,
Qui, genitus patruo ductoris ad Africa bella
Tunc lecti, multa fulgebat imagine auorum.
Isque ubi longinquo uenientia numina ponto
Accepit supplex palmis Tuscique sonora
Thybridis adduxit sublimis ad ostia puppim,
Femineae tum deinde manus subiere, per amnem
Quae traherent celsam religatis funibus alnum.
Circum arguta cauis tinnitibus aera, simulque

---

1 decederet **LF** descenderet **V** discederet **O** *et uulgo* 2 Fatidica **OV** — fuerant] tulerant *Heinsius* 5 acciperet **O** 6 Consilio **O** — degeret **LV** degerit **FO** 7 en *L. Müller d. r. m. p. 335* heu **S** — maiusque] manisque **L** 8 aderant *Marsus aliique* — Cybele *Barth* cybeles **L** cybeben *(sed* len *suprascr.)* **F** cibelen **OV** Cybebe *Ruperti* Cybeben *Heinsius prob. Bentley* 9 atque ante omnis **LF** atque omnis **OV** atque intrepidus *primum ed. Mediol. 1481* atque in trepidis *ed. Basil. 1522* — cedente **LFV** sedente *(sed* c *suprascr.)* **O** sedente *Marsus* censente *Heinsius* 13 uenientia] tremencia **O**, *unde* tranantia *Barth* 14 Excepit *Schrader* — Tuscique] tristique **O** — *sonoram Heinsius* 15 adduxit **LF** adducit **OV** 16 subiere **V** *subire LFO* 17 alnum **FV** aluum **LO** 18 cauis **S**

Certabant rauco resonantia tympana pulsu,
Semiuirique chori, gemino qui Dindyma monte
Casta colunt, qui Dictaeo bacchantur in antro,
Quique Idaea iuga et lucos nouere silentis.
Hos inter fremitus ac laeto uota tumultu
Substitit adductis renuens procedere uinclis
Sacra ratis subitisque uadis immobilis haesit.
Tum puppe e media magno clamore sacerdos:
'Parcite pollutis contingere uincula palmis
Et procul hinc, moneo, procul hinc, quaecumque profanae,
Ferte gradus nec uos casto miscete labori,
Dum satis est monuisse deae. quod si qua pudica
Mente ualet, si qua illaesi sibi corporis astat
Conscia, uel sola subeat pia munera dextra.'
Hic, prisca ducens Clausorum ab origine nomen,
Claudia, non aequa populi male credita fama,
In puppim uersis palmisque oculisque profatur:
'Caelicolum genetrix, numen, quod numina nobis
Cuncta creas, cuius proles terramque fretumque
Sideraque et manis regnorum sorte gubernant,
Si nostrum nullo uiolatum est crimine corpus,
Testis, diua, ueni et facili me absolue carina.'
Tum secura capit funem; fremitusque leonum
Audiri uisus subito, et grauiora per auris
Nulla pulsa manu sonuerunt tympana diuae.
Fertur prona ratis — uentos impellere credas —
Contraque aduersas ducentem praeuenit undas.
Extemplo maior cunctis spes pectora mulcet
Finem armis tandem finemque uenire periclis.
Ipse alacer Sicula discedens Scipio terra
Abscondit late propulsis puppibus aequor,

21 Casta] Lustra *Blass* — Dictaeo] Rhoeteo *Schrader* 23 Hos] Nos **L** 25 subitique **L** 30 munisse **V** 34 male **S** mala *ed. Rom. 1 aliaeque* — non aequae p. male cr. fama *Heinsius* populo mala cr. *Hoeufft in Peric. crit. ed. 1* 38 Sidera **OV** — regno consorte *Barth* 42 auris **S** aura *uulgo* aera *Heinsius*

Cui numen pelagi placauerat hostia taurus,
Iactaque caeruleis innabant fluctibus exta.
Tunc a sede deum purumque per aethera lapsae
Armigerae Iouis ante oculos coepere uolucres
Aequoreas monstrare uias ac ducere classem.
Augurium clangor laetum dabat. inde, secuti
Tantum praegressos liquida sub nube uolatus,
Quantum non frustra speculantum lumina seruant,
Litora Agenoreae tenuerunt perfida terrae.
Nec segnis, tanta in semet ueniente procella,
Africa terribilem magno sub nomine molem,
Regis opes, contra et Massyla parauerat arma;
Spesque Syphax Libycis una et Laurentibus unus
Terror erat. campos pariter uallesque refusas
Litoraque implerat, nullo decorare tapete
Cornipedem Nomas assuetus, densaeque per auras
Condebant iaculis stridentibus aethera nubes.
Immemor hic dextraeque datae iunctique per aras
Foederis, et mensas testis atque hospita iura
Fasque fidemque simul, prauo mutatus amore,
Ruperat atque toros regni mercede pararat.
Uirgo erat eximia specie claroque parente,
Hasdrubalis proles; thalamis quam cepit ut altis,
Ceu face succensus prima taedaque iugali,
Uertit opes gener ad Poenos, Latiaeque soluto
Foedere amicitiae, dotalia transtulit arma.
Sed non Ausonio curarum extrema Syphacem
Ductori monuisse fuit; missique minantur:
Stet regno, reputet superos, pacta hospita seruet;
Longe coniugia ac longe Tyrios Hymenaeos
Inter Dardanias acies fore. sanguine quippe,

---

51 iuuabant S 56 praegressos, *ut coni. Heinsius,* LFV progressos O 57 seruent *Heinsius* 60. 61 molem, Regis opes, c. *distinxi* 67 hic S is *uulgo* — iunctique] uinclique L 73 *succensis* OV 77 missique] nullique L — minantur *Heinsius* minentur S 78 regno] recto Bothe 79 Longa A

Si renuat, blando nimium facilique marito
Statura obsequia et thalami flagrantis amores.
Sic Latius permixta minis, sed cassa monebat
Ductor; nam surdas coniux obstruxerat aures.
Ergo, asper monitis frustra nitentibus, enses
Aduocat et, castas polluti foederis aras
Testatus, uaria Martem mouet impiger arte.
Castra, leui calamo cannaque intecta palustri,
Qualia Maurus amat dispersa mapalia pastor,
Aggreditur, furtum armorum tutantibus umbris,
Ac tacita spargit celata incendia nocte.
Inde, ubi collecti rapidam diffundere pestem
Coeperunt ignes et se per pinguia magno
Pabula ferre sono, clare expatiantur in auras
Et fumos uolucri propellunt lumine flammae.
It totis inimica lues cum turbine castris,
Atque alimenta uorat strepitu Uulcanus anhelo
Arida, et ex omni manant incendia tecto.
Sentitur plerisque prius, quam cernitur, ignis
Excitis somno, multorumque ora uocantum
Auxilium inuadunt flammae. fluit undique uictor
Mulciber et rapidis amplexibus arma uirosque
Corripit; exundat pestis, semustaque castra
Albenti uolitant per nubila summa fauilla.
Ipsius ingenti regis tentoria saltu

---

83 minis] nimis **LF**, *sed in* **F** minis *m. 2 suprascr.* unius **O** — sed *Liuineius* et **S** at *Barth aliique* — monebat **LF** mo[illegible] bat **OV** 87 uaria] uafra *Heinsius* 88 cannaque [illegible] carinaque **OV** — intecta **FV** intorta **LO** intexta *Heinsius* [illegible] *Bentley* 90 tutantibus **LF** uitentibus **O** nitentibus **V** 91 cel[illegible] celerata *Heinsius* 92 coniecti *Heinsius, sed cf. IX. 60*[illegible] rabidam **F** 94 clarae *Burmann* late *Heinsius et Schra*[illegible] 95 fumos **LF** frenos **OV** ramos *Dausqueius* tenebras *Withof* — flumine *Barth* — Et uolucri effrenes p. l. flammas *uel* Et se[illegible] mox u. p. l. flammae *Heinsius* Et Poenos u. p. flamine flamma[illegible] *Burmann* 96 cum] ceu *Heinsius et Withof* 97 uolat[illegible] 101 fluit] furit *Heinsius* 102 Mulciber **OV** Mulcifer [illegible] *(cf. IV. 668; XII. 141)* 104 Albenti **S** Ardenti **uulgo**

Lugubre increpitans late circumuolat ardor;
Hausissetque uirum, trepidus ni clade satelles
E somno ac stratis rapuisset multa precantem.
Uerum ubi mox iuncto sociarant aggere uires
Massylus Tyriusque duces, accitaque regno
Lenierat pubes infaustae uulnera noctis,
Ira pudorque dabant et coniux, tertius ignis,
Immanis animos; afflataque barbarus ora
Castrorum flammis et se uelamine nullo
Uix inter trepidas ereptum ex hoste cateruas
Frendebat minitans; sed enim non luce Syphacem
Nec claro potuisse die nec sole tuente
A quoquam uinci. iactarat talia uecors,
Sed iam claudebat flatus nec plura sinebat
Atropos et tumidae properabat stamina linguae.
Namque, ubi prosiluit castris, ceu turbidus amnis,
Qui, siluas ac saxa trahens, per deuia praeceps
Uoluitur et ripas spumanti gurgite laxat,
Ante omnis praeuectus equo, trahit agmina uoce.
Contra naua manus Rutuli celsusque ruebat
Uiso rege procul raptis exercitus armis.
Ac sibi quisque: 'Uidesne? uidesne, ut in agmine primo
Massylus uolitet, deposcens proelia, rector?
Fac nostrum hoc, mea dextra, decus. uiolauit et aras
Caelicolum et casti ductoris foedera rupit.
Sit satis hunc castris semel effugisse crematis.'
Sic secum taciti et certatim spicula fundunt.

---

107 ni] in **S**, *sed in* **F** *corr.* 108 dira pr. *Barth* m. pauentem *Nodell* m. frementem *Ruperti* m. precando *Bothe* 115 hoste] morte *Withof* 116 etenim *Schrader* 117 tuente] *fort.* nitente 120 properabat *ed. Benessae* properarant **L** properabant **F** properant **OV** *(sed in* **V** ra *m. 2 suprascr.)* properantur *vulgo* 125 naua, *ut em. Heinsius, corr. in* uana **F** uana **LOV** sana *uulgo* — celsusque] laetusque *Withof* 127 uidesne uidesne ut in agm. pr. **F** *(sic coni. Heinsius)* uidesne uides ut agm. pr. **LO** uidesne uides ut in agm. pr. **V**, *quod prob. Luc. Müller d. r. m. p. 200* 131 Sat **S**

Prima in cornipedis sedit spirantibus ignem
Naribus hasta uolans erexitque ore cruento
Quadrupedem, elatis pulsantem calcibus auras.
Corruit asper equus, confixaque cuspide membra
Huc illuc iactans, rectorem prodidit hosti.
Inuadunt uanumque fugae atque attollere fessos
Annitentem artus reuocato a uulnere telo
Corripiunt; tum uincla uiro manicaeque, pudendum,
Addita, et — exemplum non umquam fidere laetis —
Sceptriferas arta palmas uinxere catena.
Ducitur ex alto deiectus culmine regni,
Qui modo sub pedibus terras et sceptra patensque
Litora ad Oceani sub nutu uiderat aequor.
Prostratis opibus regni Phoenissa metuntur
Agmina, et inuisus Marti notusque fugarum
Uertit terga citus damnatis Hasdrubal ausis.
Stabat Carthago, truncatis undique membris,
Uni nixa uiro; tantoque fragore ruentem
Hannibal absenti retinebat nomine molem.
Id reliquum fessos opis auxiliique ciere
Rerum extrema iubent; huc confugere pauentes,
Postquam se superum desertos numine cernunt.
Nec mora: propulsa sulcant uada salsa carina,
Qui reuocent patriaeque ferant mandata monentes,
Ne lentus nullas uideat Carthaginis arces.
Quarta Aurora ratem Dauni deuexerat oras,
Et fera ductoris turbabant somnia mentem.
Namque grauis curis carpit dum nocte quietem,
Cernere Flaminium Gracchumque et cernere Paul
Uisus erat simul aduersos mucronibus in se

---

137 uectorem *Heinsius* 138 uanumque fugae *Liu*
uanamque fugam **S** *fort.* clauduntque fugam 139 a
140 tunc **OV** — pudendum *Liuineius* pudenda **S** pudenda *Cell*
pudendae Additae *Dausqueius* 142 iunxere 145 ad
147 et] at *Barth* — fugarum **OV** figurarum 160
Heinsius 151 numine *Barth* 1 a]
156 monentes **LFV** mouentes **O** monentis *eius*

Destrictis ruere atque Itala depellere terra;
Omnisque a Cannis Thrasymennique omnis ab undis
In pontum impellens umbrarum exercitus ibat.
Ipse, fugam cupiens, notas euadere ad Alpes
Quaerebat terraeque ulnis amplexus utrisque
Haerebat Latiae: donec uis saeua profundo
Truderet et rapidis daret asportare procellis.
His aegrum uisis adeunt mandata ferentes
Legati patriaeque extrema pericula pandunt:
Massyla ut ruerint arma, ut ceruice catenas
Regnator tulerit Libyae, letoque negato,
Seruetur noua pompa Ioui; Carthago laboret
Ut trepidi Hasdrubalis, qui rerum agitarit habenas,
Non una concussa fuga. se, triste profatu,
Uidisse, arderent cum bina in nocte silenti
Castra, et luceret sceleratis Africa flammis.
Praerapidum iuuenem minitari, Bruttia seruet
Litora dum Poenus, detracturum ignibus atris,
In quam se referat, patriam suaque inclita facta.
Haec postquam dicta, et casus patuere metusque,
Effundunt lacrimas dextramque ut numen adorant.
Audiuit toruo obtutu defixus et aegra
Expendit tacite cura secum ipse uolutans,
An tanti Carthago foret; sic deinde profatur:
'O dirum exitium mortalibus! o nihil umquam
Crescere nec magnas patiens exurgere laudes,
Inuidia! euersam iam pridem excindere Romam
Atque aequasse solo potui, traducere captam
Seruitum gentem Latioque imponere leges.

---

163 Districtis **O** 166 cupiens **LFV** capiens **O** 168 saeua] caeca *Schrader* 169 rapidus **O** rapidum *edd. pleraeque* raptum *Liuineius et Heinsius* 170 furentes **V** 175 trepida *Liuineius* 176 profatur **S**, *unde* se teste profatur *Scaliger* 178 celeratis *Heinsius (cf. u. 91)* 180 depasturum *Heinsius prob. Ruperti* 184 abtutu **O**, *quod prob. Barth* — aegram *et* 185 curam *Lefebure ex cod. Tell.* — tacito **O**, *quod prob. Barth* 187 durum **OV**

Dum sumptus dumque arma duci fessosque secundis
Summisso tirone negant recreare maniplos,
Dumque etiam Cerere et uictu fraudasse cohortis
Hannoni placet: induitur tota Africa flammis,
Pulsat Agenoreas Rhoeteia lancea portas.
Nunc patriae decus et patriae nunc Hannibal unus
Subsidium; nunc in nostra spes ultima dextra.
Uertentur signa, ut patres statuere; simulque
Et patriae muros et te seruabimus, Hannon.'
Haec ubi detonuit, celsas e litore puppes
Propellit multumque gemens mouet aequore classem.
Non terga est ausus cedentum inuadere quisquam,
Non reuocare uirum; cunctis praestare uidentur,
Quod sponte abscedat, superi, tandemque resoluat
Ausoniam. uentos optant, et litora ab hoste
Nuda uidere sat est. ceu flamina comprimit Auster
Cum fera et abscedens reddit mare, nauita parco
Interea uoto non auras poscit amicas,
Contentus caruisse Noto, pacemque quietam
Pro facili cursu reputat satis. omnis in altum
Sidonius uisus conuerterat undique miles;
Ductor defixos Itala tellure tenebat
Intentus uultus, manantesque ora rigabant
Per tacitum lacrimae, et suspiria crebra ciebat,
Haud secus ac patriam pulsus dulcisque penatis
Linqueret et tristis exul traheretur in oras.
Ut uero affusis puppes procedere uentis,
Et sensim coepere procul subsidere montes,
Nullaque iam Hesperia et nusquam iam Daunia tellus,
Haec secum infrendens: 'Mentisne ego compos et hoc nunc
Indignus reditu, qui memet finibus umquam
Amorim Ausoniae? flagrasset subdita taedis

---

202 gemens] fremens *Heinsius* 203 cedentum redeuntum **OV** cedenti *uel* redeunti *Heinsius* *Liuineius* cuncti **S** 211 satis *Scaliger* salis **S** nubes **OV** 221 Hic **S** — mentisne **FV** menti

Carthago, et potius cecidisset nomen Elissae.
Quid? tunc sat compos, qui non ardentia tela
A Cannis in templa tuli Tarpeia? Iouemque
Detraxi solio? sparsissem incendia montis
Per septem bello uacuos gentique superbae
Iliacum exitium et proauorum fata dedissem.
Cur porro haec angant? nunc, nunc inuadere ferro
Quis prohibet? rursumque ad moenia tendere gressus?
Ibo et, castrorum relegens monumenta meorum,
Qua uia nota mihi est, remeabo Anienis ad undas.
Flectite in Italiam proras, auertite classem.
Faxo, ut uallata reuocetur Scipio Roma.'
  Talibus ardentem furiis Neptunus ut alto
Prospexit uertique rates ad litora uidit,
Quassans caeruleum genitor caput aequora fundo
Eruit et tumidum mouet ultra litora pontum.
Extemplo uentos imbresque et rupe procellas
Concitat Aeolias ac nubibus aethera condit.
Tum, penitus telo molitus regna tridenti
Intima, ab occasu Tethyn impellit et ortu
Ac totum Oceani turbat caput. aequora surgunt
Spumea, et illisu scopulus tremit omnis aquarum.
Primus, se attollens Nasamonum sedibus, Auster
Nudauit Syrtim correpta nubilus unda.
Insequitur sublime ferens nigrantibus alis
Abruptum Boreas ponti latus; intonat ater
Discordi flatu et partem rapit aequoris Eurus.
Hinc rupti reboare poli, atque hinc crebra micare

---

224 potius] totum *Heinsius* penitus *Schrader* 225 Quid? num *Heinsius prob. Bentley* Quid tunc? *uulgo* Quin! tunc *Lefebure* — ardentia] horrentia *Schrader* 231 Quid *Heinsius* 233 Qua uia nota mihi est *cod. Tell.* Qua uia notat S Qua mihi nota uia est *ed. Pomp. Laeti* 234 auertite] a uertice O ac uertite *Liuineius* age, uertite *Heinsius* 236 ab alto V 241 nubibus] imbribus OV 245 fremit *Schrader* 247 syrtim V syrtem LFO — nubilus] nubibus OV 249 ater] acer O *251 poli deest in* O

Fulmina, et in classem ruere implacabile caelum.
Consensere ignes nimbique et fluctus et ira
Uentorum, noctemque freto imposuere tenebrae.
Ecce, intorta Noto ueniensque a rupe procella
Antemnae immugit — stridorque immite rudentum
Sibilat — ac similem monti nigrante profundo
Ductoris frangit super ora trementia fluctum.
Exclamat, uoluens oculos caeloque fretoque:
'Felix, o frater, diuisque aequate cadendo,
Hasdrubal! egregium fortis cui dextera in armis
Pugnanti peperit letum, et cui fata dedere,
Ausoniam extremo tellurem apprendere morsu.
At mihi Cannarum campis, ubi Paulus, ubi illae
Egregiae occubuere animae, dimittere uitam
Non licitum; uel, cum ferrem in Capitolia flammas,
Tarpeio Iouis ad manis descendere telo.'
Talia dum maeret, diuersis flatibus acta
In geminum ruit unda latus puppimque sub atris
Aequoris aggeribus tenuit, ceu turbine mersam.
Mox, nigris alte pulsa exundantis harenae
Uerticibus, ratis aetherias remeauit ad auras
Et fluctus supra, uento librante, pependit.
At geminas Notus in scopulos atque horrida saxa
Dura sorte rapit, miserandum et triste, biremis.
Increpuere ictu prorae. tum murice acuto
Dissiliens sonuit, rupta compage, carina.
Hic uaria ante oculos facies: natat aequore toto
Arma inter galeasque uirum cristasque rubentis
Florentis Capuae gaza et seposta triumpho
Laurens praeda ducis, tripodes mensaeque deorum
Cultaque nequicquam miseris simulacra Latinis.

---

255 ueniens **O** — a rupe] a puppe *Heinsius* e nube *Schrader (sed cf. u. 240)* 256 Antennae **OV** — immite] immane *Schrader* 257 migrante *Barth* 258 frementia *Drakenborch* 261 furtis **L** 264 et illae **O** 271 alte **V**, *ut em. Barth* altae **LFO** 278 Hic] It *Heinsius* 281 duci *Lefebure*

Tum Uenus, emoti facie conterrita ponti,
Talibus alloquitur regem maris: 'Hoc satis irae
Interea, genitor; satis ad maiora minarum.
Cetera parce, precor, pelago, ne tollat acerba
Hoc Carthago decus, nullo superabile bello
Progenuisse caput, nostrosque in funera Poeni
Aeneadas undis totoque eguisse profundo.'
Sic Uenus — et tumidi considunt gurgite fluctus
Obuiaque aduersis propellunt agmina castris. —
Dux, uetus armorum scitusque accendere corda
Laudibus, ignifero mentes furiabat in iram
Hortatu decorisque urebat pectora flammis:
'Tu mihi Flaminii portas rorantia caesi
Ora ducis; nosco dextram. tu primus in ictus
Ingentis Pauli ruis ac defigis in ossa
Mucronem. tibi pugnacis gestantur opima
Marcelli. Gracchusque cadens tibi proluit ensem.
Ecce manus, quae pulsantem te, belliger Appi,
Moenia sublimis Capuae de culmine muri
Excelso fusa moribundum perculit hasta.
Ecce aliud fulmen dextrae, quo nobile nomen
Fuluius excepit non unum pectore uulnus.
Huc prima te siste acie, cui consul in armis
Crispinus cecidit. me tu comitare per hostis,
Qui nobis, memini, ad Cannas laetissimus irae
Seruili fers ora ducis suffixa ueruto.
Cerno flagrantis oculos uultumque timendum

---

283 Tum *scr.* Cum **S** 285 Interea] Internae ***Bothe*** 289 totoque] motoque *Heinsius* 291 castris] transtris *ut* rostris *Heinsius — Barthius et Heinsius hoc loco lacunam esse existimant; id negat Ernesti, quem sequor. Bothe sic legi vult:* Sic — fluctus. Obuia ut adu. propulerunt a. castris, Dux ... 293 iras **V** 295 caesi] caede *Ernesti* 296 nosco] nos quo **OV** 299 perluit *Drakenborch* 300 pulsantem te **S** te puls. *uulgo* 302 fusa] fixa *Bothe* — perculit *ed. Gryph. 1547* pertulit **LF** protulit **OV** propulit *edd. pleraeque* 305 cui] cur **L** 306 comitante **S**, *unde* cecidit, me tum comitante p. h. *ed. Benessae, quod prob. Lefebure* 307 nobis **F** uobis **LOV**

Non ipso minus ense tuum, fortissime Poenum
O iuuenis; qualem uidi, cum flumine saeuo
Insignis Trebiae complexum ingentibus ulnis
Mersisti fundo luctantem uana tribunum.
At tu, qui gelidas Ticini primus ad undas
Scipiadae patris tinxisti sanguine ferrum,
Incepta exequere et nati mihi redde cruorem.
Horrescamne ipsos, ueniant si ad proelia, diuos,
Cum stetis, turmae, uidi contermina caelo
Quas iuga calcantis summas uolitare per Alpis,
Cum uideam, quorum ferro manibusque capaces
Arsere Argyripae campi? num segnior ibis
Nunc mihi, qui primus torques in moenia telum
Dardana, nec nostrae facilis concedere laudi?
Te uero, te, te extimulem, qui, fulmina contra
Et nimbos tonitrusque ac summi numinis iras
Cum starem, perferre sonos ac uana iubebas
Nubila et ante ducem Capitolia celsa petebas?
Quid uos, quis claro deletum est Marte Saguntum,
Exhorter, quos nobilitant primordia belli?
Ut meque et uobis dignum, defendite, quaeso,
Praeteritas dextra laudes. diuum ipse fauore
Uincendoque senex patriam post trina labantem
Lustra et non uisos tam longa aetate penatis
Ac natum et fidae iam pridem coniugis ora,

---

317 si *deest in* OV, *quod prob. Ruperti* 318 stetis (= *steteris*) F — contermina LF certamina OV 319 calcantes *Lefebure* calcastis S 318. 319 Cum steteris turma? u. [illegible]tantia c. Cum iuga calcastis *uulgo* Cum steteris prope me *etc.* [illegible]*cander* Cum stetis pro me — Dum iuga calcatis *Heinsius* [illegible]orques *deest in* O — in moenia] mino . . . . . V 32[illegible] [illegible] uero, tene *Heinsius* Te uero, tene *Scaliger* 326 sono[illegible] [illegible]ana LF seuos ac uana O ferox ac uana V, *unde* perf. fero[illegible] [illegible] uana *uel* ceu uana *Heinsius* tam uana *uel* ea uana W[illegible] Albana *Bothe* perstare ferox ad uana *Li*[illegible] — iube[illegible] [illegible]idebas *ed. Rom. 2 prob. Lefebure* doc[illegible] [illegible]*quicius* [illegible] Quis S — nos OV — deleta e. M. Sag[illegible] *ed. Basil.* 1[illegible] 329 Exortes LFV Exsortes O 331 de[illegible] OV 333 [illegible]letos S

Confisus uobis, repeto. non altera restat
Iam Libyae, nec Dardaniis pugna altera restat.
Certatus nobis hodie dominum accipit orbis.'
Hannibal haec; sed non patiens remorantia uerba
Ausonius miles, quotiens dux coeperat ora
Soluere ad effatus, signum pugnamque petebant.
Haec procul aeria speculantem nube sororem
Ut uidit diuum genitor maestosque sub acri
Obtutu uultus, sic ore effatus amico est:
'Qui te mentis edunt morsus? da noscere coniux;
Num Poeni casus ducis et Carthaginis angit
Cura tuae? sed enim reputa tecum ipsa furores
Sidonios. gentem contra et fatalia regna
Teucrorum quis erit, quaeso, germana, rebelli
Fractis foederibus populo modus? ipsa malorum
Non plus Carthago tulit exhausitque laboris,
Quam pro Cadmea subiisti exercita gente.
Turbasti maria ac terras iuuenemque ferocem
Immisti Latio; tremuerunt moenia Romae,
Perque bis octonos primus fuit Hannibal annos
Humani generis. tempus componere gentem.
Ad finem uentum est; claudenda est ianua belli.'
Tum supplex Iuno: 'Neque ego, haec mutare laborans,
Quis est fixa dies, pendenti nube resedi;
Nec reuocare acies bellumue extendere quaero;
Quae donare potes — quoniam mihi gratia languet,

---

336 *uersus deest in* LF, *sed in* F *m. 2 ad marg. adscr.* Libyae *ed. Ald.* libye FOV 339 quotiens *Liuineius* quatiens S 340 affatus O 342 subacri *Heinsius* subacto *Bothe* 343 affatus *Lefebure* 344 edant *Heinsius* 351 subiisti *Gronov et Withof* tulisti S, *sed in* V re *suprascr.* tolerasti *Heinsius* — Quam pro Cadmea ipsa tulisti e. g. *ed. Rom. 1* Quam pro Cadmea tu exercita gente tulisti *Marsus aliique* 353 Immixti L 355 gentes *Bothe* mentem *Schrader* 356 uentum est *scr.* uentum et S uentum *ed. Rom. 2, quod probb. Lefebure aliique* 357 haec mutare, *ut coni. Heinsius*, LFV hoc m. O haec *uulgo omissum 358 pendenti*] Poeno duce *Barth* speculatum *Withof* 359 bellumue S bellumque *uulgo*

Et cecidit iam primus amor — nil fila sororum
Aduersus posco: uertat terga Hannibal hosti,
Ut placet, et cineres Troiae Carthagine regnent.
Illud te gemini per mutua pignora amoris
Et soror et coniux oro: tranare pericla
Magnanimum patiare ducem uitamque remittas
Neue sinas captum Ausonias perferre catenas.
Stent etiam contusa malis mea moenia, fracto
Nomine Sidonio, et nostro seruentur honori.'
Sic Iuno, et contra breuiter sic Iupiter orsus:
'Do spatium muris, ut uis, Carthaginis altae.
Stent lacrimis precibusque tuis. sed percipe, coniux,
Quatenus indulsisse uacet. non longa supersunt
Fata urbi, uenietque pari sub nomine ductor,
Qui nunc seruatas euertat funditus arces.
Aetherias quoque, uti poscis, trahat Hannibal auras,
Ereptus pugnae. miscere hic sidera ponto
Et terras implere uolet redeuntibus armis.
Noui feta uiri bello praecordia; sed lex
Muneris haec esto nostri: Saturnia regna
Ne post haec uideat, repetat neue amplius umquam
Ausoniam. nunc instanti raptum auehe leto,
Ne, latis si miscebit fera proelia campis,
Romulei nequeas iuuenis subducere dextrae.'
Dum statuit fata omnipotens urbique ducique,
Inuadunt acies pugnam et clamore lacessunt
Sidera. non alio grauiores tempore uidit
Aut populos tellus, aut, qui patria arma mouerent,
Maioris certare duces. discriminis alta
In medio merces, quicquid tegit undique cae[illegible]

361 cecidit] cessit *Schrader* 363 Troiae *om.* G [illegible] S
366 uitaeque *Marsus aliique* 369 sidonie S [illegible] at
Drakenborch 377 at miscere *Bothe* 379 fera GV [illegible]
haec S posthac *uulgo* 383 latis si miscebit LP GV
et uulgo 386 acies] acres *uel* ala *Heinsius* [illegible]
maiores *Schrader* 388 patria] [illegible] *Marsus* —
nouerunt V

Ibat Agenoreus praefulgens ductor in ostro,
Excelsumque caput penna nutante leuabat
Crista rubens. saeuus magno de nomine terror
Praecedit, Latioque micat bene cognitus ensis.
At contra ardenti radiabat Scipio cocco,
Terribilem ostentans clipeum, quo patris et una
Caelarat patrui spirantis proelia dira
Effigies; flammam ingentem frons alta uomebat.
Sub tanta cunctis ui telorumque uirumque,
In ducibus stabat spes et uictoria solis.
Quin etiam, fauor ut subigit plerosque metusue,
Scipio si Libycis esset generatus in oris,
Sceptra ad Agenoreos credunt uentura nepotes.
Hannibal Ausonia genitus si sede fuisset,
Haud dubitant terras Itala in ditione futuras.
Contremuere aurae, rapido uibrantibus hastis
Turbine, et horrificam traxere per aethera nubem.
Inde ensis propiorque acies et comminus ora
Admota ac dira flagrantia lumina flamma.
Sternitur in medium contemptrix turba pericli,
Quae primis se praecipitem tulit obuia telis,
Gentilemque bibit tellus inuita cruorem.
Feruidus ingenii Masinissa et feruidus aeui
In primas Macetum turmas immania membra
Infert et iaculo circumuolat alite campum.
Caerulus haud aliter, cum dimicat, incola Thyles
Agmina falcigero circumuenit arta couinno.
Graia phalanx patrio densarat more cateruas
Iunctisque astabat nulli penetrabilis hastis.

---

394 micat] nutat **OV** 399 cunctis] iunctis *Schrader* — ui **OV** in **LF** — uirorumque **O** 410 turba **V** pugna **LFO** 412 bibit] uidit **OV** — inuita, *ut coni. Liuineius,* **V** inuisa **LFO** 413 ingenii] ingenti **S** 414 macedum **OV** — turbas **S**, *sed in* **O** *corr. ex* turmas 416 aliter *deest in* **O** *m. 2 insertum in* **V** — tyles **F** tiles **OV** tile **L** 417 falcigero **S** falcifero *vulgo* — comino **O** 419 Iunctisque *scr.* Inuictisque astabat **L** *Inuictusque (sed* i *suprascr.)* hastabat **F** Inuitisque astabat **O** *Immitisque* astabat **V** *(sed* i. *marg. m. 2* Inuictia)

Immemor has pacti post foedus in arma Philippus
Miserat et quassam refouebat Agenoris urbem.
Rarescit multo lassatus uulnere miles
Atque aperit patulas prostrato corpore late
Inter tela uias. irrumpit mole ruinae
Ausonius globus et periuria Graia resignat.
Archemorum Rutilus, Teucrum Norbanus — et ambo
Mantua pubenti genetrix dimiserat aeuo —
Obtruncat Samium bellacis dextra Caleni,
At Clytium Selius, Pellaeum et uana tumentem
Ad nomen patriae Clytium, sed gloria Pellae
Haud ualuit misero defendere Daunia tela.
Saeuior his Latius uastabat Bruttia signa
Laelius increpitans: 'Adeone Oenotria tellus
Detestanda fuit, quam per maria aspera perque
Insanos Tyrio fugeretis remige fluctus?
Sed fugisse satis fuerit. Latione cruore
Insuper externas petitis perfundere terras?'
Haec dicens Silarum, meditantem in proelia, telo
Praeuenit. hasta uolans imo sub gutture sedit
Et uitae uocisque uias simul incita clausit.
Uergilio Caudinus, acerbo Laus Amano
Sternitur. accendunt iras uultusque uirorum
Armorumque habitus noti et uox consona linguae.

---

420 hos *Heinsius* — pactum *Bothe* 422 lassatus LOV laxatus F — laxatus funere *Heinsius* laxatus uulnere limes *Bentley* 425 globus] rogus OV — resignant S 426 Archemorum OV — rutilus S *cf. XV. 700* Rullus *Liuineius et H*[illegible] Ruilus *Marsus* 427 pubenti *Schrader* bibenti S labe[illegible] florenti *Withof* flauenti — aruo *Heinsius* 428 [illegible] sanium LFV senium O 429 clitium LI decium OV *Liuineius* 430 Ad] Ob *Schrader* — clytium F cli[illegible] ac Lycium *(sc. nomen) Bothe* 432 La[illegible]tius *Withof (sed in* O *corr. ex* latius*)* late *Liuineius* [illegible] — Saeuior in Latios, u. *Bothe* 436 fuerat 437 effundere OV 441 Uirgilio OV bosans L acerbo sans FOV Sarris *ed. Parm.* Sarnus *Heinsius* 442 cultus *deest in* O

Quos ubi nudantis conspexit Hamilcare cretus
Terga fuga: 'State ac nostram ne prodite gentem,'
Uociferans subit et conuertit proelia dextra:
Qualis in aestiferis Garamantum feta ueneno
Attollit campis feruenti pastus harena
Colla Paraetonius serpens lateque per auras
Undantem torquet perfundens nubila tabem.
Continuo infesta portantem cuspide uulnus
Impedit anteuolans Herium; cui nobile nomen
Marrucina domus clarumque Teate ferebat.
Atque illi, magnum nitenti et laudibus hostis
Arrecto, capuli ad finem manus incita sedit;
Quaerebatque miser morienti lumine fratrem,
Cum iuuenis subit et, leto stimulatus acerbo,
Pleminius saeuum mucronem ante ora coruscat
Ac fratrem magno minitans clamore reposcit.
Huic proles Barcae: 'Germanum reddere uero
Si placet, haud renuo. maneant modo foedera nostra,
Hasdrubalem reuocate umbris. egone aspera ponam
Umquam in Romanos odia? aut mansuescere corda
Nostra sinam? parcamque uiro, quem terra crearit
Itala? tum manes inimicos sede repellat
Aeterna socioque abigat me frater Auerno.'

---

444 nudantis, *ut coni. Scaliger,* **LF** nutantis **OV** 445 Hannibal terga **OV** *(T. p. 244)* — fuga **S** fugae *Scaliger aliique* 452 Impetit *Heinsius* — herum **OV** 454 nitenti] intenti **S** 455 sedit **LFV** fodit **O** — inguina fodit *Liuineius et Gronov* ilia fodit *Ruperti* 454. 455 Ilia huic magnum n. — fodit *Barth* Iliaque huic — fodit *Heinsius* Ilia enim — fodit *Withof post u.* 455 *unum atque alterum excidisse suspicatur Heinsius* 458 Pleminius **LV** Plaeminius **F** Flamminius **O** 460 Huic **F** Hinc **LOV** — uero] Auerno *Heinsius* 461 haud **OV** aut **LF**, *sed in* **F** *corr.* 461. 462 foedera, nostrum H. reuocari *Heinsius* — reuocate, *ut coni. Liuineius,* **S** reuocare *uulgo* 464 parcamque **V** pareamque **LFO** 465 tum **FO** dum **LV** — inimicos *Liuineius* inimica **S** inimicus *Cellarius* — repellant **S** 465. 466 t. m. inimica sede repellat Aeternum *Heinsius uterque* t. m. inimicos aede repellat Aeterna *uel* inimica mente rep. Aeternum *Ruperti*

Sic ait et clipei propulsum pondere toto,
Lubrica qua tellus lapsantis sanguine fratris
Fallebat nisus, prosternit et occupat ense.
Extendit labens palmas, Heriumque iacentem
Amplexus, iuncta leniuit morte dolores.
Tum Libys inuadit mixtae certamina turbae
Conuertitque ruens per longum hostilia terga:
Ut cum fulminibus permixta tonitrua mundum
Terrificant, summique labat domus alta parentis;
Omne hominum terris trepidat genus; ipsaque ob ora
Lux atrox micat, et praesens astare uiritim
Creditur intento perculsis Iupiter igne.
Parte alia, ceu sola forent discrimina campo,
Qua misceret agens truculentum Scipio Martem,
Aspera pugna nouas uaria sub imagine leti
Dat formas. hic ense iacet prostratus adacto;
Hic saxo perfracta gemit lacrimabilis ossa;
Ast hos, turpe, pauor fusos proiecit in ora;
Horum aduersa dedit Gradiuo pectora uirtus.
Ipse super strages ductor Rhoeteius instat.
Qualis apud gelidum currus quatit altior Hebrum
Et Geticas soluit feruenti sanguine Mauors
Laetus caede niues, glaciemque Aquilonibus actam
Perrumpit stridens sub pondere belliger axis.
Iamque ardore truci lustrans fortissima quaeque
Nomina obit ferro. claris spectata per orbem
Stragibus occumbit late inter tela iuuentus.
Qui muros rapuere tuos miserasque nefandi
Principium belli fecere, Sagunte, ruinas;
Qui sacros, Thrasymenne, lacus, Phaethontia quique

---

469 uisus **L** 471 dolores **S** dolorem *uulgo* 476 terris **S** in terris *uulgo* 478 perculsis **L** perculsus **FOV** 480 misceret *Blass* miseret **S** miscebat *uulgo* — truculentum **LF** truculentus **OV** 483 Hic] Is **O** 484 Ast **S** Atque *uulgo* — proiecit **S** deiecit *uulgo* 487 altior] acrior *Bothe* 489 caede] saede **F** sede **LOV** 496 Quique tuos *Liuineius et Bentley*

Polluerant tabo stagna; ac fiducia tanta
Quos tulit, ut superum regi soliumque domosque
Irent direptum: mactantur comminus uno
Exitio; redduntque animas, temerata ferebant
Qui secreta deum et primos reserasse negatas
Gressibus humanis Alpis. formidinis huius
Plena acies propere retro exanimata ruebat.
Haud secus, ac tectis urbis Uulcania pestis
Cum sese infudit, rapidusque incendia flatus
Uentilat et uolucris spargit per culmina flammas:
Attonitum erumpit subita formidine uulgus,
Lateque ut capta passim trepidatur in urbe.
Uerum ubi cunctari taedet dispersa uirorum
Proelia sectantem et leuiori Marte teneri,
Omnes in causam belli auctoremque malorum
Uertere iam uires tandem placet. Hannibal unus
Dum restet, non, si muris Carthaginis ignis
Subdatur, caesique cadant exercitus omnis,
Profectum Latio; contra, si concidat unus,
Nequicquam fore Agenoreis cuncta arma uirosque.
Illum igitur lustrans circumfert lumina campo
Rimaturque ducem. iuuat in certamina summa
Ferre gradum; cuperetque uiro concurrere, tota
Spectante Ausonia; celsus clamore feroci
Prouocat increpitans hostem et noua proelia poscit.
Quas postquam audiuit uoces conterrita Iuno,
Ne Libyci ducis impauidas ferrentur ad aures,
Effigiem informat Latiam propereque coruscis
Attollit cristis; addit clipeumque iubasque
Romulei ducis atque umeris imponit honorem

---

497 Polluerunt *Heinsius* 498. 499 regis — direptum **vel** regi dereptum *siue* ereptum *van Veen* 500 ferebat **S** 501 primos *scr. cum Heinsio* primo **S** primi *Livineius* — reserasse **S** pressere *ed. Basil. Wolfii aliaeque* — Quos s. deum, et primos r. *Heinsius* 505 infundit *edd. nonnullae* 509 discrta *Heinsius* 515 concitet **OV** 519 cuperetque] atque **vel** *uel* aspiratque *Blass* cupiensque *nos* 525 iubarque

Fulgentis saguli: dat gressum habitusque cientis
Proelia et audacis adicit sine corpore motus.
Tum par effigies fallacis imagine uana
Cornipedis moderanda cito per deuia passu
Belligerae datur ad speciem certaminis umbrae.
Sic Poeni ducis ante oculos exultat et ultro
Scipio Iunoni simulatus tela coruscat.
At, uiso laetus rectore ante ora Latino
Et tandem propius sperans ingentia. Poenus
Quadrupedi citus imponit uelocia membra
Et iacit aduersam properati turbinis hastam.
Dat terga et, campo fugiens, uolat ales imago
Tramittitque acies. tum uero, ut uictor et alti
Iam compos uoti, ferrata calce cruentat
Cornipedem et largas Poenus quatit asper habenas:
'Quo fugis, oblitus nostris te cedere regnis?
Nulla tibi Libyca latebra est, o Scipio, terra.'
Haec ait et stricto sequitur mucrone uolantem,
Donec longinquo frustratum duxit in arua
Diuersa spatio procul a certamine pugnae.
Tum fallax subito simulacrum in nubila cessit.
Fulmineus ductor: 'Quisnam se numine caeco
Composuit nobis,' inquit, 'deus? aut latet idem
Cur monstro? tantumne obstat mea gloria diuis?
Sed non auelles umquam, quicumque secundus
Caelicolum stas Ausoniae, non artibus hostem
Eripies uerum nobis.' Frena inde citati
Conuertit furibundus equi cursumque petebat.
Cum subito occultae pestis correpta tremore

---

528 adicit LV adigit F addit *vulgo* 533 lunone S — similatus *Ruperti* 534 ... Ac S 535 spirans *Heinsius et Bentley* 538 ... in O 542 credere *Bothe* 546 Diuerso *edd. nonn.* ... *Heinsius, sed cf. Ruperti ad VII. 618* 549 ... numine LF lumine OV 549 idem] ictum *B...* citati — equi *Heinsius* citatis — equi LF ... 555 subito occultae LF subito occulta O ... ditae occulto *edd. ...* nullae

Cornipedis moles ruit atque efflauit anhelo
Pectore Iunonis curis in nubila uitam.
Tum uero impatiens: 'Uestra est haec altera, uestra
Fraus,' inquit, 'superi; non fallitis. aequore mersum
Texissent scopuli, pelagusque hausisset et undae!
Anne huic seruabar leto? mea signa secuti,
Quis pugnae auspicium dedimus, caeduntur; et absens
Accipio gemitus uocesque ac uerba uocantum
Hannibalem. quis nostra satis delicta piabit
Tartareus torrens?' Simul haec fundebat et una
Spectabat dextram ac leti feruebat amore.
Tunc Iuno, miserata uirum, pastoris in ora
Uertitur ac siluis subito procedit opacis
Atque his alloquitur uersantem ingloria fata:
'Quaenam te siluis accedere causa subegit
Armatum nostris? num dura ad proelia tendis,
Magnus ubi Ausoniae reliquos domat Hannibal armis?
Si uelox gaudes ire, et compendia grata
Sunt tibi, uicino in medios te tramite ducam.'
Annuit atque onerat promissis pectora largis
Pastoris patresque docet Carthaginis altae
Magna repensuros, nec se leuiora daturum.
Praecipitem et uasto superantem proxima saltu
Circumagit Iuno ac, fallens regione uiarum,
Non gratam inuito seruat celata salutem.
Interea Cadmea manus, deserta pauensque,
Non ullum Hannibalem, nusquam certamina cernit
Saeui nota ducis. pars ferro occumbere credunt,

---

558 uestra est haec altera uestra **V** uestra e. h. a. nostra **LF** nostra e. h. a. uestra **O** 559 fallitis **OV** fullitis **L** fullicis **F** 561 huic] hinc **S** — seruabat **L** 563 ac **LFO** et **V** 565 Tartareos **OV** 567 Tum **OV** 569 Atque his **OV** Atque is **F** At his **L** 570 succedere *Liuineius* 571 num] unum **L** 572 armis **L** arma **FOV** 578 superantem] properantem **OV** — uasti sup. pr. saltus *Heinsius* uastos s. p. saltus *Withof* 579 ac **LF** et **O** at **V** 580 celata] dea laeta *Heinsius*

Pars damnasse aciem et diuis cessisse sinistris.
Ingruit Ausonius uersosque agit aequore toto
Rector, iamque ipsae trepidant Carthaginis arces.
Impletur terrore uago cuncta Africa pulsis
Agminibus, uolucrique fuga sine Marte ruentes
Tendunt attonitos extrema ad litora cursus
Ac Tartessiacas profugi sparguntur in oras;
Pars Batti petiere domos, pars flumina Lagi.
Sic ubi, ui caeca tandem deuictus, ad astra
Euomuit pastos per saecula Uesbius ignes,
Et pelago et terris fusa est Uulcania pestis,
Uidere Eoi, monstrum admirabile, Seres
Lanigeros cinere Ausonio canescere lucos.
At fessum tumulo tandem regina propinquo
Sistit Iuno ducem, facies unde omnis et atrae
Apparent admota oculis uestigia pugnae.
Qualem Gargani campum Trebiaeque paludem
Et Tyrrhena uada et Phaethontis uiderat amnem
Strage uirum undantem; talis, miserabile uisu,
Prostratis facies aperitur dira maniplis.
Tunc superas Iuno sedes turbata reuisit.
Iamque propinquabant hostes tumuloque subibant,
Cum secum Poenus: 'Caelum licet omne soluta
In caput hoc compage ruat, terraeque dehiscant,
Non ullo Cannas abolebis, Iupiter, aeuo,
Decedesque prius regnis, quam nomina gentes
Aut facta Hannibalis sileant. nec deinde relinquo
Securam te, Roma, mei; patriaeque superstes

---

584 diuis **LF** superis **OV** 588 morte **S** more *Heinsius et Bentley* 590 Ac] Hi *Lefebure* — cartessiacas **V** cartesiacas **V** 591 batti **V** bacci **LF** bacchi **O** — [illegible] 592 ui caeca] in ceca **L** inceca **FV** incelta **O** 597 [illegible] 600 garganii **S** 601 phetontis **LF** fetontis **V** [illegible] 602 uirum] uera **S** atra *uel* nigra *Blass; an* fera *scribe* [illegible] 604 Tum **OV** 607 dehiscant **V** dehiscat **LFO** 610 [illegible] sinent **F**, *sed* sileant *post suprascr.*

Ad spes armorum uiuam tibi. nam modo pugna
Praecellis, resident hostes: mihi satque superque,
Ut me Dardaniae matres atque Itala tellus,
Dum uiuam, expectent nec pacem pectore norint.'
Sic rapitur, paucis fugientum mixtus, et altos
Inde petit retro montis tutasque latebras.
Hic finis bello. reserantur protinus arces
Ausonio iam sponte duci. iura improba adempta
Armaque, et incisae leges, opibusque superbis
Uis fracta, et posuit gestatas belua turris.
Excelsae tum saeua rates spectacula Poenis
Flammiferam accepere facem, subitaque procella
Arserunt maria, atque expauit lumina Nereus.
Mansuri compos decoris per saecula rector,
Deuictae referens primus cognomina terrae,
Securus sceptri, repetit per caerula Romam
Et patria inuehitur sublimi tecta triumpho.
Ante Syphax, feretro residens, captiua premebat
Lumina, et auratae seruabant colla catenae.
Hic Hannon clarique genus Phoenissa iuuenta
Et Macetum primi atque incocti corpora Mauri,
Tum Nomades notusque sacro, cum lustrat harenas,
Hammoni Garamas et semper naufraga Syrtis.
Mox uictas tendens Carthago ad sidera palmas
Ibat et effigies orae iam lenis Hiberae,
Terrarum finis Gades ac laudibus olim
Terminus Herculeis Calpe Baetisque lauare
Solis equos dulci consuetus fluminis unda.

---

613 Procellis **O** — Praecellis resides hostes *Heinsius* Pr. residentem hostem *Bothe* resident hostes mihi satque superque *iungi uult Barth* 612. 613 dum m. p. Praecellis, resident hostes mihi s. s. *Ruperti* nam m. p. Praecellis: sed adhuc hostes *Withof* 616 immixtus *Heinsius* 618 artes **L** 620 Armaque] Atque aeri inc. *uel* Aeraque et inc. *Heinsius* Aruaque *Dausqueius* — inuisae *Withof* 624 lumina] fulmina *Heinsius* — nereus] neruis **L** 627 sceptri] coepti *Heinsius* 631 Hinc **OV** 634 Hannoni **L** 636 leuis **S** 637 et finis *Heinsius* 638 hercideis **L** — calpe *deest in* **O** — baetesque **S**

Frondosumque apicem subigens ad sidera mater
Bellorum fera Pyrene nec mitis Hiberus,
Cum simul illidit ponto, quos attulit, amnes.
Sed non ulla magis mentesque oculosque tenebat,
Quam uisa Hannibalis campis fugientis imago.
Ipse, astans curru atque auro decoratus et ostro,
Martia praebebat spectanda Quiritibus ora:
Qualis odoratis descendens Liber ab Indis
Egit pampineos frenata tigride currus;
Aut cum Phlegraeis, confecta mole Gigantum,
Incessit campis tangens Tirynthius astra.
Salue, inuicte parens, non concessure Quirino
Laudibus ac meritis non concessure Camillo.
Nec uero, cum te memorat de stirpe deorum,
Prolem Tarpei mentitur Roma Tonantis.

652. 653 *uerba* Quirino — concessure *desunt in* O

I.

ARGUMENTA LIBRORUM.

Liber I. Exordium carminis 1—20. Iunonis in Romanos odium bellorum Punicorum causa; Hannibalem ad bellum illis inferendum inflammat 21—55. eius ingenium (a) 56—69. pueri iusiurandum 70—139. — Hamilcare in Hispania mortuo Hasdrubali imperium traditur; eius mores, res gestae, mors 140—181. Hannibal ab universo exercitu, qui ex Afris (189—219) et Hispanis (220—238) constat, imperator salutatur 182—238. eius ingenium (b) 239—267. Saguntum aggredi statuit; urbis situs
a. 219. et origo 268—295. Sagunti oppugnatio 296—II 695. — Saguntini legatos Romam mittunt. Sicoris oratio 564—671. Cn. Corneli Lentuli et Q. Fabii Maximi diuersae sententiae; legatio ad Hannibalem mittitur 672—694.

Liber II. Romanorum legati ab Hannibale repulsi Carthaginem petunt 1—24. Hannibal militum animis denuo incensis Saguntum oppugnare pergit 25—269. — Romanorum legati in senatu Carthaginiensium: Hannonis et Gestaris orationes; Fabius bellum indicit 270—390. — Hannibal aliquot gentibus, quae defecerant, celeriter oppressis ad Saguntum oppugnandum redit; arma ab Hispanis dono missa accipit 391—456. Saguntinorum miseriae 457—474. Hercules, conditor urbis, Fidem deam mittit, quae illorum animos erigit 475—525. contra Iuno Tisiphonen furiam ab inferis euocat, quae eos ad summam desperationem adducit 526—649. rogus exstruitur et incenditur. Hannibal urbem capit 650—695. epilogus poëtae 696—707.

Liber III. Sagunto expugnato Bostar in Libyam mittitur oraculum Iouis Hammonis de bello consulturus 1—13. Hannibal ipse Gades petit; ibi templum Herculis perlustrat et maris accessum recessumque admiratur 14—60. dein Himilcen uxorem cum filiolo Carthaginem mittit 61—157. somnium Hanni-
a. 218. balis 158—213. eius profectio. catalogus copiarum 214—405. Pyrenaeum saltum superat 406—441. Rhodanum et Dru-

entiam transit 442—476. Alpium aspectus; earum descriptio 477—499. maximis laboribus periculisque exanclatis in summo monte castra ponit 500—556. Ueneris et Ionis de Romanorum fatis colloquium 557—629. Hannibal in Taurinis castra collocat 630—646. Bostar ex Africa reuersus oraculum exponit 647—714.

Liber IV. Nuntio de Hannibalis in Italiam aduentu allato Romae magna trepidatio oritur; senatus animo non deficit 1—38. Hannibal Gallos sibi conciliat. Scipio ex Massilia redit 39—55. uterque militum animis confirmatis ad proelium se expedit 56—100. omen ante pugnam 101—134. proelium ad Ticinum commissum 135—479. — Scipio copias ad Trebiam ducit, ubi cum Ti. Sempronio Longo se coniungit 480—497. Hannibal Romanos ad pugnandum elicit 498—524. pugna ad Trebiam facta 525—704. — C. Flaminius consul creatus exercitum in Etruriam ducit 705—721. Hannibal a Iunone excitatus Apenninum transgressus ad Trasumennum lacum castra collocat a. 722—762. Legati a Carthaginiensibus missi sciscitantur ab eo, utrum filium suum dis patriis ex more immolari an reiecta sorte seruari uelit 763—829.

Liber V. Hannibal milites in insidiis collocat. Trasumenni nomen 1—23. Flaminius malis ominibus et Coruini auguris monitis contemptis militum animos ad pugnandum inflammat 24—185. pugna ad Trasumennum lacum commissa 186—687.

Liber VI. Uariae stragis imagines. Romanorum fuga 1—61. Serranus, Reguli filius, in fuga ad Marum, patris sui armigerum, peruenit et ab eo curatur 62—100. tum Marus Reguli res gestas narrat 101—551. — Romae ingens luctus et trepidatio oritur. Serranus ad Marciam matrem redit 552—589. senatus de bello gerendo consultat. Hannibal consilio Romam petendi a Ioue deterretur. Romae Q. Fabius Maximus dictator dicitur 590—618. eius prudentia 619—640. Hannibal per Umbriam et agrum Picenum in Campaniam profectus Literni templum, cuius in porticibus res primo bello Punico gestae tabulis pictis expressae erant, incendio delet 641—716.

Liber VII. Fabius cunctando rem gerere statuit 1—19. Hannibal a Cilnio quodam captiuo de Fabii genere et indole edocetur 20—73. Romae supplicationes habentur 74—89. Fabius disciplinam militarem restituit; Hannibal frustra eum ad certamen prouocat 90—122. tum hic in Apuliam castris motis uariis dolis dictatorem tentat 123—145. In Campaniam reuersus agrum Falernum depopulatur; narratio de Baccho Falerno 147—211. Fabius militum indignationem et iram se 212—259. Fraus Hannibalis ad augendam dictatoris inuid 260—267. Hannibal intra colles et angustias inclusus et

et in agro Allifano castra ponit 268—376. Fabius sacrorum causa Romam profecturus Minucium monet, ut a pugna se abstineat 377—408. Interim classis Poenorum ad Caietam appellit; terror nympharum; Proteus eas Romanorum fatis expositis consolatur 409—493. Minucio imperium cum dictatore aequatur 494—522. Fabio reuerso atque exercitu diuiso Minucius temere cum hoste congressus a Fabio seruatur 523—729. Fabius a Minucio et a militibus pater salutatur 730—750.

Liber VIII. Hannibalis curae 1—24. Iuno Annam, Didonis sororem et Numici fluuii nympham, cuius casus poëta describit (39—200), ad illum mittit eique sollicitudines adimit pugnam Cannensem praedicens 25—241. Romae C. Terentius
l. 216. Uarro consul creatur; eius iactationes 242—277. collega eius L. Aemilius Paulus, qui nil contra Uarronem dicere audet (278—297), a Fabio admonetur, ut prauis eius conatibus resistat 298—348. tum consules in Apuliam proficiscuntur; catalogus copiarum 349—621. mala ante pugnam omina, quibus militum animis metus inicitur 622—676.

Liber IX. Uarro cupiditate pugnandi ardet; eius temeritas augetur proelio tumultuario. consulum de pugna committenda altercationes 1—65. Funesto facinore, quod noctu patratur, Romanis clades portenditur 66—171. Hannibal militum animos inflammat 178—216; deinde aciem instruit 217—243; idem facit Uarro 244—277. Pugna Cannensis 278—X 325.

Liber X. Elatus uictoria Hannibal postero die Romam petere constituit 326—336; sed a Iunone per Somnum uetitus (337—370) Magone uehementer urgente consilio desistit 371—386. Romanorum reliquiae Canusii se colligunt; earum tristis conditio 387—414. Metelli consilium patriam deserendi a Scipione reprimitur 415—448. Hannibal campum perlustrat: narratio de Cloelii equo; Cloeliae historia; Pauli corpus a militibus repertum crematur 449—577. Romanorum angor 578—591. Fabius ciuium animos erigit 592—604. idem plebis iram in Uarronem oratione sedat 605—622. Uarronis reditus 623—639. senatus noua consilia init de copiis restaurandis et bello continuando 640—658.

Liber XI. Multae Italiae gentes ad Hannibalem deficiunt 1—27. Etiam Capua ad Poenos inclinat; Campanorum diuitiae et mores perditi 28—54. Pacuuio auctore legatos Romam mittunt Virrio duce, qui postulent, ut alter consul ex Campanis creetur; huic postulationi Torquatus, Fabius, Marcellus uehementer resistunt 55—129. tum Campani ad Hannibalem deficiunt solo Decio frustra renitente 130—189. Hannibal Capuam profectus Decium in uincla conici iubet; (eius mors 377—384). deinde perlustrata urbe conuiuio interest 259—368: Teuthras Cumanus ad lyram canit (288—302); Pacuuii filius a

consilio Hannibalem inter cenam necandi a patre deterretur (303—368). — Mago nuntius uictoriae Carthaginem mittitur 369—376. Hannibal Capuae hibernat: Uenus militum animos effeminat; ipse dux Teuthrantis cantu delectatur 377—482. Interea Mago in Carthaginiensium senatu res ab Hannibale gestas enarrat et Hannonem uehementer increpat 483—553; ad quae respondens Hanno, pax ut fiat, suadet 554—600. sed subsidia mittuntur et in Hispaniam et in Italiam 600—611.

Liber XII. Hannibal Capua castris motis militibus prorsus effeminatis frustra Neapolim (27—59), deinde Cumas, quas Ti. Sempronius Gracchus defendit (60—103), tum Puteolos oppugnat; inter quae loca clara, Baias aliaque adit 103—157. Iam Nolam profectus pugna Nolana a Marcello uincitur 158—294. Romanorum spes erigitur, erecta oraculo Delphico confirmatur 295—341. — res in Sardinia gestae: M'. Torquatus Hampsagoram uincit; Ennii laus 342—419. — Hannibal Acerris Nuceriaque incensis Casilinum petit, Petelium solo aequat 420—433. inde Tarentum expugnat praeter arcem 434—448. Tum Capuae a Romanis obsessae auxilio uenit; in itinere M. Centenium Penulam et Cn. Fuluium uincit, Ti. Sempronii Gracchi in insidiis interfecti exsequias celebrat 449—478. cum ad Capuam perrumpere non posset, Romam petit 479—540. Romanorum trepidatio 541—557. moenia situmque urbis contemplatus Hannibal a Fuluio Flacco, qui ex Campania aduolauerat, in castra redigitur 558—573. pugna bis a Ioue tempestate saeua immissa dirimitur 574—667. Hannibal tertium Romam oppugnaturus a Iunone Iouis iussu repellitur 668—730. Romanorum gaudium 731—752.

a. 212

a. 211

a. 211

Liber XIII. Hannibal ad Tutiam fluuium castris relatis denuo Romam petere parat, sed a Dasio quodam transfuga edoctus urbem propter Palladium (eius historia 35—81) non posse expugnari, Feroniae templo diruto in Bruttios se recipit 1—93. Capua a Romanis expugnatur 94—380. — Cn. et P. Scipiones in Hispania cadunt 381—384. nuntio eius rei allato Scipio iuuenis inferos adire in animum inducit, ut ibi patris patruique umbras uideat 385—396. Scipio apud inferos umbras clarissimorum uirorum et feminarum uidet. postremo Sibylla ei ultima Hannibalis fata praedicit 397—893. tum ille ad suos redit 894—895.

(a. 21

Liber XIV. Res in Sicilia a Marcello gestae: insulae descriptio 1—78. belli causa et origo; Hierone mortuo regnum ad Hieronymum peruenerat 79—95; eo interfecto pars Siculorum Poenis, pars Romanis fauebat 96—109. Iam Cl. Marcellus bellum parat 110—124. Leontinos expugnat 125—177.

(215-21

tum Syracusas terra marique oppugnat 178—191. auxilia Syracusanorum 192—247. Romanorum socii 248—257. Carthaginiensium socii 258—276. Syracusanorum animi 277—291. omnia Romanorum consilia Archimedis arte ad irritum cadunt 292—352. pugna naualis 353—579. pestilentia orta rei moram affert 580—617. tandem urbs expugnatur 618—684.

Liber XV. Senatu deliberante, cui imperium in Hispania
a. 211. tradatur, P. Cornelius Scipio, Publii filius, primum, ne id petat, consiliis cognatorum deterretur 1—17. tum iuueni Uoluptas et Uirtus deae apparent 18—128. iam Uirtutis monitis inflammatus imperium petit et omine fausto oblato accipit 129—151. classe Tarraconem appellitur 152—179. species pa-
a. 210. rentis per somnum oblata eum monet, ut Carthaginem Nouam expugnet; id perficit 180—250. deinde Neptuno et Ioui sacrificat, militibus dona dat, praedam diuidit, uirginem iuueni Hispano sponsam reddit, quamobrem a Laelio maximis laudibus
i. 214.) effertur 251—285. — bellum contra Philippum, Macedonum
a. 209. regem, gestum 286—319. — Tarentum a Fabio dolo expu-
a. 208. gnatur 320—333. Marcellus et Crispinus consules ab Hannibale
i. 209.) uincuntur; Marcelli mors 334—398. — In Hispania Hasdrubal a Scipione fugatur; Laelii uirtus 399—492. Hasdrubal Alpes transgreditur, ut cum fratre se coniungat 493—514. magnus Romae terror; Italae telluris imago per somnum C. Claudium Neronem, qui in Lucanis aduersus Hannibalem castra posuerat, monet, ut illi obuiam eat 515—559. Nero cum collega M. Liuio
a. 207. se coniungit 560—600. pugna ad Metaurum facta 601—807. Nero in Lucanos reuersus Hannibali caput Hasdrubalis hastae infixum ostendit 807—823.

Liber XVI. Hannibal in Bruttiis uersatur 1—22. Carthaginienses ex Hispania pelluntur: Mago uictus Carthaginem
i. 208.) fugit 25—26. Hanno a Scipione capitur 28—77. Hasdrubalis,
a. 207. Gisgonis filii, exercitus deletur 78—114. Masinissa, Nomadum rex, ad Scipionem transit 115—167. Scipio et Hasdrubal apud Syphacem, Massyliorum regem; is foedus cum Romanis icit, sed postea prodigiis terretur 168—274. Scipio in Hispaniam reuersus ludos funebres in honorem patris patruique in-
a. 205. stituit 275—591. tum Romam profectus consul creatur, eique Fabio uehementer resistente permittitur, ut in Africam traiciat 592—700.

Liber XVII. Cybele, id quod libri Sibyllini monuere, ex Phrygia Romam aduecta a P. Scipione Nasica excipitur; Clau-
a. 204. diae pudicitia probata 1—45. Scipio a Sicilia in Africam traicit 46—58. Syphacem frustra admonet, ne foedus cum Romanis initum rumpat; tum eius castra incenduntur, ipse capitur 59—145. Hasdrubal Carthaginem fugit; ciues Hannibalem ex

Italia reuocant 146—157. Hannibalis somnium ante legatorum a. 203.
aduentum 158—169. legatorum monitis permotus Italiam
relinquit 170—217. consilio eo redeundi saeuissima tempestate
a Neptuno in mari excitata desistit 218—282. deinde ad Libyam
appulsus Scipioni obuiam it 283—291; militum animos ad
pugnandum inflammat 292—337. Iunonis et Iouis de Hannibalis
fato colloquium 338—384. pugna ad Zamam commissa a. 202.
385—617. Scipio triumphans Romam redit 618—654.

II.

INDEX NOMINUM.*

ABARIS, *armiger Hannibalis*, Abarim X 134.
Abella, *Campaniae oppidum*, pauper sulci cerealis VIII 543.
[Aborigines], *prisci incolae Latii, v. Rutuli Faunigenae.*
Acarnan, 1) *adi.* amnis (*Achelous*) III 42. 2) *subst.* XV 288. *v. Cureticus.*
Acca, *uxor Satrici* (*v. h. n.*), Acca (*voc.*) IX 117.
Acerrae, *Campaniae oppidum*, Clanio semper contemptae VIII 535. Acerras miseras non aequi Martis XII 422.
Acesta, *Siciliae oppidum*, Troiana XIV 220.
Acestes, *conditor Acestae urbis*, Troianus XIV 45. Acestae Hectoreo XIV 205.
Achaemenius (*Persicus*): arcu XV 570; odorem XV 23; ritu VII 647.
Achaetus, *Siciliae fluuius*, Achaeti liquentis pubes XIV 268.
Achaicus: moenia XV 306; rura XIV 5.
Achates, *Siciliae fluuius*, Achaten XIV 228.
Acheloias, *Acheloi filia*, Parthenope XII 34.
[Achelous] *v. Acarnan.*
Acheron, *fluuius inferorum*, XIII 571. Acherontis undas XII 126; undam XIII 271; portas XIII 465. Acheronta I 94; II 367, 536; XI 473. Acheronte maesto XIV 243. *v. Tartareus.*
Acherusius: stagnans humor XIII 398; pestis XIV 613.
Acherras, *germanus Asbytes* (*v. h. n.*), *dux Gaetulorum*, III 299. Acherrae tentoria VII 338. Acherram X 76.
Achilles aeternus carmine XIV 95 [XV 278]. Achillis magni pectora XI 450. Achille proauo XV 292. *v. Aeacides. Thetis. Peleius. Thessalus. Vulcanius.*
Acis, *adulescens pulcher a Galatea Nereide in fluuium conuersus*, XIV 221.
Aconteus, *Hispanus*, XVI 563, 573.

---

* Ad hunc indicem perficiendum uti mihi licuit indice *personarum* ab Ioanne Schlichteisen a. 1888 composito, quam Franciscus Ruehl pro sua liberalitate ad me misit.

Acrae, *Siciliae oppidum*, e tumulis glacialibus XIV 206.
Acrisioneis muris (*Ardea*) I 661.
Actaeon, *Aristaei filius*, XII 365.
Actia templa Phoebi XV 302.
Adherbes, *miles Carthaginiensis*, Adherben VII 601.
Adyrmachidae, *Libyae gens*, uulgus ferro uiuere laetum IX 224. Adyrmachidis (*dat.*) III 279.
Aeacides: Aeacidae (*Persei*, *Macedonum regis*) spolia I 627; genus XIV 95. Aeacide felix (*Achilles*) XIII 796. Aeacide inuicto XIII 800. Aeacidum sceptris XV 292.
Aeetes, *rex Colchicus*, Aeetae prolem VIII 498. *v. Angitia.*
Aegaeus: mari XV 157; ponto I 468. *v. Carpathius.*
Aegates, *insulae*, IV 800; V 246. Aegatis (*acc.*) I 61, 622; II 310; IV 80; geminas VI 685; XI 527.
Aegyptia tellus XIII 474. *v. Lageus. Pellaeus.*
Aeneades = *Romanus:* Aeneades (*Scipio 3*) XIII 767. Aeneadae (*dat.*) *Claudio, v. h. n.*) XIII 153. Aeneadae (*n. pl.*) VIII 193; XII 639, 734. Aeneadum gloria I 2; stirps II 55; mentes II 295; classis II 420; bella II 428; metus III 70; regnis VIII 47; rebus futuris XIII 500; Daunia regna XIV 4; cultu XVI 117. Aeneadis III 560; IV 138, 817; V 187; VI 610; VIII 2; XI 551; XII 521. Aeneadas VIII 175; XVII 289. Aeneadis XIII 891.
Aeneas pius VII 474; VIII 71, 104. Aeneae coniux (*Dido*) VIII 143; sceptra IX 74. Aeneae (*dat.*) XVI 370. Aenean II 413; VIII 87. *v. Anchisiades. Dardanus. Iliacus. Phryx. Troius.*
Aeneia regna VII 562; X 50, 643.
Aeoliden Podaetum (*v. h. n.*) XIV 492.
Aeolius: austri I 193; furor IX 525; nomine XIV 70; ponto XIV 234; procellas XVII 241; tyrannis (*Siculis*) XV 424.
[Aeolus] uentis positus custos IX 491.
Aequana *iuga*, felicia Baccho V 466.
Aequanus, *miles*, Soracte satus V 176, 182.
Aequi Falisci VIII 489.
Aequicula rura VIII 369.
Aesernia, *Samnii oppidum*, VIII 566.
Aesis, *Pelasgorum rex*, VIII 444.
Aesis, *Umbriae fluuius*, VIII 448.
Aethiopes, gens haud incognita Nilo III 265. Aethiopum tellure XII 605.
Aetna, *mons*, XIV 58. Aetnae barathro IX 497; fatis certantia saxa XII 154. Aetna (*abl.*) Sicula VIII 614. Aetne ardua rupibus XIV 578.
Aetnaeus: antro XIV 527; ensem IX 459; fines XIV 221; ig[illegible] VIII 653; incendia IX 448; triumphis IX 196.

Aetolus: campos (*Apulos*) I 125; VIII 351; X 184; XII 673; campis IX 495; campi X 266; ductoris (*Diomedis*) III 707; XIII 32; regis XI 505; tellus XV 286; Thoantis (*v. h. n.*) IX 99; Tyde III 367; XVI 368; umbrae (*Diomedis*) VII 484.
Afer uagus XV 538. Afrorum regem (*Hannibalem*) IV 722. Afris (*dat.*) III 257; XI 18; rebellibus XV 412. Afros III 599.
Africa I 211; VI 302; VII 491; uictrix X 311; XVII 60, 178; tota 195; cuncta 587.
Africus 1) *adi.* bella XVI 179; XVII 11. 2) *subst., uentus*, III 659; VII 571; XII 617.
[Agamemnon] *v. Atrides. Mycenaeus.*
Agamemnoniam Mycenen I 27.
Agathocleis trophaeis XIV 652.
Agathyrna, *Siciliae oppidum*, XIV 259.
Agenor, *Phoenix*, gloria gentis I 88. Agenoris urbe (*Carthagine*) VI 387; urbem XVII 421.
Agenoreus 1) *adi.* aenis VII 642; arces I 15; dextrae (*Hannibalis*) XVI 692; ductor III 631; XII 282; XIII 3; XV 741; XVII 391; lictor VIII 671; nepotes XVII 403; nubem XII 167; oris XI 239; portas XVII 196; terrae XVII 58; uallum XV 343. 2) *subst.* Agenoreis (*dat.*) VI 303; XVII 516.
Agenoridae (*Carthaginienses*), Agenoridum terga VIII 1. Agenoridis (*dat.*) VIII 214.
Agragas, *Siciliae oppidum*, XIV 210.
Agylle, *Etruriae oppidum*, V 17.
Agyrina manus XIV 207.
Aias 1) *Telamonius*, Aiacis gradum XIII 801. 2) Oiliades XIV 479.
Alabis, *Siciliae fluuius*, Alabim sonorum XIV 227.
Alabis, *miles Hasdrubalis*, Alabim XV 467.
Alba, *urbs Latina*, VIII 507.
Albana arce VI 598.
Albanus, *unus ex trigeminis Aricinis*, IV 381, 383. *v. Capys. Uirbius.*
Albula, *uetus Tiberis nomen*, VI 391; pater VIII 455.
Alcides (*Hercules*), Alcidae templi custos (*v. Theron*) II 150; labor III 32; sudatus labor (*Alpes*) 91; hospitis III 421; noctem III 429; genetrix (*Alcmena*) XIII 633. Alcide (*voc.*) conditor (*Sagunti*) I 505, 511. Alcidae comes (*Zacynthos*) I 276.
Alcmena, *mater Herculis*, Alcmena satus II 493; [XIII 633].
Alecto, *furia*, II 673; XIII 592. Alecto (*voc.*) XIII 432.
[Alexander Magnus] XIII 763; Libyci certissima proles Hammonis XIII 767.
[Alexandria] XIII 766.
Algida amoena XII 537.

Allia, *fluuius*, I 547; VI 555: VIII 647.
Allifae, *Samnii oppidum*, VIII 535.
Allifanus ager haud inamatus Iaccho XII 526.
Allius, *miles Apulus*, IV 554. 566.
Almo, *riuus*, Almone tepido VIII 363.
Alpes celsae I 117; claussae mortalibus I 546; immensae II 313; II 353; bellis labor acrior III 92; III 478; IV 34, 75, 818; VIII 648; IX 187; saxa impellentia caelum XI 217; XII 513. *Alpium descriptio* III 478 *sq.* Alpibus (*dat.*) II 314; III 563. Alpes I 487, 589; II 333; ignotas III 645; IV 66, 407, 746; perfractas V 160; altas V 386; VI 106; domitas VI 703; IX 550; XI 135; XII 696; XV 731; XVII 166. Alpis summas I 65 = XVII 319; XIII 741; aerias XV 168, 474; domitas XV 504; patulas Poenis grassantibus XV 662; negatas humanis gressibus XVII 502. Alpibus altis I 370; perdomitis III 211, 469, 503; ruptis XII 15, 70; temeratis XV 529; tramissis 818; superatis XVI 635. *v. Alcides.*
Alpinus: aggeribus III 447; domo III 492; gaesa I 629; manus III 544.
Alpheos, *Peloponnesi fluuius*, Alpheon XIV 54.
Alsium (*Etruriae urbs*) litus VIII 475.
Amanus, *miles Romanus*, XVII 441.
Amastra, *Siciliae oppidum*, XIV 267.
[Amazones] *v. Martius. Thermodontiacus. Threicius.*
Amazonius Thermodon (*v. h. n.*) VIII 430.
Ambracios sinus XV 300.
Amerinus (*Ameria, Umbriae urbs*) VIII 460.
Amiterna (*Amiternum, Sabinorum oppidum*) cohors VIII 414.
Amorgus, *Poenus*, X 200.
[Amphinomus et Anapus] pii fratres XIV 197.
Amphionio pectine XI 443.
Amphitryoniades (*Hercules*) II 582; IX 293; XII 119. Amphitryoniadae (*dat.*) IV 64. Amphitryoniaden VI 183; XV 79.
Amulius, *Numitoris frater*, VIII 295.
Amyclae 1) *Latii oppidum*, A., quas euertere silentia VIII 528. 2) *Laconica ciuitas*, A. nobile nomen IV 358. Amyclas XIII 44. Amyclis Ledaeis II 434.
Amyclaeus (*Laconicus*): Canopo XI 431; ductorem (= *Xanthippum*) VI 504; nepotis (= *Claudii Neronis consulis*) XV 543; Phalanti (*v. h. n.*) VII 665; rectorem (= *Xanthippum*) VI 681.
Anactoria ora XV 299.
Anagnia, *Latii oppidum*, V 543; VIII 392; cerealis XII 533.
Anapus, *Siciliae fluuius*, XIV 515.

Anapus, *nomen nauis Carthaginiensis*, XIV 575.
Anchises, *Aeneae pater*, Anchisae (*dat.*) XV 59.
Anchisiades (*Aeneas*), Anchisiade (*voc.*) XIII 71.
Ancon, *Piceni urbs*, fucare colus nec Sidone uilior murice nec Libyco VIII 436.
Angitia, *Aeetae filia*, VIII 498.
Anguis, *sidus*, III 193.
Anien, *Latii fluuius*, caerulus X 363. Anio labens sine murmure XII 540 [IV 224]. Anienis undis I 606; ripas VIII 368; undas XVII 233.
Anienicola: Catilli (*v. h. n.*) IV 225; nymphis XII 751.
Anna, *Didonis soror*, VIII 55, 79, 115, 185. Annae numen VIII 43. Annam VIII 28, 161; Anna (*voc.*) VIII 106. *v. Elissa. Sidonis.*
[L. Annius Setinus] *Campanus* (*cf. Liv. VIII 4 sq.*) XI 77 *sq.*
Antaeus, *Afrorum dux*, III 264.
Antemna, *Sabinorum urbs*, prisco Crustumio prior VIII 365.
Antenor, *Troianus, Patauii conditor*, Antenoris sacris oris VIII 603.
Antenorea stirpe XII 214.
Antenorides (*Pedianus v. h. n.*), Antenoride (*voc.*) XII 258.
Antiphates, *Laestrygonum rex*, Antiphatae domus, compressa freto (*Formiae*) VIII 530; sceptrum XIV 33.
Anxur, *uetus Latii urbs*, IV 532; scopulosi uerticis VIII 390.
Aonidum sororum XI 463; XII 409.
Aonius: cantu VIII 594; plectro XII 220; testudinis XI 436.
Apenninicola: Aquino (*v. h. n.*) VI 167; Fauni V 626.
Apenninus, Alpibus aequatum attollens caput II 314, 354; summo piniferum caelo miscens caput IV 742; VIII 649. Apennini uertice V 206. Apenninum II 333.
Apollinea pruna V 179.
Apollo IV 400; V 204; IX 290; XII 406, 711. Apolline XII 409. *v. Arcitenens. Delius. Phoebus.*
Aponus, *fons prope Patauium*, XII 218.
Appius, *miles Romanus*, V 268, 292, 300, 316, 330, 373.
Appius (*Claudius Caudex*) VI 661.
Appius (*Claudius Pulcher*) XIII 452; XVII 300.
[Appius] uisus orbus XIII 726.
Apulus 1) *adi.* arua VII 131; spicula IV 557. *v. Aetolus. Argyripa. Dauniacus. Daunius. Daunus. Diomedes. Garganus. Graius. Iapyx.* 2) *subst.* ambiguis fallax armis XI 10.
Aquileia, *Uenetiae urbs*, VIII 604.
Aquilo, *uentus*, Aquilonis flamine XII 7. Aquilonibus XVII 489.
Aquinas, *incola Aquini*, XII 528.
Aquinum, *Uolscorum urbs*, ingens VIII 403.

Aquinus, *commilito Mari (v. h. n.) in Reguli exercitu,* Aquino Apenninicola VI 166, 201.
Arabum telas III 374.
Arabus, *miles Romanus,* XV 693.
Aradus, *Poenus,* I 380.
Arar, *Galliae fluuius,* stanti similis III 452; pigerrimus undae XV 501.
Arauricus, *dux Hispanus,* grauis bellator III 403; V 557.
Arbacus, *Celtiberiae urbs* (?), III 362.
Arbela, *Siciliae urbs,* ferox XIV 271.
Arcadiae saltus XIII 345.
Arcadius ductor (= *Euander*) VI 631. *v. Parrhasius.*
Arcas mater VI 636.
Archemorus, *Macedo,* XVII 426.
[**Archimedes**] Graius XIV 301; Isthmiacis colonis decus immortale 341, 676.
Arcitenens pius V 177.
Arctos, *sidus,* Arcto glaciali I 590. Arctos diuersas I 198; non aequas III 192; gelidas XV 227.
Arctous: axe III 614; glaciem XV 49.
Ardea, *Rutulorum urbs,* clarum nomen I 293; nimium felix I 667; Phrygibus quondam grauis VIII 359. *v. Acrisioneus. Rutulus.*
Arethusa, *Siciliae fons prope Syracusas,* XIV 53; Ortygie XIV 515; (*Syracusae*) 117. Arethusa (*voc.*) V 490; XIV 295.
Arethusia proles XIV 356.
Arganthoniacos nepotes (*Arganthonius, priscus Tartessi rex*) III 396. *v. Carteia.*
Argi, *Peloponnesi urbs Iunoni sacra,* Argos I 26.
Argiuos muros XI 21. *v. Inachius.*
Argo, *nauis,* Argo infestam XII 399. *v. Pagasaea ratis.*
Argolicus: Halaeso (*v. h. n.*) VIII 474; populis XI 440.
[**Argus**] custos Inachiae iuuencae X 346.
Argyripa, *Apuliae urbs.* Argyripae prauum decus (*Dasius v. h. n.*) XIII 30; campi XVII 321. Argyripa (*abl.*) IV 554. *v. Arpi.*
Aricia, *Latii oppidum,* immitis IV 367. *v. Egeria. Triuiae.*
Arion, *Lesbius, citharoedus,* Ariona XI 448.
Aris, *dux Poenus,* XV 232, 244.
Arisbas, *sacerdos Iouis Hammonis,* III 668.
Aristaeus, *Apollinis et Cyrenes filius, Actaeonis pater,* [illegible] 368.
Ariusia pocula VII 210.
Arna, *Umbriae urbs,* VIII 456.
Arnus, *uetus Etruriae rex,* Arni lacrimabilis [illegible] Arno Faunigeno (*dat.*) V 7.
Arpi, *Apuliae urbs,* Arpos VIII 242. Arpis [illegible] *v. Argyripa.*

Arpinas VIII 401.
Arretium, *Etruriae oppidum*, Arreti muros V 123; Tyrrheni in oris VII 29.
Arsacidum monili fuluo VIII 467.
Arses, *miles Punicus*, Arsen VII 598.
Asbyte, *bellicosa uirgo Afra*, proles Garamantis Hiarbae II 58. Asbytes currum II 166; germanus (*Acherras v. h. n.*) III 299. Asbyten II 197, 209, 258.
Ascanius, *Campanus*, XIII 244.
Asclum, *Piceni urbs*, Ascli hirsuti inclemens signifer VIII 438.
Ascraeo seni (*Hesiodo*) XII 413.
Asiae ingens latus I 195.
Asilos populos (*in Umbria*) VIII 445.
Asilus, *miles Tyrrhenus*, XIV 149.
Aspis, *urbs maritima Africae* (*Clupea*) III 244.
Assaracus, *Troianus*, *Iouis proles*, VIII 296; XI 296. Assarici larem III 566; prolem III 701; alumnum V 145; de gente domum VIII 347. Assaracum VIII 295.
Assyrius: amomo XI 402; regi (*Antiocho*) XIII 886; ueneno XI 41.
Astur 1) *adi.* Astur Panchates (*equus v. h. n.*) XVI 348 = 389 (*voc.*). 2) *subst.* auarus I 231; exterritus I 252; V 192; X 304; belliger XII 748; pernicior uolucri Mauro XV 413.
Asturica gente XVI 583.
Astyr, *armiger Memnonis*, *auctor gentis Asturum*, III 334.
Atella, *uetus Uolscorum urbs*, XI 14.
Athenae: Athenas subnixas clade pharetrigeri regis XIV 286. *v. Cecropidae. Marathonius.*
Athesis, *fluuius*, Athesi (*abl.*) VIII 595.
Athlas *v. Atlas.*
Athos, *mons*, III 494.
Athyr, *Poenus*, I 412.
Atina, *Latii oppidum*, monte niuoso descendens VIII 397.
Atlantiaco litore XIII 200.
Atlantiadum sororum (*Atlantis filiae*, *Pleiades*) XVI 136.
Atlanticus: accola (*Phorcys*) X 184; regna (*Hispania*) XV 37.
Atlantidos Electrae toros XI 292. *v. Dardanus.*
Atlas 1) *Iapeti filius*, subducto uertice tracturus caelum I 201, 202. Atlantis caeliferi XV 142. Atlanta XVI 659. 2) *mons* XII 658; XVI 36. Atlantem VII 434.
Atlas, *Afer*, V 271.
Atlas, *Hispanus*, XVI 378, 401. Atlantis 408. Atlanta 415; Atlantem 452. Atlante 367.
Atridas geminos XIII 802.
Atropos, *Parca*, XVII 120.
Attalicis aulaeis XIV 659.

Aucia, *Uestinorum oppidum*, Aueiae pascua VIII 518.
Auens, *miles*, VI 191. Auente Umbro VI 167.
Auentinus altae molis XII 713.
Auernus, 1) Auernos lucos VI 154. 2) Auerni liuentis uadis X 136; tristis iras XI 452: introitum squalentem XIII 397; fauces XIII 414. Auernum XII 121. Auerno XVII 466. 3) Auernae Iunonis (= *Proserpinae*) XIII 601; Auernis tenebris XV 76.
Aufidus, *Apuliae fluuius*, tumidus VII 482; anhelans VIII 630; fumans VIII 670; IX 228; X 208, 319; XI 508. Aufide I 52. Aufida stagna X 170.
[Aulocrene] *v. Crenae Phrygiae.*
Aurora X 525; XII 575; XV 251, 440; XVI 135, 230; XVII 158. Aurorae lacrimis III 332. *v. Tithonius.*
Auruncae (*Romanae*) cassidis cristas IV 516.
Ausonia (*Italia*) VI 390; XI 522; XII 208; XV 153. Ausoniae populis II 272; VIII 407; populo XI 39; urbes IV 1; decus (*Tullus v. h. n.*) IV 184; diuitis iuuenem IV 220; luctus IV 703; decus (*Paulus*) X 572; uacuum nomen X 582; manus XII 436; sceptra XIII 264; motus XIII 887; pars magna XIV 11; salutem XV 572; finibus XVII 223; reliquos XVII 572. Ausoniae (*dat.*) IV 730; ruenti VI 596; VIII 333; XII 284; XVI 612, 700; XVII 552 Ausoniam I 302; III 511; IV 11; ruentem VI 104, 244; aegram uulnere VII 3; VIII 201; IX 2; X 51; XVI 594, 629; XVII 206, 382. Ausonia (*abl.*) VII 107; XV 399; XVI 23, 219; XVII 520.
Ausonidae: Ausonidum turba VII 80; legio XIII 348.
Ausonis: Ausonidum aquarum IX 188.
Ausonius: 1) *adi.* aggere XV 344; bellator IX 368; bellum X 290; caede IX 210; carinam II 47; castris VII 215; catenas XVII 367; cinere XVII 596; cohortes IX 521; corpore IV 734; cruor I 51; II 455; ductor (*Scipio* 1) IV 243, 445, 530; (*Marcellus*) XIV 666; (= *Scipio 3*) XV 173; XVI 34; XVII 76; duci XVII 619; ensis IV 609; fastus II 10; fratres IV 366; gentis III 709; globus XVII 425; iugum IX 17; latus IV 46; XV 165; miles II 331; XVII 339; nominis VII 227; nomine X 552; patres XII 687; penates IV 787; populos XVI 213; pubem IV 124; Quirino IV 813; rector (*Scipio* 3) XVII 585; regni XV 385; Sagunto I 332; sede XVII 404; sulcis XV 539; tellurem XVII 263; terris XVII 1; triumphi VIII 673; uallo IX 92; uiro XVI 282; umbrae X 256. 2) *subst.* Ausonius VII 529; XIV 358; XV 720. Ausonium (*gen. pl.*) proelia VIII 300. Ausoniis (*dat.*) IX 179; XI 541; XII 288; XIV 84. Ausonios III 119; XVI 137.
Auster, *uentus*: XIV 455; inexorabilis XVI 97; XVII 207, 246.

Austro rotante XII 657. Austris Aeoliis I 193; stridentibus VI 231; fumantibus XII 374; XIV 259.
Autololes, *Mauretaniae gens*, III 306; VI 675; numerosa cohors XI 192; feroces XV 671. Autololum nemora II 63; moderator (*Ithemon v. h. n.*) V 547; regi IX 69. Autololas XIII 145.
Autonoe, *Cymaea uates*, XIII 401, 489.

BABYLON XIV 658.
Bacchus III 101; VII 192. Bacchi munera XI 285; liquorem XI 301; dona XI 414; honorem XIII 434. Baccho I 237; III 423; V 465; XIV 24; XV 177. Bacchum IV 777. Bacche VII 162, 205. Baccho III 615. *v. Iacchus. Liber. Lyaeus.*
Bactra III 613; XIII 764. Bactris (*abl.*) VIII 414.
Baeticolae uiros I 146.
Baeticus, *Cordubensis*, XVI 469.
Baetigenae uiri IX 234.
Baetis, *Hispaniae fluuius*, III 405; XVI 286. Baetis oras XII 687; oris XV 750; flumina XVI 196; fluminis unda XVII 638. Baetem XIII 676.
Bagas, *miles Hannibalis*, Bagam 1) II 111. 2) V 235.
Bagasus (*an* Pagasus?), *miles Hannibalis*, V 410.
Bagesus, *miles Hannibalis*, X 459.
Bagrada, *Libyae flumen*, VI 141, 289; lentus 677.
Bagrada 1) *miles Hannibalis*, I 407. 2) *Nubarum dux* VII 663.
Baiae, sedes Ithacesia Bai VIII 539; tepentes XII 114.
Baius, *comes Ulixis*, Bai VIII 539.
Balarus, *dux Uettonum*, III 378.
Baliaris 1) *adi.* telum VII 297; uerbere I 314. 2) *subst.* III 365; saeuus V 193; torto plumbo miscens proelia IX 233.
Baniurae, *Mauretaniae gens*, cruda iuuentus III 303.
Barcaeus: iuuenis (*Hannibalis*) tentoria X 354; iuueni XII 200.
Barcas, *Beli filius*, Barcae prisci Sarrana gente I 72; proles XVII 460. *v. Belides.*
Barce, *urbs Cyrenaicae*, aeternum arida II 62; III 251.
Barce, *Poena uxor Xanthippi Lacedaemonii*, Sidonia IV 356.
Batauo auricomo III 608.
Baton, *gubernator Poenus*, Batonis XIV 452.
Battiadae (*Cyrenaei*), Battiadas II 61; prauos fidei III 253.
Battus, *rex Cyrenes*, VIII 57; mitis 58. Batti urbem XI 380; domos XVII 591. Batto (*abl.*) VIII 63. *v. Nomas. Pelopeus.*
Batulum, *Samnitium oppidum*, VIII 564.
Batus, *miles Gallus*, IV 239.
Bauli, *uilla nobilis apud Baias sita*, Baulos Herculeos XII 156.

Bebrycius: aulae III 443; XV 494 (*Gallia*); uirgine (*Pyrene v. h. n.*) III 420.
Bebryx, *pater Pyrenes*, III 423.
Belgicus canis X 77.
Belides iuuenis (= *Barcas*) I 75. Belide maxime (*Hannibal*) III 650.
Bellona, *comes et auriga Martis*, IV 439; V 221. *v. Tartareus. Enyo.*
Belus, *pater Didonis*, parens I 87; XV 745. Beli Eoi origine II 49; sanguine IV 221. Belo (*abl.*) I 73, 88; VIII 31.
Berenicis, *regio Cyrenaica*, Berenicide undosa III 249.
Beryas, *Poenus*, Beryae iussa XIV 152. Beryae (*dat.*) XIV 156.
Bibulus, *miles Romanus*, VII 623.
Bistones, *Thraciae gens*, II 76.
Bistonius: oris I 433; uates (*Orpheus*) XI 473.
Bitias, *comes Didonis*, Bitia (*voc.*) II 409.
Bocchus, *Aethiopum dux*, atrox III 285.
Bogus, *uates Carthaginiensis*, IV 131; V 402.
Boii, *gens Gallica*, Boiorum mobilis ala IV 148; undae IV 159; populos IV 704; XI 29; bella V 107; rege (*Gargeno v. h. n.*) V 138; cateruis V 647; terror (*Flaminius*) V 650.
Bononia, *Italiae urbs*, parui Rheni VIII 599. *v. Ocnus.*
Boreas, *uentus*, Thracius I 587; Geticus IV 224; IV 322; Odrysius VII 570; XII 617; XIV 121, 455; XVI 97; XVII 249. Boreae furorem I 595; auras VIII 513. Borean rapidum XIV 389; XV 713. Borea Haemonio X 11; XII 187. Boreae (*nom. pl.*) IX 493.
Bostar, *Carthaginiensis*, III 6, 649, 713. Bostar (*voc.*) 676.
Bouiania lustra VIII 564.
Brennus, *Gallorum dux*, Brenni stirpe IV 150; populus IV 280.
Breucus, *miles Gallus*, IV 233.
Briareus, *gigas centimanus*, XIII 588.
Brundisium, quo desinit Itala tellus VIII 574.
Bruttius 1) *adi.* litora XVII 179; signa XVII 431; tellus XVI 1. 2) *subst.* VIII 568; leuis VIII 574, XIII 93.
Bruttius, *aquilifer Romanus*, VI 15.
Brutus (*L. Iunius Collatinus*), Bruti casti altrix Collatia VIII 361. Brutum immortale nomen XIII 721. Brutis nostris (*dat.*) XI 95.
Brutus, *miles Romanus*, VII 652; VIII 607; primo descendens consule IX 415. Brutum VII 644.
Burnus, *Hispanus*, XVI 559, 567.
Buta, *Anagninus*, V 540.
Butes, *miles Hannibalis*, Buten VII 598.
Buxentia pubes VIII 583.

Byrsa, *arx Carthaginis*, Byrsae ueteris arces III 242; sanguine IX 209. Byrsa Thyria (*abl.*) II 363.
Byzacia rura, centum Cereri fruticantia culmis IX 204.

CADMEUS (*Carthaginiensis*): gens perfida pacti I 6; gente XVII 351; manus XVII 581; Sidon XIV 579; stirps I 106.
Cadmus: Cadmi gens (*Carthaginienses*) VII 637.
Caere, *Etruriae urbs*, VIII 472.
Caesar (*C. Iulius*); deum gens, stelligerum attollens caput, Troianus Iulo avo XIII 864.
Caeso, *dux Hispanus*, III 377.
Caicus, *Saguntinus*, I 306.
Caieta, *Latii portus*. regnata Lamo VIII 529. Caietae litora VII 410.
Calaber 1) *adi.* Calabros saltus VII 365. 2) *subst.* Calaber VIII 573, 632. Calabri hispida tellus XII 396.
Calacte, *Siciliae oppidum*, litus piscosa XIV 251.
Calais, *Boreae filius, conditor Calium, Campaniae urbis*, VIII 513.
Calatia, *Campaniae oppidum*, paruis muris VIII 542; XI 14.
Calchas, *uates*, XIII 38, 41.
Caledonios (*Britannos*) lucos III 598.
Calenus, *Campanus*, XIII 219.
Calenus, *miles Romanus*, XVII 428.
Cales, *Campaniae urbs*, VIII 512. Calen Threiciam XII 525. *v. Calais. Orithyia.*
Callaecia, *regio Hispaniae*, dies III 345.
Callaicus: auro II 602; axem XVI 377; Lampon (*equus*) XVI 334; manus II 417; mariti III 353; metalli X 118; tegminis IV 326, telluris II 397; uires XVI 382.
Calliope, *Musa*, Calliope (*voc.*) III 222; XII 390. [*mater Orphei* XI 463.]
Callipolis, *uetus Siciliae urbs*, XIV 249.
Calpe, laudibus olim terminus Herculeis XVII 638. *Calpes* Herculeae antris X 174; litora VII 171. Calpen, hominum finem I 141, 644; III 102; Herculeam V 395; extrema antra VII 434; IX 320. *v. Herculeus.*
Calydon, *Aetoliae urbs*, Calydona tristem Dianae XV 307.
Camarina, *Siciliae oppidum*, XIV 198.
Camers (*subst.*), armis uel rastris laudande VIII 461. Camertum phalanx IV 157.
Camillus (*M. Furius*): Camilli Gallis ex arce fugatis reuertentis arma pompa gestata I 626. Camillo (*dat.*) XVII 652. Camillum superos aequantem laude XIII 722; Camille VII 559.
Campania, dies opum, dies auorum VIII 525; mitis VI 651.
Campanus 1) *adi.* consule XI 124; iuuentus XI 111; manus XI

299; moenia I 663; XIII 96; oras VII 158; pubes XIII 301; urbs XI 215. 2) *subst.* Campanis XI 428.
Campus *Martius* VIII 257, 284.
Cancer, *sidus:* Cancri furentis ardorem XV 50. Cancro (*dat.*) subdita Libye I 194. Cancro (*abl.*) fumantibus Austris XII 374.
Cannae X 30; XII 514; XV 34. Cannarum praescia Iuno VIII 27; uictor XII 41; campis XVII 264. Cannis (*dat.*) X 225, 336. Cannas, tumulum Hesperiae I 50; malum exitiale VIII 256; urbis uestigia priscae VIII 622; IX 343; X 516; XI 77, 171, 345; XII 82; XV 814; XVII 306, 608. Cannae (*uoc.*) XI 574. Cannis (*abl.*) X 366; XIII 718; XVII 164, 226. *v. Aetolus. Apulus etc.*
Canopus, *Aegypti urbs*, Canopo Amyclaeo XI 431.
Cantaber III 326; V 197, 639; IX 232; spicula densus X 16; mixtus rebellibus Afris XV 413; Larus XVI 46.
Canthus, *Afer,* XV 700.
Canusina moenia X 388.
Capenas, *fluuius,* sacer XIII 85.
Caper, *miles Romanus,* IX 401.
Caphereus, *Euboeae promontorium*, Caphereo XIV 143.
Capitolium: Capitolia (*acc.*) I 64, 270, 384; aurea III 623; capta IV 151; sacri montis IV 288, 758; alta V 654; VII 493, 558; IX 216, 546; nuda XI 86; alta XII 640; sacra XII 741; XV 803; XVII 266; celsa XVII 327. — *Capuae arx* XI 265.
Capitolina arce III 86.
[Capreae insula], Teleboum regna pumicaeque sedes VII 418. *v. Telon.*
Capua: rebus seruare serenis inconsulta modum VIII 544; XI 128, 151; altera Carthago XI 425 (= XIII 100); XIII 258, 381. Capuae furorem XI 29; pereuntis imago XI 115; decus (= *Decius*) XI 158; ruinis XI 256; ruinas XII 515; altae ductor (= *Virrius*) XII 87; primores 113; muros 194, 453; gremio 204; bonis 287; obsidione 571; portis 602; florentis gaza XVII 280; sublimis moenia XVII 301. Capuae (*dat.*) XII 491. Capuam XI 174; XII 506; XIII 266. Capua (*abl.*) XI 74, 195, 207, 317; XII 5, 498; XIII 454; alta XVI 626. *v. Campanus. Troianus.*
Capys, *Troianus, conditor Capuae,* magno cognatus Iulo XI 179, 297; XIII 117. Capyn XIII 321.
Capys, *unus ex trigeminis Aricinis,* IV 381. Capyn IV 385. *v. Albanus. Uirbius.*
Caralis, *miles Hannibalis,* Caralim IX 380.
Carmelus, *miles Romanus,* Phoebei Soractis honor VII 662, 672.
Carmentis Euandria mater XIII 816. Carmentis opes VII 1[illegible]

Carpathium aequor (*pars maris Aegaei*) III 681.
Carteia, *Hispaniae urbs,* armat Arganthoniacos nepotes III 396.
Carthago ferox I 3; II 373; uictrix II 573; VIII 676; trepidans II 703; III 143; IV 79, 790; periura VI 89; fraudum domus VI 479, 582; VII 491; ruens VII 576; alma, turrita celsa figura XIII 13; magna XV 750 *etc.* Carthaginis arua I 678; arces I 693; II 406; III 138; IV 472; VIII 144; arcem VI 83; arce VII 37; VIII 229; altae spes III 69; muris XVII 371; muros III 592; iras VI 507; armis VII 281; urbem VIII 133; ductor XI 117; Tyriae XVI 211 *etc.* Carthago (*voc.*) II 303, 326; parens IV 811; VI 344, 410, 701, 712 *etc.* Carthagine II 365; Tyria III 231; IV 130, 763 etc. *v. Agenor. Agenoreus. Byrsa. Cadmeus. Poenus. Punicus. Phoenissa. Sidonius. Tyrius.*
Carthago Noua, Teucro fundata uetusto III 368 = XV 192; impenso naturae adiuta fauore XV 220.
Carthalo, *Poenus,* 1) I 406. 2) Libycae regnator harenae XV 450.
Casca, *miles Romanus,* VII 649.
Casilina limina XII 426.
Casinum, *Samnitium urbs,* Casini nebulosi rura IV 227.
Casinis nymphis XII 527.
Casperia, *Sabinorum urbs,* Bactris nomina ducens VIII 415.
[**Cassandra**] Iliaca Phoebade XV 282.
Castalius: carmine XI 482; auena XIV 468.
Castalius, *unus ex maioribus Imilces, uxoris Hannibalis,* Castalii Cirrhaei sanguis III 98. *v. Imilce.*
Castor: Castoris Ledaei umbram XIII 804. Castore IX 295. *v. Lacon. Ledaeus. Pollux.*
Castrum *Inui* (*in Etruria situm*) VIII 359.
Castulo, *Hispaniae urbs,* III 99; Parnasia III 391.
Catane, *Siciliae urbs,* XIV 196. [Catanaei] pii fratres XIV 197.
Catilina, *miles Romanus,* XV 448.
Catillus, *conditor Tiburis,* Catilli Anienicolae IV 225. Catille VIII 364.
Cato 1) *M. Porcius* (*Censorius*) VII 691; plenus Gradiuo mentem X 14. 2) *L. Porcius Licinus (cf. Liv. XXVII 46, 6 sq.)* XV 730.
Catus, *miles Romanus,* IV 139.
Caucasius: antris IV 331; tigrim V 148; tigres XV 81.
Caucasus 1) *mons* XII 460. 2) *equus Hispanus* XVI 356, 367.
Caudinis faucibus VIII 565.
Caudinus, *Bruttius miles,* XVII 441.
Caunus, *miles Gallus,* IV 233.
Caurus, *uentus,* Cauri rabiem II 290. Cauros furentis XIV 74.
Caystrus, *Lydiae fluuius,* Caystri ripa XIV 189.
Cecropidae (*Athenienses*) XIII 484.
Cecropius: ceras XIV 26; Hymettos II 217.

Celtae 1) = *Celtiberi*, Celtae sociati nomen Hiberis III 340. 2) = *Galli* IV 300; uaniloquum genus ac mutabile mentis VIII 17 [= inania corda ac fluxam morum gentem IV 49 sq.]; X 304; Eridani tumidissimus accola XI 25; XIII 482. Celtarum cateruis IX 236; signa XV 715. Celtis XI 28. Celtas III 448; IV 63, 153; XIII 79. Celtis (*abl.*) III 418. *v. Boii. Galli. Senones.*
Celticus: arma VI 23; cruor V 143; furor IV 190; rura I 46; XV 503.
Centaurus: Centauro (*Chironi*) XI 451. Centauri bimembres, genus deforme III 41; truces XIII 590.
Centenius *(M. Centenius Paenula cf. Liv. XXV 19, 9)*, XII 463.
Centuripae, *uetus Siciliae oppidum*, e uertice celso XIV 204.
Cephallenum saxa XV 305.
Cephaloedias (*Cephaloedis*, *Siciliae urbs*) ora XIV 252.
Ceraunia mixta caelo V 386; accensa VIII 631.
Cerbereo stridore VI 178.
Cerberus II 538; non uno ore XIII 574; XIII 591. *v. Ianitor.*
Ceres: Cereris propensae fauore XII 375; iustissima turba (*ruricolae*) XIII 535. Cerèri I 237; IX 205; XIV 130. Cererem benignam XI 266. Cerere Hennaea I 214; XVII 194 (= *frumento*). *v. Hennaeus.*
Cerillae, *Bruttiorum oppidum*, exhaustae Poeno Marte VIII 579.
Cerretani, *gens Hiberiaca*, quondam Tirynthia castra III 357.
Cethegus, *Samnitium dux*, VIII 575.
Chalcidicam Nolam XII 161.
Chaonias (*Epiri*) oras III 679.
Charon, *portitor inferorum*, XIII 761; [IX 251].
Charybdis atra XIV 474. Charybdim XIV 256. Charybdin II 308.
Chimaera, *nomen nauis*, XIV 497.
[Chiron], Centaurus XI 451.
Choaspes, *dux Garamantum*, spectatus Marte III 317. Choaspe (*voc.*) IV 824.
Chremes, *Poenus*, I 403.
Chromis, *Saguntinus*, Chromin I 439.
Chrysas, *Siciliae fluuius*, uage Chrysa XIV 229.
[Cicero], orator VIII 406.
Cicones, *gens Thracia*, II 75. Ciconum dirae matres XI 475.
Cilicis Tauri saxosa cacumina XIII 882.
Cilnius, *Arretinus*, VII 29.
Cimber, *miles Romanus*, XIV 305.
Cimini lacum VIII 491.
Cimmerias domus (*prope lacum Auernum*) XII 132.
Cingula saxa (*in Piceno*) X 34.
Cinna, *transfuga*, X 476.

Cinyphius: aere V 296; crocco XVI 354; Isalcas V 288; Macen II 60; Macae III 275; turmae V 185.
Cinyps, *Poenus pulcher*, dilectus Poeno (*Hannibali*) XII 226, 227.
Circaeus: dorso VII 692; iuga (*Latii promunturium*) VIII 390.
Circe VIII 440.
Cirrha (*Delphi*), Cirrha (*abl.*) XII 320.
Cirrhaeus: antris III 9; Castalii (*v. h. n.*) III 97.
Cirta, *Poenus*, XV 447.
Clanis, *Etruriae fluuius*, VIII 453.
Clanius, *miles Romanus*, IV 188.
Clanius, *Campaniae fluuius*, VIII 535.
Claudia, *quae Cybeles nauem subito in Tiberi haerentem sola in urbem fune induxit* XVII 34.
Claudius (*Asellus cf. Liv. XXIII 46, 12*) XIII 149. *v. Aeneades. Rutulus.*
Clausus, *auctor gentis Claudiae*, Clausi a sanguine Therapneo (*Nero Consul*) VIII 412; Clausi ueteris pulcherrima gens XIII 466. Clausorum decus (*Nero*) XV 547; origine XVII 33.
Cleadas, *Sidonius*, gens Cadmi VII 637.
Cleonaei leonis III 34.
Clitumnus, *Umbriae fluuius*, ingentem perfundens flumine sacro taurum VIII 451; IV 545.
Cloelia X 492; contemptrix sexus XIII 830.
Cloelius *eiusque equus* X 456 *sq.*
Clotho dura IV 369. Clotho longam V 404.
[Clupea] v. Aspis.
Clusinus: domo X 483; moenia V 124; uulgus, antiquus Romanis moenibus horror VIII 478.
Clytius, *Macedo*, Clytium Pellaeum XVII 429, 430.
Cocalidum (*Cocali regis filiarum*) insidiis XIV 43.
Coeles (*Horatius*) X 484. [XIII 726].
Cocythos, torrens sanguinis atri XIII 566. Cocythi uocabula XII 117; acerbam paludem XIII 426; rigua unda XIII 596; Stygio odore XIV 587.
Collatia, *Latii urbs*, altrix casti Bruti VIII 361.
Collinus, *miles Romanus*, IV 344.
Concanus, *Hispaniae gens*, III 361.
Cora, *Volscorum urbs*, VIII 378. Coram IV 220.
[Corbis] *Hispanus (cf. Liv. XXVIII 21, 6 sq.)* XVI 533 sq. *v. Orsua.*
Corbulo, *dux nauis Cumanae in classe Marcelli*, XIV 408, 417.
[Corcyra] *insula, v. Phaeacum arua* XV 297.
Corduba, *Hispaniae urbs*, III 401; XVI 470.
Corfinii populos VIII 520.
[Corinthus] *v. Ephyre.*

Cortona, *uetus Etruriae urbs*, VIII 472. *v. Corythus.*
Corus, *uentus*, III 523, 659; XV 154. Cori uasto murmure I 469. Corum I 688. Cori (*n. pl.*) IX 493. *v. Caurus.*
Coruinus, *Romanus rerum diuinarum peritus*, egregius linguae nomenque superbum V 78, 101. Coruine V 121.
Corythus, *conditor Cortonae*, Corythi IV 720, V 123. *v. Cortona.*
Cossyra, *insula*, parua XIV 272.
Cothon 1) *miles Hannibalis*, Cothonis Marmaridae II 164. 2) *gubernator nauis* VI 357.
Crantor, *dux Punicae nauis*, Sidonius XIV 517.
Crassi *iuuenes de exercitu Fabii dictatoris* VII 618.
Cremerae ripas II 6.
Cremona, *urbs*, VIII 592.
Crenas Phrygias VIII 503.
Cres II 98; Cres accola XIV 39. *v. Cydonius. Dictaeus. Gortynius.*
Crispinus (*T. Quinctius*), *consul*, summi honoris Marcello socius XV 345; XVII 306. Crispine XV 350.
Crista, nomen in Umbro clarum diu populo X 93, 164.
Critias, *unus ex trigeminis Xanthippi Lacedaemonii filiis*, IV 371, 383. *v. Eumachus. Xanthippus.*
Crixus, *Boiorum dux*, IV 151, 175, 248, 267, 277. Crixum IV 261, 270. Crixo duce IV 148.
Croesus, diues apud superos XIII 776.
Croton alta XI 18. *v. Thespiades.*
Crustumium, *Sabinorum urbs*, Crustumio prisco VIII 366.
Cumarum portus XII 60. *v. Cyme.*
Cumanus: agger XII 75; ratis XIV 408.
Cunctator (*Fabius*) VII 536; XVI 674.
Cupencus, *miles Hannibalis*, IV 535.
Cupido, *filius Ueneris*, VII 442; Cupidine XI 420; XIV 242.
Cupra, *Picenum oppidum*, Cuprae litora VIII 432.
Curae XIII 583.
Cures, *Sabinorum urbs*, Curibus III 594.
Curetum aerisonis ab antris II 93.
Curetica tecta (*Acarnania vel Aetolia*) XV 308.
Curio, *dux Picentium*, VIII 425; flauus comarum IX 415; non dignus leto inerti X 403. Curio (*voc.*) non felix X 209.
Curius (*M' Dentatus*), *consul*, Curium auro non umquam amicum XIII 723.
Cyane, *Siciliae fons*, XIV 515; nota fretis XIV 567. Cyanen patulam XIV 586.
Cybele, *magna mater deorum*, IX 293; XVII 8. Cybelen VIII 363. *v. Mater.*
Cyclas, *insula*, cuncta IV 247. Cycladas pauidas I 472.
Cyclops XIV 475. Cyclopum labore IV 433; caminis V 7[illegible] munere IX 448; domus XV 428. Cyclopas IX 307; XIII 44[illegible]

Cyclopius: libido XIV 531; regna XIV 33; saxa XIV 514.
Cydnus, *dux Cantabrorum et Asturum*, III 338.
Cydnus, *miles Carthaginiensis*, XIV 434.
Cydon latrator = *canis Cretensis*, II 444.
Cydoneus: cornu II 109; harundine X 260.
Cyllene, *Arcadiae mons*, Cyllenes almae gelidis antris editus (*Mercurius*) III 203.
Cyllenida plantam XVI 500.
Cyllenius (*Mercurius*) III 168, 219; VIII 111. Cyllenia proles XIII 630.
Cymaeus: antro XIII 498; uates IX 57, XIII 400.
Cyme, quondam fatorum conscia VIII 531. Cymes anus XIII 494. *v. Cumae.*
Cymodoce, nympharum maxima natu Italidum VII 428.
Cymothoe, *nympha*, Cymothoes uagae regna III 58.
Cynosura, *sidus*, fidissima nautis Sidoniis III 665. Cynosura (*voc.*) XIV 457.
Cynthi nemora XV 771.
Cynthia (= *Luna*) IV 480. *v. Diana.*
Cypros, *insula*, Cypron VII 456.
Cyrenaeam urbem VIII 158.
Cyrene, *Africae urbs*, III 252. Cyrenes incola IV 628. Cyrenen VIII 57. *v. Battus. Battiadae.*
Cyrene, *nympha, Aristaei mater*, Cyrenen XII 369.
Cyrnus, *Hispanus*, XVI 342. Cyrni Callaicas uires 382; currus 416. Cyrnum 396. Cyrne 342.
Cytherea (*Uenus*) VII 458. Cytherea (*voc.*) III 572, 593.
Cythereius: ales III 683; ignis (*Lucifer*) XII 247.
Cyzicus, *rex Dolionum*, XII 399.

DACUS I 324.
Daedaleam poenam XIV 41.
Daedalus XII 91.
Dahae, *Scythica gens*, XIII 764.
Danai (*Graeci*) Danais XIII 41.
Daphnis, *pastor Siculus*, Daphnin XIV 466, 470.
Daphnis, *unus ex posteris illius pastoris*, XIV 462.
Dardania (*Troia*) I 43; XV 453. (*Roma*).
Dardanides (*Romanus*): Dardanide pulcherrime (*Scipio* 3) XVI 191. Dardanidis (*dat.*) XVI 24.
Dardanius 1) *adi.* acies XVII 80; agmen IV 487; amoris VIII 149; colono XI 546; ductor (*Minucius*) VII 585; ductor (*Scipio* 3) XV 242; ductorem XVI 239; finis I 486; furores III 359; gentem III 164; gentis XVI 129; manes II 336; matres XVII 614; nominis VII 11; penatis VII 475; sanguis XI 178; sanguine XI 565; uictor (*Paulus*) IX 600;

urbis.(*Romae*) IV 782; umbras II 336. 2) *subst.* Dardaniis (*Romanis*) X 30; XVII 336.
Dardanus, *Iovis et Electrae filius, Troiae urbis auctor*, XI 293. *v. Electra.*
Dardanus 1) *adi.* arma XVI 257; bella IV 733; ductor (*Scipio* 3) I 14; dux (*Marcellus*) XII 190; fata XIII 504; foedera XV 319; lampas XIV 429; moenia XI 30; XVII 323; origo IX 72; proelia V 291; pubes IX 317; puppis II 1; raptor IX 201; regna III 710; Roma IV 670; signa III 616; tecta XII 608. 2) *subst.* Dardanus (*Aeneas*) II 425; diues auri (*Romanus*) III 151.
Dasius, *Arpinus transfuga* (*cf. Liv XXIV 45, 1 sq.*) haud ignobile nomen XIII 32. *v. Argyripa.*
Dauniacos (*Apulos*) campos XII 429.
Daunius: iuuenis (*Theron Saguntinus*) II 244; pubes I 291; V 631; tela XVII 431; tellus XIII 9, 59; XVII 220; regna IV 125; VIII 357; IX 499; XIV 3.
Daunus = *Daunius:* uetus incola Daunus I 665.
Daunus, *Turni pater, Rutulorum rex, Diomedis socer*, Dauni sanguine II 557; nepotum manus IV 502; aruis IV 554; tellure VII 157; ora IX 212; regna XII 43; gener (*Diomedes*) XIII 70; aruis XV 344; oras XVII 158. Dauno XI 506; socero XIII 39.
Daunus, *Saguntinus*, I 440.
Decius, solum Capuae decus XI 158, 189, 194, 247, 250, 350, 378; XIII 280. Decio XI 185, 213, 225, 237, 238. Decium 205.
Decii XV 43.
Decus XV 99.
Delius uates (*Apollo*) XII 330.
[**Delphi**] Phoebo loquentia saxa XV 311.
Delus, *insula*, V 204.
Diana: Dianae aram IV 369; Thoanteae sacra ritusque IV 769; Thoanteae sedes XIV 260; spectatae in fonte supplicium XII 366; famulam XIII 124; XV 307. *v. Cynthia. Dictynna. Latonia. Luna. Phoebe. Phoebeius. Titania.*
Dicarchus: prole VIII 533; urbe (*Puteolis*) XII 107; XIII 38
Dictaeus (*Dicte, Cretae mons*); antro XVII 21; harundo X
184; pennae XV 631; regis (*Minois*) XII 90; saltus II
Dictynna XV 770. Dictynnam II 71. Dictynna (*voc.*) II
Dido I 23, 74; II 406; saucia II 422; aduena IV 765; VII
166; Sidonia XV 746. Dido (*acc.*) VIII 122, 231. *v. Ae*
Elissa. Phoenissa. Uenus.
Dindyma, *Phrygiae mons*, casta XVII 20.
Diomedes, *Tydei filius* [gener Dauni XIII 70]; XIII 40. Diom
nomine campum (*Apuliam*) VIII 241. Diomedi

XVI 368. Diomede Graio IX 63. *v. Aetolus, Daunus. Oeneus. Tydides.*
Dione (*Uenus*) laeta VI 697; Lucrina, numen nauis, XIV 410. Diones aues IV 106. Dionen VII 87.
Dis, *inferorum rex*, Ditis ostia XIII 587. Diti duro XIII 415. Ditem XIII 559.
Discordia XIII 586.
Dodonida quercum III 680.
Dolopes, *Thessaliae gens*, Dolopum aspera uis XV 314.
Dolor II 550.
[Domitianus] III 607; XIV 686 sq. *v. Eous. Germanicus.*
Dorylas, *filius Mopsi*, Dorylae ictu II 126.
Draces, *miles Hasdrubalis*, Dracen XV 467, 468.
Drepane, *Siciliae oppidum*, XIV 269.
Druentia, *Galliae fluuius*, III 468.
Ducarius, *dux Boiorum*, V 645.
Duilius (*Caius*) VI 665.
Dulichius: arma II 603; nepotes I 379; puppis (*Ulixis*) XII 115.
Durius, *Hispaniae fluuius*, I 234.
Durius, *Hispanus*, XVI 366, 401, 406, 423. Durio 379.
Durius, *Saguntinus*, Durio V 323. Durium I 438.

EBRIETAS, *comes Uoluptatis*, XV 96.
Ebusus, *insula*, III 362.
Edonis, *Baccha*, IV 776.
Egeria, *nympha*, Egeriae lucis altis (*Aricia*) IV 367; pubes (*fratres trigemini Aricini. v. Capys*) IV 380.
Egestas, deforme malum ac sceleri procliuis, XIII 585.
Electrae Atlantidos toros XI 292. *v. Dardanus.*
Eleus axis I 224.
Elissa (*Dido*): Elissae sacrum I 81; uultus I 98; profugae regnis II 391; litus VII 488; germana VIII 47; infelicis letum VIII 78; Sidonios uultus XIV 573; nomen XVII 224. Elissa (*abl.*) II 421.
Elissaeus: aras III 82; lacertis XV 521; litore XVI 614; patres VI 346; tyranno (*Hannibali*) II 239; uotis XIV 258.
Elysium II 698.
Elysius: campos XIII 410, 552; limite XIII 778; oras XIII 631.
Emathius (*Macedonicus*): labores III 400; tumultu XV 286.
Emporiae Phocaicae III 369; XV 176.
Enceladi spirantis rogus Aetne XIV 579.
Engyon, *Siciliae oppidum*, lapidosi arui XIV 249.
Enna *v. Henna.*
Ennius, *poëta*, antiqua Messapi ab origine regis XII 393.
Entella, *Siciliae urbs*, largo uirens Lyaeo XIV 204.
Enyo saeua X 202. *v. Bellona.*

Eous (*Lucifer*): Eoi surgentis lucem XI 515. Eoo roseo IX 180.
Eous: aequore IV 481; ala VII 636; Beli II 49; gemma XIII 355; litoribus VI 2; Memnonis III 334; ortu XV 223; sagittis II 101; Seres XVII 595; triumphos (*Domitiani de Indis et Parthis*) III 615; trophaeis (*Atheniensium ex Xerxe*) XIV 282.
Ephyraeus (*Corinthius*): alumnis XIV 52; moenia (*Syracusae*) XIV 180.
Ephyre (*Corinthus*), XV 310. Ephyre (*abl.*) XIV 656.
[Epicydes et Hippocrates] geniti Carthagine fratres XIV 287 *(cf. Liv. XXIV 6, 2)*. *v. Trinacrius.*
Epirotica signa I 627.
Epirus XV 298. *v. Chaonius. Thesprotius.*
Erebus: Erebi lacus XII 659; cauis umbris XIII 894; undas XV 43. Erebo potenti (*dat.*) I 92; II 451; XIII 759. Erebo (*abl.*) XIII 435.
Ergetium, *Siciliae oppidum*, XIV 250.
Erichthonius, *Dardani filius*, XI 294.
Eridanus, *fluuius*, cruentus I 132; IV 634; pater IV 691 = XII 217; ater stragibus VI 108; pater superbus aquarum Ausonidum IX 188. Eridani rapidas undas IV 488; aquis V 129; alta stagna V 156; gentes VIII 589; tumidissimus accola (*Celtae*) XI 25; uada XI 138; stagnis XIV 189. Eridano (*dat.*) IV 634; sacro XII 697. Eridano (*abl.*) IX 236.
Erinnys, addita II 595; feralis II 609, 625, 693; X 417; improba XIII 293; XIV 99.
Error XIII 586.
Erymanthia pestis III 38.
Erythia litora (*Gades*) XVI 194.
Eryx, *Siciliae mons*, altus XIV 203. Eryce summo VI 697.
[Eteoclis et Polynicis] manes XVI 546.
Etruscus: colles V 1; maniplos VIII 468; populo X 485; sceptris X 41. *v. Arnus. Lydius. Maeonius. Tmolus.*
[Euander] *v. Arcadius. Parrhasius.*
Euandrius: mater (*Carmenta*) XIII 816; regna (*Romana*) VII 18.
Euboicus: Euripi XIV 143; testudine XI 288.
Euganeus (*Uenetus*): oris XII 216; tellure VIII 603.
Eumachus, *unus ex trigeminis Xanthippi filiis*, IV 371, 385, 392. *v. Critias. Xanthippus.*
Eumenis II 559. Eumenida saeuam II 544. Eumenides IV 437. *v. Furiae.*
Euripi Euboici unda XIV 144.
Europe: Europes arua I 200. Europe (*abl.*) I 221.
Europe, *nomen nauis*, XIV 568.
Eurotas, *fluuius*, Eurotae ripis VI 312. Eurotan IV 364.

Eurus, *uentus*, IV 322; nubifer X 322; XV 714; XVII 250. Euri furor improbus VI 525. Euro ocior II 173; uolucri citatior IV 6; insano saeuior VI 175; captiuo XV 80. Euri (*n. pl.*) IX 493. Euris uelocior III 292; rapidis VIII 111.
Eurydamas, *Saguntinus*, II 178, 186.
Eurymedon, *Saguntinus*, II 637, 641. Eurymedon (*voc.*) 645.
Eurythas, *Hispanus*, XVI 473, 489, 506. 522.

FABIA gente incolumi VII 59.
Fabios ter centum VI 637; VII 39; [II 4].
Fabius, *auctor gentis Fabiae*. VI 634.
Fabius (*Q. Maximus*), cauta speculator mente futuri *etc.* I 679, 686; Tirynthia proles II 3, 44, 368, 382; III 587; VI 620, 639; trepidis spes unica rebus VII 1; ultima fessis ancora VII 24, 91; sollers cunctandi 126, 262, 305, 306, 526, 538; VIII 2, 297; IX 53, 566; X 594, 605, 615, 640; XI 90; aeui floridior XII 482 (*nisi h. l. poeta alium Fabium intellegit*), 501; XV 332; pater XVI 603, 644. Fabii magister (*Minucius*) XII 501. Fabio ductori VI 611; VII 114, 268, 336, 398, 515, 621, 750; VIII 10, 236; X 282, 307, 515; seni XV 322; cauto XVI 673. Fabium VII 225, 379, 495, 587, 734; VIII 33, 263. Fabio VII 214, 745; VIII 277; IX 647; XVI 648. Fabios VIII 253. *v. Herculeus. Tirynthius.*
Fabrateria, *Latii oppidum*, Fabrateriae uulgus VIII 396.
Fadus, *miles Romanus*, V 565.
Faesula, *Etruriae oppidum*, VIII 447.
Falernus, *uetus agricola, qui a Bacchò edoctus primus uitem Falernam coluit*, VII 166. Falerni uiticolae 193. Falerne 199.
Falernus *ager:* Falerni uberis arua VII 159. Falernis prelis VII 165; lacibus VII 211.
Falisci, *Etruriae ciuitas*, Faliscos, indutos gentilia lina IV 223. Aequi Falisci VIII 489.
Farfarus, *miles Romanus*, IV 182.
Fauentia, *Umbriae oppidum*, VIII 596.
Faunigena: Arno (*v. h. n.*) V 7. Rutuli (*Aborigines*) VIII 356.
Faunus, *deus indiges Italiae*, IX 294. — Fauni Apenninicolae V 626.
Feretinis (*Feretinum, Latii oppidum*) maniplis VIII 393.
Feronia, *dea Latinorum indiges*, XIII 84.
Fibrenus, *Tyrrhenus*, IV 605.
Fibrenus, *Latii fluuius*, VIII 399.
Fidena, *Latii oppidum*, XV 91.
Fides, priscis numen populis, at nomine solo in terris iam nota I 330; casta II 525 = VI 548; II 542; alma VI 132; diua VI 468; sacra XIII 282; despecta ac uiolata XIII 291.

Fidei domus inclita (*Saguntum*) I 598; [II 654]; sanctae limina II 480; poenas II 651. Fidei (*dat.*) II 561, 654.
scellus, *mons Sabinus*, VIII 517.
aminius, *consul*, IV 705, V 599, 639; [maximus ille Boiorum terror V 650]; ingens corpore et armis VI 709; VII 230; VIII 310; IX 55, 422; XII 550; XIII 717. Flaminii caesi rorantia ora XVII 295. Flaminio V 103; acri VI 23. Flaminium V 104, 416, 608, 658; VI 113; XI 142, 212; XVII 161. Flaminio VII 34, 111; VIII 218; Flaminio sepulcro XI 190.
'lauia gens] III 594.
lauina, *Etruriae oppidum*, VIII 490.
lauinia rura XIII 85.
letus XIII 582.
ontanus, *miles Fregellanus*, V 540.
'ormiae], Antiphatae domus VIII 530. *v. Laestrygonius.*
ors, non aequa labori II 5; VI 46; infida XV 105.
ortuna I 8; III 93; IV 38, 57, 730. breuis magni fauoris 732; improba V 93, 265; VI 368; VII 245, 387; IX 157, 328, 354, 409; X 574; XI 39; dura 168; XII 554; XIII 265; crudelis 383; XV 640, Sidonia 736; haud uno contenta fauore XVI 29, 616. Fortunae secundis (*sc. rebus*) VII 99; ira IX 48. Fortunae (*dat.*) IV 448; VII 93; VIII 365; X 215. Fortunam VII 10; stantem super omnia tela VIII 316; XII 62. Fortuna (*voc.*) IV 607; IX 162. Fortuna titubante XI 4.
oruli, *uicus Sabinus*, VIII 415.
regellae, *Latii oppidum*, V 542; XII 529.
regenae, *Etruriae oppidum*, obsessae campo squalente VIII 475.
rentanus, *Samnitium ciuitas*, indocilis exuere fidem XV 567. Frentanis VIII 519.
rusino, *Hernicorum oppidum*, haud imbellis a duro aratro VIII 398; bellator XII 530.
ucinus, *lacus*, IV 344.
ulginia, *Umbriae oppidum*, diuitis uber campi IV 545; patulo iacens sine moenibus aruo VIII 460.
uluius (*Q. Flaccus*), *consul*, XI 114, XII 571, 600; uictor XIII 96, 137, 156, 187, 361; XVI 627.
uluius (*Cn. Flaccus*), *praetor (cf. Liv. XXV 20, 6 sq.)* XII 471; nobile nomen XVII 304.
'undi, *Latii oppidum*, VIII 529.
'uriae I 444; IX 265, 563; XIII 604. *v. Eumenis.*
'urnius, *miles Romanus*, VII 619.
'uror IV 325.

ABAR, *Afer*, IX 387. Gabaris IX 385.
abinae (*Gabii*, *Latii oppidum*) Iunonis tecta XII 537.

Gades, *Hispaniae urbs*, XVI 467; terrarum finis XVII 637. Gades (*acc.*) III 4; Herculeas XVI 194. Gadis, hominum finem I 141. *v. Erythius. Herculeus.*
Gaetulia, *Africae terra*, III 288.
Gaetulus 1) *adi.* aenis XVI 176: murice XVI 569. 2) *subst.* leuis II 64. Gaetulis (*dat.*) IX 79.
Gala, *miles Hasdrubalis*, XV 464.
Galaesus, *Saguntinus*, I 438.
Galatea, nympha XIV 226.
Galba, *Etruscorum dux*, X 194, 403. Galbam rectorem nomine magno VIII 469.
Galli = Gallorum populi IV 216; populis XV 553; manes VIII 642; pauor XV 736. Gallis (*abl.*) I 625. *v. Brennus. Celtae. Rhodanus.*
Gallia fera I 656.
Gallica rura IV 644. *v Bebrycius.*
Ganges, *fluuius*, XII 460. Gangen VIII 408; XIII 765.
Gangetica pubes III 612.
[Ganymedes] XV 425.
Garadus, *miles Hannibalis*, VII 601.
Garamantis: gemma XV 676; pinu XIV 498.
Garamanticus: accola I 414; Hammon V 357; monstrata V 363; pubes IV 445; signa I 142; tela VII 628; uates XIV 440.
Garamas, *Libyca gens*, IV 452; V 194; VI 676, 705; VIII 267; IX 222; X 304; atrox XII 749; notus sacro Hammoni XVII 634. Garamantis Hiarbae proles (*Asbyte*) II 58. Garamanta saeuum atque aequantem ritus ferarum XI 182. Garamantes III 313; XIII 479. Garamantum harenis III 648; aestiferis campis XVII 447. Garamantas anhelantis III 10; remotos XVI 630.
Garamus, *miles Hannibalis*, II 110.
Gargana cacumina IX 34.
Garganus, *Apuliae mons*, celsus VIII 223, 629; IX 212; XIII 59. Gargani uertice VII 366; arua caedibus feruentia IX 483; campum XVII 600. Gargano (*abl.*) IV 561.
Garganus, *equus Scipionis (1)*, IV 266.
Gargenus, *Boiorum rex*, V 137.
Gaulum, *insula*, XIV 274.
Gaurus, *Campaniae mons*, VIII 532. Gauri cacumina Nysaea laeto palmite frondentia XII 160.
Gela, *Siciliae urbs*, ab amne trahens nomen XIV 218.
Gelesta, *Maurus*, X 85.
Germanicus (*Domitianus*), Germanice III 607.
Geryones, monstrum immane tricorporis irae XIII 201. Geryonae tricorporis arua longa (*Hispania*) III 422. Geryone extincto I 277.

Gestar, *senator Carthaginiensis*, II 327.
Gestar, *miles Hannibalis*, 1) IV 627. 2) XII 262.
Getae, *Thraciae gens*, II 75.
Geticus: antris VIII 514; Boreas IV 244; furores XI 475; niues XVII 488; tellus I 324.
Gigantes, armati VI 181. Gigantum umbrae XIII 590; mole XVII 649.
Gisgo, *miles Hannibalis*, II 111.
Gisgo, *pater Hasdrubalis*, Gisgone satus XVI 675.
Glagus, *Hispanus*, XVI 561.
Gloria XV 98.
Gorgo: Gorgonis ora III 314. Gorgona IX 462. Gorgone X 174. *v. Medusa.*
Gorgoneus: alas XIV 576; furores X 435; ore IX 442; uultu IV 234. *v. Medusaeus.*
Gortyna, *Cretae urbs*, II 101.
Gortynius: aduena (*Mopsus v. h. n.*) II 148; harundo V 447; tela II 90.
Gracchi VII 106. Gracchorum proles IV 495. Gracchis (*abl.*) IV 515.
Gracchus *i. e. Tib. Sempronius Longus (poetae errore)*, Gracchi feruida consulta VII 34. Graccho comitante IV 699 (*cf.* IV 495, 515.)
Gracchus (*Tib. Sempronius*), *consul*, XII 63, 76, 477, 549; XIII 717; XVII 299. Gracchum XVII 161.
Gradiuuicolam Tudertem IV 222.
Gradiuus (*Mars*) I 433; IX 457; atrox IX 486; furens 527, 533; XI 399; XII 329, 716. Gradiui turbine XI 101; honorem XIII 365; sorte creatos XIII 532. Gradiuo XI 581; XII 222; calido XV 337, 492; XVII 483. Gradiuum trucem III 702; IV 419, 460; IX 290; X 550. Gradiue IV 201; VI 340; X 527. Gradiuo plenus X 14; meliore XV 15.
Graecia maior XI 21.
Graius: 1) *adi.* aequore (*Cannensi*) VIII 257; calliditas XIV 338; colonis XII 358; Diomede IX 63; ductor (*Xanthippus*) VI 327; manus XII 49; munimina XII 41; [oras XV 316] Parthenope (*Neapolis*) VIII 533; periuria XVII 425; phalanx XVII 418; pontus I 289; res IV 358; Saguntos I 178; turmas XIV 127; urbes XII 69. 2) *subst.* Graï I 378; *Archimedes* XIV 301, 562. Graiorum uulgus 177. Graium nomine III 366. Graïs XV 168, 309.
Grauii, *Hispaniae gens*, Grauios I 235; III 366
Grauiscae, *Etruriae oppidum*, ueteres VIII 473.
Grosphus, *dux Siculus*, XIV 211.
Gyas, *Saguntinus*, Gyan I 439.

HADRANUM, *Siciliae oppidum*, XIV 250.
Hadria, *Piceni oppidum*, humectata Uomano VIII 438.
Hadriacus: fluctus XI 509; harena X 214; portus I 54; Sasonis VII 480.
Haemonio Borea X 11.
Haemus, *Thraciae mons*, III 495; Mauortius XI 464.
Halaesa, *Siciliae oppidum*, XIV 218.
Halaesus, *Argolicus, conditor Alsi, urbis Etruriae*, VIII 474.
Hamilcar, *pater Hannibalis*, dextra spectatus I 77, 100; II 429; V 566, 575, 598; VI 689; [fraudum genitor XIII 738]; bello numerandus XV 747. Hamilcaris umbris I 398; umbra XIII 732. Hamilcare antiquo III 254; magno generatus (*Hannibal*) XI 371; IV 542; satus XVI 675; cretus XVII 444.
Hammon, *deus Libycus*, corniger III 10; Garamanticus V 357; patrius flexis per tempora cornibus IX 298; XIV 438. Hammonis comitem (*Synhalum*) V 365; Libyci certissima proles (*Alexander M.*) XIII 768; fatidicis harenis XV 672. Hammoni sacro XVII 634. Hammona XV 688. Hammon (*voc.*) XIV 459. Hammone genitus (*Hiarbas v. h. n.*) II 59.
Hammon, *nomen nauis*, corniger XIV 572.
Hammon = *Libys* VI 675; saeuus XII 749.
Hampsagoras, *princeps Sardiniae*, XII 345 (*Hampsicora Liv. XXIII 32, 10*).
Hampsicus, *miles Hannibalis*, VII 671.
Hannibal: belliger I 39; haustus medullis I 346; ore ferens iramque minasque II 209; aequatus superis IV 810; arduus VI 61; cruentus X 266; Libyae decus, haud ulli superabilis armis XI 604; Martius ille XV 408; geminus (*cum Hasdrubale fratre*) XV 516; subitum Carthaginis fulmen XV 664 *etc.* Hannibalis prolem IV 771 *etc.* Hannibali I 79 *etc.* Hannibalem I 184; lumen alumnae Libyae IX 533 *etc.* Hannibal (*voc.*) Latiae lacrimabile nomen IV 730 *etc.* *v. Afer. Agenoreus. Barcaeus. Belides. Elissaeus. Libya. Libys. Libycus. Nomas. Poenus. Punicus. Sidonius. Tyrius.*
Hannon, *senator Carthaginiensis, aduersarius Hannibalis*, II 277; serus uates 285, 326, 360, 376; IV 771; VIII 22; XI 554. Hannonis ora XI 543. Hannoni XVII 195. Hannon (*voc.*) XVII 200.
Hannon, *Poenorum dux*, XVI 29, 72, 674; XVII 631.
Harpe, *comes Asbytes*, Nasamonias II 117.
Harpe, *equa*, XVI 365.
Hasdrubal, *gener Hamilcaris*, Hasdrubali I 144. Hasdrubale V 596.
Hasdrubal, *frater Hannibalis*, XIII 682; fratris spirans ingentia

facta XV 412, 693. Hasdrubalis strage VII 486; spolium XV 492. Hasdrubali XV 593. Hasdrubalem adesum cladibus XIII 680; XV 582, 601; XVII 462. Hasdrubal (*voc.*) XVII 261.

Hasdrubal, *Gisgonis filius, socer Syphacis,* XVI 108, 167, 182, 460; XVII 148. Hasdrubalis proles (*filia*) XVII 72; repidi fuga XVII 175. Hasdrubalem XVI 79. Hasdruhal (*voc.*) XVI 212. *v. Gisgo.*

Hebrus, *Thraciae fluuius,* III 620; XI 477. Hebrum II 75; gelidum XVII 487.

Hectore magno XIII 800.

Hectoreus: Acestae (*v. h. n.*) XIV 205; gentis (*Romanae*) II 343.

[Helena] *v. Leda.*

Helicon, *Boeotiae mons,* Heliconis numina XIV 1. Helicona XII 412; XIV 30.

Hellespontus Leandrius VIII 621.

Helorus, *Siciliae oppidum,* undae clamosus XIV 269.

Helymus *Troianus* XIV 46.

Henna, *Siciliae oppidum,* XIV 238.

Hennaeus: Cerere I 214; cohors V 489; diuae I 93; XIII 431; oris XIV 50, uallis II 304; uirgine VII 689; XIV 245.

Herbesos, *Siciliae oppidum,* XIV 264.

Hercules: Herculis magni uestigia III 514; Libyci generoso sanguine XII 360. Hercule tritas uias II 356. [Nemeae pacator II 483.] *v. Alcides. Alcmena. Amphitryoniades. Tirynthius.*

Herculeus: arae II 237; arce (*Sagunti*) IV 72; Baulos XII 156; Calpen V 396; Calpes X 174; colles I 585; columnis I 142; columnas XIV 147; XV 643; decoris XI 136; exuuias II 191; famam III 263; freto I 199; Gades XVI 194; iter XII 118; labor I 369; laboris IV 4; laudibus XVII 638; metis IX 185; XVI 149; mole XII 143; muri (*Sagunti*) I 273; muris IV 224; nepotes (*Fabios*) VI 636; numinis VII 50; penates VII 44; pharetram XII 433; plantae XV 505; rogi VI 453; uoce III 436.

Herdonia, *Hirpini oppidum,* obscura VIII 567.

Herius, *Teatinus,* XVII 452, 470.

Herminius, *miles Romanus,* V 580.

Hermus, *Lydiae fluuius,* Hermi harenis I 159.

Hernicus: saxa IV 226; VIII 391; turma X 313.

Hersilia, *Sabina, uxor Romuli,* Hersiliam thalamos Martigenae Quirini XIII 812.

[Hesiodus] *v. Aonius. Ascraeus.*

Hesperia: Hesperiae antiquae laborum decus I 4; tumulus (*Cannae*) I 50. Hesperiam II 344; XV 309. Hesperia (*abl.*) IV 816.

Hesperides, *nymphae, malorum aureorum custodes,* Hesperidum litore I 431; dono II 78; lucis III 283; domus IV 636.
Hesperius: axe I 130; XVI 291; cladibus VII 15; gurgite XV 250; latus III 703; litore XVI 593; orbe XVI 660; tellus XVII 220.
Hesperos, *stella,* XI 268. Hesperus XII 647.
Hesperos, *Gaditanus,* XVI 465, 491, 520. Hesperon 504, 511.
Hiarbas, *procus Didonis,* despectus taedae VIII 54.
Hiarbas, *Poenus,* I 417.
Hiarbas, *pater Asbytes,* Hammone genitus II 58.
Hiber omnis I 656; IV 470; XVI 306; leuis IV 549.
Hiberiacis terris XIII 510.
Hiberis = *Hiberia* IV 59.
Hiberus, *Hispaniae fluuius,* I 480; II 449; non mitis XVII 641. Hiberi uetiti nomen V 161; ripas VII 110; XVI 633. Hiberum I 643; XI 144. Hibero crudo VIII 323; diti IX 195.
Hiberus 1) *adi.* acies XVI 459; alitibus II 269; armenti XII 119; XIII 846; bellator I 190; campis II 185; XV 399; indigenas XVI 31; litora XVI 216; Martem XV 2; moris X 229; nymphis I 156; orae XVII 636; parma XV 479; populos III 101; populi XV 268; tellure XIII 471; telluris XV 642; XVI 90; terrae I 287; X 219; XVI 245; terrā III 176; XIII 382; XV 414, 792; XVI 24; terras XV 153; XVI 657; terris XI 609; XV 194; uulgus I 145. 2) *subst.* Hibero armifero XIII 507. Hiberi Martis amantes XVI 106. Hiberis III 340. Hiberos III 418; XII 378. Hiberis II 50; III 224; XV 206. *v. Hispanus.*
Hiberus, *miles Hannibalis,* I 387, 392, 394.
Hiberus, *Hispanus,* XVI 354, 381, 420.
Hiempsal, *Nasamon,* I 408.
Hiems XII 3.
Hieron, *Syracusarum rex,* mitis XIV 80, 653; [fidus Sicula regnator ab Aetna VIII 614; V 490].
[**Hieronymus**, *Syracusarum rex*] XIV 85 sq. *v. Trinacrius.*
Himera, *Siciliae fluuius,* XIV 233.
Himilco, *Poenus,* XIV 394, 431, 451, 561.
Hipparis, *Siciliae fluuius,* Hipparim XIV 230.
Hippo, *Numidiae urbs,* antiquis dilectus regibus III 259.
[**Hippocrates**] *v. Epicydes.*
Hirpinus *v. Irpinus.*
Hispal, *Hispaniae urbs,* celebre Oceano atque alternis aestibus III 392.
Hispania XIII 695 *v. Atlantiacus. Baetis. Geryones. Hesperia. Hesperius. Hiberis. Hiberiacus. Hiberus. Pyrene. Tagus. Tartessiacus. Tartessius.*

Hispanus: cohortes I 220; XIII 681; gente I 629. *v. Baeticola. Baetigena. Hiber. Hiberus. Hispania.*
Hispellatem Metaurum IV 187.
Hispellum, *Umbriae oppidum*, VIII 457.
Hister, *fluuius*, Histri binominis ripas I 326. Histrum III 617.
[Homerus] XIII 788 sq. *v. Maeonius. Smyrnaeus.*
Honor XV 98.
[Horatius Cocles] XIII 726. *v. Coclcs.*
Hostus, *Saguntinus*, I 437.
Hostus, *Surdus, Hampsagorae filius*, XII 347, 377, 403. Hosto 413.
Hybla, *Siciliae oppidum*, XIV 200.
Hyblaeo nectare XIV 26.
Hyempsa, *miles Carthaginiensis*. XVI 461.
Hymenaeus 1) *adi.* Tyrios XVII 79. 2) *subst.* Hymenaeus XIV 241. Hymenaeo primo III 64; lasciuo V 22.
Hymettos Cecropius II 218. Hymetton XIV 199.
Hyperionia lampade XV 214.
Hypsa, *Siciliae fluuius*, sonorus XIV 227.
Hyrcani XIII 474.
Hyrcana tigride V 281.

IACCHUS: Iaccho (*dat.*) XII 526. Iacche VII 187.
Ianiculum X 488.
Ianitor (*Cerberus*), insomnis lacrimosae aulae II 552; Stygius III 36.
Ianus XII 718.
Iapetum fumantem XII 149.
Iapyx, *Daedali filius*, Iapygis agros (*Apuliam*) IX 185.
Iapyx (*adi. = Apulus*): alumno IX 170; campum I 51; III 707; VIII 37; campo XI 11; equo IV 555.
Iapygios agros VIII 223.
Iarbas *v. Hiarbas.*
Icarium mare IV 245.
Icarus, *Mopsi Saguntini filius*, II 133. Icare II 142.
Ichnusa (*Sardinia*), prius Grais memorata colonis XII 358.
Ida, *Phrygiae mons*, Iden VII 465. Ida Phrygia (*abl.*) VII 437.
Idaeus (*Troianus, Romanus*): generis III 207; iuga XVII 22; nomina XII 155; sanguis I 126; Idaeos Xanthum Simoenta-taque XIII 72.
Idalius (*Idalia, Cypri oppidum*): sagitta V 19.
Idmon, *Nasamonius*, VII 609.
Idumaeas palmas VII 456. *v. Idyme.*
Idus, *miles Hannibalis*, II 164.
Idyme, *Syriae pars*, Idymen palmiferam III 600.
Iertes, *Poenus*, altus V 259. Iertae (*dat.*) X 299.
Ietas, *Siciliae oppidum*, celsus XIV 271.

Iguuium, *Umbriae oppidum*, infestum olim nebulis umentibus VIII 549.
Ilerda, *Hispaniae urbs*, III 359. Ilerdae bellacis proles XVI 475. *v. Sicoris.*
Ilerdes, *Hispanus*, XVI 566, 571.
Ilertes, *Afrorum dux*, III 255.
Ilia (*Rhea Siluia*) XII 543.
Iliacus: aras (*Romae*) XIII 620; cuspidis V 595; exitium XVII 229; flammas V 82; hospite (*Aeneas*) VIII 50; malis X 434; muros (*Romae*) X 386; muris XII 515; nurus (*Romana*) III 151; origine XII 344; penatis XIII 53; Phoebade (*Cassandra*) XV 282; procellis VI 106; Quirini XIII 266.
Ilion XIII 43.
Illyricus: litus XV 294; tyranno (*Demetrio Phario*) X 509. *v. Taulentius.*
Illyris ora VIII 290.
Ilua, *insula*, VIII 615.
Ilus, *Troianus*, XI 295.
Imilce, *uxor Hannibalis*, Cirrhaei sanguis Castalii III 97, 106; IV 775, 806.
Inachius: armis (*Argiuis*) XV 278; iuuencae X 347; uirum (*Zacynthum v. h. n.*) I 287.
Inarime, *insula*, ardentem sortita Typhoea VIII 541; XII 148.
Indibilis, *Hispanus*, XVI 564.
Indus 1) *adi.* litore VII 477. 2) *subst.* Indos VIII 408; XV 79. Indis (*abl.*) odoratis XVII 647.
Infamia XV 97.
Insidiae XIII 583.
Io, *nomen nauis*, XIV 517.
Iolaus, *amicus Herculis*, XII 364.
Ionius: mare XV 157; profundo XI 22; XIV 73.
Irarum exercitus IV 437.
Iris: Irim IX 471, 529, 551.
Irpina pubes VIII 569.
Irpini, *Samnitium ciuitas*, gens uana indocilisque quieti XI 11.
Irpinus, *miles Romanus*, IV 595.
Isalcas, *Cinyphius*, V 289, 296.
Isthmiacus (*Syracusanus*): colonis XIV 341; tectis XIV 642.
Isthmos: Isthmon XV 155. Isthmo Sisyphio (*abl.*) XIV 51.
Italia: Italiae fatis XV 781. Italiam I 344, 485; III 212; VIII 268; XII 372; XIV 77; XV 474; ardentem XVI 619; XVII 234. Italia (*abl.*) XIV 195. *v. Ausonia. Hesperia. Dardania.*
Italidum nympharum VII 429.
Italus 1) *adi.* bella XII 410; XIII 885; colonis IX 76; ditione XVII 405; ductore XII 290; ductorem XIV 353; finibus

IV 122; gentis VI 130; gens XIII 658, 742; hostem IV 759; origo V 563; oris VIII 183; pubes VI 242; IX 571; regnis VI 596; regna XIII 654; res XVI 632; ruinae V 329; sanguine XII 17; XV 518; spolia XV 674; taxus XIII 210; tellure VII 475; XVII 213; tellus VIII 353, 574; XI 502; XVI 616; XVII 614; terra XVII 163, 465; uirtus VI 14; uiscera VII 489. 2) *subst.* Itali IV 315; VII 149, 681; IX 490; XIII 253; XIV 522. Italum fines I 70; ductores IV 504; res VI 104; pugnas VIII 202; globos IX 503, spes X 309; gens X 492; XV 394; malis XI 26; lux (*Scipio 3*) XIII 707; pubes XV 711. Italis I 379; III 400; IV 721; XII 523; XIII 574. Italos XIV 108, 441.

Ithacae portus XV 303.

Ithacesia sedes Bai VIII 539.

Ithacus (*Ulixes*) II 183. Ithaci torum II 180. Ithacum corde aequantem Peleia facta XIII 803. Ithaco (*abl.*) XIII 48.

Ithemon, Autololum moderator V 546.

Iuba, *miles Hannibalis*, II 160.

Iugurtha, *miles Hannibalis*, II 165.

Iulus, *Aeneae filius*, Iuli lacrimantis genibus VIII 74; fulgentis sideream effigiem VIII 91; mitis dilectum caput VIII 107. Iulo (*abl.*) sacro VIII 71; magno XI 179; auo (*v. Caesar*) XIII 863. Iulis (*dat.*) sacris III 595.

Iuno: I 26, 63, 138, 547; II 533, IV 725; V 207; Sarrana (*Punica*) VI 468; Cannarum praescia VIII 27: Saturnia IX 296, 535; X 47; XII 201, 704; Sospita XIII 364; supplex XVII 357, 370; conterrita 522, 567, 579; regina 598; turbata 604. Iunonis precibus IV 574 = IX 494; Gabinae XII 537; Auernae (*Proserpinae*) coniux XIII 601; insidias XIII 618; curis XVII 557. Iunoni II 694; VII 77; XVII 533. Iunonem aegram curis XII 691. Iunone VII 457; IX 526. *v. Iupiter. Saturnia.*

Iunonius: anguis VI 184; iussa X 370; sedes (*Lanuuium*) VIII 360.

Iupiter III 630; [diuum genitor V 70; VI 618]; V 385; VI 600; mitis VII 240; IX 308, 542; X 362; XI 380; XII 605, 635, 656, 691, 721; XIII 512; XV 364; sator aeui aeterni XVI 665; XVII 370; [Omnipotens XVII 385]; XVII 478. Iouis summum culmen III 510; uoces III 647; cornigeri regna III 667; dona III 677; ales IV 113; armiger IV 126 = XIII 841; proles (*Scipio*) IV 476; cura VI 595; tecta VIII 342; templis VIII 645; regna immania IX 537; coniux X 83; magni armiger X 108; irarum X 338; ales fulua XII 56; irati pectora XII 619; uultus XII 643; inuicti fulmina XII 672; Tarpeii triumphum XII 743; furto XIII 615; imperi XIII 631; gremio XV 120; cineri XV 804; armigerae u lucres XVII 53; Tarpeio telo XVII 267. Ioui I 9; Sty

I 386. Tartareo II 674; III 676; V 168; VI 620, 648; nigro VIII 116, 254; X 68, 166; XII 151, 333, 340; XIV 569; XVII 174. Iouem bellantem I 137; torquentem tela I 253, 417; proauum II 66, 115, 484; summum 535; VI 693; VIII 296; [superum regem IX 470]; X 345; XI 291; XIII 642; cornigerum XVI 261; Tarpeium XVI 261, 623; XVII 226. Iupiter (*voc.*) II 26; VIII 666; [pater X 432]; XVII 608. Ioue non aequo II 364 = XII 21; VI 642; XI 84, 179; XIII 326. *v. Omnipotens. Pater. Tarpeius. Tonans.*

KARTHALO *v. Carthalo.*

LABARUS, *miles Gallus*, IV 232.
Labici, *Latii ciuitas*, habiles ad aratra VIII 366.
Labici arua XII 534.
Labicus, *miles Romanus*, V 565.
Labienus, *Cingulanus*, X 32, 37. Labienum 34.
Lacon 1) *adi.* uenator (*canis*) III 295. 2) *subst.* Laconi claro VII 666. Lacona (*Xanthippum*) parentem IV 361. Lacone (*Xanthippo*) conducto II 305; Lacone gemino (*Castor et Pollux*) XIV 207. Laconum densa nubes VI 336. Laconas VI 345.
Ladmus, *Poenus*, I 397.
Laelius, *Scipionis amicus et legatus*, XV 217, 258, 274; XVI 576, 583; XVII 433. Laeli (*voc.*), magnum Dardaniae decus XV 453.
Laenas, *miles Romanus*, XV 447.
Laertae nepoti (*Telegono*) VII 693.
Laertius: pocula XV 431; regna I 290; XV 303.
Laestrygone diro XIV 126.
Laestrygonius: recessus VII 410; rupes VII 276.
Laeuinus, *miles Romanus*, V 544.
Laeuinus, *Priuernas, centurio Romanus*, VI 42.
Lageus: amnis (*Nilus*) I 196; ratis X 321.
Lagi flumina (*Nilus*) XVII 591.
Lampon, *equus Callaicus*, XVI 334, 392.
Lamus, *Laestrygo, uetus rex Caietae*, VIII 529.
Lamus, *Ilerdensis*, XVI 475.
Lanuuium, *Latii oppidum*, Iunonia sedes VIII 361; Lanuuio (*abl.*) XIII 364.
Laomedonteus (*Laomedon, Troianorum rex*): flammae I 543; Mineruae XIII 55; pastor (*Paris*) VII 437; telluris VIII 172; urbis (*Romae*) XVII 4.
Laomedontiadum urbi (*Romae*) X 629.
Larinas (*Larinum, Frentanorum urbs*) 1) *adi.* Larinatia signa XII 174. 2) *subst.* Larinas, accola superi ponti XV 565. Larinatum dextris VIII 402.

Larus, *miles Gallus*, IV 234.
Larus, *Cantaber*, XVI 47.
Lateranus, *miles Romanus*, V 229, 251.
Latinus, *miles Romanus*, XV 447.
Latinus, *uetus Latinorum rex*, Latini regna I 40; III 223, 644.
Latinus 1) *adi.* populis V 59; rectore (*Scipio 3*) XVII 534. sanguine VI 603. 2) *subst.* Latini VI 641; XI 78. Latinis (*dat.*) VII 21; XIII 745, 810; XVI 250, 564; XVII 282. Latinos VI 489, 693; VII 694; VIII 33.
Latium, VI 594; XI 566; XVI 595. Latii fluxas res VII 17; cruorem VII 204. Latio (*dat.*) I 42; II 379; III 588; IV 729; VI 339; VIII 234; X 48, 429; XIII 616; XV 393, 640, 733; XVI 214; XVII 191, 353, 394, 515. Latium III 700; VIII 252, 651; X 267; XIII 655; XIV 257; XVI 11, 680. Latio III 591; turbato monstris IX 1; X 656; toto XIII 741; XVI 688.
Latius 1) *adi.* amicitiae XVII 74; arma I 567; catena VIII 276; classes I 603; cruorem VIII 7; cruore XVII 436; decus XIII 821; ductor IX 437; XV 443; XVI 139; XVII 83; effigiem XVII 524; fasces VI 444; XIV 112; fastis XVI 131; finis IV 76; focos VI 470; habenae XIII 34; honores VIII 43; iuuenem (*Scipio 3*) XVI 190; Laelius XVII 432; leges XV 383; Lyaeo III 370; manus IV 502; miles IV 512; X 388; XV 481; milite V 120; XIV 393; modis XII 412; nomine XVI 306; nurus VII 74; opes XV 320; oras V 10; pubem III 175; puppe XVII 8; rebus XIII 869; rector (*Marcellus*) XII 199; (*Scipio 3*) XVI 40, 75; ruinas VIII 676; Telluris XV 546; terra VIII 70; terrae XVII 168; turmae XII 293; uiros XIV 618; uitis VI 43; XII 394, 466; uoces IX 79. 2) *subst.* Latios XVI 280.
Latonia (*Diana*) XV 777. Latonia (*voc.*) XIII 137; uirgo XII 713.
Latronius, *classiarius Romanus*, XIV 534.
Laudes XV 98.
Lauinia, *Latini filia*, suspecta VIII 176; XIII 806.
Lauinius: Pergama (*Lauinium*) XIII 64; regna X 438; sceptra I 44. *v. Troia.*
Laurens, *Campanus*, XIII 195.
Laurens 1) *adi.* aruis XIII 60; bella III 83; VIII 598; colono XII 706; domo VIII 358; larem I 659; luco XIII 65; nomina I 669; oras I 605; VIII 68; ora XV 415; populis IX 548; populi honores XVI 255; populos XVI 678; praeda XVII 281; puellarum X 494; regna XIII 747; signa XIV 257; XVI 151; stagnis VIII 28; tellus IX 203. 2) *subst.* Laurentum decus IV 221. Laurentibus (*dat.*) I 110; XVII 62.
Laurus, *miles Romanus*, 1) IV 176, 177. 2) IV 343.

Laus, *miles Bruttius*, XVII 441.
Leandrius Hellespontus VIII 621.
Leda XIII 633. Ledae nomen (*Helena*) XIII 44.
Ledaeus: Amyclis II 434; Castoris XIII 804; fratres XV 83; Xanthippo IV 356.
Lentulus, *senator Romanus*, I 676.
Lentulus, *miles Romanus*, V 231, 253; X 261, 291. Lentule X 290.
Leontinos campos XIV 125.
Leponticus, *miles Gallus*, IV 235.
Leptis, *Africae urbs*, Sarrana III 256.
Lernae undis VI 182.
Lernaeus: hydra III 32; monstra II 158.
Lethaeus: latices XIII 555; uirga X 356.
Lethe, *inferorum fluuius*, Lethes infernae obliuia I 236. [XVI 476].
Lethes, *Hispaniae fluuius*, XVI 476; [I 235].
Leucatae uada XV 302.
Leucosiae scopulis VIII 578.
Liber (*Bacchus*) XV 80; XVII 647.
Libo, *miles Romanus*, V 411.
Liburna agilis XIII 240.
Libya: Libyae populis II 50; fluitantia membra II 310; concilio II 330; clades II 358; gremio II 574; rector (*Hannibal*) III 173; XI 210; rectorem X 251; ductor IV 39, 529; V 345, 532, 555; VII 20, 305; XII 196, 420; ductorem VIII 661; XI 435; ductores XV 186; subactae fata IV 130; ducem IV 423; IX 272; XII 275; stragem V 89; cinerem VII 493; res laetas XI 23; terris XI 587; XVI 681; terras XVI 611; decus XI 603; oras XIV 560; oris XVI 627; nomen XVI 660; regnator (*Syphax*) XVII 173. Libyae (*dat.*) II 388; VI 516; VII 13, 63; XV 194; XVII 336. Libyam III 315, 563; VII 432; VIII 673; XI 2; XII 335; XIII 513; XIV 74; XVI 27, 153, 160, 596, 639. Libya XIV 651; XVI 219.
Libye, subdita Cancro I 194; III 226. Libyes orae I 23; parte VIII 650. Libyen I 623; III 324, 682.
Libycus: 1) *adi.* anguibus VI 243; aras III 651; carinae XIV 438; castris II 527; catenis VII 32; coeptis I 35; cohortis XIII 103; cornus IV 550; ducis XII 11; XVII 523; ductoris XII 259; XV 471, 484; XVI 209; ferarum IX 574; finibus VI 141; frenos X 480; Hammonis XIII 768; harenae XV 450; Herculis XII 359; laurum IX 546; leonem (*Hannibal*) VII 401; litoribus VI 673; IX 197; lymphis IX 297; monstri X 157; murice VIII 437; naualibus XIV 386; nisu IX 317; oris IX 67; XI 377; XIII 481; XIV 289; XVII 402; praeside

(*Hannibal*) XV 362; pubem X 92; rectoris XI 320; XV 331; (regi) XV 423; res I 478; taedis X 441; telluris III 40; X 124; terras IV 799; XI 484; XVII 543; turmae II 348; tyranni (*Hannibal*) V 203. 2) *subst.* Libycis (*dat.*) XVII 62.

Libys 1) *adi.* bellator V 250; ductor IX 181. 2) *subst.* Libys I 657; asper IV 469; V 193, 217, 320 (*Mago*); 639; VI 695; IX 580; XIV 562; XV 539; XVI 106, 289; (*Hannibal*): VII 132, 241, 526; improbus VIII 319; IX 244, 640; X 472, 576; XII 189, 478, 644; XIII 94; XV 349; XVII 472. Libyes I 189; VI 485, 500; X 247. Libyas discinctos II 56; VI 454; VIII 270. Libyes (*voc.*) III 701.

Libyssus: belua III 459; coniux IV 376; exuuiae XVI 556; facibus VI 712; gentis VIII 205; turba I 247.

Ligaunus, *miles Gallus*, IV 206.

Liger, *uates Romanus*, IV 120.

Ligures: Ligurum horrentes coni I 628; pubes XIV 37; litora XV 166.

Ligus (*Ligur*) pernix VIII 605.

Ligus, *miles Romanus*, IV 591.

Lilaeus, *classiarius Poenus*, XIV 489.

Lilybaeon nobile XIV 75.

Lindus, *Rhodi urbs*, III 364.

Lipare, *insula*, XIV 56.

Liris, *Latii fluuius*, Liris aquis IV 348. Lirim VIII 399.

Liternum, *Campaniae urbs*, stagnis palustre VIII 531. Literni stagnosi templum domosque VI 654.

Literna palus VII 278.

Liuius (*M. Salinator*) XV 593, 648, 659, 725.

Liuor XIII 584.

Lixus, *miles Hannibalis*, II 112.

Lixus, *fluuius et urbs Mauretaniae*, III 258; V 400.

Loeri XI 20.

[Lotophagi] III 310 sq.

Lucanus: finibus XV 544; gentis XII 477; iugis VIII 569.

Lucas boues (*elephantos*) IX 572.

Lucas, *Cristae* (*v. h. n.*) *filius*, Lucam X 139.

Lucifer VII 639. *v. Eous. Cythereius.*

Lucretia inclita leti XIII 822.

Lucrina Dione XIV 410.

Lucrinus, *Campaniae lacus*, Lucrino XII 116.

Luctus II 549; edax XIII 581.

Luna III 59; Lunae orbes III 67.

Luna, *Etruriae urbs*, insignis portu VIII 480.

Lusitanus 1) *adi.* manus V 335. 2) *subst.* Lusitan[illegible] extractum lustris III 354.

Lutatius (*C. Catulus*) VI 687; inclitus ille aequoreis uictor armis XIII 731.
Luxus XV 96.
Lyaeus (*Bacchus*); Lyaei latices VI 138; sucis VII 169; munera VII 748; mensis VIII 376; dona XIII 416. Lyaeo (*dat.*) Latio III 370; patri VII 201; XI 406. Lyaeum VII 172. Lyaeo arcano III 395; XI 302; fuso per membra XIII 273; XIV 204; XVI 308.
Lycchaeus, *classiarius Romanus*, XIV 434.
Lycios arcus VIII 494.
Lycormas, *Saguntinus*, II 644. Lycorma (*voc.*) II 637, 643.
Lycurgi ritus IV 364.
Lycus, *Saguntinus*, II 177.
Lydius (*Etruscus*); bella XIII 828; castra X 484; genitor (*Tyrrhenus*) V 9; ora IX 190; stagna (*Thrasymennus*) I 157; XI 139; XIII 8.
Lydorum populos (*Etrusci*) IV 719.
Lygdus, *Saguntinus*, I 438.

MACES, *Libyae gens*, multus V 194; IX 222. Macen Cinyphium II 60. Maca hoste IX 89. Macae Cinyphii III 275; IX 11; XV 670.
Macetes (*Macedones*), Macetum bella XIII 878; domos XIV 5; carinis XV 287; turmas XVII 414; primi XVII 632. *v. Emathius. Pellaeus. Phlegraeus.*
Macies, malis comes addita morbis XIII 581.
Maeandrus, *Cariae fluuius*, VII 139.
Maecenas, *Etruscus*, X 40.
Maenala, *Arcadiae mons*, XIII 346; XV 771.
Maenas, *Baccha*, nocturna III 395. Maenade armata III 102.
Maeonidum tellus (*Etruria*) VI 607.
Maeonius: aequore (*campo Etrusco*) V 329; colonos IV 721; fluctus (*Thrasymennus*) XII 17; lacus XV 35; gentis VIII 483; linguae (*Homeri*) IV 525; ora VII 139; ope X 485; pubem V 10; terra X 40; uadum (*Pactolus, Lydiae fluuius*) I 157.
Maeror II 550; pastus Fletu XIII 582.
Magios Tiburtes, olim celeberrima nomina bello IV 187.
Mago, *frater Hannibalis*, fratrem spirat in armis III 240; IV 311, 562; V 369, 531; asper VI 61; VII 328; IX 229; X 374, 387; ferox XI 373, 498, 533; XVI 26, 674. Magonis ante oculos V 288. Magonem XI 484, 600. Mago (*voc.*) IV 823. Magone XVI 165.
Mahalces, *miles Hannibalis*, Mahalcen VII 599.
Maharbal, *dux Poenorum*, IV 562.
Mamercus, *miles Romanus*, V 333.

Mancinus, *Sulmonensis, Satrici filius,* IX 13, 71. Mancini armis 86; corpus 94; dolor 257. Mancine 112.
Mandonius. *dux Hispanus,* III 376.
Mantua VIII 592; Musarum domus 593; XVII 427.
Marathonius hostis (*Athenienses*) XIV 650.
Maraxes, *Poenorum dux,* VII 324.
Marcellus (*M. Claudius*), tertia qui tulerit sublimis opima Tonanti I 133 gratus mihi (*Ioui*) opimis III 587; XI 99; XII 166, 179, 198, 256; XIV 113, 179, 626; XV 347, 353; [Carthaginis horror XV 340]. Marcelli pugnacis opima XVII 299. Marcello (*dat.*) XII 420; XV 346. Marcellum Ioui spolia alta ferentem VIII 255; XII 279; XIV 339; XV 336, 393. Marcello XIV 505; XV 548. [Marcelli filius XV 354 *sq.*].
Marcia, *uxor Reguli,* VI 403, 576.
Marcius, *dux Romanus,* XIII 700.
Marius, *miles Romanus,* IX 401.
Marius, *amicus Scipionis,* XIII 231.
Marius *consul* XIII 853.
Marmaricus: alumno XI 182; nubem VII 84; populis III 687; signis II 57; uires VIII 215.
Marmarides 1) *adi.* Othrys V 437. Sciron XIV 482. Marmaridae Cothonis II 165. 2) *subst.* Marmarides, immanior artus IX 222. Marmaridae, medicum uulgus III 300. Marmaridum phalangem V 184; manus VII 629.
Maro, *miles Romanus,* XV 448.
Marrucinus: domus XVII 453; gens XV 566; pubes VIII 519.
Marrus, *cuius de nomine dictum est Marruuium,* VIII 505.
Marruuium, *caput Marsorum,* ueteris celebratum nomine Marri VIII 505.
Mars 1) *deus:* Martis nostri (= *Carthaginiensis*) numina I 118; nostri (= *Romani*) aemula facta XIII 463; fauore V 228; decori XII 278. Marti VI 665; VIII 253; Tyrio XI 24; XIII 508; XV 265; XVII 147. Martem I 680; IX 468, 522, 525, 552; X 618. Mars genitor (*voc.*) X 553. 2) = *bellum* I 8, 116, 160 *et saepissime.*
Marsica pubes VIII 495.
Marsus 1) *adi.* cohortes X 315; milite IX 269. 2) *subst.* Marsos IV 220.
Marsya VIII 503.
Martigena: populi XII 582; Quirini XIII 811; uulgo XVI 532.
Martius: ardor X 217; clamor V 171; facta XIII 707; fro[m] VIII 559; Hannibal XV 407; lupus VII 717; membra V [2]; ora XVII 646; plebes VIII 269; sonipes I 222; IV 505; uexilla XV 261; uirgo (*Amazones*) VIII 429; [X] X 312.

Marus, *Reguli eques ueteranus*, VI 74, 98, 136, 261, 431, 551, 575. Marum 579. Marè 425.
Masinissa, *Numidarum rex*, nomen superbum XVI 117; feruidus ingenii et feruidus aeui XVII 413. Masinissa (*voc.*) XVI 158. *v. Nomas.*
Massageten parentem III 360.
Massica iuga VII 166.
Massicus, *mons*, VII 207, 263.
Massicus, *miles Romanus*, IV 346.
Massilia XV 169 (*v. Phocais*).
Massylia signa XVI 183.
Massylus 1) *adi.* acies IX 223; arma XVII 61; dux (*Syphax*) XVII 110; ensis V 413; feram XII 276; gentis II 108; VIII 99; gentes XVI 252; oris XVI 170; rector XVII 128; regis XVI 234, 447; uates I 101; II 298. 2) *subst.* Massylus (*Syphax*) XVI 258. Massyli III 282. Massylum alis IV 510.
Masulis, *Pocnus*, I 405.
Matri Caelicolum magnae VIII 416. *v. Cybele.*
Mauors (*Mars*) II 365; subitus IV 11, 430, 459, 472, 477; V 203; IX 290, 439, 447, 465; XIII 379; rapidus XIV 132; laetus XVI 24; laetus caede XVII 488. Mauortis insani opus VI 6; campo XIII 660. Mauors = bellum V 458, 530, 609 *et saepius.*
Mauortius: facta I 55; Haemus XI 464; pectora XV 4.
Maurus 1) *adi.* Gelestae X 85; iaculo III 339; pastor XVII 89; Sacen II 161; Tunger VII 682; uenator X 125. 2) *subst.* Maurus pernix IV 376, 549; VI 675; VII 703; adustus corpora VIII 267; atrox IX 222; X 304; exultare leuis nudato corpore X 604. Mauri soror horrida II 439. Maurum IX 573. Mauro volucri XV 413. Mauri incocti corpora XVII 632.
Maurusius: harundo X 401; pestis IX 620; praeda XVI 553; pubes XI 412; taxus IV 567; tela XIII 145.
Mazaeus, *miles Hannibalis*, IV 627.
Mazara, *Siciliae oppidum*, XIV 273.
Medusae Phorcynidos antra II 59. Medusae stirpe X 177. *v. Gorgo.*
Medusaeis chelydris III 316. *v. Gorgoneus.*
Megaera, *furia*, III 37, numquam laeta XIII 432; atra XIII 575; feta furore XIII 592; 611.
Melite, *insula*, superba tela lanigera XIV 251.
Memnon, *Aurorae filius*, Eous III 334.
Memphis Nilotica XI 430.
Memphitide tela XIV 660.
Menaeis (*Menae, Siciliae oppidum*) uiris XIV 266.

eninge (*Africae insula*) Neritia III 318.
Mercurius] Cyllenes almae gelidis antris editus III 203. *v. Cyllenius.*
eroe, *coniux Mopsi Cretensis,* II 104.
essapus, *uetus Calabriae rex,* XII 393.
essena incumbens freto XIV 194. *v. Zancle.*
etabus, *miles Romanus,* IV 337, 340.
etaurus, *miles Romanus,* Metaurum Hispellatem IV 187.
etaurus, *fluuius,* VII 486; contorquens undas per saxa VIII 449. Metauri (*montis*) regione XV 555.
etellus, *miles Romanus,* VII 618.
etellus, *auctor consilii patriae deserendae,* X 420. Metelli faciem X 47; scelerata culpa XII 305. Metellum X 61. Metelle X 441.
ethymna, *Lesbi urbs,* ferox VII 211.
etiscus, *Saguntinus,* I 437.
etus IV 325.
euanas Uarenus IV 544.
euania, *Umbriae urbs,* VI 647; laetis pratis VIII 456.
icipsa, *miles Hannibalis,* II 160.
ilichus, *uetus Hispaniae rex,* III 104.
ilo, *Lanuuinus,* XIII 300, 365.
imas, *Ioniae promunturium,* Mimanti III 494.
imas, *gigas,* Telluris alumnus IV 276. Mimanta saeuum XII 147.
incius, *miles Romanus,* IX 627.
inerua: Mineruae Laomedonteae XIII 55. Mineruam Troianam XIII 78. Minerua (*abl.*) XIV 479. *v. Pallas. Tritonia. Uirgo.*
inoius: tela II 107; turba XIV 43.
inos, *Cretensium rex,* VIII 470; XIV 40. *v. Dictaeus.*
inucius, *magister equitum,* Minuci uecordia VII 523. Minuci (*uoc.*) VII 386; IX 564.
isenus, *Campaniae promunturium et urbs,* VIII 538. Misenum seruantem Idaea sepulcro nomina XII 155.
olossus custos (*canis*) II 689.
onaesus, *miles Hannibalis,* VII 604.
onoeci saxa nebulosa (*Liguriae promunturium*) I 586.
opsus, *Cretensis,* II 89, 95, 138. *v. Gortynius.*
orgentia, *Siciliae oppidum,* XIV 265.
orinus, *tubicen Hannibalis,* VII 605.
orinus, *miles Gallus,* XV 723.
ors lurida XIII 560.
osa, *miles Gallus,* XV 727.
ucius (*Scaeuola v. h. n.*) VIII 386.
ulciber (*Vulcanus*) IV 668; XII 141; XIV 55, 450, 566; X

Munda, *Hispaniae urbs*, Emathios Italis paritura labores III 400.
Murranus, *miles Romanus*, 1) IV 529, 532. 2) V 172, 461.
Murrus, *Saguntinus*, insignis Rutulo de sanguine I 377, 479, 482, 499, 504. Murri tumulum II 670. Murro I 457. Murrum II 563. Murre II 570. Murro II 556.
Murrus, *miles Hasdrubalis*, XV 467.
Musa: Musae (*dat.*) III 619. Musa (*voc.*) I 3; VII 217. Musae Sicelides XIV 467. Musarum domus (*Mantua*) VIII 593. Musis XII 31. Musas XII 219; XIII 789. Musae V 420; [deae IX 340]. Musis XIV 28. *v. Aonis. Helicon.*
Mutina, *Galliae cisalpinae urbs*, VIII 591.
Mutyce, *Siciliae oppidum*, XIV 268.
Mycenaeus rector (*Agamemnon*) XV 277.
Mycene: Mycenen Agamemnoniam I 27. Mycenae (*nom.*) magnae VIII 620.
Myconus, *miles Hasdrubalis*, XV 447.
Mygdoniam loton VIII 504.
Mylae, *Siciliae castellum*, XIV 202.
Myrice nympha III 103.

NABIS, *sacerdos Ammonis*, XV 672.
Nais: Naides V 21. Naiadum sororum famulum VI 289; turba XV 772.
Nar, *Sabinorum fluuius*, albescentibus undis in Thybrim properans VIII 451.
Naris, *miles Hannibalis*, Narin VII 598.
Narnia, *Umbriae oppidum*, duro monti recumbens VIII 458.
Nasamon 1) *adi.* bellator IX 221; Hiempsal I 408; Nasamona Tyren VI 44. 2) *subst.* Nasamon II 62; aequoreus III 320. Nasamones XIII 481. Nasamonum sedibus XVII 246. Nasamonas XI 180.
Nasamoniacos triumphos XVI 630.
Nasamonias Harpe II 117.
Nasamonius Idmon VII 609.
Nasidius, *Hispanus*, XV 450.
Natura XI 187; XV 75.
Naulocha, *Siciliae oppidum*, XIV 264.
Nealces, *Poenorum dux*, IX 226, 268, 363. Nealcae tela 392. Nealcen incestum XV 448.
[**Neapolis**] *v. Parthenope. Pheretiadae.*
Nebrissa, *Hispaniae urbs*, III 393.
Nebrodes, *mons Siculus*, XIV 236.
Neleia mella XV 456.
Nemeae pacator (*Hercules*) II 483.
Nepesina (*Nepete, Etruriae urbs*) cohors VIII 489.
Neptunicolae Telonis XIV 443.

Neptunius: caerula XVI 37; freta III 50; regna XIV 363.
Neptunus III 412; VII 255; [domitor tumidi maris IX 291;] XII 575; XVII 236. Neptuno (*dat.*) XV 253. [diue tridentipotens XV 159.]
Nereia turba VII 416.
Nereis XIV 571. Nereida XIV 222. Nereidum chorus III 413.
Nereus, *deus marinus*, II 49; IV 298; XIV 18; spumeus 414; XV 240; XVII 624.
Neritius: Meninge III 318; prole (*Saguntinis*) II 317.
Neritos, *insula*, Neriton scopulosis aruis XV 305.
Nerius, *miles Romanus*, V 260.
Nero (*C. Claudius*) VIII 413; XII 483; erepto Marcello maxima Romae spes XV 548, 592, 652; saeuus 779, 794, 813. Neronem XV 578. Nero (*voc.*) XII 173. *v. Amyclaeus. Clausus.*
Nestoris ueneranda ora XIII 801. *v. Pylius.*
Nessus, *nomen nauis*, Nessum turrigerum XIV 500.
Netum, *Siciliae oppidum*, XIV 268.
Nilotica Memphis XI 430.
Nilus XVI 36. Nili accola IX 224. Nilo (*dat.*) III 265. Nilo sacro (*abl.*) XIII 766. *v. Lageus.*
Niphates, *pars Tauri montis*, Niphaten XIII 765.
Nola, *Campaniae urbs*, Poeno non peruia VIII 534; XII 162. Nolam Chalcidicam XII 161. Nola (*abl.*) XII 481.
Nolana moenia XII 293.
Nomas, *Libyae gens*, VI 705; X 304; XVII 65. Nomados dextra II 186. Nomades VI 675; turba uolucris XV 368; XVII 633. Nomadum furibunda cohors II 264; tyranno (*Battus*) VIII 56; tyranno (*Hannibal*) XI 31; uolucrem manum IX 275; turmas XII 562; rector (*Masinissa*) XVI 116; ductor XVI 154. Nomadas V 194.
Norbanus, *miles Mantuanus*, XVII 426.
Notus, *uentus*, XII 617, 661; XVI 97; XVII 274. Noto (*abl.*) I 288; XIV 12, 422, 623; XVII 210, 255. Noti (*pl.*) IX 493.
Nox XV 284; atra XV 542, 602. Noctem XV 562.
Nuba 1) *adi.* Nubae populi dux (*Bagrada*) VII 664. 2) *subst.* Nubae exusti III 269.
Nuceria, *Campaniae oppidum*, VIII 532; XII 424.
Nucrae, *Samnitium oppidum*, VIII 564.
Numana, *Piceni oppidum*, Numanae scopulosa rura VIII 431.
Numicius, *Latii fluuius*, VIII 190. Numici stagna arcana I 666; fonte VIII 358. Numicus, paruo descendens fonte VIII 179.
Numidae, gens inscia freni I 215. Numidis (*abl.*) IX 242.
Numitor, *Campanus*, XIII 194, 212.
Nursia, *Sabinorum urbs*, habitata pruinis VIII 417.
Nympha V 19; VIII 227 (*voc.*). Nymphae hilares VIII 182.

Nympharum chorus IV 691. Nymphas VI 171 *etc. v. Nais. Nereis.*
Nysaeus: cacumina (*Gauri*) XII 160; palmite VII 198; thyrsis III 393.

OCEANUS III 52; pater V 395; XIV 349; XVI 37. Oceani gentes II 396; unda VII 639; litora XVII 145; caput XVII 244. Oceanum VII 109; XIII 554. Oceano III 392; XII 247.
Oeni prisca domus (*Bononia*) VIII 599.
Oeres, *miles Romanus*, X 32.
Odrysius: Boreas VII 570; tellure IV 431; telluris XIII 441.
Oea, *Africae urbs*, III 257.
Oeagrios neruos V 463.
Oebalios nepotes (*Tarentinos*) XII 451.
Oeneus: domus (*Tyde*) III 367; domos XV 308; stirpe XIII 31.
Oenotri VIII 46.
Oenotrius: arua XVI 686; bella II 57; finibus XIII 51; iura I 2; oris VIII 220; pubes XII 587, 650; tecta XIII 713; tellus XV 522; XVII 433; terris IX 473.
Oete, *mons*, III 43. Oetā (*abl.*) VI 452.
Oiliades (*Aiax*) XIV 479.
Olpaea litora XV 300.
Olympus XI 518. Olympi regnator X 350; serenati facies XII 665. Olympum III 671; celsum XI 457. Olympo alto IV 417; IX 551; XI 267; obscuro XVI 38.
Omnipotens VII 372.
Opiter, *miles Romanus*, X 33.
Orestes, *dux Sarmaticus*, XV 313.
Orfitus, *miles Romanus*, V 166.
Oricos, *Epiri urbs*, Oricon XV 293.
Orithyia, *uxor Boreae, mater Calaidis*, VIII 514; XII 526.
Ornytos, *miles Carthaginiensis*, XIV 478.
Orpheus XI 460. *v. Thracius. Bistonius. Oeacrius.*
[**Orsua**] *v. Corbis.*
Orthrus, *biceps canis*, XIII 485.
Ortygie, *Syracusarum insula*, Arethusa XIV 515. Ortygiae pelagus XIV 2.
Oscus 1) *adi.* Osco ortu XIV 195. 2) *subst.* Osci VIII 526.
Ossa, *mons*, III 495.
Othrys, *mons*, III 495.
Othrys, *Afer*, Marmarides V 437.

PACHYNI saxa XIV 72.
Pacis faciem VI 692.
Pactolus, *Lydiae fluuius*, I 234. *v. Maeonius.*
Pacuuius, *Campanus*, XI 58, 311.

Padus, *miles Gallus*, IV 232.
Padus, *fluvius*, XV 35. Padi ripis IV 177. Pado (*dat.*) IV 647. *v. Eridanus. Phaeton. Phaetontius.*
Paeonios fontis XIV 27.
Paestum, *Lucaniae urbs*, VIII 578.
Pagasaea ratis (*Argo*) XI 469.
Palaestinae gentis fera bella III 606.
Palatia I 15; VI 632; XII 516; regi Parrhasio uocitata XII 709.
Palici, *incolae Palicae, urbis Siculae*, XIV 219.
Palladium IX 531; XIII 50.
Palladius: agros (*Picenum*) VI 648; arbor I 238; ramo III 405.
Pallas, Libycis Tritonidos edita lymphis IX 297; 442, 456, 474. Pallada VII 86. Pallade VII 456; IX 481. *v. Minerua. Uirgo.*
Paller sine sanguine XIII 582.
Pan XIII 326, 327. *v. Faunus.*
Panchates, *equus*, Astur XVI 348; animosus 374, 400, 441. Panchatem 388.
Pangaeus: Edonis IV 776; iuga XI 464; nemora II 73.
Panhormos, *Siciliae oppidum*, fecunda XIV 261.
Pantagias, *Siciliae riuus*, Pantagian gurgite parco XIV 281.
Paphos, *Cypri urbs*, VII 457.
Paraetonius: litore III 225; serpens XVII 449; Syrtis V 356.
Parcae IV 203. Parcarum metas V 406; auxilium VIII 6; leges IX 475 = X 644; latens fraus IX 649. Parcas V 75. *v. Sorores.*
[**Paris**] *v. Laomedonteus. Phryx.*
Parnasius: Castulo III 391; responsa XII 320.
Parnasus biceps XV 311. Parnasi antris XII 337.
Parrhasio regi (*Euandro*) XII 710.
Parthenope (*Neapolis*) Graia VIII 534; XII 28.
Parthenope Acheloias XII 34.
Parthi fugientis harundine X 12.
Pasiphae, *Minois uxor*, illusa tauro VIII 471.
[**Patauium**] *v. Antenor. Troianus.*
Pater (*Iupiter*) I 537.
Patrae, *Achaiae urbs*, XV 310.
Paulus (*L. Aemilius*) III 586; VIII 284, 667; IX 38, 65, [illegible] 633, 639, 643; X 1, 10, 30, 42, 50, 171, 292, 515; [illegible] Latia inter nomina nomen XI 511; XII 289; [illegible] XII 549; XIII 706, 716; XVII 264. Pauli furentis [illegible] X 221; fata 405; lacerata cadauera 505; locum XI 98; [illegible] morabile letum 172; ingentem umbram 346; [illegible] lium XII 225; imago 234; ingentis ictus XVII 297. Pau[illegible] ductori IX 135, 262, 424; X 287, 305, 558. Paul[illegible] VIII 348; IX 6; X 83, 223, 263, 285; XI 141, 218, XV

XVII 161. Paule VIII 300, 306, 316; IX 26; X 53, 269, 272, 521; [decus Ausoniae X 572]; XI 526. Paulo IX 15, 21, 644; X 234.
Pauor VI 557.
Pedianus, *miles Romanus,* XII 212, 233, 251.
Pegasus, *nomen nauis,* Gorgoneas ferens ad sidera alas XIV 576.
Pelasgi VIII 443.
Peleia facta XIII 803.
Peliaca rupe XI 449.
Pelignus 1) *adi.* domus IX 116; tecta IX 80. 2) *subst.* Pelignus acer VIII 510.
Pelion, *Thessaliae mons,* Pelio (*abl.*) III 495. *v. Peliacus.*
Pella, *Macedoniae urbs,* Pellae gloria XVII 430.
Pellaeus: Clytium XVII 429; ponte XIII 765; Ptolomaei sceptra XI 381.
Pelopeus: nepotis (*Batti*) III 252; regna XIV 72; Telgon IV 628.
Pelopis sedes (*Peloponnesus*) XV 306.
Pelorus, *Siciliae promunturium,* celsus XIV 78. Peloro Trinacrio IV 494.
Pelorus, *miles Hannibalis,* IV 167.
Pelorus, *equus,* XVI 355, 359, 414, 426.
Pelusiacus: lino III 375; stamine III 25.
Pergama III 569; eruta XII 362; Teucria XIII 37; mala 50; Lauinia XIII 64.
Pergameus: sanguis I 47; Solimo IX 113.
Perseus, *Iouis filius,* III 315.
[Perseus, *ultimus Macedoniae rex*]. *v. Acacides.*
Perseus, *nomen nauis,* XIV 516.
Perusina arua VI 71.
Perusinus, *Cristae filius,* X 156.
Petilia, *Bruttiorum urbs,* infelix fidei miseraeque secunda Sagunto XII 432.
Petraea, *Siciliae oppidum,* XIV 248.
Phaselina sedes Thoanteae Dianae XIV 260.
Phaeacum arua XV 297.
Phaeton, *Apollinis filius,* Phaetontis equos XI 369; XIII 458; amnem (*Padus*) XVII 601.
Phaetontius: amnis (*Padus*) VII 149; frena X 540; ora X 110; stagna XVII 496; ungula VII 206.
Phalanteo Tarento XI 16.
Phalantus, *Lacedaemonius,* Phalanti Amyclaei stirps (*Zeusis*) VII 665. Phalantum IV 529. Phalante IV 533.
[Phalaridis] taurus XIV 212.
Phario colono I 214.
Pheretiadum muros (*Neapolim*) XII 159.
Philaeni, *fratres Carthaginienses,* XV 701.

Philippus, *Macedonum rex*, XV 289; XVII 420. *v. Aeacides.*
Phlegethon, *inferorum fluuius*, saeuus aquis XIII 564. Phlegethontis undis II 610; XIII 871; gurgite XII 714; fonte XIV 61. Phlegethonte ardenti XIII 836.
Phlegraeus: aruis (*Macedonicis*) IV 275; campis IX 305; XVII 649; sinus (*prope sinum Baianum*) VIII 538; uertex (*Uesuuius*) VIII 655.
Phocaicus; Emporiae III 369; oris IV 52.
Phocais: balista I 335; hospita (*Massilia*) XV 172.
Phoebade Iliaca XV 282.
Phoebe, *soror Phoebi*, XVI 35. Phoeben XV 563; XVI 35.
Phoebeus: ales V 78; cubilia III 411; lampade X 111; ortu IV 113; pectoris XIII 412; Sibyllae IX 62; Soractis VII 662; uatis III 99. *v. Hyperionius.*
Phoebus: pater IV 526; IX 34; X 537; XI 267; XII 413; XIV 468. Phoebi lampade I 193 (pectine VIII 504; templa XII 103; nomine XIII 400; cadentis iuga sera XV 224; Actia templa XV 302. Phoebo stabulanti III 399; surgenti III 481, 621; serenato V 181; VII 206; VIII 492; XII 222, 323; parenti XIII 539; XV 311. Phoebum VII 87; parentem IX 345; XIII 789; XV 334; XVI 662. Phoebo immodico IX 225; XII 732; XIV 28.
Phoenissa 1) *adi.* agmina XVII 146; arma III 362; classis VII 409; iuuenta XVII 631; mater VII 666. 2) *subst.* = Dido VIII 184. Phoenissae moenia VI 313. Phoenissa (*voc.*) XI 597.
Phoenix, qui longa dedit cognomina terris I 89.
Phoenix (*Poenus*) XVI 25. Phoenicum corda I 33; ritu III 274; tellus VII 576; bello XIII 730. *v. Pygmalioneus.*
Pholus, *Saguntinus*, I 437.
Phorcynidos Medusae II 59.
Phorcys, *dux Hispanus*, III 402; ingens X 173.
Phrygius: campis VII 120; campo XV 208; colono XII 700; Crenas VIII 503; ensis I 91; gentem II 352; Ida VII 487; loton XI 430; numen XIII 52; proauo IX 73; proles X 15; res XIII 748; sede XVII 3; stirpis I 514; tecta V ; uestem VIII 134. *v. Mygdonius.*
Phryx uictor (*Aeneas*) XIII 64. Phrygis pastoris (*Paris*) Phrygum gens recidiua (*Romani*) I 100. Phrygibus VII
Picano summo IV 302.
Picens, *miles Romanus*, IV 175, 176.
Picentes: Picentum acies X 312; V 308 (*acc.*) IX 273.
Picentia, *Campaniae oppidum*, VIII 57
Picenae telluris VIII 425.
Picenum, Palladios agros VI 649.
Picus, *auctor gentis Picenae*, VIII

Pierius: lyra XI 415; Teuthras XI 482.
Pindus, *mons*, XII 658. Pindi celsi uertice IV 520. Pindo (*abl.*) IX 605.
Pinna, *Piceni oppidum*, Pinnam uirentem VIII 517.
Piraeo litore XIII 754.
Pisaeo (*Pisa, urbs Elidis*) carcere XV 210.
Piso, *dux Umbrorum*, VIII 463; X 250, 403.
Placentia, *urbs Galliae cispadanae*, VIII 591.
Planctus II 550.
[Pleiades] *v. Atlantiades.*
Pleminius, *miles Romanus*, XVII 458.
Pleuron, *Aetoliae urbs*, regia XV 310.
[Pluto] rex opertus XIII 430. *v. Dis. Jupiter. Stygius. Tartareus.*
Podaetus, *Siculus*, Podaetum Aeoliden XIV 492.
Poenae II 551; XIV 99. Poenarum omnis imago XIII 604.
Poenicus *v. Punicus.*
Poenus 1) *adi.* ducis V 152; ductoris VI 671; Marte VIII 579; rectoris XV 261; uelamine VI 407; uigilem armenti II 442. 2) *subst.* Poenum fugientem XV 630. Poene fallax (*Aradus v. h. n.*) I 384. Poeni, gens laeta saeuis I 269, 252 *etc.* Poenorum I 16 *etc.* Poenum II 204. Poenis I 295; infidis VI 64; trucibus X 453 *etc.* Poenos II 230 *etc.* — Poenus = *Hannibal* I 515; II 25 *et saepissime.* Poeni uictoria II 565 *etc.* Poeno II 509; rumpenti foedera XI 5; calenti XIII 34 *etc.* Poenum III 591 *etc.* Poene IV 122 *etc. v. Agenoreus. Agenoridae. Cadmeus. Carthago. Elissaeus. Marmaricus. Pygmalioneus. Phoenix. Phoenissa. Sarranus. Tyrius.*
Pollentia, *Liguriae urbs*, fusci ferax uilli VIII 597.
Pollux, *Castoris frater*, IX 295; XIII 805. *v. Castor.*
Polydamanteis armis XII 212. *v. Pedianus.*
Polyphemus, *cyclops*, XIV 223; XV 429.
Polyphemus, *miles Carthaginiensis*, XIV 527.
[Pompeius] Magnus XIII 862.
Pomponia, *Scipionis (3) mater*, fecunda Iouis furto XIII 615.
Pomptini campi VIII 379.
Pontus (*terra*) XIII 477.
Porsena, *Clusinorum rex*, VIII 389, 478; X 483, 501. *v. Lydius.*
Praeneste, *Latii oppidum*, sacris dicatum Fortunae iugis VIII 365. Praeneste sacro IX 404.
Praetutia pubes, laeta laboris XV 568.
Priamidae XIII 68.
Priuernatum maniplis VIII 393.
Priuernum, *Latii oppidum*, Priuerno ab alto VI 48.
Prochyte, *Campaniae insula*, VIII 540; saeuum sortita Mimanto XII 147.

Propontis XIV 145.
Proserpina XIII 546. *v. Auernus. Iuno. Hennaeus.*
Proteus VII 420. Protea XI 447.
Prusiacas oras XIII 888.
Ptolomaei (*Philopatoris*) Pellaea sceptra XI 381.
Publicola (*P. Ualerius Flaccus cf. Liv. XXI 6, 8*) II 8.
Punicus: agmina X 507; arma X 419; bella I 621; VI 65; carcer VI 437; castra II 652, 661; VII 12, 522; IX 527; X 189; XIV 107; corda XII 737; ensis II 567; ignis I 602; regna IV 801; signa XV 325; spicula VII 485.
[**Puteoli**] *v. Dicarcheus.*
Pygmalion, *frater Didonis,* Pygmaliona VIII 64.
Pygmalioneus: gentem (*Carthaginienses*) VI 532; terris (*Phoenicia*) I 21.
Pylius: rector (*Nestor*) VII 597; senectae XV 456.
Pyrenaei montis cacumina III 415. *v. Pyrene.*
Pyrene, *Bebrycis regis filia,* Pyrenen III 425, 438, 439. *v. Bebrycius.*
Pyrene, *saltus,* III 417; horrida IX 230; XIV 35; XVI 278; mater fera bellorum XVII 641. Pyrenes populi I 190; XIII 699; iuga I 643; III 338; XI 144; niuosae celsis iugis I 353; celsae uertice I 548; siluae XV 176; tellus XV 451; arcem culmenque XV 478; tumulo XV 491; nemora auia XV 791; gentibus XVI 246. Pyrenen niualem I 487, 699; IV 61.
Pyrrhus, *Epiri rex,* XIII 725; XIV 94.
[**Pythia**] Phoebo intrata sacerdos XII 323.
Python, *nauis,* undiuagus XIV 572.

QUERCENS, *Oristae filius,* X 151.
Quirinius, *miles Romanus,* IV 192.
Quirinus (*Romulus*) III 627; sator IX [illegible] XII 718. Quirini sceptra VI 103; patris effigies [illegible]46; portas X 332; sacratas sedes XI 118; Iliaci r[illegible]III 266; Martigenae thalamos XIII 811; armiferi gens [illegible] VI 176. Quirino XVII 651. Quirinum uestrum XV [illegible]ino Ausonio IV 813.
Quirites capti IV 48. Quiritibus X[illegible]

RAUENNAE palud[illegible]gua VIII [illegible]
Reate, *Sabinorum* [illegible] magnae [illegible]aelicolum Matri VIII 415.
Regina litora XII[illegible]
Regulus, spes et [illegible] gentis Her[illegible]13, 436; IV 360; VI 88, 128; [illegible] gentis lun[illegible]7, 318, 478, 658, 675. Regul[illegible]3, 342, 45[illegible]
Remulus, *miles* [illegible] IV 186.
Rhadamanthus X[illegible]

Rhenus, *fluuius*, Rhenum I 594; III 599.
Rhenus, *Italiae riuus*, paruus VIII 599.
Rhesus, *Thracum rex*, Rhesi domus II 76.
Rhodanus III 449, 464. Rhodani ripas III 446; gurgite XV 500; comas intonsa iuuentus (*Galli*) XV 671. Rhodanum I 594; ferocem IV 61.
Rhodanus, *miles Gallus*, XV 722.
Rhodope, *Thraciae mons*, III 494, 621; XII 658. Rhodopes uertice XIV 121. Rhodopen II 73. Rhodope (*voc.*) damnata deis XI 476. Rhodope (*abl.*) IX 605.
Rhodopeia spicula XII 400.
Rhoeteius 1) *adi.* ductor (*Marcellus*) XIV 487; XVII 486; lancea XVII 196; pubes IX 621; regna VII 431. 2) *subst.* Rhoeteius II 51.
Rhoeteus: fata I 115; litore VIII 618; nomine IX 72.
Rhyndacus, *dux Hispanus*, III 388.
Riphaea (*sc. iuga*) XII 7. Riphaeum Strymona XI 459.
Roma I 5, 16, 340; Dardana IV 670; pia XI 124 *etc. etc.* Romae moenia I 389, 608; III 182, 509 *etc.* Romam I 29, 269 *etc.* Roma (*voc.*) II 32; VI 483 *etc. v. Dardania. Laomedonteus. Quirinus. Saturnius. Tarpeius. Tonans. Troia. Troius. Romanus. Romuleus.*
Romanus 1) *adi.* agmina IV 570; bellum I 80; belli I 479; bella II 452; cadauera I 45; castra VII 522; VIII 2; cruore XI 139; damnis III 356; duces XIV 248; ductor IX 181; foedera I 447; XIV 248; iuga III 138; litore XVI 662; manus XV 763; moenibus VIII 477; signa IV 115; tela VII 379; turmas II 322. 2) *subst.* Romane VII 95; IX 346. Romanos I 114; XVII 463. *v. Aeneades. Auruncus. Ausonius. Ausonidae. Assaracus. Dardanidae. Dardanius. Dardanus. Daunus. Daunius. Euandrius. Hectoreus. Hesperius. Idaeus. Iliacus. Italus. Latinus. Latius. Laurens. Martigena. Oenotri. Oenotrius. Phryges. Phrygius. Quirinus. Rhoeteius. Rhoeteus. Romulus. Romuleus. Rutulus. Saturnius. Sigeus. Teucri. Troianus. Troiugena. Troius. Tyrrhenus. Uenus.*
Romuleus: ducis XVII 526; iuuenis XVII 384; muros VII 485; muris XI 75; nepotes III 618; regno X 279; sedem VI 611; senatum XV 1; turmis IX 524; uallo XII 606; urbis XI 583; urbe XV 335.
Romulus *v. Quirinus*,
Romulus: facta XIII 793; uirtus XVI 254.
Rothus, *miles Hannibalis*, II 165.
Rubico VIII 453.
Rubri ponti munera XIV 663.
Rudiae, *Calabriae urbs*, uetustae XII 396, 397.

Rufrae, *Campaniae oppidum*, VIII 566.
Rullus, *miles Romanus*, V 260.
Ruspina, *Africae urbs*, III 260.
Rutilus, *miles Romanus*, XVII 426.
Rutulus, *miles Romanus*, XV 700, 702.
Rutulus 1) *adi.* agrum VIII 194; agros XI 565; castris XV 328; flammis XVI 697; gentis I 658; Pholum I 437; pinu XIV 498; Saguntum IV 62; sanguine I 377; III 261. 2) *subst.* a) *Ardeates:* Rutulorum urbe II 604. b) *Saguntini:* Rutuli II 567. Rutulis I 584. Rutulos II 541. c) *Romani:* Rutulo (*v. Claudius*) XIII 163, 171. Rutuli XV 759; XVII 125. Rutulum rector XVI 141. Rutulis IX 507; X 449. Rutulos V 403; XV 642, 737. Rutulis XI 165. d) *Aborigines:* Rutuli faunigenae, sacra manus VIII 357.

SABATIA stagna (*lacus Etruriae*) VIII 490.
Sabellum iaculatorem IV 221.
Sabellus, *miles Romanus*, XV 687.
Sabini VIII 423; XIII 843. *v. Sabus. Sancus. Spartanus. Volesus.*
Sabino bacifero III 596.
Sabratha, *Africae urbs*, III 256.
Sabratha, *miles classiarius*, XIV 437.
Sabura, *miles Hasdrubalis*, XV 441.
Sabus, *auctor nominis Sabini*, VIII 422.
Saces, *Maurus*, Sacen II 161.
Saetabis, *Hispaniae urbs*, telas Arabum spreuisse superba *etc.* III 373, 374; XVI 474.
Saguntinus: matre I 378; portae I 271; umbrae II 704.
Saguntos I 502, 573; II 446; Graia III 178; animosa IX 186. Sagunti extrema precantis imago I 631; accensae tecta I 676; tectis II 229; arce II 369; muros 394; exitium dirum 487; castae moenia III 2; fumantis arce 16; obsessae ore 66; casus 564; moenibus V 322; miserae poenas VII 280; captae caede IX 292; cineres XII 80. Saguntо superatae I 650 654; II 436; miserae XII 432; XIII 675. Saguntum miseram II 105; luctantem fatis II 514, 541, 662; Rutulas IV 62; passam infanda V 160; captam VI 701; XII XV 409. Sagunte II 569; XVII 495. Sagunto Ar I 332; fumante II 284. *v. Daunius. Dulichi Herculeus. Neritius. Rutulus. Tirynthius. Zac*
Saguntum XVII 328.
Salaminiacis trophaeis XIV 282.
Salerni tela VIII 582.
Sallentinae cohortes VIII 573.
Same, *insula prope Cephalleniam*, Samen XV 409.

Samius, *Macedo*, XVII 428.
Samnis 1) *adi.* Samnitis ursae IV 558. 2) *subst.* Samnis VIII 562; belliger X 314; odium renouare ferox XI 8. Samnitum robore I 664; signis IX 270; superbis iussis XI 175.
Sancus, *auctor gentis Sabinorum*, VIII 420.
Sapharus, *miles Hannibalis*, VII 604.
Sapis, *fluuius Galliae Cispadanae*, VIII 448.
Sardous: luctu XIV 6; recessus XII 368; terra VI 672; terras XII 348.
Sardus, *Libys*, XII 359.
Sarmaticus: conti XV 685; muros III 384 (*v. Uxama*); Orestes XV 313; sedibus III 617.
Sarmens, *miles Gallus*, IV 200.
Sarnus, *Campaniae fluuius*, Sarni mitis opes VIII 537.
Sarranus (*Tyrius, Carthaginiensis*): caede VI 662; castra XI 2; gente I 72; Iuno VI 468; Leptis III 256; manus IX 319; murice XV 205; nauita VII 432; nomen IX 202; numina VIII 46.
Sarrastes (*Campaniae*) populi X 315; populos VIII 536.
Sason, *insula*, IX 469. Sasonis Hadriaci infaustas harenas VII 480.
Sassina, *Umbriae oppidum*, VIII 461.
Satricus, *Sulmonensis*, IX 68, 77, 104; Solimi genus 128. Satrice 111.
Saturae nebulosa palus VIII 380.
Saturnia (*Iuno*) II 527; IV 709; VII 464, 511; VIII 202; IX 296; X 433; XII 702.
Saturnius: arua I 70; coniux X 337; dextera XIV 49; pubes III 711; regna III 184; XIII 63; XVII 380; sedes IV 442.
Saturnus altus VIII 440. Saturni patris casta saecula XI 458. Saturnum XV 525.
Satyrus: Satyro lasciuo III 103. Satyri leues III 394.
Scaeae limina portae XIII 73.
Scaeuola, *dux Romanus*, VIII 384; IX 372; X 404.
Scaptia pubes VIII 395.
Scaurus, *dux Romanus*, VIII 370.
Scelerata limina portae VII 48.
Scipiades 1) = *Scipio* (*1*): Scipiadae ora XVI 193; patris sanguine XVII 315. 2) = *Scipio* (*3*): Scipiadae arma XI 362; cornum XV 441. Scipiadae (*dat.*) IX 276, 439; XIII 231; XV 341; XVI 33. 3) Scipiadae = *Scipiones* (*1*) *et* (*2*): fulmina gentis VII 107. Scipiadas sacrata nomina Marti VIII 254; XIII 384.
Scipio (1), *P. Cornelius, consul a. 218:* IV 52, 230; implacabilis 624; 669, 698; VI 710; geminus (*cum fratre*) XV 4. *v. Scipiades.*

[**Scipio** (2), *Cn. Cornelius*] *v.* *Scipiades.* *Scipio* (1).
Scipio (3), *P. Cornelius, Africanus maior:* IV 117; VIII 546; IX 413, 430; X 426; XIII 218, 236, 386, 449, 710, 737, 792, 831; XV 158, 492; XVI 154, 159, 223, 234, 276, 657; XVII 48, 235, 395, 402, 480, 533, 543. [uera Iouis proles IV 476; lux Italum XIII 707; Aeneades XIII 767; nate Tonantis XVI 144; Rutulum rector XVI 141; Latius iuuenis XVI 190; Dardanide pulcherrime XVI 191; pacator terrae Hiberae XVI 245; Tarpei Tonantis prolem XVII 654]. *v.* *Scipiades.*
Scipio (4), *L. Cornelius, Barbati filius,* Sardoa uictor terra VI 671.
Scipio (5), *L. Cornelius, Africani maioris frater,* XVI 59.
Scipio (6), *P. Cornelius Nasica,* genitus patruo ductoris ad Africa bella tunc lecti XVII 10.
[**Scipio** (7), *Africanus minor*] XVII 374.
Sciron, *Marmarides,* XIV 482.
Scylla V 135; XIII 440, 590.
Scyllaeus: antra II 306; canes XIV 474; litoris II 334.
Scythica gente XIII 486.
Sedetana cohors III 372.
Selinus, *Siciliae oppidum,* palma arbusta XIV 200.
Selius, *miles Romanus,* XVII 429.
Sena, *fluuius,* Senonum de nomine VIII 453; XV 552.
Senectus queribunda XIII 583.
Senones infandi IV 160; VI 555. Senonum galeae I 624; nomine VIII 453; genti XI 30; milibus XII 583.
Seres, primi nouo Phaetonte retecti VI 4; Eoi XVII 595. Seras XV 79.
Serranus, clarum nomen, tua, Regule, proles VI 62, 295. Serranum 575. Serrane 292.
Seruilius *Cn.* V 98, 114; VIII 665; IX 272; optima post Paulum pars belli X 222; XIII 718. Seruili ora suffixa ueruto XVII 308.
Setia, *Latii oppidum,* ipsius mensis seposta Lyaei VIII 377; colle uitifero X 33.
Sibylla, *uates Cumaea,* XIII 621, 724. Sibyllae Phoebeae dicta IX 62; sacra XIII 411; castae imago 444; umbra 488; fatidicae prisca oracula XVII 2. *v.* *Triuia.*
Sicania IV 502. Sicaniae freta II 334. Sicania (*abl.*) XIV 237. *v.* *Hennaeus.* *Scyllaeus.* *Trinacria.* *Triquetrus.*
Sicanius: gurgite I 35; muro III 243; ora XIII 739; portus XIV 4; transtra XIV 492.
Sicanus: gens XIV 258; leuitate XIV 291; pubes X 313; rebus XIV 110; socio VIII 356; tellus XVI 216; uomere XIV 34; urbe XV 356.
Siccha, *Poenus,* IX 385, 388.

Sicelides musae XIV 467.
Sicoris, *legatus Saguntinus*, I 633.
Sicoris, *Ilerdensis*, XVI 475.
Siculus, *Ligurum ductor*, XIV 37.
Siculus 1) *adi.* Aetna VIII 614; aruis II 429; litoris XIV 2; Mauorte XIV 154; oras X 655; oris XIV 44, 98; ora XIV 178; pontus I 62; subteminis XV 433; terris V 566; terra XVII 48; tyranni I 662. 2) *subst.* Siculorum diuos XIV 294. *v. Aeolius. Aetnaeus. Hennaeus.*
Sidicinus: arua XII 524; bella XI 176; cohors V 551; miles VIII 511.
Sidon, *urbs*, Cadmea XIV 579. Sidone Tyria VII 634; VIII 436.
Sidonis = *Anna, Didonis soror*, naufraga VIII 70; 199. Sidonida 193.
Sidonius: 1) *adi.* aciem IX 540; aggere IX 97; amnem IV 648; arcis XI 595; ardore IV 268; ariete XVI 696; auos III 708; Barce IV 356; cassis XVI 451; carcer VI 343; classis XIV 354; Crantor XIV 517; cuspis V 474; Dido XV 746; domos XV 38; duces I 10; ducem X 301; XV 390; ductor I 297; III 406; IV 325; V 2 *et saepius;* ensem IX 427; flammae I 131; fortuna XV 737; furores XVII 347; gentis II 656; VIII 212; XV 524; hostis XIII 714; iugum XVI 647; iuuenis XI 135; XII 693; litora VI 370; maniplis III 241; matres II 571; VI 411; miles X 36; XI 281; XVII 212; nautis III 665; nomine XVII 369; pubes XI 298; pubis XI 355; puer XVI 677; pugnae necisque XI 309; rectorem XIII 514; sponsa V 290; tecta I 444; VI 85; tela XII 377; trophaeis VI 109; uictor XIV 96; uirgo XIII 620; uulnera IX 104; Elissae uultus XIV 573. 2) *subst.* Sidonius (*Hasdrubal*) XV 800. Sidonii (*Hannibalis*) VII 98. Sidoniis IX 161. Sidonios XIV 269, 271.
Sigeus: auis I 665; colono IX 203.
Signia, *Latii oppidum*, spumans immiti musto VIII 378.
Silanus, *dux Romanus*, XII 483.
Silarus, *Lucaniae fluuius*, VIII 580.
Silarus, *miles Bruttius*, XVII 438.
Simbruuium, *Latii regio*, Simbruuio gelido VIII 369.
Simois, *Troadis fluuius*, Simoentos undas XV 59; XVI 370. Simoenta Idaeum XIII 72.
Sinuessa, *Latii oppidum*, tepens VIII 527.
Sipus, *Apuliae urbs maritima*, VIII 633.
Siren XIV 473. Sirenum una (*Parthenope*) XII 34.
Siren, *nomen nauis*, pennata XIV 567.
Sirius, *sidus*, I 256; XIV 621; letiferos accendens ignes XVI 99.
Sisyphio Isthmo XIV 51.
Smyrnaeis (*Homeri*) plectris VIII 594.

Solimos (*Sulmo*) IX 75.
Solimus 1) *filius Satrici* IX 72, 91. 2) *Phryx, comes Aeneae, atauus Satrici* IX 75. Solimi genus IX 128. Solimo Pergameo IX 113.
Somnus IV 89; comes Baccho additus VII 204. Somnum regnantem tenebris X 341. Somne X 345.
[**Sophonisbe**, *Hasdrubalis filia*] XVII 71.
Sopor X 370.
Sora, *Uolscorum oppidum*, Sorae iuuentus VIII 394.
Soracte, *Etruriae mons*, sacrum Phoebo VIII 492. Soractis Phoebei honor VII 662. Soracte satum Aequanum V 175.
Sorores durae I 281; XIII 74; improperae III 96. Sororum fila XVII 361. *v. Parca.*
Spartam IV 365.
Spartanus: catenis IV 359; cohors II 433; latratibus I 421; propaga (*Uolesi*) II 8. *v. Therapnaeus.*
Sphinx XIII 589.
Stabiae, *Campaniae urbs*, XIV 409.
Sthenius, *miles Romanus*, IV 343.
Strymona Riphaeum XI 459.
Stygius: aestus VI 219; XIV 450; antro XIII 423; aras IV 786; caligine VII 690; color XII 244; feruor X 161; flagello II 616; flatus XII 137; formidinis XIII 522; frigore V 528; Ianitor III 35; Ioui I 386; nemus VI 146; nocti V 242; nocte VI 33; odore XIV 587; palude XV 35; penatis VI 488; rector XIV 242; regno XIII 553; religione XII 124; sede XIV 162; tabo XIII 294; tenebrae VII 724; tenebras XIII 625, 713; uates II 427; uestis I 94; umbra V 597; IX 45; XIII 784; umbras V 617; undae II 706; undas XV 43.
Styx XIII 570. Stygis lacus III 601. Styga VII 586; XII 120; XIV 247. *v. Tartareus.*
Sucro, *Hispaniae urbs et fluuius*, III 372.
Suessa, *Uolscorum oppidum*, detrita bellis VIII 398.
Sueuo crine V 134.
Sulla, *dictator*, XIII 855, 860.
Sulla, *dux Romanus*, VIII 393.
Sulmo, *Pelignorum urbs*, IX 76. Sulmone gelido VIII 510; IX 70, 111.
Superbi (*Tarquinii*) solium X 481. Superbos pulsos VIII 479.
Surrentum, *Campaniae oppidum*, molle Zephyro salubri V 466; VIII 543.
Sutria (*Sutrium, Etruriae urbs*), tecta VIII 491.
Sychaeus, *Didonis maritus*, I 90; VIII 123.
Sychaeus, *Hasdrubalis filius*, III 245; IV 825; V 461, 468, 500. Sychaei corpus 602. Sychaeo 518. Sychaeum 584. Sychaee 591.

Syllae *iuuenes de Fabii exercitu* VII 618.
Symaethus, *miles Hannibalis*, IX 410; XIV 231.
Synhalus, *clarus medicus*, V 352, 363; *eius proauus* 358. *v. Hammon.*
Syphax, *Massylorum rex*, ditissimus nec nudus uirtute XVI 171; celsus mente 187; 221; spes Libycis una et Laurentibus unus terror XVII 62; feretro residens 629. Syphacem XVII 76, 116. Syphax uenerande sceptri XVI 248. *v. Massylus.*
Syracosius: arces XIV 181; busto XIV 513; camena XIV 30; urbe XIV 289.
Syracusae XIV 277. *v. Arethusa. Ephyraeus. Isthmiacus. Trinacrius.*
Syrticus, *Poenus*, V 243.
Syrtis perfundens sidera III 652; semper naufraga XVII 634. Syrtis uastae populator I 408; harenis I 644: infidae litora II 63; Paraetoniae litora V 356. Syrtim VII 570; XVI 621; XVII 247. Syrtibus XVI 253.

TABAS, *Siciliae oppidum*, bellare docilis XIV 272.
Taburnus, *Campanus*, XIII 195.
Tadius, *miles Romanus*, IX 587.
Tagus, *Hispanus*, ascito cognomine auriferi fontis I 155, 164. Tagum ore excellentem et spectatum fortibus ausis I 152.
Tagus, *fluuius*, I 234; auriferis harenis turbatus XVI 560. Tagi opibus II 404; uulgum XVI 286. Tago aurifero (*abl.*) XVI 450.
Tanaquil, *uxor Tarquinii Prisci*, XIII 818.
Tarchon, *conditor urbis Tarquiniorum*, VIII 473.
Tarentum, *urbs:* Tarentus XII 434. Tarenti Tyndarei fortuna XV 320. Tarento Phalanteo (*dat.*) leuitas animosa XI 16. *v. Oebalius.*
Tarius, *miles Romanus*, IV 252.
Tarpeia, *uirgo*, XIII 843.
Tarpeius: arces III 573; arce VI 417; arcis XII 44; cacumina XIII 1; collem VI 604; culminis III 609; culmina VI 103; incendia X 336; Iouis XII 743; XVII 267; Iouem XVI 261; iugo IV 152; moenia XIII 267; pater IV 48; rupes I 541; V 109; VIII 341, 644; rupe III 623; VI 713; rupis X 360; saxa I 117; V 82; scopulos II 33; sede IV 287; XI 78; XII 517; tectis IV 784; tecta V 635; templa VII 56; X 432; XVII 226; Tonanti IV 548; Tonantis XVII 654; uertice X 375; XII 609. — Tarpeio (*dat.*) V 164.
Tarraco, *Hispaniae urbs*, uitifera III 369; hospita Baccho XV 177.
Tartara II 695; V 388; VI 40, 315; X 263; XIII 437, 591.

Tartareus: cymba V 267; diuae (*Bellona*) V 222; hiatus III 433; Ioui II 674; labes XIV 597; portae XIII 422; torrens (*Acheron*) XV 65; XVII 565; turbo VI 175; uadis IX 541; urbis XII 133.
Tartessiacus (*occidentalis, Hispanus*): aequore VI 1; oras XVII 590; portus XVI 114.
Tartessius: stagna X 537; tellus XIII 674; XV 5; XVI 647.
Tartessos, *Hispaniae urbs*, stabulanti conscia Phoebo III 399; V 399.
Tartessos, *Hispanus*, XVI 465, 509.
Taulantius: incola (*Illyrii*) XV 294, regna X 508.
Tauranus, *miles Romanus*, V 472.
Taurea, *Campanus* (*cf. Liv. XXIII 46, 12*), XIII 143, 161, 170, 371.
[Tauricus] *v. Thoanteus.*
Taurinis campis III 646.
Tauromenitana sede (*Tauromenium, Siciliae oppidum*) XIV 256.
Taurus, *mons*, XII 658. Tauri Cilicis saxosa cacumina XIII 882. Tauro (*dat.*) III 494.
Taurus, *gubernator nauis Romanae*, XIV 407.
Taygeta, *Laconiae mons*, gelidos montis IV 363. Taygeta (*voc.*) VI 311.
Teate, *Samnitium oppidum*, magnum VIII 520; clarum XVII 453.
Tegeatide (*Arcadia*) capra XIII 329.
Teleboum regna (*Capreae insula*) VII 418.
Telegonus, *Ulixis et Circes filius, conditor Tusculi*, Telegoni muros XII 535. *v. Laertes.*
Telesinus, *Cristae filius*, X 148, 152.
Tellus XV 618; Oenotria XV 522. Telluris alumnus (*Mimas*) IV 275; ira monstrum genitum (*serpens*) VI 152 (*cf.* V 111); Latiae imago XV 546. Tellurem XV 562.
Telon, *Teleboum rex*, antiqui Telonis saxosa insula (*Capreae*) VIII 541.
Telon, *classiarius Marcelli*, Telonis Neptunicolae ora XIV 448.
Temisus, *Hispanus*, litore ab Hesperidum I 431.
Terror IV 325.
Tethys, *Oceani uxor*, reciproca III 60; XIV 347; extrema lito[illegible] XVI 172. Tethyn extremam III 411; XVII 243. Tethy[illegible] saeua V 395.
Tetrica rupe (*Sabini mons*) VIII 417.
Teucer, *conditor Carthaginis Nouae*, Teucro uetusto III 368; XV 192.
Teucer, *Graecus*, XVII 426.
Teucri (*Romani*) XII 362. Teucrum murmura XIII 70; T[illegible] crorum gentem et fatalia regna XVII 348. Teucris I[illegible]

III 127; VII 484; VIII 598. Teucros VIII 199; IX 530, 532; XIV 353.
Teucria Pergama XIII 36.
Teutalus, *miles Gallus*, IV 199.
Teuthras, *Cumaeus*, XI 288, 433.
Thamyris, *Saguntinus*, II 177.
Thapsos, *Siciliae urbs*, XIV 206.
Thapsus, *miles Hannibalis*, 1) II 160. 2) IV 635.
Thapsus, *Africae urbs*, uberior Rutulo nunc sanguine III 261.
Thebe, *Graeciae urbs*, Thebes gremio III 678. Thebas I 276; XI 443.
Thelgon, *Cyrenaeus*, IV 628.
Therapnaeus: armis XIII 43; sanguine VIII 412.
Therapne, *Laconicae urbs*, animosa VI 303.
Thermarum litora (*in Sicilia*) XIV 232.
Thermodon, *Ponti fluuius*, Amazonius VIII 430.
Thermodontiaca (*Amazonia*) pelta II 80.
Theron, *Saguntinus*, *Herculis sacerdos*, II 149, 192, 207, 226. Therona 189. *v. Daunius.*
Theron, *Hispanus*, XVI 476, 500, 510. Theronis terga 519. Therone 509.
Thespiadum nepotes (*Crotoniates*) XI 20; agmine XII 364.
Thesprotia (*Epiri*) arua XV 297.
Thessala arma XV 278.
Thetidis proles VII 120. *v. Achilles.*
Thoanteae Dianae IV 769; XIV 260.
Thoas, *comes Diomedis*, Thoantis Aetoli IX 99.
Thrace ultima XI 465.
Thraces equi (*Diomedis*, *Thraciae regis*) III 38.
Thracius: Boreas I 587; uates (*Orpheus*) XII 398. *v. Geticus. Odrysius. Rhodopeius.*
Thrasymennus *v. Trasumennus.*
Threicius: Calen (*Campaniae urbs*) XII 525. Threiciae (*Amazones*) II 73.
Thule *v. Thyle.*
Thulis, *miles Hannibalis*, Thulin VII 602.
Thuris, *miles Hannibalis*, Thurin VII 598.
Thybris, pater I 607; III 150; IX 207. Thybridis sceptriferi undam VIII 367; ripas XIII 727; Tusci sonora ostia XVII 14. Thybrim III 511; V 162; VIII 452; X 358, 497; XII 540; XIII 828; XVI 679. *v. Albula. Tiberinus. Tuscus. Tyrrhenus.*
Thyle, *insula*, Thyles incola XVII 416. Thylon III 597.
Thyrmis, *Gallus*, XV 721.
Thyrus, *miles Hannibalis*, II 110.
Thysdrus, *miles Hasdrubalis*, XV 448.

Tiberino amni VI 883.
Tiberinus, *gubernator nauis Romanae*, XIV 516.
Tibur, *Latii oppidum*, VIII 364. Tiburis arua XII 229.
Tiburna, *uxor Murri*, II 554, 566, 665.
Tiburtis Magios IV 187.
Ticinus, *fluuius*, IV 82; VI 107. Ticini undas IV 81; ripis V 155; VII 31; amnem V 403; spumantis sanguine ripas VI 706; gelidas undas XVII 314. Ticine I 45. — Ticina flumina IX 432; fluenta XII 548.
Tifata, *Campaniae mons*, XII 487; XIII 219.
Timauus, *Uenetorum fluuius*, Timauo sacro XII 215.
Tingi, *Mauretaniae urbs*, Tingim III 258.
Tinia, *Umbriae fluuius*, Tiniae inglorius humor VIII 452.
Tirynthius 1) *adi.* castra (*Cerretani*) III 357; culmina (*Saguntum*) I 661; gens (*Fabia*) VII 35; heros (*Fabius*) VIII 217 = proles II 3; tecta (*Saguntum*) II 300. 2) *subst.* = *Hercules* III 433, 496; VI 628; VII 592; tangens astra XVII 660.
Tisiphone, *furia*, II 614. Tisiphones pocula XIII 575. Tisiphonen II 530.
Tisse, *Siciliae oppidum*, paruo nomine XIV 267.
Titan (*Sol*) I 209; V 57; VI 1; XII 508, 648, 681; nouus XIV 344; criniger XIV 585, 641; XV 223; oriens 248.
Titania (*Luna*) IX 169; X 538.
Titania bella XII 725.
Titanum cohors I 435; bello IV 435.
Tithoni roscida coniux I 576.
Tithonia coniux V 25.
[Titus] *imperator*, iuuenis magno praecellens robore mentis III 603.
Tlepolemus, *Herculis filius*, III 364.
Tmolus, *Lydiae mons et urbs*, diues VII 210. Tmoli decus (*Tyrrhenus*) V 9. Tmolo missa manus (*Etrusci*) IV 788.
Tonans: Tonantis Tarpeia tecta V 635; crimen culpamque VI 84; summi matrona VIII 219; uultus VIII 652; sede XI 85; XII 48; irati pugna XIII 20; nate (*Scipio 3*) XVI 144; templa 273; Tarpei prolem (*Scipio*) XVII 654. Tonanti I 133; Tarpeio IV 648; X 54, 293, 319; XII 280; XV 253. Tonantem deiectum Tarpeia rupe VI 713; *demigrantem* Tarpeia sede XII 517; 666, 722. Tonante III 649.
Torquatus, *miles Romanus*, VII 619.
Torquatus (*T. Manlius*), annum fronte aequauisse senera nobilis XI 73; senior XII 342. Torquatum XII 350. 377.
Trasumennus, *Tyrrheni filius*, V 8. Trasumenne V 16
Trasumennus, *nomen lacus*, IV 738.
Trasumennus, *lacus*, I 49; V 22, 252, 331. Trasumenni undas V 72; VI 111; unda VI 552; medio XVII 164; Tusci litora

VI 707; XV 815; nomina VII 148; fata VIII 38. Trasumenne I 547; IV 703, 826; V 581; VI 298; VIII 665; XVII 496. Trasumenna uada XI 172; busta XI 345; fluenta XIV 150. *v. Lydius. Maeonius. Tuscus. Tyrrhenus.*
Trebia I 47; IV 573, 626, 634, 638; VI 297; VIII 668; IX 189. Trebiae uicina IV 493; nomen IV 661; nomina VII 148; gurgite V 128; fata VIII 38; ripas XI 140; flumine saeuo XVII 312; paludem XVII 600. Trebiam IV 484, 601; VI 707; VII 378; X 590; XI 345; XII 80, 285, 548; XV 815. Trebia (*voc.*) IV 643; insignite trophaeis Sidoniis VI 109. Trebia (*abl.*) IV 698; XII 16.
Tricastinis finibus III 466.
Trinacriae (*Siciliae*) motu XIV 110.
Trinacrius: antra XIV 55; colonos III 257; freta XIII 93; genitor (*Hippocratis et Epicydis pater*) XIV 290; moenia (*Syracusae*) XIV 614; Peloro IV 494; rex (*Hieronymus*) XV 423.
Triton, *Neptuni filius*, XIV 373.
Triton, *nomen nauis*, captiuus XIV 578.
Tritonia (*Minerua*) IX 439; uirgo IX 479; XIII 57.
Tritonis, *Africae lacus*, sacra IV 533. Tritonidos paludis stagna alta III 322; Libycis lymphis IX 297.
Tritonis, *uxor Hiarbae, mater Asbytes.* Tritonide nympha II 65.
Triuiae (*Hecates*) docta comes (*Sibylla*) XIII 786.
Triuiae immite nemus (*in Latio*) VIII 362.
Triumphus XV 100.
Trogilos, *Siciliae oppidum*, perflata Austris XIV 259.
Troia excisa VII 473. Troiae ruinis I 513; genetricis pignora I 659; extremos cineres III 565; XVII 363; regna VII 16; labores VIII 137; melioris moenia (*Lauinium*) XIII 61. Troiam VIII 620; uestram (*Romam*) XIII 791. *v. Teucrius. Scaeus.*
Troianus: 1) *adi.* Acesta XIV 220; Acestes XIV 45; altaria I 543; Caesar XIII 863; gens (*Romani*) XVI 655; Helymus XIV 46; labores XII 331; manus (*Patauini*) VIII 602; Mineruam XIII 78; origine XVI 369; semina XII 213. 2) *subst.* Troianis (*dat.*) XIII 128. *v. Priamidae.*
Troiugenae (*Romani*), Troiugenis XIV 117; XVI 658. Troiugenas XIII 810.
Troius: arma XIII 65; exul (*Aeneas*) I 42; moenia (*Roma*) XVI 678; proles IX 348; rector (*Aeneas*) VIII 161. *v. Dardanus. Laomedonteus. Phrygius.*
Tros, *Troianus*, XI 295.
Truentinas turris (*Truentum, Piceni oppidum*) VIII 433.
Tuder, *Umbriae oppidum*, VI 645; haud obscura domus (*Cristae*) X 95.

Tudertem Gradivicolam IV 222. Tudertes haud parci Martem coluisse VIII 462.
Tullia, *Serui Tulli filia*, XIII 835.
Tullius, *dux Arpinatium*, VIII 404; clarum Uolscorum decus XII 175.
Tullus, *miles Romanus*, IV 183.
Tullus (*Attius*) *uetus Uolscorum rex auctorque gentis Tullianae*, Tullo alto VIII 405.
Tunger, *Maurus*, VII 682.
Tuscula moenia VII 692. *v. Telegonus.*
Tuscus: amnis (*Thybris*) VIII 362; profundi (*Thrasymennus*) VII 378; X 590; Thybridis XVII 14; undis XIII 6.
Tutia, *Latii rivus*, inglorius XIII 5.
Tyde, *Hispaniae castellum*, Aetola III 367; Diomedi uago condita XVI 368. *v. Oeneus.*
Tydides XIII 48, 67; XVI 371. Tydide (*voc.*) XIII 58.
Tymbreuus, *Saguntinus*, II 633.
Tyndarei Tarenti *fortuna* XV 320.
Tyndaris, *Siciliae urbs*, gemino Lacone sese attollens XIV 208.
Typhoeus, *gigas*, XII 660. Typhoeo ardenti XIV 196. Typhoea ardentem VIII 540.
Tyros, *Nasamon*, Tyren VI 44.
Tyrius: 1) *adi.* alas IV 316; arces VI 464; astus XIV 291; Byrsa II 363; caede V 173; Carthagine III 231; Carthaginis XVI 211; classes VII 430; coetu XI 303; conata XII 434; corona V 200; cruorem XVI 215; dolos VII 268; domo XVI 467; domos XVI 682; ducem XV 783; dux XVII 110; ductor I 143; VIII 298; IX 634; X 170; XV 381; enses X 418; furori VI 528; gentis III 571; gentes XIII 17; genti XIV 7; hastas IX 510; hospite XIII 305; Hymenaeos XVII 79; incola XV 193; irae IV 528; VI 490; iuueni XV 732; leges XV 5; limine VI 451; manum IX 103; Marti XI 24; matres IV 778; miles VIII 18; murice XV 116; origine IX 202; ostro VIII 487; ostrum XV 25; patre II 24; praeda XVI 300, 449; pubem XI 396; rector X 18; regi IV 131, 446; V 545; remige XVII 435; rerum IV 2; sanguine VI 300; senatu II 330; VIII 335; Sidone VII; tyrannus I 239; IV 707; ueruto X 89; vulgus III 2) *subst.* Tyrius = *Hannibal* XV 433. Tyrium (*rum*) atra tempestas VII 723. Tyriis I 82; II 151; III 1; IV 189; VII 246; XV 416; XVI 142. Tyrios IV; VI 471; VIII 175; IX 545; X 268, 476; XI 56, 156; XI; XVI 183. Tyriis XV 318. *v. Sarranus.*
Tyros laeta XIV 659. Tyron famulam I 74.
Tyrrhenus: 1) *adi.* caerula XV 164; flumine XIII 60; IV 609; litora IV 295; miles XIV 149; oris VII

X 500; pubes (*Romani*) I 111; siluas V 621; stagna (*Thrasymennus*) XII 79, 673; tubae II 19; uada XVII 601; ualles VI 602; undas V 72. 2) *subst.* Tyrrhenus (*Asilus*) XIV 166. Tyrrhenum (= *orum*) ualli medio VIII 386. Tyrrhenos VI 597.
Tyrrhenus, *Thrasymenni pater*, V 11. *v. Lydius.*
Tyrrhenus, *cornicen Romanus*, IV 167.

UAGA. *Numidiae urbs*, III 259.
Uagenni, *Liguriae gens*, sparsi per saxa VIII 605.
[Ualeria gens] *v. Uolesus.*
Uarenus, *Meuanas*, IV 543, 544.
Uarro, *consul*, VIII 244; IX 15, 249; cuncti fons mali IX 414, 645; X 56, 383; XI 511, 523. Uarronis mentem X 407. Uarroni VIII 348, 618. Uarronem furentem IX 139, 419, 639, 647; X 606, 622; XI 154. Uarro insane VIII 311, 666; IX 175, 427; X 514 (*bis*), 518; confuse nimis Gradiui turbine XI 101. Uarrone VIII 35 (*bis*); IX 632; X 65, 273.
Uasco, *Hispaniae gens*, insuetus galeae III 358; galeae contempto tegmine V 197; non tectus tempora IX 232; leuis X 15.
Uecientum populi VII 40.
Uelinus, *amnis et lacus in Sabinis*, Uelino gelido IV 183.
Ueliternus, *miles Romanus*, XIII 229.
Uelitrae, *Latii oppidum*, incelebri ualle VIII 377.
Uenafrum, *Samnii oppidum*, VIII 401.
Uenetus 1) *adi.* gentes XII 217. 2) *subst.* Uenetis (*abl.*) VIII 604. *v. Euganeus.*
Uenulus, *miles Romanus*, IV 181.
Uenus III 557, 570; IV 676; V 204; VII 448, 452; nitenti uultu ridens VII 467; amens IX 291; XI 410; XVII 283, 290. Ueneris foedera II 83; genti (*Romani*) IV 132; XII 324; nurus (*Dido*) VIII 143; nurus (*Lauinia*) XIII 809. Veneri IV 106; VII 640; XII 248. Uenerem occultam III 381; XI 385; XV 59. Uenere IV 667. *v. Cytherea. Dione. Idalius.*
Uercellae VIII 597.
[Uergilius, *poeta*] VIII 593.
Uergilius, *miles Romanus*, XVII 441.
Uerginia, *uirgo*, XIII 824.
Uerona, Athesi circumflua, VIII 595.
Uesbius (*Uesuuius*) VIII 654; XVII 593. *v. Uesuuinus.*
[Uespasianus] III 597.
Uesta, *dea*, IX 292. Uestae secreta III 566; primum honorem VII 184; sacraria XIII 848. Uesta paupere VI 76.
Uestalis focos IV 411.
Uestina iuuentus VIII 515.